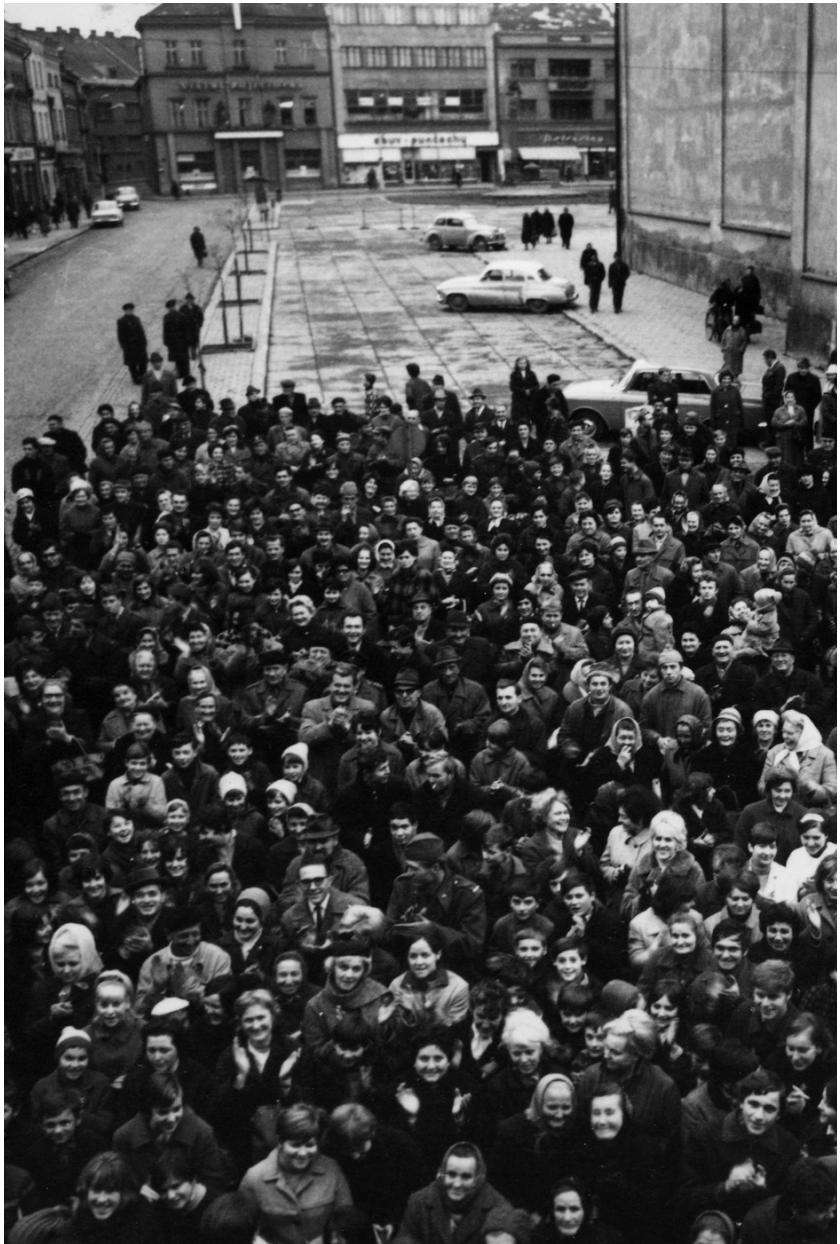

VÁCLAV BEDNÁŘ
MILAN GOLDA
HANA SVOBODOVÁ

OSUDOVÉ
OSMIČKY
20. STOLETÍ
V HRANICÍCH

•• Shromáždění při návštěvě Josefa Smrkovského v Hranicích, 22. listopadu 1968

VÁCLAV BEDNÁŘ
MILAN GOLDA
HANA SVOBODOVÁ

OSUDOVÉ OSMIČKY
20. STOLETÍ
V HRANICÍCH

HRANICE
2008

OBSAH

<i>Úvodem</i>	7
Václav Bednář <i>Říjen 1918</i>	9
Hana Svobodová <i>Říjen 1938</i>	53
Václav Bednář <i>Únor 1948</i>	147
Milan Golda <i>Srpen 1968</i>	201

ÚVODEM

Dějinné zvraty 20. století neprobíhaly jen na celostátní úrovni, v různých podobách se odehrály v každé české obci. V roce, kdy si připomínáme výročí hned čtyř těchto událostí (1918, 1938, 1948 a 1968), jsme chtěli zachytit, jak je prožívali tehdejší obyvatelé Hranic.

Kdybychom hledali nějaké stručné vyjádření oněch historických zvratů, mohli bychom jako příklad zvolit mimořádně bohatou historii hranického Školního náměstí. V roce 1898 tu byl odhalen pomník císaře Františka Josefa I., odstraněn byl po vyhlášení Československé republiky v roce 1918. Plány na zaplnění prázdného místa sochou prezidenta Tomáše Masaryka vzaly za své rokem 1938, hotový pomník ani nebyl instalován, ale druhou světovou válku nepřežil. V roce 1948 se však jiná Masarykova socha na místo dostala, původně stála v československém Užgorodě. Ten se ale v roce 1945 stal součástí Sovětského svazu a politicky nežádoucí socha byla darována Hranicím. Netrvalo dlouho a začala vadit i tam. V roce 1963 byla odstraněna, ale za Pražského jara roku 1968 byla znovu instalována. A pak definitivně zmizela v roce 1974. Kdybychom chtěli pokračovat až za časový horizont této knížky, zmínili bychom, že v roce 1984 byl na tomto místě odhalen pomník Vítání Rudé armády odstraněný pět let po dalším politickém převratu, v roce 1994. Bez zajímavosti nejsou ani proměny názvu Školního náměstí: v průběhu 20. století se jmenovalo Školní náměstí, Náměstí císaře Františka Josefa, Náměstí Svobody, Žerotínovo náměstí, Náměstí Rudé armády, Masarykovo náměstí a nakonec znovu Školní náměstí.

Zdá se, že 20. století bylo sérií smělých plánů a hořkých vystřízlivění, nebo také sérií útoků a revanší.

Původním záměrem starosty města, Mgr. Miroslava Wildnera, bylo připomenutí čtyř „osudových osmiček“ drobnou publikací. Vzhledem k tomu, že dějiny města ve 20. století nebyly zatím zpracovány, začaly se texty k oněm čtyřem milníkům českých dějin rozrůstat. Krátkost času, který zbýval na přípravu, však neumožnila podat ve všech směrech vyvážený a do hloubky zpracovaný rozbor tehdejších událostí. Mís-

ty bylo nutné zůstat jen o reprodukce dobových kronikářských zápisů, které jsou sice zajímavé a v mnoha ohledech plasticky zachycují tehdejší dění, na druhou stranu jim ovšem chybí časový odstup a snaha o objektivitu. Jen částečně se podařilo překonat zažitá klíšé národního dějepisu, v němž „dobří my“ (Češi, demokraté, reformisté) bojují se „zlými oni“ (Němci, komunisté, konzervativci). Stranou také zůstaly další osudové okamžiky českých i hranických dějin – roky 1945 a 1989.

Přesto se snad podařilo zachytit mnoho z událostí oněch „osmiček“, co osloví pamětníky i ty, kteří se narodili později.

Říjen 1918

Vítězství české většiny v zápase o ovládnutí Hranic

Od začátku 90. let 19. století probíhal v Hranicích vyhrcozený politický zápas mezi zástupci takzvané české a takzvané německé strany o obsazení funkcí v třicetičlenném obecním výboru. Obecní výbor ze svého středu volil členy městské rady a starostu města. V letech 1885–1903 se německé straně dařilo využívat tehdejšího volebního práva, rozdělujícího voliče podle majetku a společenského postavení do tří volebních sborů. Početnější, ale méně majetné, české obyvatelstvo trvale kontrolovalo III. sbor, kde bylo voleno 10 členů obecního výboru. Němci¹⁾, podporovaní místní židovskou komunitou, získávali zbývajících 20 členů – v I. sboru (poplatníci nejvyšších daní) a ve II. sboru (inteligence, čestní občané), a mohli tak rozhodovat o složení městské rady i obsazení křesla starosty. Vznikl tím stav, který byl českými obyvateli Hranic vnímán jako zásadní porušení práv národnostní majority.

Radikální změna nastala při obecních volbách roku 1903, kdy česká strana tajným, pečlivě připravovaným manévrem ovládla I. volební sbor, a tím i rozhodování obecního výboru. Vedoucí představitel české strany, JUDr. František Šromota (1853–1912)²⁾, se stal starostou mäs-

1) Na přelomu 19. a 20. století se v Hranicích zvětšoval počet českých obyvatel a zmenšoval počet Němců. Při sčítání obyvatel v roce 1900 bylo v Hranicích napočítáno 5083 Čechů a 2370 Němců, v roce 1910 již 6956 Čechů a jen 1417 Němců – údaje ze stati o sčítání obyvatel v Hranicích viz Státní okresní archiv Přerov se sídlem v Přerově-Henčlově (SOkAP), Archiv města Hranic, Kronika Hranic 1912–1935, ič. 135, záznam pro rok 1933. Při sčítání lidu ovšem nebyla zjišťována „národnost“, ale „obcovací řeč“. Příčinou těchto početních změn byl nejen skutečný pohyb osob, ale také složitý proces národnostní sebeidentifikace, k němuž na konci 19. století docházelo i v Hranicích – blíže viz Jiří J. K. Nebeský: Příběh lágru – Internační tábor a perzekuce Němců v Hranicích (1945–1946). Hranice 2003, s. 17–18.

2) Vešel do historie pod poněkud zavádějícím označením „první český starosta Hranic“. Starostou byl zvolen 10. 9. 1903 a s výjimkou krátkého přechodného období sporu o regulérnost obecních voleb 1903, kdy město řídil státní komisař, byl starostou až do předčasné smrti 26. 10. 1912. Je jediným starostou města, po kterém je již 95 let pojmenováno jedno z hranických náměstí. O názvu *Náměstí Šromotovo* městská rada v Hranicích rozhodla 7. 5. 1913.

•• Jan Pinkava: Pohled na Bečvu s vilami na nábřeží, kresba z roku 1909

ta. Pod jeho vedením Němci a Židé brzy ztratili většinu i ve II. sboru, kde měli právo volit i čestní občané města s domovským právem mimo Hranice. Od roku 1903 bylo tedy vedení města Hranic „v českých rukách“³⁾.

Šromotovo vítězství bylo v politické rovině vítězstvím konzervativní Národní strany na Moravě, zemské odnože pražské Staročeské strany. V osobnostech Ludvíka Poppa a Františka Rozehnal, Šromotových nástupců v křesle starosty, udržovala Národní strana vedení města ve svých rukou až do rozpadu monarchie a udržela si je dokonce i v krátkém období po vzniku samostatného československého státu.⁴⁾ Pro kon-

3) Vojtěch Bartovský: Hranice – Statisticko-topografický a kulturně-historický obraz. Hranice 1906, s. 129–154.

4) Na přelomu 19. a 20. století se prohloubila součinnost představitelů Národní strany s dalšími moravskými katolickými stranami, stranou křesťansko-sociální a katolicko-národní, které v politických a kulturních otázkách postupovaly společně. V Hranicích se účinná spolupráce a součinnost českého vedení města s římskokatolickým farním úřadem projevovala již v průběhu úsilí o ovládnutí radnice. Významným zastáncem národních zájmů byl hranický farář Josef Čech (1825–1900). Nebylo náhodné, že když 10. června 1880 navštívil farní kostel Stětí sv. Jana Křtitele císař František Josef I., neváhal ho Josef Čech oslovit česky a císař mu při odchodu z kostela česky odpověděl. Národní vlastenectví prokazovali i nástupci Josefa Čecha na hranické faře – Antonín Symerský (1847–1913), Florián Mrázek (1854–1933), který farní úřad vedl jen krátce, a potom Josef Glabazňa (1863–1923).

zervativní koalici bylo před 1. světovou válkou charakteristické, že v poměru k říší hájila jednotu Rakouska a zdůrazňovala svoji věrnost dynastii, ale přitom důrazně prosazovala národní zájmy místních českých mluvících obyvatel.

Hranická německá menšina se s méně výhodným postavením, do něhož se po roce 1903 dostala, nechtěla smířit. Její výhodou bylo, že se mohla spolehnout na podporu místních vlivných osobností s kontakty na celebrity vídeňské administrativy, podnikatelských, vojenských, obchodních a kulturních organizací, spolků a institucí. Nejznámějším představitelem této německé „lobby“ byl majitel závodu na výrobu sukna, flanelu a módního textilního zboží Heller vdova a syn Richard Heller (1862–1933).⁵⁾

Německá menšina se opírala o důstojníky hranických vojenských škol a posádky, profesorský sbor německé lesnické školy a německého gymnázia a představitele místních úřadů, zejména okresního hejtmanství, pošty a dráhy a majitele místních závodů a obchodů, kteří se považovali za Němce. V rámci politického okresu Hranice měli místní Němci zajištěnu trvalou solidaritu většinového obyvatelstva řady obcí na sever a východ od Hranic. V letech 1903–1918 německé nacionální zájmy v Hranicích podporovali také představitelé obou židovských obcí Hranice – náboženské i politické. V ovzduší vypjatého česko-německého soupeření to na české straně prohlubovalo tradiční antisemitismus.

Vítězství české strany v Hranicích v roce 1903 by nezůstalo trvalým až do 1. světové války, a dokonce i v celém jejím průběhu, kdyby bylo izolované. Podobný vývoj však proběhl začátkem 20. století na celém území Moravského markrabství. České obyvatelstvo Moravy rychle dohánělo kulturní a ekonomický náskok moravských Němců a Židů a díky své početní převaze přebíralo vedení ve většině moravských měst. Úspěšný nástup české politické reprezentace na Moravě se odrazil v takzvaném Moravském paktu z 27. 11. 1905. Byl to zásadní pokus o česko-německé vyrovnání, nicméně kýžené uklidnění národnostního napětí se nedostavilo⁶⁾.

5) Richard Heller vykonával při svých obchodních cestách příležitostně i diplomatickou činnost ve prospěch monarchie. V roce 1913 uskutečnil obchodně-poznávací cestu do Albánie, která 28. 11. 1912 vyhlásila nezávislost na Turecku. Na jaře 1918 cestoval Heller z pověření císaře Karla I. na informační cestu do Švýcarska, kde měl sondovat možnosti uzavření míru se státy Dohody. Hraničtí židé byli „personálně“ propojeni nejen s Vídní a Budapeští, ale také s Berlínem, Hamburkem, Záhřebem, Sofií, Paříží a dokonce i se zámořím. Blíže viz Židé na Hranicku, Hranice 2007, str. 5–6 a 16–17.

6) Součástí paktu byl také tzv. Lex Parma, podle něhož užívání služebního jazyka určovaly obecní úřady. České obecní zastupitelstvo v Hranicích rozhodlo, že úředním jazykem ve

Krajský sokolský slet v Brně a sarajevský atentát

28. června 1914 probíhal v Brně krajský slet České obce sokolské. Slet se zúčastnila výprava hranické pobočky Středomoravské sokolské župy, vedená náčelníkem – v civilním životě obchodníkem – Antonínem Bočkem. Slet byl plánován na neděli 28. června a pondělí 29. června. Hraničtí sokolové se měli domů vrátit zvláštním vlakem v 1.40 h dne 30. června 1914.

Vystoupení žen i mužů sledovali z čestné tribuny nejvyšší představitelé markrabství, včetně místodržitele Regnera z Bleyleбену. Cvičení 4000 mužů v prostných bylo náhle přerušeno výstřelem z hmoždíře. *„V tu dobu se už nad veškerou pochybnost zjistilo, že následník trůnu a jeho choť byli v Sarajevě zavražděni. (...) Hudba přestala hrát a lid rozcházel se jaksí zamlkle, ale klidně (...)“* Tak referoval o sletu hranický týdeník Hlasy z Pobečví⁷⁾, pro nějž ovšem byl hlavní význam akce národnostní. Volba místa sokolského setkání nebyla náhodná. Přítomností cvičenců nejen z Moravy, ale také z Čech, Slezska, Slovenska, Vídně, a dokonce i ze Srbska se slet měl stát mohutnou slovanskou manifestací v moravské „baště němectví“. *„Brno je v jádru svém úplně české. Jen hrozný terror radnice a tisící se moloch kapitálu udržuje ve svých neúprosných kleštích ten lid, který obzvláště v neděli ukázal, kolik je ho a jak je nadšen pro své Sokolstvo a pro svou národnost.“*

Brněnští Němci reagovali demonstrací, která však (podle Hlasů z Pobečví) svým rozsahem vyvolala z české strany jen posměšné dotazy, kde vlastně Němci z Brna během sletu jsou. Oznámení o atentátu, jehož původci byli zadrženi a označeni za prosrbské teroristy, však vyvolalo šarvátku – *„Sokol František Perdula vzpomínal na zranění, které utržil cestou ze sletišť na nádraží“*⁸⁾ Zatímco sokolové se rozcházelí *„jaksí zamlkle, ale klidně“*, brněnští Němci byli zprávou o smrti arcivévodě rozhořčeni. To názorně vystihuje rozdílná východiska Čechů a Němců k příčinám 1. světové války. Nůžky v hodnocení válečného konfliktu se potom v průběhu dlouhého válečného běsnění rozvířaly stále více až do bodu, kdy jejich zpětný pohyb přestal být možný.

Je přitom pozoruhodné, že podstatný rozdíl v hodnocení atentátu lze postřehnout i ve dvou českých týdenících, vycházejících tehdy v Hranicích.

městě bude čeština. Dokumenty obecního úřadu i městské rady byly vedeny v českém jazyce, veškerá podání byla ve smyslu zákona přijímána i v druhém zemském jazyce, tedy v němčině.

7) Hlasy z Pobečví, 4. 7. 1914 (č. 27), s. 2.

8) Ludvík Novotný: I. světová válka a 28. říjen 1918 na Hranicku, Hranice 1969, s. 27.

„Nezávislé“ Hlasy z Pobečví v úvodníku Tragedie Sarajevská sice do-
drží pravidla piety k zavražděnému, ale čtenáři neunikne, že „*zvěčnělý*
arcivévoda“ se přílišné přízni pisatele netěšil. Autor nepřímou kritizuje
politické postoje Františka Ferdinanda oceněním jeho otce, arcivévo-
dy Karla Ludvíka, kterého označuje za známého přítele českého národa
a českých snah. Prý mu proto říkali Český arcivévoda. O Ferdinandově
roli v politickém životě monarchie se dozvíme jen to, že „*byl mužem*
činu, rázný a samostatný“.⁹⁾

Úvodník lituje především „*staříčkého panovníka*“ a „*tři osiřelé dít-
ky*“. Vzhledem k lidské i politické tragédii, která soustátí atentátem
postihla, bylo v daném okamžiku téměř cynické, s jak neskrývaným po-
těšením redakce přijala, že se následníkem trůnu stal arcivévoda Karel
František Josef – „*Ovládá úplně jazyk český a princezna Zita, když si*
ho vzala, začala se pilně kromě maďarštiny učit také česky. (...) Pro
své taktní, skromné a přátelské vystupování získal si všude všeobec-
nou oblibu.“ Návštěvu Ferdinanda d'Este v hranické jízdní kadetce
28. května 1907 úvodník vůbec nepřipomněl. U Karla Františka Josefa
oceňoval, že když „*jel i s chotí za plukem do Haliče, byl ve vojenské*
akademii v Hranicích na noc. Večer zazpívala mu hranická Beseda
několik sborů, začož on blahosklonně poděkoval.“¹⁰⁾

Hranicko-lipnický obzor, jenž se v záhlaví představoval jako *týdeník*
hájící zájmy katolické a národní práva a zájmy na okrese hranickém,
považoval vraždu následníka trůnu a jeho manželky za pohromu s ne-
dozírnými následky: „*Strašná a hrozná rána stihla Rakouské mocná-*
řství. Rána tak hrozná, že dni hrozivější a osudnější nelze si představit.
Říše rakouská chvěje se v základech a z tváří všeho obyvatelstva hledí
zděšení a sklíčenost. (...) Na všech stranách ozývá se úzkostná starost
o budoucnost. Jako bychom prohráli velkou bitvu, která snadno může
rozhodnout o výsledku celé války a existenci říše. (...) Říše naše ob-
klopena je na všech stranách nepřáteli. Uvnitř zastaven je stroj ústa-
vy rozkladným sporem českoněmeckým. Vědomí, že je potřeba silné
ruky, aby z této kritické situace vyšla monarchie bez pohromy, zakot-
vila u všeho obyvatelstva. Veškeré naděje v lepší budoucnost připínaly
se na následníka arcivévodu Františka Ferdinanda, o němž všeobec-

9) Hlasy z Pobečví, 4. 7. 1914 (č. 27), s. 1.

10) Ve sdělení je nepřesnost dokazující, jak dlouho přežívají staré názvy objektů. Arci-
vévodský manželský pár se v Hranicích zastavil na cestě do Haliče ve dnech 12.–14. břez-
na 1912, v té době v dnešních Kasárnách gen. Zahálky nebyla vojenská akademie, nýbrž
Vyšší vojenská reálka a Jízdní kadetka. Dělostřelecká akademie v objektech sídlila v le-
tech 1858–1869. Autor úvodníku samozřejmě netušil, že vlastně předešel svou dobu. Od
roku 1920 byla v těchto kasárnách umístěna Československá vojenská akademie.

ně proniklo vědomí, že je to celý a vzácný muž, ocelového charakteru, pevné vůle, nejlepších snah a cílů. A tato naděje Rakouska, jehož jméno znamenalo program, který dával říši novou, všem národům společnou ideu, který chtěl z habsburské monarchie vybudovat pro všechny národy společnou vlast, jež by všechny stejnou láskou objímala, tato naděje v hlavním městě Bosny a Hercegoviny klesla ranami z revolvy. (...) Nad říši rakouskou rozšířil se temný, nejistý a obávaný mrak budoucnosti.“¹¹⁾

Nekritický obdiv k zavražděnému následníku trůnu může být jen součástí povinné piety, ale truchlivý obraz císařství je tu výstižný a strach z budoucí katastrofy jasnozřivý.

Obecní volby 1914

Ve dnech 12.–17. července 1914 proběhly v Hranicích obecní volby, z nichž vzešla nová obecní rada, jež měla město řídit po celou dobu nadcházející světové války, byla tvořena výhradně českými zástupci – v I. volebním sboru (16 hlasy ze 30 voličů¹²⁾) byli zvoleni: Antonín Balliš, Jaroslav Bureš, P. Josef Glabazňa, Jan Antonín Horák, Eduard Jaroš, Václav Jonáš, Hilar Kautský, Klaudius Stáhala, Dr. Josef Šindler a Jan Talpa, ve II. sboru (180 hlasy ze 420 voličů) zvoleni: František Břežina, Klement Celý, Max Honsík, Augustin Janečka, Čeněk Kramoliš, Ferdinand Pečner, František Rozehnal, Dr. Smetánka, Rajmund Šidlo a J. Weinzettel, ve III. sboru (476 hlasy z 1233 voličů) zvoleni: Josef Lukeš, Peregrin Pešl, Ludvík Popp, Ludvík Skřehota, Alois Schützer, Antonín Terk, Rudolf Sutorý, Eduard Zábranský a Ferd. Helsner¹³⁾.

Do obecní rady byli zvoleni: ředitel okresní nemocenské pokladny František Rozehnal, majitel realit Antonín Balliš, velkoobchodník Hilar Kautský, kožešník Max Honzík, advokát Josef Šindler a klempíř Eduard Zábranský. Starostou města byl znovu zvolen obchodník, restauratér a majitel realit Ludvík Popp (1858–1916), dříve 1. náměstek starosty Šromoty, od 31. října 1912 starosta města.

Všichni byli zvoleni jednomyslně dvaceti sedmi z 28 přítomných volitelů, když návrzení se při volbě vlastní osoby zdrželi hlasování. Týdeník Hlasy z Pobečví tvrdil, že „výsledek letošních voleb byl veškerým obyvatelstvem Hranic, až na mizivě nepatrné výjimky, uvítán s jásotem a plným uspokojením“.¹⁴⁾

11) Hranicko–lípnický obzor, 4. 7. 1914 (č. 24), s. 1.

12) Těsný volební výsledek ukazuje, jak křehká byla převaha „české strany“.

13) Vlad. V. Bartovský: Hranice a lázně Teplice na Moravě, Hranice 1924, s. 96–97.

14) Hlasy z Pobečví, 25. 7. 1914 (č. 30), s. 1.

•• Pomník císaře Františka Josefa I. na Školním náměstí, odhalený roku 1898

Tvrzení platilo jen o většině česky mluvících obyvatel. Ještě v průběhu kampaně obecních voleb, 24. června 1914, se sešla ve Vereinsshotelu (dům čp. 118 na Pernštejnské náměstí) schůze německého Volkstrathu, které předsedal majitel proslulého krejčovského vojenského salonu Heinrich Kubella. Hlavní řečník, profesor místní německé lesnické školy Rudolf Heinz, prohlásil, že „*Němci platí v Hranicích víc než 60 % veškerých daní a z toho směle dovozoval, že by měli mít a musejí mít zastoupení v obecním výboru.*“ Nespokojenost Němců s výhradně českým vedením města se odráží i v dalších větách, které na schůzi zazněly. Jejich přesné znění k dispozici není. Citovaný článek jejich objektivu zpochybňuje ironizováním: „*Mluvílo se i o německých školách, německém nadučiteli atd. Bylo naříkáno na útisky Němců a řečníci ani posluchači se při těch lžích ani nečervenali.*“¹⁵⁾

Vyhlášení války

28. července 1914 bylo i v Hranicích císařským manifestem Mým národům oznámeno vyhlášení války Srbsku. Manifest byl připravován již od 20. července, a proto mohl být hned po úředním ohlášení plakatován. Vypukla válka, která zůstala pro odborníky stále nevyřešenou hádankou, shoda nepanuje ani v tom, jestli byla tato válka „rozpoutána“, nebo „vypukla“. Po sarajevském atentátu začal samopohyb před-

15) Tamtéž.

válečných vojenských paktů a smluv, kterému vedoucí evropské politiky nedokázali potřebnými kompromisy čelit. Nikdo z nich si tehdy neuměl představit, jak dlouhodobý, globální a pro celou planetu katastrofální rozměr bude válka mít. Vznikem světové války byli nakonec překvapeni i ti, kdo měli možnost jí rozhodným diplomatickým jednáním v červenci 1914 zabránit. Asi nejvýstižněji to vyjadřuje věta rakousko-uherského ministra zahraničí Leopolda hraběte Berchtolda (1863–1942) při odjezdu britského velvyslance z Vídně po vyhlášení války: „*Zdá se mi absurdní, že tak dobří přátelé jako Anglie a Rakousko jsou nyní ve válce.*“ Věta je ještě absurdnější v dnešní době. Právě ministr zahraničí Berchtold zaslal 23. července 1914 Srbsku ultimátum, jehož neobyčejná příkrost znemožnila mírové řešení sporu kolem sarajevského atentátu. Historiky je zařazován mezi vůdčí představitele „válečné strany“ ve Vídni, mezi politiky a vojenské představitele, kteří se naivně domnívali, že tažení proti vzpurnému a údajně nevděčnému Srbsku bude jen snadnou a krátkodobou trestnou výpravou, jež ani nestačí přerůst v konflikt větších rozměrů.¹⁶⁾

Překvapení obyvatelé Hranic se 28. července 1914 po přečtení císařského manifestu shromáždili na náměstí a odtud se odebrali k soše císaře Františka Josefa I. na dnešním Školním náměstí. Promluvil k nim nejprve česky starosta Ludvík Popp a potom německy starosta Židovské obce Hranice, pekař a obchodník Adolf Ignaz Schlesinger (1868–1931).

Ludvík Popp v projevu řekl, že „*všichni národové mocnářství, bez výjimky, v neochvějné věrnosti kupí se dnes kol posvátné osobnosti Jeho (tj. císaře Františka Josefa I.), ku obraně trůnu a vlasti. Proto pokládám i já za svou povinnost, abych jako starosta města, jménem rady, obecního výboru a veškerého loajálního obyvatelstva českého města Hranic projevil nejvšestranější přání celého věrného města našeho, a proto volám: Jeho Veličenstvu našemu, milovanému staříčkému mocnáři, císaři, králi a naši statečné a bohdá i vítězné armádě sláva!*“ Po projevu starosty prý „*neutuchající volání slávy zaburácelo vzduchem.*“ Starosta židovské obce Adolf Schlesinger promluvil v řeči německé a povolal „*Hoch! Jeho Veličenstvu, což bylo též nadšeně opakováno. Pak se průvod rozešel.*“¹⁷⁾

16) Problematice začátku 1. světové války se z nejrůznějších stanovisek věnuje nepřehledné množství publikací. Uvádím jen ty, které jsem při zpracování této práce použil: Josef Pekař: Dějiny Československa, Praha 1991, Robert Kvaček: České dějiny II., Praha 2002, Josef Kalvoda: Geneze Československa, Praha 1998, Karel Durman – Miloslav Svoboda: Slovník moderních světových dějin, Praha 1969, Kde, proč a jak se to stalo v českých dějinách, Praha 2001, Karel Richter: Češi a Němci v zrcadle dějin, Třebíč 1999.

17) SOKAP, Archiv města Hranic, Kronika Hranic 1912–1935, ič. 135, záznam pro r. 1914.

Náladu zúčastněných zpětně zachytil tehdejší městský kronikář a spisovatel Čeněk Kramoliš (1862–1949)¹⁸⁾ takto: „*Obecenstvo s různými pocity scházelo se též na náměstí: Němci se zářícími obličejí a Češi jedni smutní, druzí zaražení, ustrašení jako kuřata, když cítí, že jestřáb se na blízku vznáší.*“¹⁹⁾

Vojenské město

Ještě nejméně 14 dnů po vyhlášení císařského manifestu se zdálo, že není možné, aby ze sarajevského atentátu vznikl válečný konflikt světových rozměrů. Příznačným způsobem to dokumentuje zpravodajství o rozšiřování války na stránkách Hlasů z Pobečví. Až do úředního zastavení²⁰⁾ v každém čísle noviny informovaly na jedné straně o tom, které další země vyhlásily válku, ale na druhé straně se pokoušely čtenáře uklidňovat, že všichni seriózní znalci světové politiky a vojenství jsou přesvědčeni, že tak gigantickou válku účastníci vést z ekonomických důvodů nemohou a že konflikt skončí stejně rychle a neočekávaně jako začal. Opak byl pravdou. Když 23. srpna 1914 vyhlásilo Německu válku vzdálené Japonsko, začalo se právem mluvit o válce světové.

Průběh 1. světové války v Hranicích byl již třikrát detailně popsán,²¹⁾ proto se omezíme jen několik klíčových skutečností.

Zatímco na jedné straně byli mobilizováni a posíláni na frontu hraničtí muži, do rezervní vojenské nemocnice, která v Hranicích vznikla, denně přijížděly vojenské transporty zavšivených, nemocných a raněných vojáků z fronty, z nichž téměř 1500 spí věčný sen ve vojenském mauzoleu na hranickém městském hřbitově. Rezervní vojenská nemocnice původně zabírala budovy městských obecných a měšťanských škol, potom obsadila také místní hospodářskou školu, část lesnické školy, zeměbranecká kasárna a skladové prostory továrny Mundus. Ve městě hrozilo akutní nebezpečí vzniku hromadných epidemií.²²⁾

18) Blíže o něm a jeho vztahu k Hranicím Václav Bednář – Bohumír Indra – Jiří Lapáček: *Kronikáři města Hranic*, Hranice 2004, s. 94–98.

19) Čeněk Kramoliš: *Válečné vzpomínky školního inspektora*, Zábřeh [1927], s. 7. Tato málo známá kniha představuje zevrubné (metodicky kronikářské) zpracování průběhu 1. světové války na Hranicku.

20) Hlasy z Pobečví i Hranicko-lipnický obzor byly úředně zastaveny 8. srpna 1914.

21) Vlad V. Bartovský: *Hranice a lázně Teplice na Moravě*, Hranice 1924, s. 96–110, Čeněk Kramoliš: *Válečné vzpomínky školního inspektora*, Zábřeh [1927], Ludvík Novotný: *1. světová válka a 28. říjen 1918 na Hranicku*, Hranice 1969, významné doplňky viz Ludvík Novotný: *Konec první světové války a Národní výbor v Hranicích*, Zpravodaj města Hranic a lázní Teplie n. B., listopad 1978, s. 6–9.

22) Je neuvěřitelné, že při náporu tisíců raněných a nemocných vojáků z fronty byly případy obvyklých válečných onemocnění ve městě jen ojedinělé. Na tyfus zemřeli od 1. 8.

To byl, vedle přiblížení frontové linie, jeden z důvodů, proč byly začátkem října 1914 z Hranic evakuovány obě rakouské vojenské školy (jízdni kadetka a vyšší vojenská reálka) a rezervní nemocnice se přestěhovala do nyníjších Kasáren gen. Zahálky. Protože jejich kapacita nestačila, vybuďovalo město za pomoci eráru v letech 1914–1915 v prostoru kasáren a v jejich okolí 20 dřevěných baráků, jež nemocnici rozšířily. Výstavba baráků umožnila, aby se v Hranicích mohlo celkově léčit přes 4000 nemocných a raněných vojáků z východní fronty.

V létě 1915, po úspěšné ofenzivě německých jednotek v Haliči, se větší část rezervní nemocnice přestěhovala blíže frontové linii do Wadowic. Zbytek nemocnice až do konce války zůstal v dřevěných barácích, z nichž část byla vyčleněna pro zajatecký tábor.

Hranická rezervní vojenská nemocnice se dnes těší jistému mediálnímu zájmu proto, že v ní v roce 1915 pracovala jako dobrovolná zdravotní sestra pozdější příslušnice karmelitánského řádu, filozofka židovského původu Edith Steinová (1891–1942), v roce 1998 svatořečená pod řeholním jménem Svatá Terezie Benedikta od Kříže.²³⁾

Vzpomínky Edith Steinové jsou pro nás zajímavé také jako svědectví o odměřeném přístupu českých obyvatel Hranic k „válečným hostům“ města: *„Na pomoc obyvatelstva městečka (...) se nedalo spoléhat. Češi se dívali na Němce s jistou nevraživostí. Jestliže jste se někoho na ulici zeptali na cestu, nedostali jste odpověď. Nemocnice, ve které pracovaly německé sestry, nedostávala žádné dary od obyvatel města. Byly jsme odkázány na pomoc z vlasti. V době, kdy jsme ošetřovaly raněné i ze samotných Hranic, jejich hezky oblečená děvčata trávila volný čas při koncertech na lázeňské kolonádě.“*²⁴⁾

Soud Edith Steinové považují za příliš přísný. Na začátku války hranické obyvatelstvo, bez ohledu na užívaný jazyk, projevovalo s vojáky příkladnou solidaritu. Na nádraží se shromažďovaly „hranické dámy“ a přijížděli sem také rolníci z okolí a obdarovávali jídlem, pitím a kuřivem nemocné a raněné, kteří se vraceli z fronty.

do 31. 12. 1914 nádenice Božena Pcedišová, rolník František Myška a manželka soukeníka Marie Juráňová. Na cholery dělnice Karolina Valentová, nádenice Anna Jamborová a jedenáctiletá školačka Božena Švihová – podle ZA Opava, pobočka Olomouc, Kniha zemřelých pro město Hranice, svazek X, pro léta 1912–1931. Čeněk Kramoliš: Válečné vzpomínky školního inspektora, Zábřeh [1927], s. 19–20 to přičítá „poučování a bezohledné přísnosti“ při dodržování hygienických opatření.

23) Václav Bednář: Okolnosti pobytu Edith Steinové v Hranicích v roce 1915, Sborník Státního okresního archivu v Přerově 2004, s. 114–131.

24) Peter Novyzedlák: Za hranice vedeckej pravdy, životopisno-filozofická črta svätej Edity Steinovej. Dolný Kubín 1998, s. 30.

Ale vojenské úřady tento kontakt zakázaly z obav před možnou epidemií. Jak se válka prodlužovala narůstala bída obyvatel, ale také lhostejnost k cizímu neštěstí.

Místní obyvatelé rozhodně neužívali bezstarostné dny, jak to viděla budoucí svěťice. Koncem června 1915, v době, kdy Steinová pracovala v hranické rezervní nemocnici, napsal publicista H. V. Karlíček: „*Jak dlouho vydrží Hranicko vyživovat tolik tisíc vojska, nemocných, raněných a vystěhovalců? Hruzy války neustávají, světová válka zachvátila tolik států a národů a řadí jako ohromný požár, který nikdo nemůže zdolat. (...) Jak bude dále a co nám budoucí dny, týdny a měsíce dobrého přinesou?*“²⁵⁾

Ve zcela vojenské město se změnily také blízké Drahotuše, které byly od 23. září 1914 sídlem doplňovacího velitelství (přesný vojenský název byl doplňovací okres) 56. pěšího pluku hraběte Dauna. Kopce v okolí Hranic a Drahotuše se změnily ve vojenská cvičiště a úroda místních zemědělců tím velice trpěla. Odvody branců pro 56. pluk byly prováděny také ve škole ve Velké. Branci bydleli i v Hrabůvce. Mobilizaci podléhali devatenáctiletí nevyučení branci a náhradní záložníci narození v roce 1893, vojáci na dlouhodobé dovolené a vojáci náhradní zálohy ročníků 1890–1892 ve věku 22–24 let, záložníci i náhradní záložníci ročníků 1882–1899 ve věku 25–32 let. V důsledku nečekaně špatné situace po začátku války na ruské frontě byli již v průběhu srpna 1914 mobilizováni i záložníci domobrany ve věku 32–42 let. Bereme-li v úvahu, že mladí muži od 20 do 22 let (ročníky 1891–1892) vykonávali povinnou vojenskou službu a byli nasazeni do frontové linie ještě před začátkem ozbrojených střetnutí, je zřejmé, že do konce srpna 1914 odešli na frontu z Hranic všichni zdraví muži od 19 do 42 let, pokud neměli natolik silné zastánce, že je uměli z mobilizace „vytáhnout“.²⁶⁾

Hraničtí občané byli mobilizováni převážně k 1. krakovskému armádnímu sboru rakousko-uherské armády. Pro příslušníky pěchoty bylo zřízeno oblastní doplňovací velitelství v Olomouci u pěšího pluku 54 (IR 54). V Hranicích však byla dislokována také 17. rota zeměbranecské pěší brigády (LwIBt) a domobranecký prapor. Pro tyto jednotky byla zřízena doplňovací střediska v Hranicích. Od 2. srpna 1914 byly budovy českých i německých obecních škol přeměněny na odvodní střediska

25) H. V. Karlíček: Drahotuše – Moravské Wadovice, Přerovský obzor, 8. 5. 1915, s. 2–3 a 29. 5. 1915, s. 2–3.

26) V archivních dokumentech jsem našel doklad, že několik úředníků městského úřadu v Hranicích „vytáhl“ z nasazení na frontě okresní hejtman Wychodil. Jednalo se např. o městského tajemníka Dr. Josefa Sládečka, městského účetního Františka Fuska či stavitel a pozdějšího starostu Václava Jonáše.

do zeměbrany a domobrany, po skončení odvodů nebyly budovy předány školní správě, ale byly přeměny v rezervní nemocnici. Školní výuka v omezeném rozsahu a náhradních prostorách začala na hranických školách 21. září 1914.

Uprchlíci z Haliče

Na podzim 1914 se Hranice staly také útočištěm uprchlíků z rakouské Haliče, obsazené ruskou armádou. Jejich počet se v zachovaných písemných zdrojích rozchází od 1000 do 2000.²⁷⁾ Farní úřad vyšel polským věřícím vstříc a umožnil jim vykonávání církevních obřadů v polské řeči. V neděli a ve svátek se konaly ve farním kostele bohoslužby v polštině, které celebroidali kaplani z haličského Sanoku – Ludvík Stanislawczyk a Šimon Korpak. 8. července 1915 přijaly děti polských uprchlíků z rukou velebného pána Ludvíka Stanislawczyka první svaté přijímání. V prostoru Staré a Nové střelnice byly pro polské děti provizorně zřízeny dvoutřídní obecná škola a soukromé gymnázium.

Někteří z polských uprchlíků již Hranice neopustili a jsou pochováni na zdejším městském a židovském hřbitově. Umírali nejen z obvyklých příčin, ale také v důsledku stresu spojeného s útrapami při útěku z domova, provizorních ubytovacích podmínek, nejisté životní situace, nedostatku potravin a lékařské péče. Jejich památku trvale připomíná kříž polským obětem 1. světové války, umístěný za vojenským mauzoleem na městském hřbitově. Byl vztyčen Poláky v červnu 1915 na paměť desetiletého polského chlapce, jenž v Hranicích zemřel.²⁸⁾

Městský úřad v Hranicích dělal vše, aby uprchlíkům zajistil co nejlepší životní podmínky, ale při válečném zásobování to takřka nebylo možné. *„Že rostla drahota následkem toho přírůstku obyvatelstva (...)*

27) SOKAP, Archiv města Hranic, Kronika Hranic 1912–1935, ič. 135, záznam pro rok 1915 uvádí, že polských utečenců bylo „více než tisíc“, Kronika farního úřadu v Hranicích uložená na Římskokatolickém farním úřadě v Hranicích v záznamu pro rok 1915 tvrdí, že „v našem městě se zdržuje na 2000 polských uprchlíků“.

28) Václav Bednář – Miroslav Černý – Jiří Lapáček – Miroslav Marada: Hřbitovy v Hranicích a Drahotuších, Hranice 2006, s. 26–27. Tímto desetiletým chlapcem byl Zdislaw Kamiński, narozený 25. 11. 1905 ve Stanislawi. Byl manželským synem Josefa Kamiňského, železničního portýra ze Stanislawi a jeho manželky Žofie, rozené Bukaczewské. Chlapec skonal 18. 3. 1915 na zápal hrtanu a byl pochován na východním okraji bývalého vojenského hřbitova v Hranicích o tři dny později – ZA Opava, pobočka Olomouc, Kniha zemřelých pro město Hranice římskokatolického farního úřadu, svazek X. pro roky 1912–1931, záznam pro rok 1915. Dalším polským dítětem, které bylo v Hranicích pochováno, byla Bronislawa Zielinski, devítidenní manželská dcera strojvůdce ze Stanislawi Mikuláše Zielinského a jeho manželky Anny. Bronislawa se narodila v Hranicích, v domě č. 167 13. 4. 1915 a zemřela 22. 4. 1915.

je pochopitelným,“ píše se v kronice farního úřadu²⁹⁾ a stejně pochopitelné je, že uprchlíci z Polska v Hranicích necítili od místních občanů vždy jen spoluúčasť a přízeň. Dokladem může být výzva městské rady z 22. ledna 1915 určená „obecenstvu“ Hranic, aby k „Haličanům“ chovalo přátelsky, bylo s nimi solidární a chápalo jejich potřeby.³⁰⁾

Vztah k válce

Místní obyvatelé německého původu, a především hraničtí Židé, považovali válku vyhlášenou císařem Františkem Josefem I. za spravedlivou. Němci přijímali válku jako krajní, ale nevyhnutelnou podmínku, jak zastavit růst vlivu Slovanstva v západní části habsburské monarchie. Cítili se od rakousko-uherského vyrovnání stále více vytlačováni z dřívějších pozic v důsledku velkého populačního přírůstku, vyrovnávání vzdělanostního deficitu a celkového růstu hospodářské síly a politické angažovanosti představitelů slovanských národů. Aktivismus místních Němců a Židů k válce byl zesilován skutečností, že byli v převážné míře nasazováni na východní frontu. Ruský carský režim pro ně byl pro svou zaostalost, náboženskou a civilizační odlišnost, a zejména pro jeho účelovou, ale monarchii velice nebezpečnou podporu odstředivých nacionálních požadavků Slovanů opravdu smrtelným nebezpečím.

Oslavy rakouských úspěchů na frontě však na české obyvatele Hranic působily jako nacionální demonstrace: „V květnu 1915 slavilo se zdejší německým gymnasiem vítězství u Gorlice. Byla to velká německá slavnost, při níž procházel průvod žáků i dospělých po celém městě za zvuku vojenské hudby a hlaholu německého; v Hranicích jako by nebylo Čechů. Až na hranici města, v tmavých končinách u vojenských ústavů, bylo hozeno do průvodu několik kamenů a hrud.“³¹⁾

U Židů mohl hrát ve vztahu k válce roli také fakt, že válka byla vedena proti Francii, odkud se do Evropy v souvislosti se zinscenovaným procesem proti kapitánu francouzské armády židovského původu Dreyfusovi šířil nenávislný antisemitismus.

Rusko bylo po opakovaných protižidovských pogromech, ke kterých docházelo již od 80. let 19. století, považováno Židy na celém světě za opravdovou „říši zla“. Naopak habsburské úřady zabezpečily po roce

29) Kronika farního úřadu v Hranicích uložená na Římskokatolickém farním úřadě v Hranicích, zápis pro rok 1915.

30) SOKAP, Archiv města Hranic, Kronika Hranic 1912–1935, ič. 135, záznam pro rok 1915.

31) Emil Cigánek: 1918–1928 – Deset let našeho ústavu za republiky. 8. výroční zpráva Státního reálného gymnasia v Hranicích, 1927–1928, s. 5–8. Viz též Ludvík Novotný: 1. světová válka a 28. říjen 1918 na Hranicku, Hranice 1969, s. 16.

•• Baráky rezervní vojenské nemocnice

1848 Židům rovná občanská práva a svobody, nekladly překážky jejich ekonomickým i politickým zájmům a chránily je před výbuchy antisemitismu.³²⁾

Samozřejmě to neznamená, že hraničtí Němci a Židé představovali jednolitý blok s jednotným názorem na válku. Stejně tak na české straně mohl vedle – po válce proklamovaného – odporu k válce proti „slovanským bratrům“³³⁾ existovat také loajální přístup z zájmům monarchie.

Mobilizace v Hranicích probíhala hladce a žádné projevy nesouhlasu nejsou v dostupných materiálech zaznamenány. Zdá se, že v prvních dvou letech byla světová válka přijímána místními českými obyvateli jako nutné zlo, které *snad* brzy skončí.

Česká politická reprezentace byla konfliktem zaskočena a nebyla na tuto historickou chvíli připravena. Není divu, že i po vyhlášení válečného stavu pokračovala v takzvané pozitivní politice vůči monarchii, v taktické hře, jejímž cílem bylo získávat drobné výhody hospodářské, kulturní a správní.³⁴⁾

32) Židé na Hranicku, Hranice 2007, s. 9.

33) Ludvík Novotný: Konec první světové války a Národní výbor v Hranicích v roce 1918, Zpravodaj města Hranic a lázní Teplíc n. B., listopad 1978, s. 6–7.

34) Postoj oddaný monarchii na počátku války zaujali představitelé Národní strany na Moravě, vyšší klérus římskokatolické církve a obě moravské katolické strany. Již 29. července 1914 nařídil brněnský biskup Pavel hrabě Huyn konání bohoslužeb „za vítězství rakouských zbraní“, 1. srpna 1914 zveřejnili předsedové obou moravských křesťanských stran Jan Šrámek a Mořic Hruban společné prohlášení, v němž se vyslovili: „Za válku, za dynastii, za říši.“

V Hranicích se německá strana pokusila využít válečného stavu ke změně volebních výsledků z roku 1914, čímž místní reprezentaci přiměla ještě zvýšit proklamovanou loajalitu.

„K okresnímu hejtmanovi dostavila se deputace Němců a žádala, aby rozpustil obecní české zastupitelstvo a ustanovil vládního komisaře a navrhovala za něj barona Bojakovského³⁵⁾, který umí mluvit také česky. Poněvadž deputace proti zastupitelstvu nic nezákonného uvésti nemohla, pouze poukazovala, že mezi členy jeho není ani jednoho Němce, nevyhověl hejtman jejímu přání. (...) Starosta se zhroutil, když uslyšel, co Němci žádají. Prohlásil, že se postará o vnější loajalitu, ale žádal, bude-li německá slavnost, abychom ho nenechali samého a šli vždy s ním. Slíbili jsme mu to a též plnili.“³⁶⁾

Příkladem takové loajality může být dopis hranické městské rady ze 7. srpna 1915, který rozeslala do redakcí šesti moravských novin, a předem poděkovala za jeho otištění. V textu nazvaném Oslava dobytí Varšavy a Ivangorodu v Hranicích se mimo jiné píše: *„V časných hodinách dopoledních rozšířily se dne 6. srpna 1915 v Hranicích zprávy o dobytí Ivangorodu³⁷⁾ a Varšavy. Na nařízení starosty města ozdobeny byly ihned domy v městě červenožlutými prapory. Zpráva přijata obyvatelstvem s jásotem a nadšením. Již dopoledne sešla se obecní rada města Hranic v slavnostním sezení a zaslala blahopřejné telegramy kabinetní kanceláři Jeho Veličenstva a nejvyššímu veliteli, polnímu maršálku arcivévodovi Bedřichovi. Večer sešlo se celé obecní zastupi-*

35) Bedřich Bojakowski z Knurova (1859–1925), poslední vlastník panství Malhotice. Pracoval jako archivář a knihovník olomouckého arcibiskupství. Spolu s otcem Ferdinandem, starostou Kroměříže, organizoval v srpnu 1885 na kroměřížském zámku schůzku cara Alexandra III. s císařem Františkem Josefem I., která měla napomoci vyřešit narůstající rozpory mezi oběma velmocemi. V roce 1902 se stal poslancem zemského sněmu moravského za liberální velkostatek. V roce 1903 se přestěhoval do Hranic, a ačkoliv byl původně národnostně zcela neutrální, postupně se stal uznávaným vůdcem německé menšiny ve městě.

36) Čeněk Kramoliš: *Válečné vzpomínky školního inspektora, Zábřeh [1927]*, s. 25. Těmi „my“ míní Kramoliš, jak vyplývá z kontextu, „městskou radu s přáteli radnice“.

37) Ivangorod, nyní Deblin, staré město v Polsku na řece Wisle (prvá písemná zmínka 1397), zhruba stejně velké jako Hranice (19.500 obyvatel v roce 2003). Je součástí stotisícové městské aglomerace měst Deblin-Ryki-Pulawy, na mapě Polska obvykle zobrazované pod názvem Pulawy. V letech 1838–1845 byla v Deblině vybudována říční pevnost, která byla modernizována 1859. Na počátku 1. světové války pevnost obsadila ruská armáda. V říjnu 1914 se jí pokusily dobýt spojená německo-rakousko-uherská vojska, ale Rusové útoky odrazili. Po bitvě byla obrana pevnosti dále vylepšována, až se stala klíčem ruské obrany na řece Wisle. V srpnu 1915 při německo-rakousko-uherské ofenzivě byli ruští obránci nuceni pevnost opustit. Pád pevnosti a obsazení Varšavy znamenalo osvobození Haliče, okupované ruskou armádou, a umožnilo návrat polských uprchlíků z Hranic do jejich domovů.

telstvo (...) a za zvuků hudby se starostou a městskou radou v čele se ubíralo k soše Jeho Veličenstva císaře Františka Josefa. (...) Přítomné obyvatelstvo města Hranic, jež u sochy panovníkovy v nepřehledných davech se zúčastnilo, osloveno bylo starostou města, jenž poukázal na velkolepé vítězství a dalekosáhlé následky, načež propukly shromážděné davy v neutuchající provolávání slávy Jeho Veličenstvu, statečným a nepřemožitelným spojeným armádám a jejich vůdcům. (...) Na to odebral se dav s hudbou v čele na náměstí Žerotínovo, tonoucí v září světél. Impozantně působily zejména mohutné plynové pylony před radnicí, ozdobené černožlutými stuhami, na radnici zářily iniciálky jména Jeho Veličenstva, na všech plynových kandelábrech pak hořely mohutné plameny. Hudba hrála četně shromážděnému obecnstvu až do pozdních hodin večerních.³⁸⁾

Loajální vystupování české reprezentace města pokračovalo i po smrti starosty Poppa, k níž došlo 25. ledna 1916. Jeho nástupcem se stal dosavadní 1. náměstek František Rozehnal³⁹⁾ (1863–1922), vedením města jej hned 26. ledna pověřil okresní hejtman Emil Wychodil z Hanaburgu, protože v době války byly všechny volby zakázány.

Ztráta iluzí

Navzdory „zasvěceným“ rozborům tehdejších politiků a novinářů měla 1. světová válka dlouhodobý charakter. Již na podzim 1914 se ukázalo, že Rakousko-Uhersko nemá logistické předpoklady k vedení vál-

38) SOKAP, Archiv města Hranic, Protokoly za sedání městské rady, i.č. 157, zápis ze zasedání městské rady z 7. 8. 1915. Na strojem psaném tiskopisu je ručně dopsáno: „Zasláno redakcím Lidových novin, Moravské orlice a Brněnských novin (Brno), Pozoru (Olomouc), Přerovskému obzoru (Přerov) a Ostravskému deníku (Moravská Ostrava).“ Obecní rada oslovovala výhradně česky psané noviny vycházející na Moravě. Bylo by jen spekulací uvažovat, zda šlo o zastírací manévr vůči „vrchnosti“, nebo snahu ovlivnit prorakouské vlastenectví českých čtenářů v situaci, kdy z vrchního velitelství arcivévodý Bedřicha v nedalekém Těšíně opakovaně přicházela hlášení o „nespolehlivosti a zradě“ českých vojáků. 3. dubna 1915 se v ruském zajetí ocitlo kolem 1500 příslušníků 28. pěšího pluku z Prahy a rozšířila se fáma, že pluk do zajetí odpochoďoval v rytmu plukovní kapely. „Naplněn bolestí“ císař František Josef I. pluk rozpustil a vymazal ze stavu jednotek. Ale „česká zrada“ pokračovala dokonce i během vítězné německé ofenzivy v bitvě u Gorlice, kde se Rusům dobrovolně vzdávali vojáci z pluků formovaných v Čechách a na Moravě. Válečnická kamarila kolem arcivévodý Bedřicha si v zápětí vynutila zatčení a obžalobu z velezrady hlasatele myšlenek novoslovanství Karla Kramáře a jeho druhů Aloise Rašina, Vincenta Cervinky a Josefa Zamazala z Přerova. Byli odsouzeni k trestu smrti.

39) Rozehnal byl posledním z blízkých spolupracovníků JUDr. Františka Šromoty, který usedl do křesla starosty Hranic. Při obecních volbách 15. června 1919 již nekandidoval. Úřad starosty města zastával do 29. června 1919. Byl zakladatelem a předsedou místní organizace Československé strany národně demokratické.

ky. Pouhý měsíc po začátku války se začal v rakouské části monarchie projevovat citelný nedostatek potravin. Hranice byly tímto zásadním neduhem válečné mašinérie postiženy dvojnásob. Práceschopní muži byli povoláni na frontu a město bylo zaplaveno raněnými a nemocnými vojáky a polskými uprchlíky. Zásobování vojenské rezervní nemocnice bylo upřednostněno, ceny potravin překotně rostly a mnohé před válkou běžné výrobky zcela zmizely. Už v září 1914 se v Hranicích neprodávaly rohlíky a housky, koncem roku byl jejich prodej pro nedostatek mouky i úředně zakázán. Od 15. dubna 1915 vydávaly úřady lístky na chleba a mouku. Měly zajistit alespoň základní potraviny pro všechny obyvatele města. Příklad na osobu činil 200 g mouky nebo 280 g chleba. Do pšeničné mouky se míchala kukuřičná mouka z Uher. Byla často zapařená a chléb nejen chuťově, ale ani hygienicky neodpovídal předválečným zvyklostem. Hlavní potravinou se staly brambory, ale jak se válka prodlužovala, začaly i brambory chybět. Ve městě se šířil hlad. Opatření okresního hejtmanství v podobě stanovení maximálního tarifu pro hlavní potraviny, která měla zabránit šmelině, se mýjela účinkem. Například 1. července 1915 byla úředně stanovena nejvyšší cena 1 kg sádra v okrese Hranice na 5,80 K, ale nebylo možno jej koupit levněji než za 8 korun.

Zásobovací potíže se rok od roku stupňovaly. Čechy a Morava byly neschopností rakouské administrativy zabezpečit pro obyvatele v týlu potraviny postiženy patrně ještě více než další části Předlitavska. Jak to v podobných situacích bývá, utrpení obyvatel bylo násobeno rozmary počasí. *„Tento rok uvedl se způsobem velmi nehostinným. Krutou zimou, která od 20. ledna trvá, vyjímaje čtyř slunečních dnů, až podnes, kdy píšeme 28. dubna a venku duje mrazivý vítr, takže teploměr ukazuje na sluneční straně sotva 5 stupňů nad nulou. (...) Došlo palivo a svítivo. Nejvíce ovšem trpěli chudobní lidé a vojáci. Jak trapným dojmem působilo na každého, kdo šel kolem obchodů a viděl zástupy lidí chudých i bohatých státi venku a čekati s lístkem v ruce, až dojde na někoho řada, aby si na ten lístek mohl koupit 1 l petroleje na měsíc (...). V únoru byly všechny zásoby obilí, mouky, bramborů a krmné řepy za asistence vojáků sepisovány (...) a přece bída a hlad tím na dlouho zažehnány nebyly.“*⁴⁰⁾

Začátkem roku 1917 se už lístkový systém rozšířil o cukřenky, kávenky, mléčenky, tukenky, máslenky, pivenky, mýdlenky, šatenky, tabačenky a cumlenky. Poukázky přitom vůbec nezaručovaly, že „lidé v zástu-

40) Kronika farního úřadu v Hranicích uložená na Římskokatolickém farním úřadě v Hranicích, zápis pro rok 1917.

pech“ před obchody potřebné zboží dostanou. Potravin a spotřebního zboží bylo stále méně a apatie a zoufalství lidí rostlo. *„Vypukly tudíž ve větších městech revolty, při nichž do lidu bylo stříleno, jako v Prostějově, kdež 26. dubna při sročení lidu 38 mrtvých a 80 zraněných bylo.“*⁴¹⁾

Ačkoliv písemný styk vojáků v poli s rodinnými příslušníky byl cenzurně i jinak omezen, přece jen se zprávy o katastrofálních zásobovacích problémech rodičů, manželek a dětí vojáků, kteří krváceli a umírali za „císaře pána a jeho rodinu“, dostávaly do zákopů válečných front. Spolu s útrapami zákopové války přispívaly k demoralizaci jednotek. Současně tam přicházely první zprávy, že Masaryk, Beneš a Štefánik připravují v exilu vznik samostatného státu a že se ve Francii a Rusku tvoří skupiny legionářů, bojujících za budoucí suverénní stát Čechů a Slováků.

Smrt císaře Františka Josefa I. a nástup Karla I.

Rakouský císař, nekorunovaný český a korunovaný uherský král František Josef I. (1830–1916), vládl říši 68 let. Byl personifikací kladů i nevyřešených problémů tohoto státního útvaru. Až do rozpoutání osudné války představovala jeho vláda i přes stupňující se nacionální nesnášenlivost – slovy Stefana Zweiga – *„zlatý věk jistoty. Zdálo se, že v tisícileté monarchii je všechno trvalé a že stát je nejlepší zárukou stálosti. Práva občanů byla zakotvena v zákonech a parlament určoval každou povinnost. Měnou, rakouskou korunou, byly zlaté mince a ty zaručovaly její stabilitu. Každý věděl, co mu patří, co je dovolené a co je zakázané. Všechno mělo svou normu, svou určitou míru a váhu. Tento pocit dovedly miliony ocenit.“*

Po rozpadu habsburské monarchie byl českými historiky a žurnalisty František Josef I. obvykle vysmíván a karikován. Nežřídka právem. Zejména pro svou pedantickou, byrokratickou povahu. Ale dobové dokumenty dokazují, že pro tehdejší generace měl také nenapodobitelné charisma. Jak stárnul a problémy státu se kupily, i prostí lidé se báli, co bude po jeho odchodu. Krátce před začátkem války, v dubnu 1914, císař vážně onemocněl bronchitidou. České noviny v Hranicích byly plny obav: *„Co se stane, až se ty oči zavřou? Němci už dávno usilují o přivtělení německé části Čech, Moravy a Slezska. Maďaři se chtějí odtrhnout. Poláci touží po obnovení království. Rumuni chtějí k Rumunsku, Rusíni k Rusku, jižní země prý chtějí Srbové, Italové v Tyrolsku šilhají*

41) Tamtéž, viz též Ludvík Novotný: 1. světová válka a 28. říjen 1918 na Hranicku, Hranice 1969, s. 7–13.

po Itálii. Jenom my Češi, Slováci a Slovinci nehorujeme pro připojení k nějaké cizí říši. Už v roce 1848 jsme byli pro zachování Rakouska. Ale spravedlivého ke všem národům.“⁴²⁾

Smuteční shromáždění občanů Hranic se uskutečnilo u pomníku Františka Josefa I. na dnešním Školním náměstí 27. listopadu 1916. Projev ke shromážděným pronesl starosta František Rozehnal:

„Velectění!

Smutnou zvěst přineslo nám jitra 22. listopadu. Přinesloť zprávu ohromující, že Jeho císařské, královské a apoštolské Veličenstvo, císař František Josef I., dne 21. listopadu 1916 o deváté hodině večerní v zámku Schönbrunn klidně v Pánu zesnul a že rozloučil se navždy se Svými národy, panovník dobrotvivý. Není Ho více! Stručná slova, leč co nezměrného bolu utajeno v nich pro všechny, kdož k zesnulému přilnuli oddaností a láskou, jaké se těšil milovaný, staříčkový mocnář náš. Netřeba zajisté šířiti se o tom, čím byl nám zvěčnělý panovník, ježž četní z nás seznali i osobně v době, kdy dlel v městě našem.“⁴³⁾

V zesnulém panovníkovi ztratili jsme pravého otce lidu, pod jehož požehnanou vládou celý národ a celá říše dosáhly skvělého rozvoje, za jehož vlády i město naše utěšeně prospívalo a rozkvétalo. Zesnulý mocnář vznešený úřad svůj řídil se vzácnou prozíravostí a otcovskou péčí Svou. Vytvořil základy pokojného soužití a svobodného rozvoje Svých národů. Na Své národy vzpomíná i v poslední vůli Své a loučí se s nimi slovy:

Mým milovaným národům projevují plný dík za věrnou lásku, jakou osvědčovali Mně a mému dvoru ve šťastných dnech i v těžkých dobách. Vědomí této přichylnosti blažilo srdce mé a posilovalo Mne v plnění těžké vladařské povinnosti. Kéž totéž vlastenecké smýšlení zachovají Mému nástupci ve vládě!

Mocnáři, jenž tak lnul ke Svým národům, zachovejme za nesčetné důkazy otcovské lásky a péče vděčnou vzpomínku až do dob nejpозdějších.“⁴⁴⁾

42) Hlasy z Pobečví, 9. 5. 1914 (č. 21), s. 1. Mistrným vyjádřením personifikace Františka Josefa I. s „jeho“ říší je román Josepha Rotha: *Pochoď Radeckého*, Praha 1974. Zvláště epilog vyprávění, kde je popsán současný sklon císaře a „hrdiny od Solferina“, pana von Trotta. Román v náznačích odkazuje i na poměry v hranické jízdní kadetní škole před rokem 1914.

43) Město Hranice navštívil císař František Josef I. 16. listopadu 1863 a 10. června 1880. Dne 28. června 1906 vystoupil z vlaku při cestě do Moravské Ostravy a pozdravil se s představiteli místní šlechty, okresu a města – V. Bartovský: *Hranický okres*, Brno 1909, s. 127–131.

44) Zajímavý kontrast k této smuteční řeči představuje scéna z okamžiku vyhlášení války v roce 1914, kterou zachytil Čeněk Kramoliš: *Válečné vzpomínky školního inspektora*,

•• Odhalení památníku na vojenském hřbitově v roce 1915

Ze smutečního shromáždění byl zaslán novému císaři Karlovi I. (1887–1922) telegram, ve kterém mu byla vyjádřena „*neochvějná věrnost a oddanost města Hranic*“.

Karel I., poslední rakouský císař, nekorunovaný český a korunovaný uherský král z habsbursko-lotrinské dynastie, se ihned po svém nástupu pokusil ukončit strašlivou válku a uzavřít separátní mír s mocnostmi Dohody. „*Prvním záslužným činem byla jeho nabídka míru, kterou však Čtyřdohoda zamítla,*“ zapsal do kroniky farního úřadu bez komentáře farář Glabazna⁴⁵⁾.

Nový císař vyhlásil rozsáhlou amnestii, při které dostalo milost téměř 20.000 osob, většinou politických vězňů, odsouzených za odpor k válce. Byli mezi nimi také čtyři čelní představitelé domácího protihabsburského odboje v čele s vůdcem mladočeské strany, poslancem rakouské říšské rady Karlem Kramářem, odsouzení rok před tím k trestu smr-

Zábřeh [1927], s. 7–8: „*Po slavnosti stál hlouček lidí na náměstí. «Stařec nade hrobem, že se Boha nebojí a vypoví chudákům válku», rozhorlovala se polohlasitě paní Šromotová, manželka v roce 1912 zemřelého starosty města, poslance Dr. Frant. Šromoty. (...) Stálo nás několik kolem ní. Jedni ji upozorňovali, aby hlasitě nemluvila, že by to mohlo mít pro ni zlé následky, druzí ji těšili, že Rusko neopustí milé bratry Srby a jiní opatrně odcházel, aby nemuseli svědčiti proti staré vlastence, kdyby bylo zle.»*

45) Kronika farního úřadu v Hranicích uložená na Římskokatolickém farním úřadě v Hranicích, zápis pro rok 1916.

ti oběšením. Obnovou parlamentních práv a dalekosáhlými vnitřními reformami hodlal Karel I. zabránit rozpadu rakousko-uherského soustátí. Jeho úsilí však mělo spíše opačný účinek. Obnovení občanských práv a svobod v říši rozvrácené válečnou katastrofou, hladem a národnostní nenávisť, urychlilo zánik monarchie. Stalo se také znatelným přelomem ve vztahu českých obyvatel Hranic k Vídní. Myšlenka samostatného československého státu se od této chvíle šířila i v Hranicích.

Spolek České srdce

Spolek České srdce byl v roce 1917 založen v Praze, kde se podobně jako v jiných českých a moravských a slezských městech s prodlužováním války povážlivě zhoršovala zásobovací situace, dokonce se předpokládalo, že může vypuknout hladomor. Spolek České srdce proto vyzval venkov, aby nedal zahynout českým dětem v Praze. Výzva, přísně organizovaná na národním základě, měla nečekaný úspěch. Nejen že se zásobování českých obyvatel a zvláště dětí v Praze viditelně zlepšilo, národní výzva utlumila i nesolidární a nehumánní lichvu se zemědělskými produkty a vyvrcholila v posílání pražských dětí jako „národních hostů“ na venkov na zotavenou.

K založení Českého srdce pro Hranice dal podnět starosta města František Rozehnal, ředitel městského (českého) gymnázia Emil Cigánek a školní inspektor Čeněk Kramoliš. Vydali provolání k českému rolnictvu a ke všem lidem dobré vůle v okrese Hranice, aby neprodleně dodali potraviny pro české děti ve městě.⁴⁶⁾ Příjmem potravin byly pověřeny paní Kramolišová a paní Cigánková, rozdělování potravin pro chudé hranické děti se dělo pod přímým dohledem starosty města. Také tato výzva měla velmi dobrý ohlas a zmírnila zásobovací problémy českých obyvatel Hranic.

Z dnešního pohledu je zajímavá především samozřejmost, s jakou byla prezentována „českost“ celé akce – pomoc byla určena výhradně českým dětem, přestože v Hranicích žily také děti německé. Výzva potvrzuje, že koncem roku 1917 se již politická a hospodářská činnost zástupců českých a německých (případně židovských) obyvatel natolik rozcházela, že nacionálně omezená prohlášení byla považována za normální. Byl to varovný signál pro budoucnost.⁴⁷⁾

46) SOKAP, Archiv města Hranic, protokoly ze zasedání městské rady, i.č. 157. Viz též Čeněk Kramoliš: Válečné vzpomínky školního inspektora, Zábřeh [1927], s. 107. Výzva byla publikována 15. 12. 1917 v místních Zprávách hospodářských.

47) Jednalo se vlastně o pokračování zásady „svůj k svému“, která od konce 19. století rozdělovala společnost na dva uzavřené národnostní tábory.

Čestný občan Hranic, spisovatel Alois Jirásek

Prvním zřetelným činem, potvrzujícím, že se i v Hranicích začínají zásadním způsobem rozcházet představy českých obyvatel a oficiální rakouské politiky na poválečné uspořádání, bylo udělení čestného občanství spisovateli Aloisi Jiráskovi (1851–1930). S návrhem Jaroslava Bureše⁴⁸⁾ vyslovila městská rada 2. července 1918 jednomyslný souhlas, ocenila tím zásluhy „*Mistra Jiráska o vlast a národ*“. V té době oblíbený spisovatel historických her a románů se 17. května 1917 stal mluvčím 222 předních českých osobností, které podepsaly Manifest spisovatelů, kulturních a vědeckých pracovníků. Byl adresován českým poslancům říšské rady, chystajícím se na cestu do Vídně. Císař Karel I. svolal na 30. května 1917, po třech letech parlamentních prázdnin, schůzi, která měla rozhodnout o dalším vedení války a dalších osudech říše. Manifest vyzval české poslance říšské rady „*jakožto mluvčí československého národa*“, aby hájili „*osvobozující hledisko*“. Bylo to prvé, velice odvážné domácí prohlášení, které se otevřeně přihlásilo k „*velezrádné*“ koncepci T. G. Masaryka, žádající uznání samostatnosti Československa. Stalo se to jen několik měsíců po poníženém prohlášení českých poslanců říšské rady z 31. ledna 1917, že „*národ český jako vždy v minulosti, tak také v přítomnosti a době příští jen pod žezlem habsburským vidí svou budoucnost a podmínky svého vývoje*“. Manifest je za to ostře pokáral a vyzval: „*Národ po Vás, pánové, žádá, abyste byli s touto velikou chvílí. (...) Nedovede-li učinit zadost tomu, co Vám tato chvíle ukládá, vzdejte se raději svých mandátů!*“⁴⁹⁾ Jirásek se tím stal neoficiálním mluvčím domácí opozice proti politice podpory habsburského arcidomu. Dne 13. dubna 1918 se Jirásek veřejně ozval podruhé. V pražském Obecním domě před českými poslanci, vůdci Sokola, dělnických tělovýchovných jednot, zástupci vědy, školství a umění, svépomocných, odborových, humanitárních a vzdělávacích spolků završil shromáždění projevem, který vyzněl jako přísaha boje za samostatný československý stát: „*Tak zde stojíme! A v pevné, nezlomné důvěře v konečné vítězství nejsvětějších práv svých, v důvěře ve vítězství spravedlnosti, ve vítězství práva nad násilím, svobody nad porobou, demokracie nad výsadami, pravdy nad klamem, ve velikém rozhraní dějin světových zvedáme své ruce a slibujeme (...). Vytrváme, dokud nevíťezíme. Vytrváme, až pozdravíme samostatnost svého národa!*“⁵⁰⁾

48) Jaroslav Bureš (1864–1920), ředitel hranické hospodář. školy, dlouholetý člen měst. rady, od r. 1911 poslanec zem. sněmu moravského, čestný občan města od 6. 8. 1913.

49) Citováno podle Josef Hotmar: Zrození republiky 1914–1918, Brno 2005, s. 239–240.

50) Tamtéž, s. 298.

Hranický obecní výbor, až dosud mimořádně opatrný ve vyhlašování národních požadavků, připojil k udělení čestného občanství Aloisi Jiráskovi větu „*obecní výbor se připojuje k resolucím pražským a neochvějně trvá na požadavcích národa československého.*“ Bylo to poprvé, kdy se zvolení představitelé města otevřeně přihlásili k myšlence vytvoření samostatného československého státu.

Na konci léta 1918 již cenzura téměř neexistovala. České regionální noviny, z nichž nejvíce abonentů měl Přerovský obzor, téměř bez omezení referovaly o aktivitách českých exilových představitelů v čele s T. G. Masarykem a o činnosti československých legií. 27. října 1918 uveřejnil Přerovský obzor dopis Dr. Edvarda Beneše, ještě nedávno označovaného za velezrádce, z Paříže. Nabádal v něm „*bratry*“, aby v klidu očekávali příchod příštích událostí a ukládal „*dbejte toho pilně, aby v neodvislý stát vešel náš lid nepodlomen bídou a nezdecimován hladem!*“ Vyhlášení samostatného státu bylo na spadnutí.

Vyhlášení samostatného státu v Hranicích

Do Hranic přišla zpráva o vyhlášení československého státu ráno v úterý 29. října 1918. Na hranické radnici se sešli členové obecního výboru a podle doporučení pražského Národního výboru československého přizvali několik zástupců dělníků a zvolili Národní výbor, který měl převzít odpovědnost za klid a pořádek. Přizváním dělnických zástupců se Národní výbor československý snažil eliminovat nebezpečí výbuchu násilí a anarchie, jež provázelo pád carského režimu v Rusku.

Předsedou Národního výboru Hranic byl zvolen dosavadní starosta města František Rozehnal, člen strany národně-demokratické. Členy byli ředitel Emil Cigánek za profesory středních škol, odb. učitel Josef Šindel za ostatní školy, obchodník Antonín Boček a soukeník Peregrin Pešl jako zástupci obchodníků a živnostníků, Čeněk Kozák a Rudolf Prudil jako zástupci státních a soukromých úředníků, farář P. Josef Glabazha za stranu křesťansko-sociální, zemský poslanec Jaroslav Bureš za stranu agrární, jako zástupci dělnictva: Theodor Haviger a Josef Král za stranu sociálnědemokratickou a Stanislav Čépe a Otakar Schützer za stranu národních sociálů⁵¹⁾. Národní výbor vzápětí informoval o situaci

51) Ludvík Novotný: Konec první světové války a Národní výbor v Hranicích v roce 1918, Zpravodaj města Hranic a lázní Teplíc n. B., listopad 1978, s. 6–9. Na schůzi 3. listopadu 1918 byl národní výbor doplněn o členy starostenského sboru hranického okresu a vystupoval pak jako okresní národní výbor – jednalo se o starostu z Milotic nad Bečvou Josefa Kurovce, drahotušského radního Hynka Lamla, starostu z Hustopeč nad Bečvou Roberta Sigmunda a městského tajemníka z Hranic JUDr. Josefa Sládečka. Na žádost strany křesťansko-sociální byl na schůzi 6. listopadu kooptován za člena národního výboru delegát

místní úřady a instituce a požádal je, aby ihned odstranily dvojhlavého orla, znak Rakousko-Uherska⁵²⁾, a vyvěsily červenobílé české prapory. Z obav před rabováním národní výbor nařídil uzavření všech obchodů.

„Rychle jako jiskrovou depeši rozhlásila se zpráva ve městě, že stará c.k. vláda je zrušena a utvořena česká, která prohlásila samostatný československý stát, že ve městě zvolen Národní výbor, který jménem nové vlády správu v okrese povede a že oznámení o tom podá se občanům o 1 hodině před radnicí. Obchody se zavíraly a město odívalo se v roucho červenobílé. Před 1 hodinou bylo tisíce obecnstva u radnice. Když přišli dělníci z továren s prapory, tu starosta s okrášleného balkonu radnice sdělil přítomným radostnou novinu o převratu v Praze, zemský poslanec Bureš promluvil krátce k obecnstvu a přečetl první zákon⁵³⁾ vydaný Národním výborem v Praze. Tisíce hrdel provolalo nadšeně a radostně «Slávu» novému samostatnému státu, zazpívána hymna «Kde domov můj» a «Píseň práce», načež procházel průvod za zvuků hudby a zpěvu ulicemi města.“⁵⁴⁾

Večer 29. října 1918 se konal lampiónový průvod, který prošel od Kunzovy továrny až k vojenským ústavům, jehož se zúčastnilo kolem 1000 osob.⁵⁵⁾ Poté se v Besedě konal slavnostní večírek, ale nálada účastníků byla stísněná. Šířilo se znepokojení, že vojsko pražský národní výbor sesadí a členové místních národních výborů budou pozatýkáni. Dejme opět slovo Čeňku Kramolišovi, který atmosféru zachytil takto:

Všedoborového sdružení křesťansko-sociálních dělníků čl. Vilém Šejda. Dne 17. 11. 1918 byl Národní výbor doplněn o Stanislava Taubra, odborného učitele, jako zástupce Kelče. Nově vytvořený pracovní odbor živnostenský jmenoval svými referenty v národním výboru Ferdinandu Helsnera a Eduarda Zábranského. Národní výbor fungoval do počátku roku 1919.

52) K tehdejšímu „ikonoklasmu“ patří i odstranění sochy císaře Františka Josefa I. ze Školního náměstí: „Dne 28. listopadu odstraněna byla socha býv. císaře rakouského Františka Josefa z pomníku před farou zdělaném a uložena v obecním museu. Musilo se tak státi, protože učni, školáci i studenti naší svobodou prodchnutí na hlavu býv. císaře hrnce vešeli a kamením po něm házeli.“ – Kronika farního úřadu v Hranicích uložená na Římskokatolickém farním úřadě v Hranicích, záznam pro rok 1918. Ještě v roce 1918 byly přejmenovány také některé ulice spjaté svými názvy s „minulým režimem“ – Habsburská třída a Třída Františka Josefa byly přejmenovány na Masarykovu třídu, Císařské stromořadí na Sady československých legií, Štěpánčino náměstí se stalo Náměstím Dr. Kramáře.

53) Smyslem zákona bylo především to, že: „veškeré dosavadní zemské a říšské zákony a nařízení zůstávají prozatím v platnosti. (...) Všecky úřady státní a župní, ústavy státní, zemské, okresní a obecní jsou podřízeny národnímu výboru.“ Zrození nového státu tedy nemělo povahu revoluce, spíše klidného přechodu od parlamentní mnohonárodnostní monarchie k parlamentní národní republice.

54) Čeňk Kramoliš: Válečné vzpomínky školního inspektora, Zábřeh [1927], s. 119.

55) SOKAP, Archiv města Hranic, Kronika Hranic 1912–1935, ič. 135, záznam za r. 1918.

„Obava, která měla zkalkulovat naši radost, též se rychle rozšířila mezi měšťany. Večer jsme se sešli v Besedě, ale bylo nás málo na takovou slavnost. Nejenom někteří úředníci, ale i mnozí nezávislí a zámožní měšťané nepřišli. Snad z opatrnosti. Místo ve velkém sále uvelebili jsme se v malém. Všechny stoly byly obsazeny, ale zábava vázla. Minula hodina, docházela druhá a v místnostech se hovořilo tiše u jednotlivých stolů. Tu povstal fotograf pan Volínský a přednesl nadšeně báseň od Elišky Krásnohorské «Chodská», která svým vlasteneckým procítěním se výborně hodila k tomuto okamžiku. Básní tou vzpružil mnohé a u mne způsobil rozhodnutí. Když ani přítomný poslanec, ani jiný nezávislý občan si netroufal promluvit, vyžádal jsem si dovolení od starosty a předsedy Národního výboru a od srdce jsem promluvil na oslavu našeho samostatného státu. Vzpomněl jsem našich prvých buditelů národních Jungmanna, Šafaříka, Palackého, Sušila, jak by se těšili, kdyby nyní mohli býti mezi námi. Upozornil jsem, že naši političtí bojovníci Barák, Sladkovský, Palacký, Havlíček, Rieger a jiní toužili jen po federaci nebo autonomii a my že máme nyní mnohem více, máme svůj samostatný stát, po čemž tito ani toužiti se neodvážili, a vyzval jsem přítomné, aby ve svornosti a vzájemné lásce přilnuli k našemu státu. Potlesk a zase ticho. Více nepromluvil nikdo.“⁵⁶⁾

Převzetí vojenských ústavů a okresní hejtmani

Nejistotu českých obyvatel Hranic a členů zdejšího národního výboru po 29. říjnu 1918 způsobovala také existence rakousko-uherských internátních vojenských škol, vyšší vojenské reálky a jízdní kadetky ve městě.

Panovaly obavy, aby příslušníci posádky do událostí vojensky nezasáhli. Naštěstí se tak nestalo a předání ústavů do rukou československých úřadů proběhlo nečekaně hladce. Poslední velitel rakousko-uherských vojenských ústavů, plk. Karl von Rottenberger, se podřídil rozkazům pražského Národního výboru československého.⁵⁷⁾

56) Čeněk Kramoliš: Válečné vzpomínky školního inspektora, Zábřeh [1927], s. 120.

57) Národní výbor československý byl vrcholný orgán české domácí politické reprezentace před vyhlášením ČSR. Byl vytvořen 13. 7. 1918 ze zástupců českých politických stran a čelných představitelů české vědy a kultury. Měl 30 členů a jeho předsedou byl Karel Kramář. Byl neoficiálním, ale uznávaným orgánem domácího protirakouského odboje. 28. 10. 1918 do výboru vstoupil Dr. Vavro Šrobár, což umožnilo, aby byl výbor nazýván československým. Vzápětí výbor vyhlásil samostatný stát a vydal jeho první zákon. Výbor spojoval funkce nejvyššího zákonodárského i správního orgánu nového státu až do 13. 11. 1918, kdy se kooptací dalších členů přeměnil v revoluční národní shromáždění a schválil prozatímní ústavu.

•• Hranické hlavní náměstí (tehdy Žerotínovo) na počátku 20. století

2. listopadu 1918 vydal v češtině a němčině rozkaz velitele posádky č. 256/1918, ve kterém se uvádělo: „*V Praze úřaduje vojenské velitelství československé. Všechna velitelství, vojenské oddíly a ústavy jest vyrozuměti, že podléhají tomuto velitelství. Vojenské osoby se zprošťují podle telegramu kabinetní kanceláře přísahy bývalému rakousko-uherskému mocnářství. Jest bezpodmínečně nutno udržeti kázeň. (...) Další rozkazy jsou na cestě.*“⁵⁸⁾

Podle „dalších rozkazů“ odevzdal plk. Rottenberger 5. listopadu 1918 velení v posádce a o den později i velení nad vojenskými ústavami českému podplukovníkovi Jindřichu Bublovi, který od roku 1903 vyučoval dějepis na vyšší vojenské reálce. Jindřich Bubla ještě též den vydal rozkaz č. 1 československého posádkového velitelství v Hranicích, ve kterém nařídil odjezd příslušníků vojenských ústavů, kteří nezískali podle rozhodnutí Národního výboru československého státní občanství nového státu⁵⁹⁾ – „*Chovanci, důstojníci a mužstvo nenáležící k československému státu odejedou z Hranic takto: příslušní do Haliče 6. 11. 1918 ve 13.00 hodin vlakem do Krakova, ostatní 8. 11. 1918 v 15.00 hodin vlakem do Vídeňského Nového Města pod velením plk. Rottenberga.*“⁶⁰⁾

58) Petr Majer: Vojenská akademie Hranice na Moravě 1920–1990, Praha 1991, s. 6.

59) Pro udělení státního občanství nástupnických států bylo rozhodující domovské právo.

60) Petr Majer: Vojenská akademie Hranice na Moravě 1920–1990, Praha 1991, s. 7.

Klíčovou roli ve dnech nejistoty po 29. říjnu 1918 sehráli ve městě okresní hejtmáni Emil Wychodil a jeho nástupce Břetislav Ščáva. Emil Wychodil z Hannaburgu⁶¹⁾, dlouholetý rakouský byrokrat, prokázal v rozhodující chvíli smysl pro realitu a české vlastenectví a umožnil nerušené fungování Národního výboru v Hranicích. Především jeho zásluhou nebyl výbor otevřeně, například demonstracemi nebo odmítáním poslušnosti, německou a židovskou menšinou ve městě odmítnut. Emil Wychodil nereagoval ani na výzvy přicházející z Nového Jičína k připojení politického okresu Hranice k Sudetenlandu, což jiní hejtmáni v severomoravských okresech učinili, a notně tím zkomplikovali pozici vznikajícího státu. Nový hejtmán Břetislav Ščáva⁶²⁾ byl už jednoznačně reprezentantem československého státu.

Okresní oslava samostatnosti

Okresní oslava vzniku samostatného státu se uskutečnila v neděli 3. listopadu 1918. Přerovský obzor o ní napsal: *„Národní výbor sezval na neděli dne 3. listopadu starosty z venkova a s nimi se dostavily zástupy lidstva k oslavě velké nynější doby. Tisíce lidstva naplnilo náměstí, takže na třech místech musilo se mluvit k lidu. Střed slavnosti byl v sále Městského domu. Tam o jedné hodině odpoledne uvítal starosta Rozehnal přítomné, načež poslanec a přisedící zemského výboru Kuneš Sonntag⁶³⁾ vylíčil v řeči krásně se poslouchající význam*

61) Emil Wychodil se narodil 28. 2. 1864 v Sibiu v rumunské Transylvánii, kde jeho otec Jiří Wychodil právě vykonával službu vojenského lékaře. Dr. Jiří Wychodil, vrchní štábní lékař I. třídy, pocházel z Třebčína u Prostějova. Roku 1869 zakoupil statek v Chvalkovicích na Hané. V roce 1884 byl povýšen do rytířského stavu s predikátem „z Hannaburgu“. Emil chodil do české obecné školy v Kroměříži, potom navštěvoval gymnázia ve Vídni a Salzburgu a absolvoval studium práv na univerzitě ve Vídni. V roce 1880 vstoupil do státní služby na moravském místodržitelství v Brně. Správcem okresního hejtmánství v Hranicích byl od 23. 9. 1893. Funkci vykonával 25 let, do 2. 11. 1918. Zemřel 17. 11. 1928 při operaci močového měchýře a je pochován v pompézní rodinné hrobce v Chvalkovicích. Svůj rozsáhlý majetek, včetně zámku v ceně 4 milionů korun, odkázal na dobročinné účely. 13. 8. 1913 mu papež Pius X. udělil Řád svatého Silvestra.

62) Břetislav Ščáva se narodil roku 1879 v Biskupicích u Prostějova. Absolvoval Slovanské gymnázium v Olomouci a právnickou fakultu české univerzity v Praze. V roce 1903 nastoupil službu u státní správy na Moravě. Za 1. světové války byl nadřazenými podezříván a vyšetřován pro údajné rusofilství. 2. 11. 1918 převzal vedení okresní politické správy v Hranicích, v říjnu 1921 pak znovu vystřídal Emila Wychodila, tentokrát v Novém Jičíně.

63) Kuneš Sonntag (1878–1931) byl vedoucí představitelům vznikající republiky na Moravě. Původně byl členem radikálně pokrokové strany, ale od roku 1904 působil v Moravské agrární straně, za kterou byl v roce 1913 zvolen poslancem zemského sněmu moravského. Za 1. světové války se zapojil do ilegálního protihabsburského odboje, ale udržel si i velice významné politické a hospodářské funkce. Byl předsedou správních rad cukrovarů

nynějšího převratu, jeho následky, podal obrázek politické situace a apeloval na všechny, aby byli svorní a na venkovany, aby ochotně prodávali své přebytky za mírné ceny měšťanům a odváděli předepsané zásoby, aby mohli vojsko, zajatci a lidé ve městech živeni býti. Poslanec Valoušek⁶⁴⁾ rozebíral příčiny smutného konce Rakouska a za hlavní příčinu udal nespravedlnost k neněmeckým národům i nespojenost s vládou ve Vídni. Po něm promluvil okresní školní inspektor Kramoliš. Vyličoval udatnost československých bojovníků, upozorňoval na vrozenou kázeň v celém národě, kterou se prezentujeme před celým světem, poukázal na ukázněné chování zdejších dělníků, kteří se cítí nejen socialisty, ale též dobrými Čechy. Vůdce dělnictva Jan Král⁶⁵⁾ přijal s povděkem toto uznání, slíbil další pomoc a provolal československému státu «Na zdar!» Básni Dr. Pozdílk⁶⁶⁾ ukončena byla slavnost v Besedě. Na náměstí, kde mezi obyvatelstvem stálo též 400 Italů s praporem, řečnilo se dále česky i italsky. Pak zástup průvodem prošel městem a slavnost ukončil.⁶⁷⁾

Článek naznačuje, že shromáždění občanů z Hranic i venkovani z okresu Hranice nechápal národní výbor jen jako oslavu vzniku samostatného státu. Mělo být také výzvou k řešení aktuálních ekonomických

v Kroměříži, Rosicích atd. Především však byl v letech 1916–1917 ředitelem Obilního ústavu v Brně a místopředsedou Říšského obilního ústavu ve Vídni. Udělal vše možné, aby v kritické době, kdy monarchie trpěla katastrofálním nedostatkem potravin, pomohl v zásobování Čech, Moravy a Slezska. 29. října 1918 byl za Moravskou agrární stranu zvolen místopředsedou Moravského národního výboru, jehož správní komise téhož dne převzala politickou moc na Moravě od habsburského místodržitele Karla Heinolda sv. p. von Udinski. Moravský národní výbor dokonce zasedal v Sonntagově kanceláři.

64) František Valoušek (1863–1932), katolický kněz a spisovatel, od roku 1906 byl zemským, v letech 1907–1918 říšským poslancem a v letech 1918–1920 byl členem revolučního národního shromáždění.

65) Správně Josef Král. Synem Josefa Krále byl Vojtěch Král (1898–1953), jeden ze zakladatelů KSČ v Hranicích. Zatímco jeho otec podpořil vznik ČSR a aktivně pracoval v národním výboru, Vojtěch Král byl nesmiřitelným odpůrcem této „buržoasní“ a „imperialistické“ republiky. V říjnu 1933 byl jedním z dvaceti zatčených a obviněných hranických komunistů, kteří i po uchvácení moci nacisty v Německu rozšiřovali v hranických kasárnách a na střední Moravě ilegální časopis Voják v řeči české, německé a maďarské, ve kterém vojáci československé armády vyzývali k odepření poslušnosti nadřízeným. 30. srpna 1935 byl podle tehdy platného zákona na ochranu republiky odsouzen na jeden rok vězení. Právě v té době se oficiální politika KSČ, na základě usnesení VII. kongresu Komunistické internacionály, zásadně změnila. Komunisté, kteří se zvláště od nástupu Gottwaldova vedení v roce 1929 snažili republiku rozvracet, se až do dalšího přemetu Stalinovy politiky v roce 1939 stali jejími obránci před Hitlerem. Viz též Ludvík Novotný, Vojtěch Král, bojovník za práva pracujících, Zpravodaj města Hranic a lázní Teplíc n. B., květen 1981, s. 13–14.

66) MUDr. Václav Pozdílek (1866–1943), městský lékař.

67) Přerovský obzor, 9. 11. 1918 (č. 311), s. 1–2.

a politických problémů města: zásobování obyvatel, vojáků i zajatců, zabránění chaosu a anarchii, výbuchům nacionální, náboženské i třídní nenávisti. Národní výbor měl dostatek informací k obavám, že všechna tato nebezpečí Hranicku hrozí.

Sudetenland a Němci na Hranicku

Politická, vojenská i zásobovací situace v Čechách i na Moravě byla na přelomu října a listopadu 1918 značně nepřehledná. Nebyla vyjasněna forma státního útvaru, ani jeho hranice. I když se stát deklaroval jako „československý“⁶⁸⁾, nebylo jasné, zda jeho součástí bude i Slovensko, které bylo ještě zcela ovládáno maďarskými úřady. Podobně složitá byla situace dokonce i v samotném politickém okresu Hranice.

Mnoho potíží Národního výboru Hranice vyplynulo z rozdílných výkladů tehdy populárního hesla o právu národů na sebeurčení. Mezi čtrnácti podmínkami amerického prezidenta Woodrowa Wilsona pro uzavření míru s Německem a Rakouskem z 8. ledna 1918 byl požadavek, aby habsburská monarchie poskytla národům říše co největší míru samostatnosti. Ačkoliv požadavek usiloval především o zlepšení politického postavení slovanských národů, Italů a Rumunů, posílil i nacionální sebevědomí moravských Němců. Využili amerických podmínek míru stejně jako čeští a moravští politici. Už 21. ledna 1918 požadovali němečtí poslanci vídeňské říšské rady z Čech a Moravy odtržení pohraničních území a vytvoření zvláštního německého útvaru v Čechách, na Moravě a rakouském Slezsku s názvem Deutschböhmen. Byla to bezprostřední reakce na tzv. Tříkrálovou deklaraci, v níž čeští poslanci požadovali právo na sebeurčení se zachováním stávajících zemských hranic (tedy včetně oblastí osídlených Němci).

68) Československo po 28. říjnu 1918 bylo naplněním Masarykovy koncepce „nové Evropy“. Bývalé „teokracie“ měly být nahrazeny pásmem nových, menších, většinou demokratických států. O tom, že Československo bude republikou, bylo rozhodnuto 13. a 14. 11. 1918. Dne 13. listopadu 1918 byla vyhlášena prozatímní ústava Československa. Ústava byla připravena Národním výborem československým. Rozšířením národního výboru a povoláním slovenských zástupců bylo vytvořeno Revoluční národní shromáždění. Ačkoliv byli do Revolučního národního shromáždění přizváni i němečtí politikové, k zastoupení německého národa nedošlo. Němečtí politici účast v tomto zákonodárném orgánu odmítli a trvali na odloučení pohraničí a dalších území s převahou německého obyvatelstva od Československa. Byla to prvá vážná trhlina do představ o budoucnosti československého státu. Již následujícího dne, 14. listopadu 1918, Revoluční národní shromáždění zbavilo trůnu Habsburky, vyhlásilo Československou republiku a za jejího prezidenta zvolilo v nepřítomnosti T. G. Masaryka, který se z emigrace vrátil teprve 21. prosince 1918. Současně ustanovilo také první československou vládu v čele s Karlem Kramářem, zrušilo užívání šlechtických titulů a uzákonilo osmihodinovou pracovní dobu.

V květnu 1918 se vláda pokusila situaci řešit tím, že rozdělila Čechy a Moravu podle národnostního principu na 11 krajů a do budoucna předpokládala vytvoření dvou národních vlád v Čechách a na Moravě – české a německé. Akt, který měl pomoci utlumit česko-německé napětí, však vedl naopak k jeho kulminaci. 21. října 1918 se němečtí poslanci říšské rady z Čech a Moravy formálně osamostatnili, ustavili Prozatímní národní shromáždění Německého Rakouska (Proviserische Nationalversammlung für Deutschösterreich).

V též den, kdy poslanec Bureš oznamoval v Hranicích z balkonu radnice zřízení československého státu, byla na střední a severní Moravě a v rakouském Slezsku vyhlášena německá provincie Sudetenland se sídelním městem Opavou. Sudetenland měl příslušet do Deutschböhmen a měl se stát součástí Rakouské německé republiky. Vídeňská vláda jmenovala pro Sudetenland zemského hejtmana, stal se jím JUDr. Robert Viktor Freissler (1877–1950), poslanec říšské rady. Freissler požádal o připojení provincie k Německému Rakousku, vytvořil vládu a dokonce i vojsko Sudetenlandu – Volkswehr, které čítalo 6700 vojáků.

Podle představ německých poslanců se měl Sudetenland rozprostírat od Javornického výběžku až po Ostravskou pánev, měl mít rozlohu 6.534 km². Jeho součástí mělo být také Kravařsko, do něhož se počítalo 16 obcí hranického politického okresu – od Spálova a Luboměře na severozápadě, po Vysokou na jihovýchodě.⁶⁹⁾

Velice aktivní při vytváření Sudetenlandu byli Němci v nedalekém Novém Jičíně, především starosta, stavební podnikatel Heinrich Czeike mladší (1869–1938), jenž mj. vlastnil v Hranicích cihelnu⁷⁰⁾, a bývalý profesor na střední zemědělské škole v Žilině u Nového Jičína Dr. Arnošt Schollich. Německá novojičínská většina byla zprávou o vzniku Československa zaskočena, ale připojení k tomuto státu okamžitě odmítla. Do protičeskoslovenských vystoupení se zapojilo i početné místní dělnictvo. 31. října 1918 byl v Novém Jičíně ustaven německý Národní výbor pro Kravařsko, který vydal provolání k německým městům a obcím, aby neuznávaly Československou republiku a přihlásily se k Sudetenlandu.

Výzva Národního výboru pro Kravařsko byla německými obcemi přijata, a tím vzniklo v okolí Nového Jičína na určitou dobu dvojvládní, narušující konsolidaci i v politickém okresu Hranice. Z hranického okresu

69) Sedm z těchto vesnic bylo přitom českých. Viz František Čapka: Dějiny Moravy v datech, Praha 2001, s. 176.

70) Czeikeho (Čajkova) cihelna fungovala v Hranicích na Horním poli (areál Sigma II) od roku 1897 do roku 1930. Zakladatelem podniku byl Heinrich Czeike st. (1844–1906), spolumajiteli byli jeho dva bratři August a Emil. Viz Soňa Šťastná: Stavební firma Czeike & Wondra v Novém Jičíně. Diplomová práce, FF Masarykovy univerzity, 2007.

měly být do německého Kravařska začleněny obce s převahou německých obyvatel na východ a na sever od Hranic, nejsilnější ohlas měla výzva v Bělotině.

Složitý problém německého Kravařska pomohl vyřešit dlouholetý hranický okresní hejtman Emil Wychodil, který byl 2. listopadu 1918 jmenován do stejné funkce v Novém Jičíně. Když jednání s novojičínským magistrátem nevedla k úspěchu, bylo město v noci z 21. na 22. listopadu 1918 obsazeno praporem československých příborských dobrovolníků č. 1. Teprve pod tímto nátlakem novojičínský magistrát uznal Československou republiku. Při akci bylo zadrženo 69 příslušníků Volkswehru a 5 vedoucích funkcionářů Sudetenlandu ve městě. Byli sice po několika dnech propuštěni, ale jejich krátké uvěznění vedlo k obviňování československých úřadů z nezákonného jednání.

Dobrovolnické jednotky z Příbora a Nového Jičina potom ve dnech 23.–25. listopadu 1918 ustavily československou správu i v německých obcích hranického okresu – Nejdek, Lučice, Bělotin, Hranické Loučky, Polom, Kunčice, Lindava (Lipná), Kovářov, Kyžlířov, Potštát, Padesát Lánů, Boškov, Boňkov, Středolesí, Kozlov a Slavkov. Touto akcí bylo dokončeno administrativní sjednocení politického okresu Hranice v rámci československého státu.⁷¹⁾

Existence Sudetenlandu byla ukončena v prosinci 1918 střeleckým plukem č. 30 z Vysokého Mýta, vyzbrojeným trofejnými zbraněmi a municí rakouské armády z italské fronty. 18. prosince 1918 hejtman Sudetenlandu Freissler, když se nedočkal žádané potravinové ani vojenské pomoci z Vídně, předal vládu do rukou pověřence čsl. vlády Msgr. Dr. Jana Šrámka. Avšak ani kapitulací Sudetenlandu nebyly komplikace s postavením německé menšiny v politickém okresu Hranice vyřešeny.

Osudovým dnem česko-německých vztahů se stal 4. březen 1919, kdy německá sociálnědemokratická strana v Čechách a na Moravě vyzvala letákem „všechny politické strany Sudet“ k demonstracím a generální stávkou na protest proti znemožnění účasti ve volbách do parlamentu Německého Rakouska. Proti demonstrujícím bylo použito československé vojsko, které v sedmi městech zahájilo palbu ostrými náboji. Výsledkem bylo 54 mrtvých, včetně 20 žen a 3 dětí a 104 těžce zraněných. Na Moravě bylo nejvíce mrtvých ve Šternberku – 15. K nepokojům a zranění několika osob došlo také v Novém Jičíně. V okrese Hranice následkem těchto událostí představitelé německých obcí Bělotin, Polom a Lučice 24. dubna 1919 oznámili okresnímu hejtmanství, že zmíněné obce ne-

71) Jan Hanák: Zápas o uznání ČSR v Novém Jičíně v letech 1918–1919, Vlastivědný sborník okresu Nový Jičín, svazek 42/1988, s. 1–4.

uznávají Československou republiku. Okresní hejtmanství zahájilo týž den vůči Josefu Winklerovi z Bělotína, Heinrichu Reppovi a Františku Kunzovi z Polomu a Eduardovi Schindlerovi z Lučice, kteří jako zmocněnci obcí prohlášení podepsali, trestní řízení pro zločin velezrady. 27. května 1919 bylo řízení zastaveno a všichni obvinění byli osvobozeni, když podepsali prohlášení, že „*po tom, co byly hranice Československé republiky v Paříži stanoveny, berou své prohlášení zpět*“.⁷²⁾

Formální podřízení československé administrativě však neznamenalo ztotožnění obyvatel německých obcí s rodící se Československou republikou. Takže ve chvíli, kdy čeští obyvatelé na Hranicku jásali nad „svým samostatným“ státem, kronikář v německém Středolesí shrnul své pocity ve větě: „*Je konec, všechny oběti byly marné*.“⁷³⁾

Negativismus místních Němců se sice podařilo zmírnit ve dvacátých letech 20. století, kdy ČSR prožívala období ekonomické konjunktury a politické stability, ale zůstal latentním nebezpečím pro krizová léta. Ta nastala v důsledku světové hospodářské krize v letech 1929–1933 a nástupu Hitlera k moci v sousedním Německu.

Za zmínku stojí i průběh obecních voleb v německých obcích hranického okresu v červnu 1919. Obce využily platného volebního zákona, podle kterého hlasování odpadlo, pokud byla předložena jedna společná kandidátní listina více stran, nebo kandidátní listina jedné strany. V tom případě zmíněné strany, nebo strana získaly mandáty v obecních zastupitelstvech bez přímé volby. V žádné obci s německými obyvateli, kromě Podštátu, se volby nekonaly. V Bělotíně všech 18 mandátů získala německá sociální strana lidová (DSVP). Stejně tomu bylo v Lučicích, Nejdku, Louče a Heřmanicích. V Kunčicích, Středolesí, Boškově, Kovářově nebo Lindavě všechny mandáty dostala německá agrární strana (DNAP). Protože zmíněné německé strany pokračovaly v pasivní rezistenci vůči ČSR, nevěstilo to nic dobrého pro budoucnost.

V Potštátě se volby uskutečnily – z 940 voličů zapsaných ve voleních seznamech se k volbám dostavilo 669 občanů. Z nich 363 volilo mezinárodní sociálnědemokratickou stranu (ISDA) a 299 německou zemskou stranu obchodníků a úředníků (LGuB). Potštát se tak už v roce 1919 začal pozitivní politikou vůči ČSR od ostatních německých obcí tehdejšího okresu odlišovat.⁷⁴⁾

72) SOKAP, Okresní úřad Hranice, i.č. 893, kart. 43.

73) SOKAP, Archiv obce Středolesí, ič. 1, Chronik der Gemeinde Mittelwald, záznam za rok 1918.

74) To se potvrdilo i při návštěvě prezidenta T. G. Masaryka v Hranicích v roce 1924, kdy ze všech pozvaných starostů německých obcí na Hranicku se jedině potštátský starosta návštěvy zúčastnil.

Nebezpečí bolševismu

Kromě národnostního konfliktu ohrožoval mladý stát také sociální problém a jeho politizace. Bolševická revoluce v Rusku byla svými vůdci Leninem a Trockým považovaná za úvod revoluce světové. Chtěla zavést sovětský bolševický režim i do střední Evropy a vznik „buržoasně-demokratických“ států, včetně ČSR, jednoznačně odmítala. Program českého bolševismu byl oficiálně schválen 25. května 1918, kdy se v moskevském hotelu Evropa sešel slučovací sjezd kyjevské Československé sociálnědemokratické strany dělnické a Československé komunistické strany v Moskvě. Obě skupiny se podobně jako o 30 let později v roce 1948 sloučily do Československé komunistické strany na Rusi a vyzvaly československé dělnictvo k revolučnímu „*vytvoření Československé socialistické republiky ve federativním svazku socialistických republik Evropy*“.⁷⁵⁾ Když se ukázalo, že 28. října 1918 vznikl československý stát, který bolševickým představám neodpovídal, začali z Ruska přijíždět čeští bolševičtí emisáři se snahou využít poválečné bídy a anarchie a podnítit revoluční povstání a nastolení sovětské moci.

Před aktivitami českých bolševiků varoval i přerovský Obzor: „*Bolševické noviny začínají si nyní všimati našich poměrů vlivem Čechů, kteří se přidali k nim a počítali s tím, že se jim podaří přivoditi u nás tytéž poměry jako v Rusku. V jednom čísle, které se nyní rozšiřuje také po vlastech československých, jest manifest českoslováckých komunistů k českým dělníkům. V něm se praví, že čeští bolševici vždycky věřili v třídní uvědomělost českých dělníků, kteří by nikdy neskládali zbraň k nohám Kramářů, Stříbrných a Švehlů. Proto je prý zdrcuje mlčení české dělnické třídy v době, kdy její lžíprorok Dr. František Soukup⁷⁶⁾ v objetí buržoasie prohlašuje vůdce amerických miliardářů Wilsona a vůdce československých legií Masaryka za osvoboditele českého národa (...) Manifest končí: My protestujeme proti tomu, aby prvním prezidentem osvobozeného národa byl člověk, stojící v čele křížáckého tažení proti ruskému komunismu. Tímto člověkem je profesor Masaryk.*“⁷⁷⁾ Za iniciátora letáku list označil Aloise Muna⁷⁸⁾ a dodal, že „*náš*

75) Podrobně Josef Kalvoda: *Genese Československa*, Praha 1998, s. 305–310.

76) JUDr. František Soukup (1871–1940), český sociálnědemokratický politik a novinář, jeden z organizátorů převratu 28. října 1918, 1918–1919 ministr spravedlnosti.

77) Čeští bolševici začínají štvát, *Obzor*, 2. 1. 1919 (č. 2), s. 1.

78) Alois Muna (1886–1943), kladenský krejčí se základním vzděláním, organizovaný v sociální demokracii. Za 1. světové války zajat na ruské frontě, 1918 zakladatel Československé komunistické strany na Rusi, nepřítel československých legií. V listopadu 1918 vyslán do ČSR, předtím instruován Leninem, 1921 zakladatel KSČ a člen jejího vedení, 1925–1929 poslanec za KSČ v národním shromáždění, 1929 Gottwaldem z KSČ vyloučen pro „pravi-

Okresní hejtmanství v Hranicích, dne 9. ledna 1919.

Č. 771/praes.

Vyhláška

Včera večer došlo k politováníhodným bouřlivým násilnostem a plnění majetku.

Obyvatelstvo se varuje před násilnostmi a žádá, aby se zdrželo veškerého poškození cizího majetku a násilí.

Má-li někdo stížnost nějakou, necht přednese jí u okresního hejtmanství, kteréž ihned po vyšetření zjedná nápravu.

Proti každému, jenž svémocně poškodí cizí majetek, bude co nejpřísněji zakročeno.

Správce úřadu:

Ščava.

dělník nikdy nebude mít nic s lidmi jako Muna nebo jeho soudruzi“. Ale vyhlášení samostatného státu v Hranicích proběhlo v situaci, kdy obyvatelstvo města bylo zcela vyčerpáno a demoralizováno několikaletým nedostatkem potravin, šatstva, topiva, osvětlovacích prostředků a dlouhodobě frustrováno průvodními jevy válečného utrpení. Smrtí a zmračením rodinných příslušníků a přátel na frontách, nárůstem nebezpečných nemocí, z nichž nejhroživější byla virová epidemie, která všla do světových dějin pod názvem „španělská chřipka,“ rozkladem staletými prověřených norem evropské civilizace. 1. světová válka otřásla základy pokory vůči Bohu a úcty k člověku. Logickým důsledkem tohoto stavu bylo „bolševictví“. Dobový tisk, kromě levicových sociálnědemokratických novin a časopisů, tímto termínem pod dojmem zpráv o krutostech

cový oportunismus a likvidátorství“, 1930 se vrátil do Československé sociální demokracie, o jejíž rozkol se v roce 1921 zasloužil.

Č. 771|praes.

Vyhláška

Vzhledem k tomu, že došlo k svémocnému poškození cizího majetku, nařizuje se pro obvod městské obce hranické následující:

1. Veškerá shromáždění na ulicích a veřejných místnostech se zakazují.

2. Výčepní místnosti nutno o 8. hod. večer uzavřítí.

3. Veškeré domovní dvěře jest o 8. hodině večer uzavřítí a mají se po této hodině všichni obyvatelé doma zdržovati. Každý, kdo bez důležité příčiny z domu vyjde, stane se vinným přecínu shluknutí, zvláště přednosta domácnosti, pokud doma neudrží dle možnosti jemu podléhající spolubydlitele.

4. Školní děti nesmí se po 6. hodině večer zdržovati na ulici.

Přestupky tohoto nařízení budou dle §§ 279, 280 a 282 tr. zákona přísně trestány.

Správce úřadu:

Ščáva.

bolševiků v Rusku označoval alkoholismus, loupeže, zabíjení a sexuální delikty.⁷⁹⁾ Ani Hranicko nebylo vůči tomuto nebezpečí imunní. Ukázalo se to již začátkem ledna 1919.

9. ledna 1919 byl okresní hejtman Břetislav Ščáva donucen vyhlásit v Hranicích výjimečný stav. Stalo se tak v důsledku protidrahotní demonstrace, ke které došlo večer 8. ledna 1919. Pro nedostatečné zásobování a údajné machinace některých obchodníků s cukrem vypukly v městě nepokoje, při nichž byly vytlučeny výkladní skříně několika

79) Prvé spolehlivé informace o zločinech bolševického režimu podal českým obyvatelům Přerovska a Hranicka Stalinem později adorovaný spisovatel Maxim Gorkij (1868–1936). 15. února 1918 přineslo 45. číslo deníku Přerovský obzor překlad úvahy budoucího klasika „socialistického realizmu“ z časopisu Novaja žizň s titulkem Miluji Rusko. Gorkij v ní mimo jiné napsal: „Lidoví komisaři jednají s ruským lidem jako s pokusným materiálem. Ruský lid je jim tím, čím je bakteriologii kůň, jemuž výzkumník očkuje tyfové bacily, aby jeho krve mohlo se použít k ochraně proti tyfové nákaze.“

obchodů a došlo k pokusům o rabování. Protože velkou část obchodů s potravinami měli v Hranicích v rukou Židé, získala protidrahotní bouře antisemitský ráz. Pouze razantní zásah, při kterém byli účastníci bouře rozehnáni vojskem, zabránil kulminaci násilí.⁸⁰⁾

Policejní zprávu o vyšetřování incidentů, které vedly k vyhlášení výjimečného stavu, se objevit nepodařilo. Přesto jsou příčiny i průběh násilností díky novinovému popisu zřejmé: „*Také v Hranicích vypukla bouře nespokojených. Podnět k ní zavalil předěl cukru. Čekalo se všeobecně na zvýšení, které bude také v Hranicích zavedeno, jakmile dojde potřebná zásilka. Dva z obchodníků přes výslovný zákaz hejtmanství skutečně také prodávali již zvýšenou dávku, aniž ji měli přidělenou. Soudí se, že se chtěli tímto způsobem zbavit nedovolených zásob proto, že se čekala revize obchodů. Nespokojenci ovšem se domnívali, že ostatní obchodníci zvýšenou část cukru ponechali pro sebe. To zavalilo příčinu k bouřím a vybití několika židovských krámů. Hejtmanství vyhlásilo výjimečný stav. Obchody, hostince i veřejné místnosti vůbec musí se zavírat o 8 hod. večerní. Vojsko koná stráž a pečuje, aby se bouře neopakovaly.*“⁸¹⁾

Z dnešního pohledu se spojování hladových bouří s údajným bolševismem jeví přehnané. Začátkem ledna 1919 však zdánlivě logicky zapadalo do evropských i československých událostí. 5.–7. ledna 1918 vyvrcholilo tzv. povstání Spartakovců v Berlíně, řízené Karlem Liebknechtem a Karlem Radkem. O tom, že německé povstalce přímo řídí Leninův emisar, psaly i regionální noviny.⁸²⁾

Ve stejný den a stejnou dobu, kdy v Hranicích probíhala „bouře nespokojených“, spáchal v Praze osmnáctiletý levicový sociální demokrat Alois Šťastný atentát na Karla Kramáře. Jedna ze střel ministerského předsedu zasáhla přímo do prsou, ale Kramář vyvázl bez zranění, když projektil uvízl v jeho peněženke. Mladý atentátník byl zadržen, uvedl, že spáchání atentátu nabídl tajnému sdružení, „o jehož existenci nechce podat zprávu“.⁸³⁾

80) Okresní hejtmán Ščáva byl zřejmě varován protizhidoavým pogromem, ke kterému došlo 3.–4. prosince 1918 v Holešově. Pro mladou republiku byl mementem hlavně proto, že do rabování židovských domů a obchodů se aktivně zapojili i vojáci československé armády. Byl zabit jeden židovský občan, který se snažil bránit osobní majetek, vydrancováno 51 soukromých domů, 26 obchodů a 4 hostince a nálevny. Německý a rakouský tisk, včetně novin a časopisů vycházejících v německých oblastech republiky, využíval pogromu k nepřátelské propagandě vůči ČSR. Konkrétněji viz Zdeněk Fišer: Poslední pogrom, Kroměříž 1996.

81) Výjimečný stav v Hranicích, Obzor, 11. 1. 1919 (č. 10), s. 2.

82) V Berlíně zuří nová revoluce, Obzor, 8. 1. 1919 (č. 7), s. 1.

83) Atentát na ministerského předsedu dr. Kramáře, Obzor 9. 1. 1919 (č. 8), s. 1.

Národní výbor pro město Hranice od svého vzniku až do ukončení činnosti začátkem roku 1919 se podobným výbuchům nespokojenosti snažil předcházet, mimo jiné i zmíněným zapojením zástupců dělnictva do správy města a okresu. Zásobovací situací ve městě se národní výbor opakovaně zabýval a podal několik doporučení, jak zajistit dostatek potravin a ostatních životních potřeb pro obyvatele. Z iniciativy dělnických zástupců bylo městu v měsíci listopadu 1918 přiděleno navíc 5 ks dobytka „na maso“, chudým bylo na Vánoce 1918 přidělováno uhlí a dříví, obchodníci byli starostou vyzváni, aby snížili ceny zboží, alespoň o 50 % atd.⁸⁴⁾

Obavy z projevů nespokojenosti, vyvolávané špatnou zásobovací situací, trvaly i v letech 1919 a 1920. Rostly ceny, nedařilo se zajistit dostatek potravin na příděl, situace méně majetných obyvatel se zhoršovala kolkováním bankovek a snížením podpor v nezaměstnanosti, na venkově rostla nespokojenost s rekvizicemi za asistence vojska.

30. května 1919 demonstrovali proti lichvě stavební dělníci z hranického nádraží a vyzvali dělníky závodu Kunz, aby se k nim připojili. Když k tomu nedošlo, demonstranti se rozešli. 24. října 1919 v 11 hodin zastavili dělníci všech hranických závodů práci, shromáždili se před okresním hejtmanstvím a vyslali delegaci se stížností na nedostatečné dávky mouky a brambor. Poté, co Břetislav Ščáva vyšel mezi shromážděné a slíbil nápravu, se demonstranti rozešli. K největší protestní demonstraci proti malým přídělům mouky a hovězího masa došlo 27. srpna 1920 před hranickým zámekem, kde bylo tehdy sídlo okresní politické správy (dřívějšího hejtmanství). V Jindřichově v únoru 1921 vyhnali rozhněvaní rolníci holemi z obce nejen aprovizачní komisi, ale i četníky a četu vojáků pod velením důstojníka.⁸⁵⁾

Politická situace v městě i okresu byla i v letech 1919–1920 dramatická a výbušná. K obávané „socialistické“ revoluci však nedošlo.

Hranice a konflikt s Polskem o Těšínsko

Spor o Sudetenland byl jen jedním z konfliktů potvrzujících, že Československá republika, nástupnický stát po rakousko-uherské monarchii, převzala většinu problémů, které vedly k zániku habsburské říše. Hranické severní nádraží se stalo svědkem přesunů československých jednotek, které vojensky zajišťovaly vytyčování hranic Československa.

84) SOKAP, Archiv města Hranic, i.č. 157, protokoly městské rady, zápisy ze schůzí 26. 11. 1918, bod 16; 17. 12. 1918, bod 2e a 9.

85) Miloš Trapl: Kapitoly z dějin dělnického hnutí na Hranicku, Kulturní kalendář města Hranice, květen 1966, s. 3–4.

•• Školní náměstí po odstranění pomníku císaře Františka Josefa I. v roce 1918

Na východ od Hranic ve sporu o jižní hranici s Maďarskem, na severovýchod ve sporu o Těšínsko s Polskem.

Pozorně byl sledován především spor o Těšínsko, kde 23. ledna 1919 překročily československé jednotky demarkační čáru mezi oběma novými státy a do 31. ledna obsadily celé Těšínsko a část bílského okresu až po řeku Vislu. Pro Československou republiku byl ozbrojený konflikt nepřijemnou mezinárodní komplikací v nejméně vhodném okamžiku. Ve Versailles se právě scházeli delegáti konference zástupců Dohody, která zvítězila v 1. světové válce. 27. ledna odevzdal polský ministerský předseda, slavný hudební skladatel a virtuos Ignác Paderewski, Nejvyšší radě stížnost na údajně zákeřný československý útok a požádal o velmocenský zákrok ve prospěch své země. Postavení Karla Kramáře a Edvarda Beneše, zástupců ČSR na konferenci, bylo nezáviděníhodné. Hlášení nezávislých zpravodajů a vojenských přidělců ze sporné oblasti dávala za pravdu polským obviněním.

Československo-polský konflikt o Těšínsko byl prvním ozbrojeným konfliktem mezi vítěznými státy 1. světové války. V plné nahotě odhalil, že nastolit mírové, přátelské vztahy mezi nástupnickými zeměmi bude těžko řešitelným problémem poválečné Evropy. Zatímco československá strana se domáhala uznání historického práva bývalého Českého království na Těšínsko, Poláci zdůrazňovali právo etnické, vycházející

z početní převahy polského obyvatelstva. Za touto argumentací stál zájem obou zemí získat místní uhelnou pánev a v případě ČSR také nezbytnost ovládat jediné tehdejší železniční spojení se Slovenskem, košicko-bohumínskou dráhu. Konflikt musely řešit vítězné velmoci a jejich rozhodnutí z 28. července 1920 vedlo k nespokojenosti obou zemí. Těšínsko, stejně jako město Těšín, bylo rozděleno mezi ČSR a Polsko.

Od 18. ledna 1919 hranickým nádražím projížděly československé vojenské oddíly, které se zúčastnily bojů o Těšínsko. Tři prapory 21. pěšího pluku francouzských legií, samostatný prapor pěšího pluku č. 54 z Olomouce a samostatný prapor 93. pěšího pluku ze Šumperka, které byly nasazeny do bojových akcí hned 23. ledna 1919. V průběhu bojů přes Hranice projel také 1. prapor 28. pěšího pluku z Prahy, 1. prapor 3. pěšího pluku z Kroměříže, 2. prapor 93. pěšího pluku a několik dobrovolnických jednotek.⁸⁶⁾

To, že československé jednotky musely na nátlak velmocí část obsazeného území vyklidit, vnímalo české obyvatelstvo Hranicka jako velkou nespravedlnost, jako porušení historického práva na Těšínské vévodství. Z dobových dokumentů je patrné, že dlouhodobý dosah vojenského střetnutí ještě doceňován nebyl. To, že krátká válka o Těšínsko poškodila vztahy ČSR k Velké Británii, pro kterou bylo Polsko ochrannou hrází proti bolševické koncepci šíření revoluce do Evropy, a že podkopala důvěryhodnost koncepce středoevropských nástupnických států, se ukázalo až později. Zcela prokazatelný je však nárůst vzájemného česko-polského šovinismu, jak se projevoval v psaní českého i polského tisku⁸⁷⁾ a v případě hranických městských a okresních úřadů také v růstu podezřívavosti a nepřívětivosti vůči místním občanům, kteří pocházeli ze sporné oblasti.⁸⁸⁾

86) Viz sborník Československá armáda v letech 1918–1938, Praha 1991, s. 18.

87) První informací o nebezpečí vojenské konfrontace s Polskem přinesl Obzor z 19. 11. 1918 (č. 323), kdy komentoval polské nároky, jak je uvedl německý deník Silesia, vycházející v Těšíně. Komentátor doplnil: „*Doufejme, že ani Češové ani Poláci neposkytnou nějakým nepředloženým jednáním Němcům příležitost, aby se jako třetí ve sporu mohli radovati ze slovanské nesnášenlivosti.*“ Již v průběhu prosince 1918 začal Obzor útočit na nekonstruktivní přístup Poláků k řešení sporu, aby po 21. lednu 1919 přešel k otevřeně nepřátelské konfrontaci. Poukazy na psaní polského tisku potvrzují, že šíření nenávisti bylo oboustranné.

88) Podezřívavost Okresního úřadu v Hranicích se po konfliktu o Těšínsko soustředila na hranické židovské občany, kteří se narodili v bývalé Haliči. 6. května 1919 podal obchodník Josef Gewürz stížnost okresnímu hejtmanovi, že je mu odpírání příznání domovského práva, a tím i československého státního občanství, ačkoliv splňuje podmínku, že v Hranicích žije již více než 10 let. 15. května 1919 si na stejnou zaujatost stěžoval obchodník Emanuel Lion, který v Hranicích žil dokonce 19 let – SOKAP, Okresní úřad Hranice, i.č. 893, kart. 43.

Španělská chřipka

Nervózní ovzduší, které provázelo vznik samostatného československého státu v Hranicích, nesouviselo jen s politickou nejistotou a krizovou zásobovací situací. Rozpad habsburského soustátí a velké přesuny vojenských i civilních osob v souvislosti s koncem války přispěly k rozšíření smrtelného virového onemocnění typu A, nazývanému španělská chřipka.

V Hranicích se epidemie objevila na přelomu měsíců září a října 1918. O průběhu hrozného onemocnění se dozvídáme například z kroniky farního úřadu v Hranicích: „*Letošní podzim přinesl nám hosta velmi nebezpečného lidstvu v podobě nemoci «chřipky» zvané, která skosila sta lidí do hrobu a vyžádala si u nás i dvě oběti z řad kněžských, a to: Patera Bernardina Metoda Nehybu z Ústí, jenž zemřel 20. října 1918. Byl sotva dva roky knězem ve Voticích v Čechách, přijel do Ústí navštívit svůj domov a za necelý týden podlehl zákeřné nemoci té. Druhou obětí (...) stal se důst. pán Josef Holec, zdejší kooperátor. V sobotu, dne 30. listopadu ještě asistoval při pohřbu zesnulého Jana Kohuta ze Zbrašova. Po pohřbu semlela ho zima, takže byl nucen ulehnout na lůžko, z něhož již nepovstal. Horečka stále stoupala a na čtvrtý den konstatován již zápal plic a pohrudnice. V pátek dne 6. prosince 1918 o 2 a 3/4 odpoledne vydechl šlechetnou duši.*“⁸⁹⁾ Zjistit přesný počet hranických občanů, kteří epidemii chřipky podlehl, není snadné. Ještě nebyly k dispozici spolehlivé rozbory, které by chřipku jako příčinu úmrtí bezpečně odlišily od jiných onemocnění, především od zápalu plic, ve který chřipka často přecházela. Starší práce uvádějí, že „chřipka si vyžádala několik stovek obětí.“⁹⁰⁾ Patrně je tím myšlen počet zemřelých v hranickém okrese.

V Knize zemřelých pro město Hranice je uvedeno 45 zemřelých s příčinou smrti *influentia*, případně *influentia*, *pneumonia vitium cordis*, které lze považovat za zemřelé na uvedené chřipkové onemocnění.⁹¹⁾

89) Kronika farního úřadu v Hranicích uložená na Římskokatolickém farním úřadě v Hranicích, záznam faráře Glabazni pro rok 1918. Josefa Holka nahradil 16. prosince 1918 ve funkci kooperátora hranické fary P. Metoděj Kubáň (1885–1942), polní kurát bývalé rakousko-uherské armády, který se po rozpadu monarchie vrátil do civilní duchovní správy. Již v březnu 1919 však byl na vlastní žádost přijat do československé armády. V roce 1938 byl prezidentem Benešem jmenován prvním generálem duchovní služby a tehdejším papežem generálním vikářem československé armády. Po okupaci Čech a Moravy nacisty se Kubáň zapojil do ilegálního odboje, byl zatčen a uvězněn. Zemřel v koncentračním táboře Dachau.

90) Ludvík Novotný: 1. světová válka a 28. říjen 1918 na Hranicku, Hranice, 1969, s. 13.

91) ZA Opava, pobočka Olomouc, Kniha zemřelých pro město Hranice, svazek X, pro roky 1912–1931.

•• Budovy hranických kasáren ve 20. letech 20. století

Obecní volby v červnu 1919 a antiklerikalismus

Konsolidace politické moci Československé republiky na úrovni měst a obcí byla ukončena obecními volbami dne 15. června 1919⁹²⁾. Předválečné politické soupeření, pro které bylo příznačné rozdělení podle národnostního klíče, vystřídal ve většinově českých Hranicích obvyklý stranický boj.

Kronika Hranic o volbách v Hranicích informuje takto: *„Dle nového volebního zákona provedeny dne 15. června 1919 volby do obecního zastupitelstva na základě kandidátních listin politických stran. Město Hranice volilo 36 členů a 18 náhradníků. Voličů zaznamenáno v seznamu 4102, k volbě se dostavilo 3751 (volební číslo 101). Odevzdaných hlasů pro jednotlivé strany bylo: Strana sociálně-demokratická 933, Československá lidová 827, národní demokracie 607, československá sociální 433, Německá sociální strana lidová 359, živnostensko-středo-*

92) Naposledy se měly konat obecní volby také v Židovské obci Hranice, kde bydlilo podle sčítání obyvatel z roku 1910 296 osob, z nichž mělo volební právo 150. Voliči měli zvolit 12 členů obecního zastupitelstva. Volby se nekonaly, neboť předložena byla jediná kandidátka – Národní strana židovská a česká volební skupina získaly po šesti mandátech. V té době již byla v běhu jednání o sloučení Židovské obce Hranice s městem Hranice, ke kterému definitivně došlo 10. srpna 1919. – SOKAP, Okresní úřad Hranice, i.č. 193, složka obecní Volby 1919

stavovská 243, strana republikánská agrární 157, mezinárodní sociálně demokratická německá 100, Židé 101. Sdružením jednotlivých stran připadá na stranu sociálních demokratů 9 mandátů, na Čsl. stranu lidovou 8, národně-demokratickou 7, čsl. sociální 4, Němce a židy 4, živnostníky 2, agrární 2, německou dělnickou 1. (...) Dne 29. června t.r. vykonána volba starosty, 2 náměstků a radních. Starostou byl zvolen všemi hlasy pan Karel Strnadel, inspektor státních drah v.v., ze strany národně-demokratické, 1. náměstkem Teodor Haviger, tkadlec ze strany sociálních demokratů, 2. náměstkem Jan Vondráček, soustružník kovů ze strany československé sociální. Do městské rady zvoleni: Boček Antonín, obchodník, Alois Schützer, knihář, Eduard Zábranský, klempíř, Karel Popp, strojmistr, Eduard Hoffman, průvodčí vlaku, Páter Jan Stavěl, katecheta, František Plesník, soudní oficiál, Tomáš Skřivánek, stolařský mistr, Alois Jambor, architekt.“⁹³⁾

Zápis působí dojmem, že volby v Hranicích proběhly klidně a bez konfliktů. Navíc konečně dostali i Němci zastoupení v městské radě. Za Deutsch-soziale Volkspartei byl zvolen Alois Jambor a za Ortsorganisation der internaz. social. dem. Arbeiterpartei Eduard Hoffmann.

Dobové dokumenty však svědčí o něčem jiném. Vedle národnostních problémů tu přišla ke slovu nově i otázka náboženská.

13. června podal katecheta Jan Stavěl, zmocněnec Československé strany lidové v Hranicích, stížnost Okresnímu hejtmanství v Hranicích, že v Hranicích chybí kandidátské listiny Československé strany lidové a dodal, že „obec pozbyla uvedeným skutkem důvěry. Násilím jest nutiti takový počet voličů jisté politické strany, aby se hlásili o scházející lístky. Za popsaných právě událostí pozná každý našeho voliče a volba přestane být tajnou.“⁹⁴⁾

Vysvětlení je v dobovém tažení proti klerikalismu, údajné poslední opoře bývalé teokracie, spojení habsburské Vídně a Vatikánu. Pro Československou stranu lidovou v Hranicích to nebyly snadné časy, o konspirativní formě agitace pro tuto stranu vypovídá zápis o volbách ve farní kronice: „po jednotlivých ulicích se shledávali naši lidé a důvěrníci a těm páter Stavěl každou neděli a svátek dělal přednášku a jim na důležitost těch voleb poukazoval. Tak jsme nasbírali přes 800 voličů“⁹⁵⁾

93) SOKAP, Archiv města Hranic, Kronika Hranic 1912–1935, ič. 135, záznam pro rok 1919.

94) SOKAP, Okresní úřad Hranice, i.č. 893, kart. 43.

95) Kronika farního úřadu v Hranicích uložená na Římskokatolickém farním úřadě v Hranicích, záznam pro rok 1919.

•• Dnešní Tř. 1. máje, v letech 1918–1939 Wilsonova třída

Co bylo konkrétně lidovcům vytýkáno? „28. říjen minulého roku vrátil nám svobodu politickou. Ale svoboda politická, to není ještě národní svoboda celá. Druhou, větší část svobody národní, svobodu duchovou, musíme si teprve vybojovati (...). Klerikalismus český je skrytým nepřítelem republiky a veřejným nepřítelem duchovní svobody. Pracujme už nyní, aby do první volené sněmovny přišlo klerikálních poslanců co nejméně, aby konečná úprava poměru církve a státu u nás na základě odluky církve od státu byla provedena co nejhladčeji.“⁹⁶⁾

Do hledáčku novinářů-bojovníků proti klerikalismu se ve stejný den a stejných novinách dostal i Čeněk Kramoliš. Obzor přetiskl prudký útok brněnské Rovnosti proti hranickému okresnímu školními inspektorovi. Bylo mu vytýkáno, že odmítl výnos ministra vyučování o nepovinné návštěvě kostela školními dětmi a vydal pro učitele okresu vlastní výnos, že dosavadní stav má být zachován.⁹⁷⁾

Závěr

Popis okolností vzniku Československé republiky v Hranicích v roce 1918 nemohl vyčerpat všechny problémy města a okresu v té době. Výčet

96) Nezapomínejme na klerikalismus, Obzor, 26. 1. 1919 (č. 25), s. 1.

97) Tamtéž.

komplikací, které i na Hranicku před společným státem Čechů a Slováků od počátku vyvstaly, může podnítit k úvaze, jestli nebylo vhodnější uvažovat o návrzích císaře Karla I. na federalizaci Rakousko-Uherska. Po znalostech hrůz nacismu a komunismu je tato úvaha odůvodněná. Přesto se domnívám, že ji nelze přijmout. Naši prapředci se pro Československou republiku rozhodovali po strašlivých zkušenostech 1. světové války, právem obviňovali Habsburky, že je na tato jatka přivedli. Právem se také obávali pangermánských plánů, jak zastavit rozvoj tvůrčí síly slovanských národů ve středoevropském prostoru. Tak jako my neumíme odhadnout, jaké zkoušky nás v budoucnosti očekávají, nemohli peripetie osudů Evropy ve 20. století předvídat ani oni. Vytvořili Československou republiku a byli přesvědčeni, že jejich dílo je dobré.

Říjen 1938

Rok 1938 očima Emila Cigánka

Rok 1938 byl v celé republice poznamenán napjatou mezinárodní politickou situací. Krize byla zřejmá už na podzim 1937, kdy spolu se zvyšující se agresivitou zemí Osy (Německo, Itálie, Japonsko) převládl především v britské zahraniční politice appeasement (usmiřování), a to i za cenu ustupování Hitlerovi v jeho požadavcích vůči Rakousku a Československu za předpokladu zachování míru. K této politické strategii se připojila pod britským tlakem i Francie, na kterou se ovšem vázaly naše spojenecké a vojensko-bezpečnostní smlouvy.

Uskutečnění mocenských plánů fašistického Německa nabylo reálné podoby anšlusem (připojením) Rakouska v březnu 1938. Další na řadě bylo Československo. To představovalo pro Hitlera „zplozence versaillského systému“ a „nepřirozený útvar“, který mu vadil v německé rozpínavosti. Československý stát měl přestat existovat.¹⁾ Významným pomocníkem uvnitř Československa byla pro Hitlera Sudetoněmecká strana a její čelný představitel Konrad Henlein. Nebezpečí pro celistvost republiky hrozilo i ze strany severních a jižních sousedů, neboť zájem na našem pohraničním území mělo také Polsko a Maďarsko. Napětí v průběhu roku stoupalo, stejně jako obavy o další osud republiky, která na podzim chtěla oslavit dvacet let svého trvání. Vývoj událostí vyvrcholil pro nás osudovým podpisem dohody čtyř velmocí v Mnichově, znamenajícím územní a hospodářské okleštění státu. Byla to rovněž předzvěst ztráty politické samostatnosti a vzniku Protektorátu Čechy a Morava v březnu 1939.

V Hranicích zachycuje události a atmosféru života města autenticky a obsáhle kronika města za rok 1938, psaná Emilem Cigánkem. Protože je zpracována velmi kvalitně, je její přepis součástí této publikace.²⁾

1) Jan Gebhart – Jan Kuklík, Druhá republika 1938–1939. Svár demokracie a totality v politickém, společenském a kulturním životě, Praha – Litomyšl, 2004, s. 6–9.

2) Kronika města Hranic za rok 1938. Připojen životopis kronikáře řed. Emila Cigánka a jeho vzpomínky z let 1938 a 1939, SOKA Přerov, fond Archiv města Hranic, ič. 137.

Uveden je vlastní kronikářský záznam daného roku.³⁾ Připojený životopis kronikáře a jeho vzpomínky z let 1938 a 1939 neuvádíme, neboť již byly publikovány na jiném místě.⁴⁾ Tématikou Mnichova v Hranicích se zabývali také Ludvík Novotný a Ivan Krška v člancích uveřejněných ve Zpravodaji města Hranic a lázní Teplíc n. B.⁵⁾

Rok 1938

Na prahu nového roku stojíme zmítání tímiž obavami, tímiž starostmi jako v letech minulých. Hlasy našich vůdčích politiků s prezidentem v čele vyzněly sice v novoročních projevech optimisticky, že se netřeba báti, že překonáme všechny obtíže i v tomto roce, ale přece jen mrak těžkých hrozeb visí nad našimi hlavami. Zuří dále krutá válka ve Španělsku, bojuje se v Číně. Na obou místech se střetávají protivné směry, které ovládají dnes politický život celé Evropy: na jedné straně diktatury, ať se jmenují fašismus, nacismus nebo bolševismus, na druhé straně demokracie světa; oba směry věří, že ovládnou svět, ale dynamické národy řízené tvrdými jedinci nutí celý svět k horečnému zbrojení, které vyčerpává veškeré finanční prostředky států. Vyjednává se, uzavírají se smlouvy, ale co platno, když se na všechny smlouvy hledí s mnoha stran jako na cár papíru, který možno každou chvíli roztrhnouti. Náš stát stojí uprostřed tohoto světového vření a poslední dobou byl opět a opět předmětem diskusí politiků světa. Od slabošského spoléhání na mocné spojence, na všelijaké mezinárodní směry, jsme konečně dospěli na spoléhání na samy sebe. Vyzbrojili jsme se a vyzbrojujeme se, opevňujeme hranice, snažíme se zachovati uvnitř politický i hospodářský mír, máme ve světě dobré a mocné přátele. Tak doufáme, že překonáme veškeré obtíže doby. Obrana státu ukládá občanům stále nové a nové oběti, před nimiž nesmíme zakrývatí oči, chceme-li obstát v zápolení národů.

Jako v minulých letech se objevily i tentokrát různé předpovědi o tom, co čeká svět v novém roce, a nečetli jsme mnoho potěšitelného pro náš národ. Zvláště jakýsi francouzský astrolog nám předpověděl, že naše republika bude v tomto roce státem, o němž se bude ve světě

3) Náš přepis opravuje pouze evidentní překlepy, jinak respektuje všechny zvláštnosti autorova stylu, např. napiatý, stkvěle, manevry, jakobychom, shromáždňovalo, nádpis, s Tisou (místo Tisem) aj.

4) Václav Bednár – Bohumír Indra – Jiří Lapáček, Kronikáři města Hranic, Hranice, 2004, s. 98–114.

5) Ludvík Novotný, Hranicko ve dnech mnichovského diktátu v roce 1938, Zpravodaj města Hranic a lázní Teplíc n. B., říjen 1978, s. 2–6; Ivan Krška, Naše město od Mnichova po počátky okupace, Zpravodaj města Hranic a lázní Teplíc n. B., březen 1989, s. 3–5.

•• Pohled na Hranice v roce 1937

nejvíce mluvit a psát, a že sestavy těles nebeských zvláště v druhé části roku nevěští nic dobrého, ale vše prý se překoná po velkých obětech. Tak přeče jakási útěcha.

V hospodářském směru se začaly jeviti v posledním roce slibné začátky ve stálém vzrůstu zahraničního obchodu, také nezaměstnanost v druhé polovici roku značně poklesla, ale po letních pracích – na štěstí dovolovalo letos počasí dosti dlouho i v zimě práce venku – číslo nezaměstnaných počalo stoupati a koncem prosince vzrostlo na 491.484, za listopad a prosinec přibylo nezaměstnaných o 214.000, proti říjnu skoro dvojnásobek. Svědčí to o sezónním oslabení našeho průmyslu.

Přes toto zhoršení poměrů pohlížíme budoucnosti vstříc s nadějí, že jaro zase přinese zlepšení a že letošní jubilejní rok dvacetiletí naší republiky budeme moci prožiti v radosti nad naší svobodou. Chystané oslavy, zvláště velkolepý desátý slet sokolský, nebudou bohda rušeny vážnými obtížemi doby.

V našem městě je celkem klid, vyskytují se sem tam ještě dozvuky předešlých stranických bojů, ale kromě občasných výstřelků v místních listech, které jakoby žily ze stálého zneklidňování veřejnosti, vidět na všech stranách snahu dojíti konečně k rozumnému soužití přes všechny rozpory stranické a ještě více osobní. Tolik úkolů čeká naši obec, že není doba vhodná k rozdmýchování nových sporů.

V přírodě vládne od počátku vánoc krásná zimní nálada, sněhu stále přibývá a mládež i dospělí sportovci se těší ze zimních sportů.

Také masopustní veselí se rozvíjí slibně. Masopust zahájil v sobotu 8. ledna v sokolovně rolnický ples, téhož večera končili studenti reálného gymnasia taneční hodiny věnečkem v Besedě. Chystaly se zábavy další, ale v pondělí 10. ledna vydává okresní úřad neočekávaně zákaz všech tanečních zábav, schůzí, plesů, kinematografických představení a p. ve všech obcích okresu hranického pro *nebezpečí slintavky a kulhavky*. Byly ovšem zakázány také dobytčí trhy, žebračkům a potulným osobám se zakazuje vstup do hospodářských stavení a stájí. Ani domácí zvířata a drůbež nesmějí volně pobíhati mimo dvůr. Dobytčí nákaza byla k nám přivlečena od sousedů a objevila se v německé obci Kunčicích u Hranic. Všechna ochranná opatření stihla krutě hospodářský život v Hranicích, nejvíce naříkali majitelé kin a pořadatelé tanečních zábav, z nichž mnohé byly s velikým nákladem připraveny. Lidový týdeník vydal zvláštní vydání úředního nařízení. Deputace různých organizací přicházely na úřad a prosily o omezení zákazu, poukazovalo se na to, že Kunčice jsou přece jen vzdáleny od Hranic a že návštěva kostelů a návštěva škol, což nebylo zakázáno, jsou větším nebezpečenstvím než návštěva zábav nebo kin. Vyhláškami z 18. ledna byla opatření zmírněna, bylo povoleno pořádání plesů, divadelních představení a představení v kinech v okrese hranickém až na několik obcí, v nichž byli obyvatelé úplně odloučeni od ostatního světa. Přes všechnu přísnost se nepodařilo šíření nákazy zastavit, šla dál celým krajem, zprávy o ní po celý rok se objevují ve všech novinách a teprve v ruchu velikých světových událostí na podzim se na slintavku a kulhavku zapomnělo. Po zmírnění předpisů pokračovaly dále masopustní zábavy, 22. ledna sokolské šibřinky Karneval na lodi, 23. orelské Od Šumavy k Tatrám, 30. sportovní karneval, který předcházela veliká reklama, 5. února Všedělnický ples, 13. února ples živnostenský, současně masopustní zábava v akademii; novinkou byl ples dobrovolných sester ČK 20. února v sokolovně, který se konal za veliké účasti ze všech kruhů hranické společnosti. Obvyklá merenda Družstva pro vystavení sokolovny byla poslední velkou zábavou masopustní. Skauti uspořádali pro svou drobotinu dětský ples 27. února ve svých místnostech v zámku, aby ani nejmenší nepřišli o zábavu masopustní. Skoro ve všech větších restauracích se pořádaly 1. března masopustní dozvuky za povznesené nálady. Papučový bál oldskautů 5. března byl vlastně teprve zakončením tanečního období. Tím není řečeno, že by se jinak nebylo tancovalo, tancovalo se jako minulá léta po celý rok v sobotu, v neděli v několika místnostech při odpoledních i nočních čajích.

V posledních dnech před Novým rokem se objevily na nárožích a v obchodech vyhlášky s *předpisy o otvírání a zavírání obchodů*, jež vydalo obchodní gremium na popud okresního úřadu, aby se vyhovělo předpisům o 8–hodinné pracovní době. Obchody se měly zavírat ve všední dny v 18 hodin, v neděli a ve svátek v 10. Obecenstvo žehralo na časné zavírání obchodů večer, kdy byli lidé zvyklí obstarávat nákupy; byl to arci jen zakořeněný zvyk, který se dal bez obtíží novým zařízením změnit, jak se brzy ukázalo. Chvíli se hubovalo, ale lidé si zvykli. V zimní době mělo časné zavírání obchodů neblahý vliv na osvětlení podloubí i náměstí; když totiž zhasla světla ve výkladech, rozhostila se v podloubích a na náměstí polotma, v níž jen skromně se kmitala světýlka obecních luceren, které zvláště v době, kdy plynárna stavěla novou pec, nevyzařovaly mnoho světla. Obecenstvo si těžce zvykalo na temno podloubí při podvečerních procházkách. Vzhled ulic v této rušné době pouličního života tím také trpěl.

Podle Hlasu žilo v Hranicích počátkem ledna *15 lidí starších 85 let*, mezi nimi jen 3 muži, nejstarší byla almužnice B. Zlámalová, 95 let, z mužů K. Mohelnický, 91 let. Nejstarší občan na Hranicku byl Josef Dvořák z Drahotuš, 98 let. O pohybu obyvatelstva v minulém roce svědčí tato čísla: podle výkazu katolického farního úřadu *zemřelo* v Hranicích a přifařených obcích 153 osob, v Hranicích 143, *narodilo se* pouze 129, v Hranicích 122⁶⁾. Z toho vyplývá, že je u nás více rakví než kolébek.

Nezaměstnaných bylo koncem roku na Hranicku 1751, z toho v Hranicích samých 231.

Statistiku *zločinnosti* na Hranicku doplňují daty četnické stanice za posledních 10 let 1928 až 1937 těmito čísly: pro krádež a zpronevěru bylo zatčeno 137 osob, udáno 303, pro loupeže 15, 4, pro podvod 20, 136, pro těžké ublížení na těle udáno 20, pro zločin veřejného násilí zatčeno 44, udáno 55, pro přestupky proti bezpečnosti života udáno 102, pro přestupky proti cizímu majetku zatčeno 262, udáno 1828. Celkem bylo zatčeno za 10 let 811 osob, udáno 5908.

1. ledna bylo přeloženo *dobytcí tržišť* z náměstí Alexandra Sjednotitele na bývalé pískoviště u Bečvy pod jezem. Byl tím učiněn malý krůček k budoucí úpravě náměstí, které sice dostalo hrdé jméno, ale svou úpravou se nikterak nesrovnává s významem tohoto jména. Uplyne ještě hodně vody, než prostranství bude skutečně náměstím.

Přednáškovou činnost zahájila toho roku ženská NJ přednáškou ředitelky *Zvěřinové O čl. jednotě mezi ženami* 4. ledna v Besedě.

6) Ve strojopisu věta dále pokračuje poněkud nejasně: „... celkem se narodilo v Hranicích v r. 1937 dětí, zemřelo [údaj chybí] osob.“

V noci na středu 5. ledna zemřel bývalý starosta města Prahy *JUDr Karel Baxa*, který teprve před krátkou dobou odešel z pražské radnice, aby uvolnil místo mladšímu členu strany, zemřel ve věku 76 let.

CPO konala v pátek 7. ledna přednášku učitele *Hajznera O bojových plynech*. Byl to počátek neobvyčejně čilé práce CPO v tomto roce. Podle zákona o branné výchově byly v těch dnech vyzvány všechny osoby obojího pohlaví od 30 do 50 let, aby se přihlásily k soupisu na přihlašovací úřadě v době od 10. do 31. ledna. Účast na výcviku v protiletectvé obraně je povinná.

Ve dnech 9. a 10. ledna navštívil *zahraniční ministr rumunský Micescu* naši republiku, byl slavně uvítán v Bratislavě, v Brně i v Praze, abychom projevíli sympatie spřátelenému, nám nejbližšímu státu.

Krásná zimní pohoda se počala po 9. lednu kalit, nastala *obleva* a v dešti, který přinesla, rychle mizel příkrov sněhový, po celý den bylo neobvykle teplé počasí a mírné počasí potrvalo celý leden, až 8. února nastaly nové mrazy.

Ve vsi tichosti se *odstěhoval* ve dnech 10. a 11. ledna z Hranic do Bruntálu *pěší pluk 34*, znamenalo to značnou ztrátu pro město, poněvadž se o náhradě prozatím nemluvilo, též plukovní hudba se rozloučila s Hranicemi. Kasárna pluku a vojenské baráky vedle soudu byla obsazena pomocnými oddíly voj. akademie. Přesuny vojska k hranicím a usazování posádek v německých městech se dály na celém území republiky beze všech okázalostí. Souviselo to s pevnostními stavbami na našem pomezí. V novinách se o tom, jak přirozeno, nesmělo psát.

Ve Francii byla 15. ledna poražena *vláda Chautempsova*, nastala vleklá krise francouzské vlády přičiněním živlů levicových, takové oslabování Francie v době vážných událostí, jež se čekaly, nebylo u nás přijímáno nikterak radostně, stejně jako okázalé vítání jugoslávského ministra *Stojadinoviče* v neděli 16. ledna v Německu, divně se všelicos kolem nás utvářelo.

V neděli 23. ledna se konal v Hranicích *pohotovostní sraz dobrovolných sester ČK* ve spolkové místnosti zámku, účastnilo se 90,6 % sester. Za okr. hejtmanství byl přítomen vrch. komisař dr *Cinek*, starosta *Čajka*, zastupcové všech složek posádky a ČK. Shromáždění vyslechli rozhlasové hlášení pohotovosti ze všech krajů republiky i zprávy o činnosti dobrovolných sester. Byl stanoven program práce podle směrnic ústředí a podle výzvy předsedkyně ČK dr *A. Masarykové*.

Dne 19. ledna se vyskytl nový *případ zpronevěry na obci hranické*, tentokrát *v jatkách*. Výběrčí ustanovený jako smluvní úředník náhle zmizel z města a šetřením se zjistilo, že příčinou toho bylo nesprávné

zacházení s veřejnými penězi. Je to věru nepěkným příznakem doby, že se v poslední době objevilo tolik nepoctivosti v obci.

Ve věku 82 let zemřel 22. ledna *ppl. v. v. , inženýr Linhart Odstrčil*, rodák hranický, vystudoval zdejší německé gymnasium a jako inženýr se věnoval aktivní službě vojenské. Byl vyznamenán za války pro své zásluhy o kostely v Polsku papežským řádem. Po převratu se vrátil do Hranic a nějaký čas měl na starosti hospodářskou správu vojenské akademie. Po odchodu do výslužby se věnoval práci v Lidové straně jednak v Orlu, kde byl několik roků starostou a přičiňoval se o rozkvět orelského kina, jednak v politické organizaci. Ve dvou obdobích byl volen do městského zastupitelstva 1924–1932 a zastával po úmrtí náměstka Jakoba hodnost II. náměstka starostova, v r. 1931 byl povolán jako odborník do okresního zastupitelstva, v r. 1935 byl na vlastní žádost zproštěn svých funkcí a žil v soukromí. Rodinu vychovával jako důstojník rakouský německy, ale po převratu svůj omyl napravil. Z veřejného života odešel znechucen vývojem poměrů a ze zdravotních důvodů. Pohřeb se konal se všemi vojenskými poctami a řečníci ocenili nad hrobem jeho zásluhy.

Vzácný přírodní úkaz mělo příležitost pozorovati naše občanstvo v úterý 25. ledna. Před 21. hodinou se jasně rozzářila obloha ve směru od Kostelíčka až po Zbrašov, byla to *polární záře*, která byla pozorována v celé Evropě. V první chvíli mysleli lidé, že někde hoří, a také hasiči začali troubiti na poplach. Nádherné přírodní divadlo bylo sledováno až do 23 hodin. V příštích dnech se čekalo marně opakování. Jak již to bývá, pověřiví lidé viděli v neobyčejném zjevu zlé znamení. Nelze se tomu divit při stálém harašení zbraní v celém světě.

Koncem ledna se stěhoval z Hranic do Brna major *Jan Kolouch*, který odešel 1. ledna do výslužby. Působil v Hranicích jako hospodářský úředník akademie za gen. Pecha, Hněvkovského a Zahálky a byl velice dobře znám ze své činnosti v hranické společnosti, zvláště v Sokole, v Klubu šachistů a rodičovském sdružení gymnasia. Pro svou vlídnost byl všeobecně oblíben.

Zatemňovací cvičení bylo provedeno na Hranicku a Lipensku na příkaz okr. úřadu 1. února. Ve 20 hodin ohlásily sirény počátek cvičení a ve velmi krátké době se ponořilo město do úplné tmy, jen v málo případech byla světla zhasnuta až po upozornění. Všechny složky CPO a všechny úřední orgány byly včas na svých místech a pořádková i bezpečnostní služba byla bezvadná. O 21 hod. byl na pískovišti v Žáčkově ulici vyvolán uměle požár, v několika minutách byli hasiči na místě, aby zakročili. Před 10. hod. bylo zdařilé cvičení skončeno. S humorem přináší tisk zprávu, že na podloubích došlo k několika zábavným srážkám

•• Vojenská akademie, vítání gen. Jamaise, 1933

za úplné tmy, ale chodci také zle činili, když šplouchali v kalužích vody na ulicích. Bylo totiž deštivé počasí. Několik občanů bylo oznámeno úřadu pro neposlechnutí hlídek.

Zmínil jsem se v úvodu *o našem místním tisku*, nevím, je-li v republice druhé město, v němž by byl tisk takové úrovně jako u nás. Přehled hned v 1. čís. přináší útoky na některé osoby našeho veřejného života, jež jsou v popředí radnice, Hlas mu vytýká, že ani v tak vážné době, kdy se žádá jednota národa, nepřestává napadati veřejné pracovníky, ale současně stejným způsobem se vrhá na osoby, jež jeho kruhům nejsou pohodlné, a tak to jde vesele po celý rok. Obraz, který takovým psaním vzniká o našich poměrech, je zcela zkeslený a je všim jiným než objektivním vylíčením života v hranické obci. Neslouží to nikomu ke cti, nejméně už městu samému. Nesprávným je postup obou stran, jedna znehodnocuje svým psaním s důsledností hodnou lepší věci vše, co se děje na radnici, zabarvujíc zprávy podle své chuti, druhá zase se snaží nemírnou chválou vyvyšovati zásluhy některých veřejných pracovníků, aby získala jejich podporu. Ani jedno ani druhé nijak neprospívá těm, jichž se zprávy týkají, a nepřispívá k zvýšení úrovně veřejného života. Postrádáme naprosto věcné kritiky, jež jedině je oprávněna, a tisk setrvává na nechutném ohřívání osobních sporů. Počátkem února se

vrhly všechny místní rubriky v týdenících na prof. Hendrycha, který se pokládá za majitele Přehledu a za hlavního původce jeho článků, byly upozorňovány na jeho činnost i úřady a volány k zakročení, ač každý ví, že při našich tiskových poměrech sotva se dá docílití nápravy. To je konečně vedlejší, jen když se odpůrci způsobí nějaká nepříjemná chvilka. Kolikrát jsem si už myslel při četbě místních zpráv: Quo usque tandem? Jak dlouho ještě osobní zarputilost bude znepokojuvat naše veřejné mínění? Doufal jsem stále, že přece jen zvítězí rozvaha a zdravý rozum, ale marně čekám. Jen ostrý zásah proti tisku takového druhu jednou přivodí nápravu. Možná, že censura řekne, že tento soukromý posudek nepatří do kroniky a že jej odstraní, ale napsal jsem jen to, co jsem slyšel opakovat od mnoha rozumných občanů a co pokládám za zcela věcný a odůvodněný posudek.

Ministerský předseda *JUDr. Milán Hodža* se dožil 1. února 1938 šedesátky, toto jubileum bylo slaveno po celé republice a oceňovány jeho zásluhy o Slovensko a celý stát. V Hranicích se nekonala zvláštní oslava, jen republikánské organisace vzpomněly oslavence.

Jako minulé léta se starala Péče o mládež po celou zimu o *stravování chudých dětí*, kde toho bylo nejmíce potřebí, v Hranicích samých požívalo tohoto dobrodiní 230 dětí, ve všech obcích okresu přes 600. Dětem se podává v poledne nebo před polednem výživná polévka a chléb nebo mléko a chléb; kromě toho se v okrese provádí mléčná akce, již se účastní na 70 dětí nejtělejšího věku, jejich matkám se dává podle jejich volby pro děti mléko, krupice, mouka nebo cukr. V městě se hradí vydání s tím spojená peněžitými příspěvky štedrých dárců a věcnými dary četných obchodníků a jiných dobrodinců, jak je vypočítávají občasně výkazy v novinách nebo výroční zprávy Péče o mládež.

Sociální odbor náboženské obce církve československé uspořádal mezi svými členy *vánoční sbírku*, aby zjednal prostředky pro podělení potřebných členů, zvláště jejich dětí, v Hranicích bylo sebráno 1391 Kč.

V Praze se ustavila 5. února *společnost Odersko-dunajského průplavu*, jehož stavba se má uskutečnit do tří let, obec zastupoval radní Vostřez, který byl vyslán také na další schůze do Přerova. Jednání o průplav pokračovala po celý rok, pracovalo se na plánech, a pokud se týče hranického obvodu, došlo k důležité změně, že totiž průplav nepovede okolo Teplic, nýbrž od Bělotína k horní části města, někde na konci Nádražní třídy a až pod městem se zase přiblíží k Bečvě. Bylo by to dobré řešení, při němž by bylo zachováno utěšené údolí teplické beze změny. Všecko to jsou ovšem plány, které mohou býti při konečném řešení změněny.

Dne 8. února se konala ustavující schůze příslušníků *domobranec-kých praporů z Itálie*, je to pátá a snad již poslední organizace vojáků našeho odboje. Jde přitom především o to, aby se všem dostalo výhod plynoucích z účasti na našem odboji, ovšem také o to, aby se nezapomnělo na žádnou složku.

CPO ukončila v úterý 8. února *přednášky* povinné pro všechny složky, konaly se za velmi četné účasti. Poslední přednáškou byl ukončen teoretický výcvik, zbytek povinných hodin bude věnován výcviku praktickému.

Lékařská župa Hrstkova pořádala 13. února o 15 hod. v sanatoriu přednáškovou schůzi, dr Vomela promluvil o Purkyňovi, dr Kuthan o léčení a diagnostice chorob krevních.

Mají svou historii i *budky tabáčnické*, máme jich dost v různých koutech města, většinou tam svou nepatrností mizí. Nová budka se objevila u Veličky proti továrně Hellerově vedle vstupu na most. Už při stavbě se soudilo, že nebude velikou ozdobou tohoto význačného místa, ale stavělo se dále. Majitelka protilehlého domu pí Helsnerová požádala, aby budka byla přenesena na jiné místo, nabídla i peníze na její přeložení a odškodné majiteli. Jednání vedlo k cíli a ke všeobecné spokojenosti byla dostavěná budka rozložena a přemístěna do průčelí domu Hellero-va za mostem, kde koná jistě dobře své poslání a neznešvařuje pohled do ulice.

V neděli 21. února vylákala *krásná slunečná pohoda* obyvatele města k skoro jarní procházce, jen přiměřený chlad připomínal, že by bylo předčasné mysliti, že jaro už přišlo.

V úterý 22. února byl zahájen *IV. kurs dobrovolných sester ČČK*, trval 4 měsíce a byl ukončen závěrečnými zkouškami 30. a 31. května. Účast byla velmi četná, skoro všech přihlášených 147 sester chodilo pravidelně do všech přednášek, 122 jich složilo s úspěchem závěrečné zkoušky. Přednášeli dr Štekl, dr Glück, dr Rosík, ppl Jiříček, učitel Hejzner a s. Vl. Ostravská. Absolventky navštívily postupně místní nemocnici, kde se jim dostalo praktického výcviku, učily se zacházeti s plynovými maskami v plynové komoře apod. Péčí ČČK bylo připraveno mnoho sester k ošetrovatelské práci a Hranice jsou v tom směru dobře připraveny.

AFK uspořádal 17. února *přednášku starosty města o úkolech samosprávy*, jež měla povzbuditi zájem veřejnosti pro rozpravu o záležitostech obecních. Přednáška byla slabě navštívena, ač mohla vzbuditi zájem odpůrců i přátel řečnickových, obojí tisk podrobil tuto okolnost po svém kritice, při níž jedna i druhá strana zapomněla, že svým psaním zájem o takové otázky vlastně ubíjí.

13. února konal valnou hromadu *Rybářský spolek hranický*, při níž byly skládány účty z toho, co spolek vykonal pro povznesení chovu ryb v našich vodách. V r. 1937 bylo vysazeno 40.000 ks plůdků pstruha obecného z vlastní líhně, 6000 štik, od 10 do 20 cm, 5000 uhořího monte, 10.000 cejna velikého, 4000 línů po 10–15 dkg a 15.000 pstruha duhového. Nájmem byla získána část Odry od obce Bernatic v délce asi 10 km, takže spolek rozsahem území patří mezi největší v republice.

Před hranickým soudem se odehrávalo 21. února *přelíčení*, které ukazuje velikou *odpovědnost učitelovu* při tělesných cvičeních žáků. Učitel Hradil byl žalován, že zavinil neopatrností žákův úraz v tělocviku, zlomení ruky. Po slyšení znalců byl osvobozen. Podobné stíhání učitelů se dnes vyskytuje častěji, souvisí to s dnešní pojišťovací praxí ve školách. Jsou pojišťováni žáci i učitelé a pojišťovny neplatí, pokud nerozhodne soud, že učitel není vinen.

Matice Cyrilometodějská zahájila 28. února opětně rozhovory o *náboženských otázkách*.

Počátkem března se objevily v Hranicích *tři případy spály*, včasným izolováním nemocných se dalšímu šíření zákeřné choroby zabránilo.

Jméno *Hranic* se vyskytlo dva dni za sebou v *rozhlase*, 2. března promluvil pokrývačský mistr Tyralík, známý odborník, na tema Dejte pozor na střechy; den nato byla v Ostravě vysílána ve středoškolském rozhlase reportáž z vojenské akademie, aby se středoškolští studenti seznámili s vojenským životem.

Novým notářem po zemřelém Frant. Březinovi byl jmenován v březnu *Otakar Jokl*, notář ve Zdoukách. Nastoupil až v létě 1. června.

Kontribučenská záložna, která podporuje rolnictvo našeho kraje od svého založení r. 1890 – základem jejím byly kontribučenské fondy – ve výroční zprávě z r. 1937 podává výši svého rozvoje: vklady vzrostly o 693.779,60 Kč, čistý zisk 40.219,83 byl přidělen rezervnímu fondu, který dospěl výše 430.190,83 Kč. Celkový obrat 20,798.000 Kč, vkladů 8,426.172,96 Kč.

Letos přikročila záložna k přestavbě svého domu, starého to měšťanského domu, který zakoupila v r. 1[nedoplněno]; tklivým způsobem vzpomíná tohoto pamětníka starých časů E. Zechová v 29. čísle Hlasu. Při té příležitosti šlo také o novou úpravu loubí, o jehož poslední pilíř se opíral starý balvan, kdysi hranický *pranýř*. Památkový úřad v Brně trvá na zachování podloubí v jejich dosavadní podobě, když o jejich přestavbu usilují majitelé domu při úpravě domů pro účely obchodní, aby získali více slunce a vzduchu. Už před mnoha léty byla v části u Synkova domu nahrazena kulatá klenba rovným stropem opřeným o sloupy,

avšak při přestavbě domu Tugendliebova na zakročení Památkového úřadu nebyla stejná změna povolena, takže tu vedle sebe tvoří málo ozdobnou část loubí dva zcela různé slohy. U záloženského domu se podařilo vymoci povolení k zúžení sloupů a k postavení rovných stropů i sloupů. Bude mnoho let trvat, než se podaří srovnat při dalších přestavbách celé hořejší podloubí stejným slohem. Jeví se tu nedostatek určitého plánu na přestavbu takových starožitností, při němž by se myslelo dále do budoucnosti a zabránilo směsici starých loubí spočívajících na ohromných pilířích a moderních staveb na štíhlých sloupech. Pranýř byl se svého místa odstraněn a má býti postaven u zámku.

Otázka loubí zajímá hranickou veřejnost také po jiné stránce od několika let, obec totiž začala vybírat z míst pro stánky poplatky jako z majetku obecního, proti tomu se ohrazovali majitelé domů s podloubím, kteří ode dávna užívali toho místa pro své obchodní účely. Letos byla otázka znovu rozvířena, když obec odepsala nedoplatky za používání podloubí ve výši 6680 Kč, poněvadž je nechtěli majitelé domů platiti, a zrušila předpisování poplatků ve schůzi 29. dubna; z toho vznikla novinářská polemika o právní stránce této věci, která jako u nás při všem přešla na pole osobní, ač by jistě bylo včasné, aby taková ryze právní otázka byla v zájmu věci odborně vyšetřena a dospělo se k rozhodnutí, zda jsou podloubí statkem veřejným, či ne. Při čtení starých obecních zápisů mne zajímala otázka podloubí, totiž hlavně to, kdy byla zastavěna podloubí na Žerotínově náměstí, ale nenašel jsem o tom zpráv, jen když majitel domu chtěl zastavěti podloubí proti radnici při vstupu do ulice Radnické, bylo mu to zabráněno, poněvadž by tu byla veřejná komunikace ohrožena; to bylo asi hlavním důvodem, že byla zachována podloubí v ulici Radnické a Jiráskově, kde tvoří jediný průchod pro pěší. Bez podloubí by tu pěším nebylo možno vůbec přecházeti, neboť v těch místech neustále projíždějí vozidla všeho druhu. Podloubí na náměstí byla zastavěna někdy v polovině minulého století a bylo by jistě zajímavé moci zjistiti postup zastavování; dnes zbyl jen kousek podloubí před domem Goldsteinovým. Na prostranném náměstí nebylo důvodu pro zákaz přestavby k účelům obchodním.

V Přehledu počínaje č. 11 vzpomněl *Fr. Kristýn, Trojice starých hranických kantorů-vlastenců*, Frant. Lošťáka, Josefa Setnického a Frant. Vítka, kteří působili na utrakvistické škole hranické. Pěkná vzpomínka na zapadlé vlastence, která si zasloužila pozornosti široké veřejnosti.

První týden měsíce března byl věnován *vzpomínkám na zesnulého presidenta Masaryka*, po prvé po jeho úmrtí. Už 2. března promluvil o zvěčnělém na členské schůzi Sokola profesor Lajfr, v neděli v předve-

•• Vojenská akademie, 1934

čer svátku konala se v sokolovně *slavnostní akademie*, pořádaná OOS za veliké účasti všech vrstev obyvatelstva hranického. Úvodem vzpomněl odb. učitel Alois Spáčil vřelými slovy významu velikého kmeta, potom byl zahrán Sukův Smuteční pochod, z gramofonové desky byl vyslechnut hlas zesnulého – jeho promluva k dětem. Stěžejním číslem programu bylo Mozartovo Requiem, jež přednesl stočlenný sbor a orchestr Občanské besedy Jurik za řízení sbormistra Brože s velikým úspěchem. Dílo vyznělo mohutně a bylo jistě nejvhodnějším uctěním památky našeho Osvoboditele. Druhého dne bylo Requiem ve stejném obsazení opakováno v Lipníku a 27. března byla Beseda pozvána do Frenštátu, kde bylo Requiem provozováno v tamním horním kostele jako duchovní koncert. Při všech těchto vystoupeních ukázala Beseda uměleckou vyspělost svého sboru i orchestru, o níž hlavní zásluhu má ředitel Brož. Památku Masarykovu uctily četné organizace v kruhu svých členů i církve česko-bratrská a československá při bohoslužbách. Hasiči zapálili v neděli večer na výšinách Masarykovy vaty, náš sbor u Kostelíčka.

Lánský hřbitov byl 7. března svědkem hlubokého žalu nad úmrtím pres. Masaryka při návštěvách zástupců vlády, armády, presidenta republiky a nesčetných zástupů ze všech kruhů občanstva. V němém bolu stanuli všichni nad prostým hrobem a připomínali si velké dílo Masarykovo, jež bude jistě povzbuzením v nynější těžké době pro celý národ.

Toho dne se konala v zasedací síni senátu, památné to síni sněmu království českého, ustavující *schůze Národní rady*, při níž bylo zvoleno nové předsednictvo ze všech politických státoporných stran. Otázka dalšího trvání Národní rady byla předmětem časopiseckých úvah, v nichž někteří veřejní činitelé popírali její potřebu, když máme československou vládu, která pečuje o všechny potřeby národa, ale posléze přece jen zvítězilo mínění těch, kteří stáli na stanovisku, že při smíšené národnostní povaze vlády potřebuje národ sboru, který by bděl nad zdárným vývojem národa za součinnosti politických stran. V čelo rady byl postaven universitní profesor dr Jan Kapras.

Ke svátku Masarykovu se pojí každoročně *Masarykův den čsl. zahraničí*, při němž rozhlas i noviny připomínají široké veřejnosti, čím jsou našemu národu čeští lidé v zahraničí a jaké pro nás z toho plynou povinnosti, abychom je podporovali a nedovolili jejich odnárodnění. Žactvo zdejšího gymnasia věnovalo pro zahraniční krajany 519,20 Kč. Sběrka v městě vynesla 2500 Kč.

Zajímavá přednáška se konala 9. března v divadelním sále vojenské akademie, major duchovní služby dr Hoblík přednášel *O vzájemnosti československé v l. 1848–1865* a vzpomněl vážných styků Čechů a Slováků v literatuře a zvláště při náboženských projevech (pouti).

Od počátku roku byl svět naplněn tušením, že jsou na obzoru veliké *politické převraty*, a stále více s obavami byly očekávány Hitlerovy soboty, veřejnost se totiž stále více přesvědčovala, že všechny veliké změny uskutečňuje Hitler v sobotu. Únor potvrdil tyto obavy, 5. února provedeny byly pronikavé změny ve vedení německé armády jako předzvěst dalších plánů, 12. února byl pozván rakouský kancléř Schuschnigg do Berchtesgadenu a byly mu nadiktovány změny ve vládě, v administrativě, v armádě, jimiž se mělo vyhověti minimálním požadavkům národně sociálním. Schuschnigg se podrobil diktátu a svět čekal, co bude dále. 20. února naslouchal celý svět velikému projevu Hitlerovu, který vysílal přímo i náš rozhlas, vysvětloval veliké pokroky Německa za svého režimu a prohlásil pevné rozhodnutí pracovati všude mezi Němci o to, aby se mohli volně hlásiti k světovému názoru národně sociálnímu, všeobecně se soudilo, že má na mysli především Rakousko a naši republiku, o Rakousku řekl otevřeně, co tam podnikl a co tam chce. Schuschnigg přednesl svůj projev o událostech hned 24. února, v naší sněmovně učinil Hodža vážný projev o našem stanovisku dne 4. března bez jakýchkoli útoků na tu neb onu stranu, z něho přijala s nadšením naše veřejnost zvláště dvě věty: Hranice Československa jsou naprosto nedotknutelné. Nebáli jsme se tisíc let a nemáme strach ani dnes. Schuschnigg ohlásil

plebiscit, který měl rozhodnouti, zdali rakouský lid souhlasí s jeho vládou, ale zástupci strany národně sociální v jeho vládě v tom viděli úskok proti svým snahám, obrátili se k Hitlerovi, aby je chránil před nepřátelskými úmysly Schuschniggovými, a v noci na sobotu 12. března vstupují vojska německá na rakouskou půdu. Zmiňuji se o těchto událostech, které vlastně nepatří do městské kroniky, poněvadž rychlý spád jejich nás poučuje o rychlosti kroků Hitlerových a poněvadž v těch dnech i občanstvo našeho města soustřeďovalo všechnu pozornost na to, co se děje v Rakousku, tušíc v tom předzvěsti osudu našeho státu.

V sobotu ráno překročily první oddíly německé armády rakouské hranice u Kufsteinu a současně třemi proudy táhly všechny druhy vojska do celého Rakouska. Nejdramatičtější byl okamžik, kdy se na Brenneru pozdravovaly voje německé se strážemi italskými. Vojsko bylo všude vítáno s jásotem. Hitler sám přijel do Rakouska, navštívil především své rodiště Braunau a potom se ubíral dále do Vídně, aby prohlásil připojení Rakouska k Německu. V úžase nad těmito událostmi upíraly se zraky celého světa na náš stát, v němž všichni viděli nejbližší cíl Hitlerovy politiky. Též u nás vzniklo v prvních chvílích vzrušení, že německá armáda překročí i naše hranice, ale ustoupilo záhy klidné rozvaze. Nastal nebezpečný okamžik pro naši budoucnost, ujišťování odpovědných zástupců Německa, že nemají úmyslu táhnouti proti nám, sice poněkud zmenšilo napětí naší veřejnosti, ale po dosavadních zkušenostech byly přijímány vděčně hlasy vládních činitelů Francie a Anglie, zvláště prohlášení francouzské vlády, že napadení Čech znamená útok na ni samu. Zájem o události se jevil neobvyklou měrou, noviny byly kupovány a čteny hltavě, takže všechny byly hned vyprodány a vycházela stále nová vydání. Všude po ulicích se hovořilo jen o tom, co se děje v Rakousku a co z toho vzejde.

Zábor Rakouska se hluboce dotkl mnohých hranických občanů, třeba se na oko všichni tvářili, že se jich to netýká, bylo to zvláště mezi židy. Pro ty bylo totiž Rakousko stále spásnou oasou v německé protizidovské poušti, v níž skládali své naděje. Po celých dvacet let republiky byla Vídeň jejich Mekkou, vše tam bylo lepší než u nás, jezdili do rakouských lázní a velebili jejich láci a zařízení, kupovali ve Vídni různé zboží, zajížděli tam na porady k odborníkům lékařským židovským, kterým se nevyrovnal žádný český lékař. Bylo až nepříjemno naslouchati jejich chvále vídeňských poměrů. Snad všichni hraniční židé měli tam své příbuzné a není pochyby, že mnohá rodina ukládala v tamních peněžních ústavech své peníze, které se bála svěřiti republice. Ale také naši lidé se nevytěžili z předválečné závislosti na Vídni, rádi se vypravovali do Vídně, zvláš-

tě v otázkách mody, k některým obchodníkům a švadlenám, a hlavně neobchodním kruhům byla vídeňská moda vzorem. Ve srovnání Vídeň – Praha to Vídeň u takových hranických lidí vyhrávala. Všechny tyto styky byly rázem přerušeny. Naši lidé to snadno oželeli, hůře bylo židům. Měli strach o své příbuzné, dostávali nepravě potěšitelné zprávy o jejich osudu, které se šířily mezi obyvatelstvem města, a záhy se objevovaly nové židovské tváře lidí, hledajících v Hranicích útočiště. Nebyly to sebevědomé tváře, s nimiž přijížděli dříve na kratší návštěvy do republiky, která však nepřipoutala jejich srdce, nýbrž zkroušené pohledy, které pátraly, jak se díváme na jejich příchod. Ani němčina se neozývala tak hluchně z jejich úst jako jindy. Skoro každá zdejší rodina židovská měla nějakého hosta. Ti, kdo utrpěli finanční ztráty, se ovšem nepřiznávali, jen škodolibé poznámky v novinách a řeči o některých hranických postižených poukazovaly na různé ztráty; nebylo možno k nim se hlásit, poněvadž hrozilo stíhání pro protizákonné vyvážení peněz. Nikdo jich nelitoval, spíše s nevolí se pohlíželo na novou židovskou invasi. Měli jsme starost, co bude s českou menšinou, která každého roku vysílala děti do útulku Komenského v Kropáčově ulici, věnovaného před léty pro tento šlechetný účel inž. Spáčillem, na zotavenou. Marně jsme čekali na jaře příjezd vídeňských autobusů Komenského s dětmi, které za svého pobytu s veselým zpěvem vycházely minulé léta do hranického okolí. Až opožděně přijel malý hlouček dětí, které se tiše objevovaly krátkou dobu na ulicích a na procházkách. Déle tu bydlel prof. Balada, jehož choť měla správu útulku. Naskýtá se zajímavá otázka, nebude-li si německá vláda činit nárok na tento majetek Komenského. Byla by to krutá ironie osudu, kdyby dům, dar obětavého vlastence, který, ač měl ženu Němku, odkázal svůj majetek Komenskému, měl sloužiti účelům nám málo příznivým.

Ve chvílích, kdy bylo Rakousko obsazováno německým vojskem, se u nás oslavovalo *20. výročí bitvy u Bachmače*, v níž se poprvé na ruské půdě utkali naši legionáři s vojskem německým a vybojovali si volný odjezd z Ruska do Sibíře. Nejmohutnější byla oslava v Olomouci, sídle Hanáckého pluku č. 6 gen. Janina, který se účastnil bojů u Bachmače, za přítomnosti šefa gen. štábu, generála Krejčího, a za obrovské účasti obecnosti, legionářů a zástupců armády. Oslava vyzněla důstojně heslem: Životy dáme – vlast nedáme! V projevech znovu bylo prohlašováno naše rozhodné stanovisko, jak je vyslovil předseda vlády ve svém pátečním projevu.

V Hranicích bylo oslaveno vítězství u Bachmače v sobotu 12. března *akademii*, kterou pořádal ČOL s Kruhem přátel v sokolovně. Bojů

u Bachmače vzpomněl posl. Bábek a zdůraznil, že jsme připraveni brániti naší svobody se vši rozhodností, jako u Zborova a u Bachmače. Program tvořily hudební skladby, přednesené voj. hudbou ppl. 40 z Val. Meziříčí, a sbory, které zazpívaly pěvecké spolky Orlice a Vlastimil z Prostějova; akademie byla skončena živým obrazem Za ten náš svobodný stát! V neděli o půl desáté byly položeny věnce u pamětní desky s prstí ze světových bojišť na radnici a u pamětní desky padlých legionářů hranických na měšťanské škole, před deskami byly zažehnuty řecké ohně. U radnice promluvil starosta Čajka, u měšť. školy ředitel Kojecký. Prudká chumelenice poněkud vadila účasti, ale sešlo se přece hodně lidí.

Oslavy Bachmače, připomínající hrdinství našich vojáků za hranicemi, měly býti pro nás povzbuzením ve chvílích pochyb a obav před tím, co nám přinese zábor Rakouska, které přece aspoň poněkud s jedné strany tvořilo přátelštější hranici našeho státu.

V týdnu od 14. března nastaly *slunné, teplé dny*, které nemálo působily na uklidnění myslí rozčilených událostmi. Po celých 14 dní trvalo krásné jarní počasí, teplota stoupla přes 15° a noviny hlásily, že 160 let nebyl tak teplý březen. Teprve 27. března se počalo ochlazovati.

Počátkem března byla dokončena *poslední část trati u Teplic od zastávky teplické za viadukt* a vlaky začaly jezdit po celé nové dvoukolejné trati k Val. Meziříčí. Od viaduktu, pod nímž jde silnice k Hustopečím, se počala upravovati v pravo silnice mezi tratí a Bečvou těsně vedle trati jako spojka k mostu ústeckému, aby přestalo v těch místech přejíždění kolejí. V novém jízdním řádu se již objevuje přímý osobní vlak z Púchova do Hranic. Tím se chýlí ke konci veliké železniční práce, započaté v r. 1935, na něž bylo vydáno okrouhle 57 mil. Kč. Zbývá ještě přestavba hlavního nádraží, kde bude zřízen podchod k dvěma krytým nástupištím, a stavba nové zastávky v Teplicích. V pondělí 21. července byla zahájena přímá doprava průjezdních nákladních vlaků z Olomouce na nové dvoukolejné trati Hranice – Horní Lideč, osobní vlaky jezdí ještě starým směrem přes místní nádraží, pokud nebude vybudováno nástupiště pro tuto trať při hlavním nádraží. Nástupiště k vlakům k Bohumínu a Přerovu bylo přeloženo na novou kolej a staví se k němu podchod. Ještě delší dobu bude nádraží rozkopáno a přístup k vlakům dosti nepohodlný.

V pondělí 14. března zemřela jedna z nejstarších hranických žen, soukromnice *Marie Dvořáková ve věku 92 let*, místní občanstvo ji doprovodilo velmi četně na poslední cestě.

Hranický rodák a absolvent zdejšího německého gymnasia *Ladislav Kleisl*, profesor real. gymnasia v Karlových Varech, byl jmenován ředitelem téhož ústavu.

Ve středu 16. března koncertoval v sokolovně bývalý dvorní kapelník, král valčíků *Johann Strauss* se svým orchestrem, trochu podivná návštěva za napatých poměrů rakouských. Koncertu se účastnilo dosti Němců i Čechů.

Blížící se jaro podnítilo správu města, že vydala provolání k občanstvu, aby dbalo o *čistotu města*, hlavně ulic a chodníků; majitelé domů byli požádáni, aby upravili sešlé fasady a zřídili před svými domy nové chodníky. Je jistě povinností občanstva, aby v Hranicích jako městě lázeňském dbalo co nejvíce čistoty a úpravnosti ulic.

V jednom týdnu byla pořádána *tři divadelní představení*: 18. března hráli skauti Na stráž republiky od Máchy v Universu, 20. činohra olomoucká Čapkovu novou hru Matka, 22. MLL Letiště hlásí od R. Hanka v Olympii, vesměs hry přiléhající k náladě doby.

Zábavná stávka byla zahájena v březnových dnech přáteli karet v některých restauracích, obec totiž nařídila přísnější kontrolu dávky z karet; aby nařízení nebyla obcházena tím, že se hráči střídali na týž lístek, měla se na lístky zapisovati jména karbaníků. To se arci některým nelíbilo, poněvadž nechtěli se dostat do seznamu karbaníků na radnici, a proto přestali hrát karty. Spor byl urovnán, když bylo rozhodnuto, že se na ústřížky budou zapisovati jen počáteční písmena.

Mohutný *rozmach německého národního socialismu* po obsazení Rakouska zasáhl i naši republiku. Henleinovci rozvinuli velikou agitaci, aby se všichni sudetští Němci spojili v jednu stranu, ostře útočí na Němce aktivistické, kteří jsou dosud ve vládě, a brzy nese jejich úsilí ovoce. 22. března se rozhodli němečtí agrárníci, že vystoupí z vlády, po nich následovali živnostníci a křesťanští sociálové, jen sociální demokraté odolávali náporu, ač jejich mluvčí posl. Jaksch při veřejných projevech velmi radikálně požadavky Němců, aby nezůstali za Henleinovci pozadu. 26. března odstoupil také jejich ministr dr Čech (Czech), takže Němců ve vládě už nebylo. Za to min. předseda dr Hodža podniká horlivě jednání o sjednocení všech českých státotvorných stran, získává národní sjednocení, za něž vstupuje do vlády posl. Ježek. Strana lidová ani v tomto vážném období se nepřiklonila k spolupráci, spíše naopak se objevují příznaky, že vstupují ve spojení s Henleinovci, aby s nimi zároveň bojovali pro autonomii Slovenska. Přes prudké útoky Němců na naši republiku, které se stále stupňují, prohlašuje naše vláda ochotu pokračovat v jednání o úpravu otázky sudetoněmecké na základě podmínek z února roku minulého. To vděčně uznává min. předseda anglický Chamberlein, který ve významném projevu o situaci evropské 24. března věnoval našemu státu velikou pozornost, opakoval též ujiš-

tění německých vládních kruhů, že Německo nechová útočných plánů proti naší republice a sliboval diplomatickou součinnost při řešení problému československého. 29. března tlumočil dr Hodža naší veřejnosti stanovisko vlády ke všem otázkám dneška a končil ujistěním, že nehrozí mezinárodní nebezpečí, a pokud je na Československu, že je pevně odhodláno plniti své poslání: organisovati shodu a součinnost národů ve střední Evropě. Aby bylo zabráněno politickým třenicím před vyhlášenými obecními volbami, vydala vláda 2. dubna zákaz všech veřejných politických schůzí. Vážnost doby vyžadovala vnitřní klid. Neobyčejným zájmem celého světa o naši republiku plnila se od 12. března první část proctví francouzského astrologa měrou až přílišnou.

Zemědělský kurs pro vojny hranické posádky, který byl zahájen 12. ledna, byl slavnostně ukončen 23. března předepsanou zkouškou za účasti zástupce velitele posádky, velitele kursu, zástupců tisku a za předsednictví ředitele Hospodářské školy J. Sklenáře, který kurs řídil. Kursu se účastnili zástupci všech národností v armádě a v 60 večerních učebných hodinách byli poučováni o všech možných hospodářských otázkách. Tak se snaží armáda připravovati své příslušníky pro občanský život.

ČČK rozvinul v březnu velikou akci pro *získávání nových členů*, poněvadž současné poměry volají všechny lidi dobré vůle, aby se sešikovali pod společným praporem k plnění úkolů, jež si ČČK vytkl v míru i ve válce. Občanstvo hojnými přihláškami členskými splnilo očekávání.

Městská spořitelna se souhlasem ministerstva vnitra poskytla tyto *dary*: na ošacení chudých školních dětí 8000, Okresní péči o mládež 3000, Spolku přátel střední školy 1000, Družstvu pro vystavění nové budovy gymnasia 3000, Národní jednotě 500, Spolku pro udržování zbrašovských jeskyň 500, zdejšímu Sokolu na slet 2000 Kč.

V sobotu 26. března uspořádal OOS v besedě *Československý večer*, při němž přednášel dr Ladislav Jurkovič, evang. farář z Bratislavy, *Pred aké povinnosti nás kladie 20. výročie našej štátnej a národnej samostatnosti? Podivně dojímala v poutavém výkladu slova o chybách, jichž se dopouštěli Češi na Slovensku, s výzvou, že třeba odčinit chyby minulosti.*

Zdá se, že Slováci nechtějí uznati dobrou vůli všech vrstev našeho národa k bratrskému sjednocení a stále jen vzpomínají, jak se jim křivdilo. – Podotýkám, že letos působeno bylo usilovně na OOS, aby založil v městě odbor Čsl. jednoty, padla při té příležitosti slova, že u nás je plně pochopení pro čsl. vzájemnost, ale že by se měla pro ni získavati půda především u Slováků samých.

•• Oslavy založení ČSR, 28. října 1930

V pondělí 28. března zemřel ve věku 80 let první český kavárník *Ferdinand Petschner*, přejal v r. 1864 starou českou kavárnu, jež byla v letech šedesátých útlukem českých vlastenců, kteří založili Občanskou besedu Jurik, v letech devadesátých spolkovou místností hranického Sokola a jiných spolků hranických. Účastnil se veřejné práce jako horlivý činovník hasičského sboru a za jeho zásluhy mu byla udělena pamětní medaile, přes dvacet let byl pokladníkem živnostenské záložny, která měla v jeho domě úřední místnosti. Jako poctivý vlastenec stál v bojích o české Hranice na straně Šromotově a zaslouží si jako český živnostník a dobrý vlastenec vděčné vzpomínky v kronice města.

Ppl. Jiríček přednášel 28. března *O brannosti národa* pro všechny složky CPO. V těch dnech byla vydána nová vyhláška zemského úřadu o zatemňování při leteckých útocích, v níž bylo nařízeno, že veškerá opatření v ní nařízená musí být provedena do 15. dubna, jen továrnám pracujícím v noci se poskytovala delší lhůta. Po 15. dubnu se přesvědčovaly policejní orgány, že ve všech domech bylo nařízení vyhověno.

Anketa o nedělním klidu na Hranicku a Lipensku se konala 29. března v besedě, byla svolána Jednotným svazem soukromých zaměstnanců a Ústředím hromad pomocnických. Byla přijata resoluce, aby brzy byl uzákoněn nedělní klid v celém státě, kdyby se tak nestalo, aby byl zave-

den nedělní klid aspoň v okrese hranickém a lipenském. Také jednáno o zavedení jednotných otevíracích a zavíracích hodin v obchodech a živnostech. Rozhodnutím okresního úřadu byl nedělní klid povolen prozatím jen v městech Hranicích a Lipníku podle usnesení okresního zastupitelstva 15. dubna. Stejný návrh předložilo také obchodní gremium okresu hranického. Ve venkovských obcích klid nebyl zaveden, neboť venkovští obchodníci jen zřídka zaměstnávají příručí.

Na valné hromadě Národní jednoty 29. března byly radostně přijaty zprávy o vykonané práci v menšinách, zvláště pokroky menšinové práce v Potštátě a v Bělotíně, byl rozvinut široký plán další práce a utvořeny odbory, jež si práci rozdělily. V březnu sněmovaly též odbory v Potštátě a Bělotíně a v jejich schůzích rovněž s uspokojením hovořeno o úspěšné činnosti, při které byly odbory vydatně podporovány oběma odbory hranickými, mužským i ženským. Byly učiněny kroky, aby i mladá generace byla získána pro národní práci a výsledkem této snahy bylo ustavení studentského odboru NJ dne 21. června v gymnasiu. Nadšení pro menšinovou práci je podněcováno současnými, stále stupňovanými německými nápory na české snahy v pohraničí.

Dálková silnice od Hranic k Val. Meziříčí byla v obvodu hranickém znovu vyměřována, bylo totiž upuštěno od směru, jak byl popsán na str. 50 v r. 1936, a zvolen nový směr z Motošína v přímém pokračování silnice přes domy, pod domem Kubelovým, dále zahradami za vilami v ulici Kropáčově na Přísady, odtud podle Bečvy až k teplickému stromořadí. Tím by byla silnice na trati vedoucí městem napřímena a vyhnula se některým hodně užívaným ulicím. Domy stojící v cestě by byly zbořeny. Ale ani v tomto roce nepokročilo se od plánů dále, poněvadž nebylo peněz na tak nákladnou stavbu. A kdo ví, dojde-li k stavbě vůbec.

Měšťanská škola dívčí oslavila 20. výročí republiky dětským divadlem, pro které byla učitelkami s velikou pílí nacvičena výpravná pohádka Humperdingova *Perníková chaloupka*; po prvé byla dávana 2. dubna a potom několikrát opakována. Všechna představení byla přijata nadšeně mládeží, ale i dospělí se na představení mile pobavili.

MLL učinila již 13. února na své schůzi přípravy k *cvičení v plachtění* a vyzvala mladistvé nadšence do 14 let, aby se podrobili odbornému výcviku za vedení místních odborníků. Dne 3. dubna se sešla na Uhřinově župní komise, aby pronajala vhodné pozemky na svazích k Hranicím, na nichž by se konaly plachtařské kursy a soutěže. První kurs byl zahájen 24. července za účasti skupin z Olomouce, Zlína, Přerova, Lipníka, Hranic, Val. Meziříčí, Bystřice p. H., Konice, Kroměříže, Frenštátu a Jevíčka. Kurs zahájil gen. Zahálka, vedl jej župní instruktor Bureš.

Gen. Zahálkovi byla odevzdána za jeho zásluhy o letectví zlatá roseta MLL. Po celé léto bylo na letišti rušno.

Krásné jarní dny březnové byly v dubnu vystřídány *dny sychravými* a častými sněhovými přeháňkami po celý měsíc, které se některé dni proměnily v nepříjemné vánice. Chladno a mrazy se hlásily ze všech stran i z dalekého jihu. Noviny připomínaly, že již 80-let nebylo v dubnu tak chladno. Ze Slovenska byly hlášeny mrazy, jakých nejsou v té době pamětníci, zima způsobila veliké škody na polích. Hory byly v sněhovém hávu dlouho do jara.

Nedávno zemřelého *dr. Jana Herbena* vzpomněl OOS 4. dubna přednáškou pí Herbenové-Šípové, řídicí učitelky z Lipníka, která jako neteř Herbenova mohla vypravovati mnoho zajímavých podrobností ze života a díla svého strýce. Z jejích památek na zesnulého byla uspořádána v klubovní místnosti besední výstavka, jež velmi dobře doplňovala slova řečnice a v novém světle nám ukázala nejdůvěrnějšího přítele a spolupracovníka pres. Masaryka, zvláště v jeho prvních začátcích.

V posledních měsících se vyskytlo v hranickém okolí několik *vloupání* do prodejních budek a weekendových chat; četnictvu bylo zřejmo, že se v helfštýnských lesích usadila tlupa odvážných lupičů, a podniklo na ně 8. dubna honičku. Od Lipníka a od Hranic postupovaly lesem četnické hlídky a zastihly nic netušící lupiče při táborovém ohni na malé lesní mýtině. Zločinci nevyhověli výzvě, aby se vzdali, a rozprchli se na všechny strany, jen jeden se vzdal. Četnictvo bylo nuceno užití zbraně a všech 5 lupičů bylo zneškodněno, zranění byli dopraveni do nemocnice. Jen v Hranicích připadá na účet tlupy 12 vloupání, ale řádění se dotýkalo širého kraje na sev.-východ od Hranic až k Novému Jičínu a Frenštátu. Místní časopisy přinesly zevrubné vyličení dramatických výjevů při stíhání. Obyvatelstvo celého kraje si oddechlo po zatčení lupičské tlupy.

Na ošacení chudých dětí věnovala Okresní péče v letošním zimním období 19.562,80 Kč, podpory se dostalo 602 dětem, v Hranicích bylo ošaceno 235 dětí. Státní příspěvek byl poskytnut ve výši 3.777 Kč, ostatek byl opatřen z darů místních dobrodinců.

K organizacím, jež se dávají do služby obrany vlasti, přidružili se i *naši motoristé*, propagaci této myšlenky byl věnován první týden měsíce dubna.

Neděle 10. dubna byla nedělí *plebiscitu v Německu*, jímž měla být celému světu ukázána síla hitlerismu. Jak se očekávalo, vyznělo hlasování obrovskou většinou přes 99 % pro Hitlera, jen 0,9 % proti, na území Rakouska znělo 99,75 % ano! Tak se mění smýšlení davu, ještě

před měsícem mávala vídeňská ulice vstříc Schuschniggovi, dnes odmítal celý národ jeho stanovisko. Naši vůdcové byli v r. 1918 pro rozbití Rakouska, ale teprve tímto dnem nastal jeho nenavratný konec. Finis Austriae! – Z území našeho státu se účastnili hlasování četní příslušníci nového Německa, také z Hranic odjelo do Vídně několik jednotlivců. Všichni chtěli být při rozhodování.

Sdružení čsl. dobrovolců z let 1918 a 1919 zahájilo slavnostně svou činnost v neděli 10. dubna v besedě. Tím snad již všechny složky, které si osobují podíl na našem národním boji, jsou zorganizovány. Toho dne mělo schůzi i sdružení domobranců italských, kteří utvořili organizaci již dříve.

V pondělí 11. dubna se konala *první schůzka hranických sportovců*, na níž se jednalo o vytvoření jednotné organizace; máme totiž v Hranicích několik spolků a kroužků, snad pro každý sport zvlášť, a všechny zápasí s finančními obtížemi. Hned po převratu byl založen Sportovní klub, který měl v programu pěstování všech druhů sportu, ale zájemci pro různá sportovní odvětví se nedovedli k němu připoutat, každý chtěl být pro sebe, po nepříjemných zkušenostech se volá po sjednocení. Zatím to jde těžko pro mnohé finanční a hospodářské obtíže.

Na 13. dubna připadlo *20. výročí národní přísahy*, kterou přednesl spisovatel Alois Jirásek, této významné události politické bylo vzpomenu jen na bohoslužbách církve čsl. v neděli 10. dubna v Hranicích i v Drahotuších.

V polovici dubna byly dodány obecním úřadem do všech domů *vyhlášky o zatemňovacích opatřeních*, vydané okresním úřadem, a vyvěšeny na viditelném místě v každém domě, aby všichni obyvatelé domu se seznámili s jejich obsahem.

Na Bílou sobotu 16. dubna dvě minuty před 12. hod. polední oznámily tovární sirény a trubačské signály počátek *velikonočního míru*, po dvě minuty ustal veškerý ruch na ulicích a v úplném tichu vzpomínali občané obětí světové války. Konec byl zase oznámen sirénami a trubkami. Heslem letošního velikonočního míru bylo: Pravda vítězí!

Vláda ohlásila toho dne rozsáhlou amnestii pro politické provinilce, týkalo se to především četných spoluobčanů německých, kteří velmi často se prohřešovali proti zákonům republiky pod tlakem poměrů v sousedství, ale amnestování bylo od nich přijato s naprostým chladem jako samozřejmá věc. Nepokládali se za viníky, nýbrž za oběti české nenávisti.

Dne 19. dubna oznámil vyslanec dr Chvalkovský italské vládě *uznání dobytí Habeše* naší republikou, bylo to přijato italským tiskem velmi

příznivě. Stalo se tak v předvečer *oslav zřízení českých legií v Itálii*, oslavy se konaly ve všech posádkách, byl při nich čten armádní rozkaz, v němž pres. Beneš vřelými slovy ocenil spolupráci Itálie v našem osvobozovacím boji. V Praze se konala oslava ve Smetanově síni za přítomnosti pres. republiky.

Náš tisk uznalými slovy hodnotil zájem Itálie o naše osvobození. Italské listy podávaly zpráva o našich oslavách, které měly být do jisté míry zadostiučiněním za prudké útoky, jež svého času přinášely naše listy proti italskému fašismu a jeho tvůrci.

Pěší pluk č. 34 Střelce Jana Čapka, do nedávna náš domácí pluk, slavil *výročí svého založení* v novém sídle, v Bruntále ve dnech 23. a 24. dubna, z Hranic byl uspořádán k slavnostem zvláštní zájezd, jehož účastnil se také okr. hejtmán Wachsmuth a zástupcové obce i posádky.

Dne 19. dubna se konala ustavující schůze *odboru Jednoty slovan-ských žen*, který se utvořil na popud ústředí; má soustředit české ženy, nadšené pro všeslovanskou myšlenku.

Ve dnech 22.–24. dubna byla v besedě *výstava filatelická*, která přivábila četné přátelé filatelie z Hranic, zájem o sbírání známek je v našem městě značný.

První hraničářský čaj byl pořádán v besedě, aby byl rozmnožen zdroj příjmů na menšinové účely, po vybraném programu se tancovalo. Zájem veřejnosti o NJ stále roste, je to zřejmo ze značného přírůstku členstva, přistoupilo totiž v krátké době nových 200 členů.

Neděle 24. dubna byla v Hranicích bohatá na různé podniky. V bývalé kavárně besedy byla zahájena *výstava gobelínů*, kterou uspořádal OOS v týdně 24./4. až 1./5. Výstavu zahájil přednáškou o dějinách našeho gobelínu a o významu jeho výroby prof. Vladimír Hapala jako zástupce pořadatelů. Účast nebyla taková, jako by toho byl podnik zasloužil. Místnost byla propůjčena firmou Baťa zdarma a ukázalo se, že je to neobyčejně vhodná místnost pro takové účely.

Odpoledne pořádalo rodičovské sdružení obecné školy chlapecké *žakovskou besídku* s programem tanečním, zpěvním a tělocvičným v besedním sále za velké účasti rodičů. Rodičovská sdružení závodí v pořádání žakovských besídek a podniky ty se těší pozornosti obecnstva. Dívčí škola pořádala besídku 27. března.

Večer bylo 1. představení *operety Pod sv. Hostýnkem*, kterou vypravil dramatický odbor Orla, byla několikrát opakována. Současně oznamoval Sokol premiéru *Fastrovy operety Pražské švadlenky* na 5. května, i tato opereta byla opakována. Vidět z toho, že zájem pro operetu v obecnstvu trvá.

V besedě byla 24. dubna ještě večer přednáška L. Koudelky *Čína a Japan*, pořádal USSM.

Konrád Henlein se 24. dubna v Karlových Varech přihlásil k základním názorům německého národního socialismu a vytýčil požadavky německé menšiny, jež prohlásil za minimum, ač sáhaly na samé kořeny našeho státu. To byla odpověď na prohlášení vlády, že se chystá národnostní statut, kterým má být upraven na zcela nových základech poměr menšin ke státu. Nastával zřejmě konečný zápas mezi Němci a státem a bylo jasno, že přichází doba, kdy se všechny národní prvky musí spojit v jediný šik, aby stát měl pevnou oporu v českém lidu sjednoceném a připraveném na všechno.

Na hranické radnici už od března byly v proudu *nové boje*, jejichž ostří bylo obráceno proti řediteli městského úřadu dr J. Sládečkovi. Začalo to nechutným případem klíčů k tajným schránkám v městské kanceláři a boj vyvrcholil suspensí dr Sládečka. Hlas ve zvláštním vydání oznamoval suspensí občanstvu 23. dubna a rozpoutaly se novinářské boje ve všem tisku, který si všímá Hranic, byly vedeny s nebývalou urputností a došlo tak daleko, že v boji proti Přehledu, za jeho majitele byl pokládán prof. dr Hendrych, bylo v úřední stížnosti proti němu obsaženo upozornění, že nepřiměřeným vystupováním člena profesorského sboru je ohrožena stavba nové gymnasiijní budovy, poněvadž nelze žádati podpory této akce od obce, jejíž zástupcové jsou tak napadáni profesorem. Není nic příjemného sledovati všechny podrobnosti sporu. Dr Sládeček přinutil soudní cestou Hlas vydati jeho opravu v téže formě, jak byla uveřejněna obvinění proti němu, totiž ve zvláštním vydání. Odešel z radnice na dobu, kdy mělo být proti němu vedeno disciplinární vyšetřování pro hrubé porušení úředních povinností. Jeho rekurs byl okresním úřadem zamítnut. Počátkem září nastoupil tříměsíční zdravotní dovolenou a zatím vyšetřování bylo přerušeno. Není pěkným svědectvím pro poměry v našem městě, že v dobách tak vážných pro celý národ se plýtvalo silami v malicherných osobních bojích. Historie osvětlí, na kom byla vina, ale již dnes možno tvrditi, že hlavním zdrojem rozporů u značné části zúčastněných jednotlivců, kteří nechápali příkaz doby: zbaviti náš veřejný život všech stranických pútek.

Dne 25. dubna zemřel na svém statku v Dolní Rovni *František Udržal*, který po dlouhá léta stál v popředí našeho politického života, narodil se tamtéž 3. ledna 1866. Po studiích se věnoval rolnictví a již r. 1897 byl zvolen říšským poslancem. Pro nepříznivý výrok o rakouské armádě byl zbaven hodnosti důstojnické a teprve po převratu mu byla vrácena.

Byl předsedou revolučního branného výboru, ministrem Národní obrany, potom předsedou vlády. Je to již čtvrtý předseda vlády, který umírá, před ním zemřeli Tusar, Švehla, Kramář. Skoro současně s ním zemřel jeho bratr Václav.

Zatemňovací cvičení se konalo ve středu 27. dubna od půl 21 do 22 hod. V sobotu 23. dubna se konal cvičební kurs povinný pro všechny složky v sokolovně a několik dní bylo viděti občany se svítky černého papíru. Už ve 20 hodin bylo město ponořeno v úplnou tmou a průběh cvičení byl bezvadný jak se strany občanstva, tak se strany členů CPO a všech zúčastněných výkonných sil.

Pěkným příkladem občanské kázně byly tentokrát odvody v Hranicích, hraničtí rekruti šli k odvodu v průvodu se starostou města Čajkou v čele za zvuku hudby, zastavili se nejdříve u pamětní desky padlých hranických legionářů na měšť. škole, potom u desky kryjící prst z legionářských bojišť, na obě desky zavěsili věnce. Před radnicí k nim promluvil povzbudivě starosta Čajka. Odvody z okresu, které trvaly od 25. do 30. dubna, měly klidný průběh. Nepomyslili jsme si, že jsou to poslední odvody, při nichž němečtí rekruti s obvyklou výzdobou velkoněmeckými stuhami procházejí hranickými ulicemi.

Pro *oslavu 1. května* bylo vydáno v celé republice heslo, aby toho roku byly konány společné průvody jako projev sjednocení všech národních sil pro náš stát. Noviny hlásily takové projevy v Praze a v mnohých městech republiky. V Hranicích se o dohodu nejednalo, poněvadž se vědělo, že pro slintavku a kulhavku jsou veškerá shromáždění zakázána; strany soc. dem., nár. soc. i komunistická se pokusily o povolení obvyklé oslavy, ale bylo jim z naznačeného důvodu odepřeno. Měli jsme klidný 1. máj. V předvečer zahráli soc. demokraté v besedě divadlo Choulostivá situace od J. Wernera, čeští socialisté měli schůzi s přednáškou u Litovle. Sokol uspořádal dorosteneckou besídku.

Henleinovci použili oslav 1. května k demonstracím pro své požadavky; kde tomu nebránily zákazy schůzí pro dobytčí nemoce, tam se konala velká shromáždění, při nichž se demonstrovalo pro karlovarské požadavky. V Novém Jičíně musela zakročovati policie proti davům shromažďujícím se na náměstí přes úřední zákaz. Zvláště mohutná manifestace byla hlášena z Opavy.

Lázně Teplice zahájily letošní sezonu 1. května koncertem vojenské hudby ppl. č. 40 z Val. Meziříčí. Počasí se aspoň pro tento den zlepšilo a sluníčko ukázalo přívětivou tvář, to přilákalo do Teplic mnoho hostů z blízka i dále. Okolí lázní bylo pečlivě upraveno, nových staveb nepřibýlo, jen tenisové dvorce byly po povodni znovu zařízeny a na místě

staré plovárny se počala stavěti nová plovárna s 50 kabinami na vysoké betonové podezdívce. Na 7. a 8. května byl do Teplíc svolán obvyklý lékařský sjezd. Byl to jeden z největších sněmů lékařských, účastnilo se ho 345 osob a svědčil o tom, jak zájem pro naše Teplice roste. Zahájení sjezdu se účastnili zástupci okresu i města a došlo mnoho pozdravů od předních korporací, na př. od starosty města Prahy, od děkana lékařské fakulty university Komenského atd. Přednášky i debaty k nim připojené se pohybovaly na vysoké vědecké úrovni. – Za 14 dní po tomto sjezdu navštívilo Teplice 20 lékařů balneologického ústavu v Praze s dr Cmuntem v čele; ten pochválil výborné účinky teplické kyselky a doporučil, aby jí bylo hojně užíváno pro pitnou léčbu, neboť působí blahodárně při chorobách zažívacího traktu a ledvin.

Říšský kancléř *Hitler* dlel 3. května na návštěvě v *Římě*, kde byl přijat s velikou slávou a přátelské svazky obou států byly znovu slavnostně potvrzeny a domluveny další kroky pro uspořádání poměrů evropských.

Vzpomínka na gen. Štefánika se konala 4. května večer v Universu, o našem národním hrdinovi přednášel major PhDr Dvorský.

Po krátkém oteplení 1. května nastalo zase v prvním týdnu květnovém mrazivé počasí.

Svátek matek byl oslaven v neděli 8. května. Dopoledne byl zařízen veřejný poslech celostátního projevu o významu svátku matek, při čemž byly prodávány symbolické květiny. Odpoledne byl uspořádán průvod od škol se třemi alegorickými vozy – rodina v národních krojích, šuhaji pod májí, výjev z Perníkové chaloupky – do sokolovny. Po proslovu odb. učitelky Miroslavy Lajfrové děti místních škol zpívaly, přednášely básně a tancovaly. Čistého výtěžku 1803,95 Kč bylo použito na praktickou péči o matky a děti. Svátek byl oslavován v celé republice pod protektorátem pí Hany Benešové, v rozhlase byl přečten projev samého presidenta.

Noviny – Horácké listy č. 14 – ohlašují značné stoupnutí cen stavebních potřeb proti roku minulému, cihly o 17 %, obyčejné tašky o 10, dlaždice o 8, říční písek o 30, dříví hraněné o 52, fošny o 50, prkna o 76, latě o 33, drátěnky o 36, tabulové sklo o 20, fermež o 86, běloba cinková o 63, terpentýnový olej o 90, email o 76, celkem jsou stavební náklady vyšší o 30 % proti loňsku. – Zemědělské výrobky: hovězí dobytek poklesl v ceně o 14 %, vepřový o 17, obilí je na stejné výši. Pracovní síla podražila o 20 %.

Rolnická mlékárna v Hranicích se účastnila jarní přehlídky mléčných výrobků, kterou uspořádal český odbor zemědělské rady morav-

ské 4. a 5. května, a umístila se na 7. místě se 100 body. Podle výkazu Mlékařských listů č. 7 stála v r. 1937 mezi 120 českými mlékárnami na 12. místě co do množství zpracovaného mléka, a to 1,562.857 l. Přímou se prodalo 394.612 l, k odstředění použito 989.277 l, na sýry se použilo 511.515 l a vyrobilo kolem 44.000 kg sýrů, jest tedy největší družstevní sýrárna na Moravě. Čajového másla se vyrobilo 33.605 kg, skoro 100 kg denně. Hlas č. 16.

Aby se zabránilo *podbízení cen* při značné konkurenci v *živnosti holičské a kadeřnické*, vymohlo si hranické společenstvo u Zemského úřadu schválení nového ceníku: za holení nejméně 2 Kč, za stříhání 3 Kč, za trvalou ondulaci 45 Kč, dosud se platilo v menších holírnách 1,50, 2,25–35 Kč za tytéž práce. Svou poznámku o rozvoji živnosti holičské na str. 15 r. 1936 doplňují zajímavou zprávou, napsanou předsedou společenstva Burgetem: „Po převratu bylo v Hranicích 7 živností holičských, z nichž pouze 3 provozovaly též dámské kadeřnictví, na venkově bylo v téže době na okrese hranickém 9 živností. V r. 1920, kdy bylo založeno samostatné společenstvo holičů, kadeřníků a vlásenkářů pro politický okres hranický, byl počet živností ještě stále stejný. Ani v následujícím desetiletí mnoho živností nepřibýlo, ač byla výborná konjunktura. Od r. 1920 se značně rozmohla nová moda krátce přistřížených vlasů, které vyžadovaly stálou úpravu s pomocí kadeřníka. Nemalou měrou stoupala hygiena vlasů u žen, zvláště nižších vrstev, neboť nečistou hlavu nebylo možno ondulovat a vůbec ne trvalit (trvalou ondulací). Toto desetiletí 1920–1930 znamená pro cizopasníky, žijící na hlavě, katastrofu, neboť jich není vůbec a budou snad muset být zákonem hájeni, aby nevyumizeli úplně. Trvalá ondulace se počala provádět v Hranicích r. 1920 za cenu 120 Kč a rok co rok cena klesala, takže v r. 1936 stála již 25–30 Kč a v podřadnějších podnicích i 15 Kč. Rok 1936 znamená již větší příliv živností nejen v Hranicích, ale v celé oblasti Čech a Moravy. Jen v Hranicích přibýlo od r. 1930 až 1936 11 živností, na soudním okrese 13. – Počet živností se ztrojnásobil ze 7 v městě na 22, z 9 na venkově 28!“

Při výkopu zářezu železniční trati pro třetí kolej mezi Hranicemi a Drahotušemi v místě, kde bývala stará okresní silnice z Drahotuš do Velké, vykopali dělníci 9. května v hloubce asi 2 m *mamutí kel*; nález byl hned oznámen do Hranic správci musea Šindelovi a za jeho přítomnosti byl kel v délce asi 2 m opatrně vybrán z hlíny, ofotografován a odvezen do hranického musea. Hmota klu byla již značně rozrušená a při dopravě se rozpadl na 3 kusy. Bylo pátráno, není-li v těch místech více mamutích kostí, ale nebylo dále nalezeno nic. Podrobná zpráva o nálezu je v Hlase č. 20 od ředitele J. Šindela.

Výstava T. G. Masaryk v odboji a jeho životní dílo byla zahájena dne 15. května v neděli dopoledne v besedě. Zahájení byli přítomni gen. Birula a Zahálka, okr. hejtman Wachsmuth, kromě zástupců všech místních organizací a pozvaných hostů. V zahajovacím proslavu zhodnotil major Ledecí dílo presidenta Osvoboditele pro národ a stát a zdůraznil, že výstava, kterou uspořádala ČOL a OPL, má připomenouti hlavně naši mladé generaci, co obětí a krve si vyžádalo znovudobytí naší samostatnosti. Výstava byla pěkně navštívena. Byla pojata do rámce oslav republiky v 20. roce jejího trvání, jež jsou rozvrženy na celý rok.

Za viaduktem u Veličky postavili, jak hlásá nápis, *manželé Poláškoví* k památce 20. výročí čsl. republiky nový kříž z umělého kamene místo starého dřevěného. Za obec jim veřejně poděkoval náměstek starostův Emil Konečný.

Zatím co jsme připravovali oslavy narozenin pres. Beneše, začínaly v místech, kde mají Němci většinu, v úterý 17. května výtržnosti, v městech, kde byli v menšině, provokace bílými punčochami a výhrůžnými slovy. Bylo zřejmo, že jde o připravené útoky proti státu. V celém světě se hovořilo a psalo o těchto událostech jako o předzvěsti německého odboje. I v Hranicích se utvořila *organisace Henleinovců* pod vedením mladého Kleina, syna bývalého městského radního, podle novin měla prý několik set příslušníků. I v našem městě dostali někteří občané velezradné letáky, tištěné za hranicemi a podepsané Ligou českého lva. V německých obcích okresu se už delší dobu jevil zvýšený ruch mezi příslušníky SdP, byla vytlučena okna české školy v Potštátě, zneuctěn státní znak, v Heřmanicích vytlučena okna v bytě ředitele měšť. školy. Připravovaly se na 22. května volby v četných pohraničních obcích, při nichž šlo straně sudetoněmecké o to, aby všichni Němci vystoupili pod společným praporem a tak ukázali svou moc. Letáky s heslem: Udělejte pořádek v obci! volaly občany k volebnímu osudí. Předseda vlády přijal 19. května novináře, aby jim objasnil stanovisko vlády k dnešním otázkám. Na všech stranách bylo jen stěží tajené napětí. Všichni občané byli naplněni tušením, že se kol nás chystá něco vážného.

V sobotu 21. května rozrušil obyvatelstvo nezvyklý ruch na náměstí. V nočních hodinách došly rozkazy k povolání záložníků k pravidelnému cvičení a ihned byla povolána do služby všechna motorová vozidla, aby ještě za tmy roznášela povolávací lístky. Do rána bylo vše obstaráno a záložníci nastupovali ke svým plukům. Našimi ulicemi projížděly po celý den početné kolony motorizovaných oddílů, nákladní auta s protiletadlovými děly, s reflektory a jinými technickými obrannými prostředky. Mluvívalo se o mobilisaci, ale nikdo nevěděl nic určitého. Teprve v neděli

jsme se dovídali z cizího tisku, že v pátek a znovu v sobotu zakročoval britský vyslanec u německé vlády v Berlíně proti vojenským opatřením na čsl. hranicích, v Londýně i v Paříži byla úporná jednání s velvyslanci německým, italským, polským, sovětským, československým, ba i americkým. Byly šířeny zprávy, že anglická tajná služba upozornila naši vládu na přípravy Německa na hranicích a že proto naše vojenské velitelství dalo ve vši tichosti obsadit aktivním vojskem všechna pohraniční opevnění a že povolalo záložníky do cvičení, aby byl doplněn stav armády v zázemí. Naše vláda klidně vysvětlovala, že záložníci byli povoláni, aby byl zabezpečen klid v pohraničí a hladký průběh voleb ve smíšených obcích. Jednotlivosti nejsou ještě dnes veřejnosti přístupny; tolik je jisto, že po několika rušných dnech se vše uklidnilo a že nedošlo k válečnému řešení, jak se v první chvíli očekávalo. U nás se vypravovalo, že německá armáda byla připravena obsadit naše pohraničí, ale že od úmyslu upustila, když se poznalo, že naše opevnění jsou plně obsazena. Německý tisk se tomu posmíval, že Německo nemělo žádných útočných úmyslů a že částečná mobilisace s naší strany byla odvážnou provokací. Ať tomu bylo jakkoliv, jedno je jisté, že nedělní volby byly provedeny v naprostém klidu a že si čeští lidé v pohraničí oddechli, když přítomností vojska byli uchráněni neustálých útoků od německých spoluobčanů, kteří se nevyhýbali žádným násilnostem. O událostech 21. května mluvil kancléř Hitler v projevu 30. ledna 1939 na sněmu norimberském a tam řekl: Na podnět a s účastí jistých zahraničních kruhů provedl dr Beneš v květnu m. r. onu českou mobilisaci, jejímž úkolem bylo: 1) provokovat německou říši, 2) přivodit německé říši porážku v její mezinárodní prestiži. Byly udržovány a šířeny fikce, že Československo bylo donuceno ke své mobilisaci mobilisací německou a že tím bylo Německo donuceno svou mobilisaci odvolat a zříci se svých úmyslů. Pan dr Beneš dal rozšiřovat versi, že rozhodností svých opatření odkázal německou říši do příslušných mezí.

Po sobotním vzrušení nastal v městě klid a život šel obvyklou cestou. Z novin jsme se dovídali, že vojsko s ostatními bezpečnostními orgány zajistili v pohraničí naprostý klid. Stalo se tak bez ostřejších zákroků, jen nejhorší rušitelé míru byli pozatýkáni a souzeni. To byl ovšem útisk, na který šly žaloby do celého světa a strana sudetoněmecká odpírala jednati s vládou, dokud nebudou všichni zatčení propuštěni a dokud vojsko nebude odvoláno. Vláda neustoupila od svého stanoviska, že chce všemi prostředky chrániti klid mezi občanstvem ve všech krajích republiky a že nedopustí, aby její povinnosti přejímaly nezákonné sbory ordnerů. Na zakročení anglické vlády zahájila brzy naše vláda jednání

•• Vojenská akademie, 1935

s Henleinem o požadavcích našich Němců. V úterý 14. června se vrátila vojenská auta s posádkami a všelikým vojenským materiálem od hranic, zase projížděli vojáci našimi ulicemi na vozích ozdobených květinami a ratolestmi. Vesele pozdravovali obyvatelstvo města, které jim kynulo na pozdrav. Byla radost, že věc byla nekrvavě rozhodnuta.

Doplňuji ještě, že sobotou 21. května počínaje byly v pohotovosti všechny organizace civilní, jež měly na starosti ochranu protiletectkou nebo službu samaritní, že v Hranicích občanské stráže sokolské a jiné konaly hlídky na místech, jež byla důležitá ve válečném stavu, jako u továren, mlýnů, hospodářských skladišť apod. Byla to první vážná zkouška pohotovosti občanstva a ukázalo se, že všichni jsou připraveni a ochotni k obraně vlasti.

Za všeobecného vzrušení mysli počaly v neděli 22. května *oslavou narozenin presidenta* republiky dr. Beneše a byly provedeny zcela podle programu vypracovaného OOS a zástupci obce, ničím nebyla porušena slavnostní nálada těchto dnů, vždyť přešla sobota a nepřihodilo se nic, co by hrozilo našemu státu, spíše naopak byli jsme rozradostněni velkým zájmem spřátelených států velkých i menších, z něhož jsme čerpali pevnou naději, že se netřeba báti budoucnosti, když i sami budeme tak připraveni a silni, jako jsme byli při právě prožívané zkoušce. Obsáh-

lý program slavnosti byl ohlášen podrobně místním tiskem již před 21. květnem.

V neděli byl zahájen slavný týden *Dnem národních písní*, jak jej pořádá každý rok beseda Jurik se všemi místními školami, jeho průběh měl letos slavnostnější ráz. O půl 10 vyšel veliký průvod, v němž byly zastoupeny všechny zdejší školy, děvčata v pěkných národních krojích, se státní vlajkou v čele od měšťanských škol do parku. Za státní vlajkou byla nesena standarta s nápisem: „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti!“ Přes nepříznivé počasí, déšť hrozil každou chvíli, se shromáždilo velmi mnoho obecnstva, aby vyslechlo krásné zvuky našich národních písní. Před zpěvem promluvila stručně o významu národní písně v životě našeho národa septimánka Věra Šmelcrová a jednatel Besedy přečetl telegram, který byl zaslán prezidentu republiky. Potom zazpívaly jednotlivé školy po dvou písních, jak jsou uvedeny v programu. Výkony pěvců byly přijaty s velikým nadšením. Účinkovalo 1450 osob. Mohutně působily jednohlasně zazpívané chorály Kdo jste boží bojovníci a Svatý Václave, jež předneslo 920 žáků a žákyň vyšších stupňů za řízení odb. učitelky Binkové. Koncert městské hudby odpadl, poněvadž několik hudebníků bylo povoláno k vojenskému cvičení. To bylo povznášející zahájení oslav.

Branný sraz mládeže všech škol, připravený na středu 25. května, se musel pro prudký déšť odložit na sobotu.

V předvečer prezidentových narozenin 27. května vyšel mohutný *lampionový průvod*, v němž bylo na 2000 osob, od kasáren Střelce Čapka, prošel celým městem a po skoro hodinovém pochodu se zastavil před radnicí. Z balkonu radnice promluvil spisovatel *Jaroslav Kvapil* vzletnými slovy o významu našich oslav v tak vážné době a jeho slova byla často přerušována nadšenými skandovanými hesly dospělých i těch nejmenších. Velebně se rozléhaly po řeči náměstím zvuky národní hymny, zpívané všemi. Za zvuků národních písní procházely potom skupiny účastníků ulicemi města a rozešly se až před deskou padlých legionářů u měšťanské školy.

Druhého dne se rozjasnilo a za slunné pohody se seřadilo před radnicí, stkvěle vyzdobenou, na náměstí tonoucím v barvách našich státních praporů na 2000 žáků a žákyň všech škol, všichni s praporky, jež opatřila pro školy obec. Před radnicí na čestném místě stáli zástupci vojska a všech úřadů, spolků, legionářů v krojích. Po vztyčení vlajky byly zahrány fanfary, načež legionář, řídící učitel Harna, promluvil k mládeži o hrdinství legionářů, o slavných činech obou presidentů a povzbuzoval mládež, aby kráčela v duchu legií a vedla, až dospěje, republiku

k dalšímu rozkvětu podle zářivých příkladů našich osvoboditelů. Učitel Hajzner přečetl přísahu mládeže a tisíce rukou se zvedlo k slavnostní přísaze. Po státní hymně pochodovala mládež ve sražených řadách před zástupci úřadů i vojska. Pohled na pochodující mládež působil dojmem nezapomenutelným, dokazoval, že máme veliké pluky mládeže odhodlané k obětem pro vlast.

Při srazu mládeže se stala nehoda, která mohla mítí vážné následky; vlahjícím praporem byl stržen drát elektrického vedení a padl mezi zástupy dětí, jen rychlé zakročení vedoucích a rozvážnost těch, vedle nichž padl drát vysokého napětí elektrického, zabránily pohromě a na druhém konci náměstí se porucha ani nepozorovala.

Na sobotu v 17 hodin byla svolána do sokolovny *schůze městského zastupitelstva*, aby slavnostním způsobem schválila návrh městské rady z 18. února, aby prezident Beneš a předseda vlády Hodža byli jmenováni čestnými občany města. Tato manifestace náleží svým slavnostním rázem a pečlivým, do podrobností promyšleným postupem, k nejmohutnějším projevům, které kdy Hranice viděly. V té chvíli se také ukázalo, jak skvělou místnost dal Sokol městu svou tělocvičnou. Na zadní stěně jeviště byl veliký znak města – práce malíře J. Dvořáka –, pod ním v nejhorejší řadě zasedli zástupcové úřadů a vojska, níže všichni členové zastupitelstva, v předu představenstvo obce s řečníky, pod jevištěm zapisovatel schůze. Květinová výzdoba a bohaté osvětlení doplňovala nádherný obraz. Sál byl naplněn do posledního místečka občanstvem bez rozdílů politické příslušnosti, náboženství, národnosti, stavů, mladí, staří. Málokdy viděla sokolovna tak veliké shromáždění.

Sotva zasedli všichni na svých místech, zazněly z balkonu fanfary z Libuše, po nich zazpívala Beseda Zichovu Modlitbu na Řípu. Starosta města přivítal hosty i občanstvo, přečetl došlé pozdravné telegramy a přípisy a zahájil obvyklým způsobem schůzi. Prostými slovy vylíčil potom řečník, spisovatel Jaroslav Kvapil, zásluhy presidenta republiky, druhý řečník dr L. Sedlák z Brna promluvil o životním díle předsedy vlády. Obě řeči byly přijaty s bouřlivým souhlasem všech přítomných. Starosta obce poděkoval oběma řečníkům a přečetl návrh městské rady, který byl schválen povstáním všech členů zastupitelstva. V té chvíli se ozval Smetanův sbor Sláva Tobě, velký Slávy synu, zazpíváný Jurikem. Starosta poděkoval všem účastníkům a končil přáním, aby jednota našeho města byla zachovávána i v budoucnu v zájmu národa a státu, jako se projevila v dnešní slavnostní chvíli. Národní hymnou byla slavnost skončena. Potom se konal v sadech promenádní koncert a večerka, kterou zahrálo šest trubačů-vojínů na radniční věži, ohlašovala v 9 ho-

din konec slavného dne. Pro oba čestné členy byly připraveny diplomy v umělecké úpravě místních malířů, prof. Frant. Chmela a odb. učitele Jaroslava Pukla, byly vyloženy na stolku před jevištěm, potom ve výkladní skříni městské spořitelny.

Spisovatel Jaroslav Kvapil se ubytoval již před slavností v Teplicích a zdržel se tam po ní ještě několik dní. V krásném teplickém prostředí se mu velice líbilo. V neděli 29. května sehráli místní ochotníci na jeho počest v besedě za jeho přítomnosti hru *Oblaka*. Autor se vyslovil o provedení velmi lichotivě. Režii měl Frant. Benoni.

Také v *Potštátě* byl oslaven 27. května presidentův svátek důstojně v české státní měšť. škole proslovem ředitele Stanislava Lakoty a produkcí žáků a některých místních umělců⁷⁾, účastnili se všichni tamější hraničáři a mnoho občanů z okolních vesnic. Občanstvo německé bylo zváno k oslavě na půl 11 dne 28. května, účastnila se povinně školní mládež, účast dospělých byla nepatrná. Město nebylo vyzdobeno prapory. Zcela jinak to vypadalo v předvečer narozenin Henleinových, kdy celé město tonulo v záplavě světél, praporů, květin.

V úterý 24. května přednášela senátorka Plamínková o paní Charlotě Masarykové, byla to vzpomínka na 15. výročí úmrtí této vzácné ženy, kterýžto den se má státi na podnět Ženské národní rady dnem ženského hnutí v naší republice.

Od 26.–29. května se měly konati střelecké závody, byly však pro nepohodu odloženy na červenec, potom na říjen, ale události je překazily.

Tělovýchovný kurs pro učitelstvo a cvičitele tělovýchovných spolků se konal 23.–25. května v sokolovně.

Pěkná vzpomínka na válečnou dobu byla uveřejněna v Hlase od Marie Antkové, srovnává nadšené projevy mládeže v sobotu 29. května se stíněností v době válečné, když se nesměla ozvati ani píseň Kde domov můj v lipnické nemocnici o vánocích 1915, aby nevzniklo pobouření.

Všechny zprávy o *obecních volbách* v pohraničí oznamují, že volby 22. května se konaly v naprostém klidu a že ve většině obcí české strany zachovaly své posice nebo ještě rozmnožily počet mandátů. To byla nejlepší odpověď na všecku vyzývavost. V českých obcích se většinou nevolilo, poněvadž občané, řídíce se heslem jednotnosti národa, se shodly předem na kandidátech. V hranickém okrese se nevolilo v obcích Babičích, Radíkově, Uhřinově, Olšovci, další volby se měly konati 12. června, ale pro nákazu dobytčí v 55 obcích byly odloženy.

7) Ve strojopisu: „... produkcí žáků z některých místních obcí umělců...“.

V letnicovém týdnu od 29. května do 6. června byla prohlášena sbírka *Letnice hraničářům*, v Hranicích provedl sbírku Sokol a vynesla 2.534,15 Kč.

V neděli 23. května se konala schůze za účelem jednotné organizace *ošetřovatelské a samaritské služby* na okresním úřadě, byly stanoveny směrnice pro všechny organizace, jež se této službě věnují, tajemníkem pro okres hranický byl zvolen učitel Boh. Hajzner.

Dne 30. května se konal vylučovací závod *pro II. zborovský závod branné zdatnosti mládeže*, účastnilo se 16 závodníků, z nichž byli soudcovskou komisí vybráni 4 borci, dalším závodem byl vybrán nejzdatnější z nich, aby zastupoval okres v Brně. Zvítězil posluchač lesnické školy Bedřich Schreiber. V Brně byl závod ukončen 28./6.–2./7.

Po rozhodnutí sporu *o dědictví potštátské*, který se vede od smrti posledního majitele, pravoplatným dědicem se stal v únoru Kuno Desfours-Walderode; bohaté sbírky, uložené v několika rozsáhlých sálech zámeckých, prodal nový majitel továrníkovi Bařovi, který je počátkem června odvezl na své zámky v Napajedlech a ve Zlíně. Tři generace rodiny Desfoursů snesly do svého zámku veliké bohatství památek uměleckých a přírodopisných, vzácné rukopisy – mezi nimi i rukopis Husův –, památky čínské, japonské a jiné z cest členů rodiny, sbírku zbraní od dob rytířských až podnes. V posledních letech se těšily sbírky veliké pozornosti návštěvníků, zvláště lázeňští hosté z Teplic se jim obdivovali, z návštěvy cizinců plynul městu pěkný příjem. Náš kraj přišel o krásné museum, poněvadž těžko by se byl našel, kdo by věnoval prostředky na jeho udržování, když majitel velkostatku neměl na to peněz.

Pod protektorátem náčelníka gen. štábu gen. Krejčího pořádala legionářská župa kraje Bezručova *manifestační sjezd* ve dnech 4. a 5. června v rámci oslav 20. výročí republiky, aby legionáři za účasti všech vrstev obyvatelstva manifestovali pro obranu státu a sjednocení všech vrstev národa pod státní vlajkou. V sobotu večer byl sjezd zahájen akademií v sokolovně, v neděli dopoledne se konal na Žerotínově náměstí mohutný projev, na němž pozdravil tisíce legionářů a veliké množství obecnosti za město 1. náměstek Konečný, za místní pobočku ČOL radní Schützer, slavnostní řeč pronesl poslanec dr. Patejdl. 47 legionářů bylo ozdobeno záslužnými medailemi, které připíal vyznamenaným za gen. Krejčího jeho zástupce gen. Birula. Odpoledne prošel městem mnohatisícový průvod do městských sadů, kde se rozproudila lidová veselice. V pondělí dopoledne se konal pracovní sjezd v besedě, odpoledne byla odhalena ve Slavíči pamětní deska padlému francouzskému legionáři Josefu Jakešovi.

Zatím co se u nás všude pracuje ke sjednocení národa, stojí Slováci příkře proti sobě, jak se ukázalo *při projevech v Bratislavě*, na jedné straně lidová strana hlásala bezvýhradně neústupný boj pro samostatnost Slovenska, současně skoro na jiném místě vládní strany naslouchaly řeči dr. Hodži, který volal po sjednocení všech Slováků pod praporem republiky. Ani vážné chvíle, kdy bylo ohrožováno trvání republiky, nepřiměly lidovou stranu k povolnosti, ba spíše těžká situace ji vedla ještě k zostření boje pro autonomii.

Církev československá zasvětila na oslavu 20-letí republiky ve dnech svatodušních *nové zvony* ve svém sboru v Drahotuších, jeden se jménem pres. Masaryka, druhý se jménem biskupa Fárského.

Ve schůzi OOS 8. června se projednávala otázka stálého jeviště v besedě a bylo usneseno, aby se OOS připojil ke korporacím, jež chtějí zařídit v besedě moderní *pohyblivé jeviště*, byli to skauti a DTJ, ale po jednání s odborníky se od úmyslu upustilo.

V červnu byl konečně upraven *chodník na břehu Bečvy* od Přísad až k nemocnici, 25 let uplynulo od poslední řádné úpravy a zatím se chodilo po hrubém šterku, který odkryla Bečva při povodních. Doufejme, že se brzy upraví chodník po celé jeho délce.

Zemský úřad ohlásil koncem května, že od 30. května do 11. června má být obyvatelstvo připraveno na opětné *cvičení protiletecké*, a cvičení bylo provedeno 9. června od 15–19 hodin. Několikrát se ozval poplach, veškerý provoz byl ihned zastaven a všechny složky CPO nastoupily ve vzorném pořádku na svá stanoviště: hasičstvo, asanační oddělení i zdravotní služba zakročovaly na různých místech při uměle vyvolaných požárech a výbuších. Obecenstvo dbalo přesně pokynů a ukázalo, že si je vědomo vážnosti doby.

V tomto týdnu byl okresním úřadem *zrušen zákaz zábav*, schůzí a jiných podobných podniků v okrese, ale nařízeno, že se musí přísně dbáti všech ochranných opatření proti dobytčím nálezům.

Dary městské spořitelny: na obranu státu 10.000, před tím 5.000 na národní sbírku leteckou a 5.000 na sbírku pro motorisaci armády. Všechny tyto sbírky zaměstnávaly v té době naši veřejnost a byly posléze soustředěny v jednotnou *sbírku na obranu státu*, která se stala heslem dne od jejího vyhlášení. Místní časopisy přinášejí každý týden výkazy darů ze všech vrstev obyvatelstva, v každém průmyslovém závodě dělnictvo i úřednictvo odevzdávalo ochotně své dary, sbírali žáci ve školách, úředníci v úřadech veřejných i soukromých, spolky, chudí i bohatí, každý dával, co mohl. Uvedu aspoň některá věnování, jež byla uveřejněna: u Kunců dělníci 17.634, úředníci 17.660, firma 25.000, celkem

60.284, Okresní výbor 50.000, Obchodní gremium z vlastních prostředků 5.480, sbírkou mezi členy 29.520, celkem 35. 000, Heller 25.000, městská rada a spořitelna po 10.000, firma Stejskal 7.000, mlékařské družstvo 5.000, Wolf 5.000, Gelb 5.000, úředníci nemocenské pojišťovny 5.000, prof. gymnasia 3.400, odborná škola dívčí 4.000, četnictvo 3.000, chlapecká škola měšť. 2.000, zaměstnanci spořitelny 3.000, Družstva 1.500, personál teplický 2.000, zaměstnanci u Bati 2.500, atd atd, hudebníci z koncertu 1.057,80, z pokladničky 1.773. Dojemný případ obětavosti těch nejchudších vypravují noviny: K pokladničce u radnice přišla 70–letá almužnice Kubíková a vložila do ní 5 Kč, které si jistě odtrhla od úst. A kolik takových příkladů, jichž nebyl nikdo svědkem, se vyskytlo! Každý dával, co mohl, aby splnil svou občanskou povinnost. Celkový výsledek sbírky, jak oznámily noviny počátkem ledna 1939, kdy sbírka byla ukončena, byl přes 541 mil.

V sobotu 11. června zemřel v pražském sanatoriu senátor *P. Jan Rýpar*, byl raněn mrtvicí ve vlaku na cestě do Prahy. Narodil se r. 1882 ve Velké u Hranic, vystudoval gymnasium ve Val. Mezříčí, po teologických studiích působil na různých místech, až se stal katechetou v Opavě. Záhy se věnoval politické činnosti a jako temperamentní řečník byl znám po celém širém kraji, není snad obce našeho kraje, kde by nebyl měl schůzi. Obíral se se zálibou dějepisem a sbíral látku pro sepsání dějin Hranicka a Lipnicka, náčrt těchto dějin uveřejnil v Přehledu 1932 a je z něho jasno, že se nespokojil s dosavadními pracemi z toho oboru, nýbrž pilně sbíral zprávy ve starých listinách a záznamech. Škoda, že svou práci neukončil. Byl z Prahy převezen do rodného kraje a pochován v Drahotuších, nad jeho rakví promluvil senátor dr Hurban.

Ve světovém tisku je stále na programu otázka Československa, německá propaganda nedbá stálých ústupků naší vlády německé menšině a útočí na náš stát, který prý utlačuje a znásilňuje své německé občany. Tyto soustavné útoky mají dobrý účinek na náš národní život, že se utužuje více a více národní pospolitosť a že se odstraňuje vše, co dosud dávalo podnět k tříštění národa. Jeví se to zvláště v poměru všech tělocvičných spolků k Sokolu, nastává sblížování a veliké slavnosti *X. sokolského sletu* se stávají svátkem celého národa jako mohutný projev zdatnosti tělesné i duševní. Nebylo vzácným zjevem, že i při venkovských slavnostech v čele průvodu vedle sebe krácejí zástupcové všech našich tělocvičných spolků, které dosud nepěstovaly žádných spolků. Od neděle 12. června až do 6. července skoro všechny neděle jsou svátky sokolskými, ale současně také svátky celého národa, který se těší z výsledků sokolské práce, jimž se obdivuje cizina.

Hranická jednota se připravovala pilně po celý rok, aby se mohla důstojně účastnit sletu, a *při veřejném cvičení* dne 12. června ukázala, že je dobře připravena. V průvodu bylo 700 účastníků, všechna čísla programu, která sledovalo na 1500 diváků, byla provedena bezvadně. Hned příští neděli *župní slet* prokázal totéž v Lipníku. Téhož dne, co se konalo veřejné cvičení, cvičilo na *IV. středoškolských hrách v Praze*, kterými byl vlastně zahajován slet, 33 žáků a 23 žákyň gymnasia; *v sobotu 25. června* odjížděl dorost k dorosteneckým slavnostem v neděli, účastnilo se 37 dorostenců s 3 vedoucími a 50 dorostenek za vedení 6 sester, při odchodu je pozdravovalo hranické obecenstvo radostně, doprovázela je na nádraží hudba. Dorostenci cvičili všichni společná prostná a devítky, dorostenky společná prostná, tanečky a máje. Cvičení žactva 19. června se účastnilo 14 žáků a všichni cvičili společná prostná. Na hlavních dnech sletových bylo 195 členů, z nich cvičících mužů 30, žen 50, v průvodu šlo z Hranic v krojích 45 mužů, 39 žen. Všichni se vrátili zdraví, svěží a nadšení pro novou práci. Přípravy trvající několik měsíců a značný náklad, který pomáhalo opatřiti jen nadšení a obětavost, byly bohatě odměněny nezapomenutelnými dojmy z jízdy do Prahy přes ozdobená nádraží, vzpomínkami na nadšené vítání v Praze, na Jugoslavce, Bulhary, Litevce, Rumuny a konečně na triumfální pochod Prahou.

Sletové dny znamenaly nejvyšší vypětí všech sil národa a byly sledovány s nadšením nejen Prahou, ale ve všech končinách republiky, cizina nám přátelská s obdivem přijímala zprávy o slavnostech ve dnech, kdy svět hleděl s obavami vstříc naší budoucnosti, Praha vítala veliký počet cizích hostů, zvláště bratská Jugoslavie se účastnila sletu velmi početně, slet se stal velikým svátkem bratrství a lásky pro oba národy. Naši nepřátelé věnovali sletu velikou pozornost a různými zprávami se snažili zmenšiti jeho význam. Vyskytly se i domněnky, že dnů sletových bude použito k útoku na náš stát, ale vše se odbylo v úplném klidu. Byly to však přece jen poslední dni, plné jasu a nadšení, před blížící se pohromou.

Vraťme se ještě do dnů červnových. Před Božím tělem 15. června se přihodilo politování hodné *neštěstí při studentském výletu* Ia. třídy reál. gymnasia.

Při návratu jeden z hochů přes výslovný zákaz profesorův se s několika kamarády oddělil od ostatních a chtěl se vykoupati v chladné Bečvě. Byl však pravděpodobně postižen nějakým srdečním záchvatem a před očima spolužáků zmizel ve vodě. Skočil do vody, ač mu bylo před několika dny lékařem zakázáno vůbec se koupati. Vznikly z toho, jak bývá,

všelijaké řeči, při nichž byl vedoucí profesor obviňován, ale pitvou bylo zjištěno, že příčinou utonutí byl srdeční záchvat.

Průvod na Boží tělo byl pokažen ledovým větrem, který vál po celý den, ale přece byla účast veliká, jenže děti v lehkých šatečkách spěchaly co nejrychleji domů.

Odborná škola pro ženská povolání oslavila 20. výročí republiky *výstavou prací svých žákyň*, která četné návštěvničky mile překvapila svou úpravností a svým uspořádáním. Nemálo ovšem přispěly k pěknému dojmu výstavy krásné místnosti nové budovy. Hned v levo od vchodu byla místnost plna prostřených stolů od nejjednodušší úpravy až po svatební hostinu. V prvním a druhém poschodí byly vystavovány šaty a prádlo, vše velmi vkusně uspořádáno. Jedno oddělení bylo věnováno dějinám školy. Pod obrazem zakladatele školy Čeňka Kramoliše byly seskupeny fotografie, statistiky, rukopisy a jiné památky z dějin školy. Návštěvníci právem byli s výstavou spokojeni a byla to jistě šťastná myšlenka takovým účelným způsobem oslavit státní jubileum. Učitelský sbor s ředitelem Petrem Hyklem v čele, který byl duší všeho, zasluhuje uznání.

Odpoledne na Boží tělo byl pochován *Jan Polášek*, městský oficiál v. v., zemřel ve věku 73 let. Byl po dlouhá léta známou osobností hranickou jednak svým úřadem, jednak jako horlivý člen besedního sboru pěveckého, jako výborný bariton konal tu znamenité služby za sbormistrovství Richarda Hapaly. Žertovně se vzpomínalo jeho sóla ve Švandovi dudákovi, když ve větě Švanda sedí na trámě, se sbormistr marně namáhal, aby překonal jeho typické krátké a zdejšího nářečí.

Na počest 75ky spisovatelky *Růženy Jesenské*, která bývá každým rokem hostem našich lázní, uspořádala Jednota slovanských žen s organizační pokrokových žen 17. června čestný večer, při němž o díle R. Jesenské promluvila odb. učitelka Libigrová. Ukázky z jejich děl přednesla pí Balcarová a učitelka Walzlová.

Téhož dne večer zahájila hudba OSHČ v sadech čs. legií proměnné koncerty, které mají býti náhradou za koncerty vojenské hudby a budou se konati každý pátek večer. Při prvním koncertu nebylo počasí valně příznivé, ale přece se sešlo dosti obecenstva, které vyslechlo vzorně přednesené skladby, svědčící o umělecké vyspělosti sboru. V neděli za pěkného počasí hrálo totéž sdružení při koncertu ve prospěch Pěče o mládež v sadech.

Dne 18. června se konal *pohřeb Boženy Binkové*, ředitelky měšť. školy, která působila jako učitelka na zdejší měšťanské škole od r. 1904–1923, odešla jako ředitelka do Veselí n. M., zemřela na odp. v Brně

16. června 1938 a byla převezena do Hranic. Narodila se 7. července 1864 v Boskovicích, vystudovala učitelský ústav v Těšíně a po působení v Místku, v Mor. Ostravě, Lošticích přišla do Hranic. Věstník katolického učitelstva přinesl o ní vřelou vzpomínku v 1. čís. 17. ročníku.

V zimní době se pilně pracovalo na dalším průzkumu *Zbrašovských jeskyň* péčí neúnavného pracovníka J. Chromého. Práce trvala půl páta měsíce a vyžádala si nákladu 13.499 Kč, na úhradu těchto výloh se podařilo Spolku pro udržování jeskyň získat některé větší dary: od ministerstva sociální péče 4.879 Kč, od Okresního výboru 1000, od městské spořitelny 500, od Kontribučenské záložny a fy Baťa po 100 Kč, od Moravské banky 50, celkem 6.629 Kč, zbytek hradil spolek ze svých prostředků. Z jeskynních komínů bylo vyklizeno 24 m³ blátivé náplavy, v jeskyních Veselá a Mramorové byly zhotoveny schody z obyčejného kamene, dna jeskyň a cesty byly urovnány a vyštěrkovány, odstřelováním byl uvolněn přístup do nové prostory, jež pravděpodobně povede k okružnímu spojení jeskyně Mramorové s Vodopádem. Pro letní období, kdy nastává doba návštěvy jeskyň, bylo od další práce upuštěno. Podrobně vypsál postup práce J. Chromý v 26. č. Přehledu a v 3. č. Lázeňského zpravodaje. V r. 1937 navštívilo jeskyně 6647 osob, z nich 232 bezplatně, v r. 1938 7360, 486 bezplatně.

Přátelům hudby připravila příjemný večer Péče o mládež uspořádáním *duchovního koncertu* virtuosa na varhany Josefa Černockého v kostele vojenské akademie, mistr zahrál několik varhanních skladeb, mezi nimi slavnou Fantasií a fugu G-moll od J. Seb. Bacha s neobyčejnou virtuositou. Doprovázel též pěvkyni Nišu Fährnichovou v Mendelsohnově Hymnu a Wiedermannově Žalmu. Virtuosa na housle Ing Polášek připojil dvě houslová sóla. Umělci hráli zdarma ve prospěch Péče o mládež.

Podle novin se ustavil poslední neděli červnovou *Klub přátel katolických skautů* jako 62. oddíl na Moravě, máme tedy i skauty rozděleny podle politických stran.

Na letišti uhřínovském byl postižen vážnou nehodou obchodník z Kelče *Josef Švebiš*, jeden z nejzkušenějších bezmotorových letců. Startoval k cvičnému letu za příznivého počasí, hned při odpoutání letadla od země se mu utrhł kryt kabiny a uvázł mu na krku. Nepodařilo se mu jej setřást, ale hladce přistal. Při druhém vymrštění gumovým lanem místo proti větru udělal zatáčku po větru, který srazil letadlo k zemi. Letadlo se roztránilo a letec byl odvezen vážně zraněn do nemocnice v Hranicích, měl na 2 místech zlomenou nohu, výron krve do kotníku a otřes mozku. Téhož dne přijela skupina MLL z Prostějova a studující

Gustav Heger plachtil nepřetržitě 5 hod. 10 min nad pohořím od lomu v Hrabůvce až k Lipníku a zpět. Tento let potvrdil vhodnost vyvoleného terénu pro letiště.

Od 1. července koncertovala v Teplicích opět hudba ppl. 34 jako několik let předešlých, byla na tu dobu přeložena do Hranic. Dosud dojížděla po každé hudba ppl. 40 z Val. Meziříčí, což bylo obtížné a jistě i nákladné. – Od 27. června byla odevzdána veřejnosti nová *plovárna* teplická, postavená se značným nákladem na vysokých sloupech, aby ji povodeň nemohla strhnout.

1. červencem 1938 odešel do výslužby profesor reál. gymnasia *Albert Hrab*, který působil na ústavě od jeho založení jako první jeho profesor, narodil se v blízkých Špičkách 1882, gymnasium vystudoval ve Val. Meziříčí, universitu v Praze. Po krátkém působení v Brně a ve Val. Meziříčí přišel do Hranic. Za světové války upadl hned r. 1914 o vánocích do ruského zajetí a vrátil se do vlasti koncem roku 1919 jako legionář. V 2. pololetí 1918/9 již vyučoval. Pro svou mírnost a skromnost byl všeobecně oblíben. Profesorský sbor se s ním srdečně rozloučil počátkem září, žije v pensi v mlýně na Kačeně, odkud má manželku.

20. výročí bitvy u Zborova vzpomněl 2. července dělostřelecký pluk č. 108 přehlídkou pluku na nádvoří kasáren pluk. Švece.

Svátek *M. Jana Husa* byl oslaven bohoslužbami církve československé a československé, v 10 hodin šel průvod z náměstí k pomníku v parku, kde promluvil slavnostní řečník. Obec místo věnce věnovala 100 Kč na obranu státu a účastníci průvodu, zvláště děti, položily prosté kytice na podstavec sochy, bylo to působivější než kladení umělého věnce.

Stavba nové gymnasijské budovy se dostala v tomto roce přičiněním Spolku pro postavení budovy, o němž bylo promluveno už vloni, do příznivého stadia. Ministerstvo financí vyslovilo totiž 7. ledna zásadní souhlas s provedením stavby a svolilo, aby byly vykonány předběžné práce, především se vyhledávalo vhodné staveniště, jež se uvolilo věnovati město. Dopisem z 18. února bylo požádáno ministerstvo veřejných prací, aby dalo komisionálně vyšetřiti a schváliti potřebné staveniště. Senátor Riedl, posl. Sladký, min. Machník a jiní, kdo u ministerstva zakročovali, podali zprávu o příznivých výsledcích svých zákroků a na valné hromadě Družstva bylo radostně ohlašováno, že stavba gymnasia je na nejlepší cestě, všem, kdo se o to přičinili, byly vzdány díky. Přítomný starosta obce F. Čajka ujistil shromážděné, že městská rada stojí za věcí nového gymnasia a bude se starat o stavební místo. Byly také předloženy náčrtky stav. Vostřeze, jež měly býti podkladem dalšího jednání, navržený plán počítal s nákladem asi 4 mil. Aby se věc urychlila,

•• Oslavy založení ČSR, 28. října 1938. Foto: Ferdinand Šádek

byla nadhozena otázka, že by obec postavila novou budovu a že by stát převzal úrokování a amortisování vypůjčeného kapitálu. Hned 11. března jednala městská rada o vhodném staveništi a vybrala několik míst, které si prohlédla 15. června komise min. veřejných prací, min. školství, zemské škol. rady, zdravotního úřadu za účasti zástupců města a ředitele ústavu. Tři místa u severního nádraží, u obecního dvora, za Jarošovým dvorem i vedle staré nemocnice byla uznána za nevhodná a komise se vyslovila pro místo vedle divise na náměstí Alexandra Sjednotitele. Toto místo vyžadovalo od obce většího nákladu, poněvadž je bylo třeba zakoupiti jednak od farního úřadu, jednak od soukromníků. Nepochybovalo se však o tom, že obec tuto oběť přinese pro tak důležitý účel. Zatím se rozvinuly nové boje na radnici, do nichž byl zapleten člen profesorského sboru, ale také náš poměr k Němcům se začal vyvíjeti velmi nebezpečně, to vše odsunulo otázku stavby a před zářijovými událostmi se nestalo nic rozhodujícího. Po politické pohromě se o stavbě přestalo mluvíti.

Stejný osud stihl i *postavení pomníku prezidentu Masarykovi*, které již od loňského roku bylo v popředí veřejného zájmu a které mělo býti vyvrcholením oslav republiky. V prvních dnech lednových se objevily ve výkladech na náměstí modely pomníku od různých umělců: u Hubálků návrh sochaře Lenharta z Olomouce, ve spořitelně návrh místního

umělce Vlodka, v Lidové záložně návrh prof. Bublíka z Val. Meziříčí, k nim se připojil ještě návrh sochaře Kvasničky z Prahy. Obecnostvo mělo dosti příležitosti, aby si utvořilo úsudek o jednotlivých modelech. V neděli 3. dubna byly 4 návrhy, jež došly na podnět výboru pro postavení pomníku, vedle sebe vystaveny v bývalé besední kavárně a starosta obce svolal zástupce úřadů civilních i vojenských a všech spolků a korporací do besedního sálu, aby jim vysvětlil dosavadní postup práce a aby po prohlídce návrhů rozhodli hlasováním, který návrh se jim nejvíce zamlouvá. Za značné účasti vyložil starosta města, kolik nákladu bude pomník vyžadovat, šlo o 50 až 80.000 podle velikosti sochy, pomník má býti z bronzu, proto je potřeba práci co nejdříve zadati, aby byl pomník hotov do 28. října. Přítomní umělci objasnili svá stanoviska, načež po prohlídce odevzdali účastníci hlasovací lístky. Vlodek dostal 31 hlasů, Bublík 16, Lenhart 10, Bílek s Kvasničkou na společný návrh 6, 7 lístků bylo prázdných. Bylo rozhodnuto, že výsledek hlasování bude městské radě podkladem pro další kroky, městská rada si vyhradila konečné rozhodnutí, až vyslechne posudek odborníků. Tento postup byl všelijak tiskem i veřejností posuzován, někteří z účastníků hlasování soudili, že bylo hlasování zbytečné, když si ponechává městská rada rozhodnutí, jiní zase, že o takovém projektu mají rozhodovat jen odborníci. Lidový týdeník ostře mluvil proti rozhodnutí většiny, že se nedbalo uměleckého měřítka a že se uplatnilo jen místní vlastenectví a k tomu prý se propůjčila i t.zv. inteligence. Byly šířeny různé jiné výtky, namnoze proto, že se nestalo, co si přáli někteří lidé, kteří měli zvláštní zájem pro toho nebo onoho umělce. Veliká část lidí, kteří, ač nejsou odborníky, mají přece dosti znalostí i schopností k samostatnému úsudku, byla toho mínění, že v uměleckém pojetí všech návrhů není podstatných rozdílů a že je tudíž správné, když se v takové soutěži dá přednost místnímu umělci. Není správné vytýkati to někomu jako nevhodné místní vlastenectví, vždyť není na škodu, když se poskytne mladému snaživému místnímu umělci možnost slušně odměněné umělecké práce, město se může aspoň pochlubit, že je pomník dílem domácího umělce. Městská rada si vyžádala odborný posudek ředitele gobelínové školy z Val. Meziříčí, který se vyslovil o většině návrhů uspokojivě, jen návrhu Vlodekovu činil některé výtky. Posléze rozhodla o zadání městská rada ve schůzi 6. května, aby pomník byl vypracován podle návrhu Lenhartova společně navrhovatelem a Vlodekem, byl to jakýsi kompromis mezi názorem většiny těch, kdo se účastnili hlasování, a názorem hájícím práci Lenhartovu jako nejlepší. Návrh Lenhartův dostal v olomoucké soutěži druhou cenu, nelze tedy pochybovati o jeho uměleckých kvalitách. Po

tomto rozhodnutí se začalo hned pracovat na přípravě odlitku ve slévárně v Prostějově oběma umělci. Náklad byl stanoven na 45.000 Kč.

Této částce odpovídal asi stav sbírek na pomník, jež byly velmi horlivě konány po celý rok. Při obnovení akce v minulém roce bylo ve spořitelně uloženo 41.500 Kč, před zadáním 48.404 Kč.

Pomník má být postaven na náměstí Svobody před farou a k jeho úpravě se přikročilo hned v lednu, koncem měsíce byly odstraněny všechny stromy a keře na tomto náměstí, které tu kdysi tvořily úhledný parčík, ale časem příliš rozbujněly, v srpnu byl odstraněn podstavec starého pomníku císaře Frant. Josefa a prodán obci Zbrašovu za 3000 Kč, má ho být použito pro chystaný pomník pres. Masaryka v této obci. V základním kamenu bylo nalezeno pouzdro, v němž byl uložen pamětní spis objasňující historii pomníku a podávající obraz veřejných poměrů v městě v r. 1898. Opisy pamětní listiny jsou v kronikách místních škol z toho roku, byla také uveřejněna po odstranění podstavce v č. 33 a 34 Hlasu, originál je uložen v městském museu. Po odstranění podstavce bylo náměstí znovu urovnáno a rozvrženo jako základ pro chystaný nový pomník.

V posledních dnech prázdninových a ještě v září byla obnovena fasada školy i nátěr oken a dveří, tak bylo místo připraveno pro postavení pomníku. Vyjednávalo se také o prodej sochy Frant. Josefa do Rakouska, ale po připojení Rakouska k Německu stalo se vyjednávání zbytečným a poškozený pomník stojí dále v koutě veřejné čítárny za dřevěnou zástěnou, snad bude někdy prodán jako materiál nějakému kameníkovi. Na osudech tohoto pomníku se osvědčila pravda výroku čínského mudrce, že pomníky postavené živým nepřetrávají jednu generaci. Netušili jsme, že tato pravda postihne tolik pomníků postavených na našem území.

V prvních dnech červencových bylo krásné teplé počasí, které potrvalo celý měsíc, průměrná teplota byla 19,2°, nejvyšší 31,5°. V posledním týdnu bylo mnoho bouří, zvláště 27. července byla obrovská bouře, která nadělala mnoho škod.

V Potštátě se počala stavěti *nová budova měšťanské školy české*, podnikatelem stavby byl odbor NJ v Lipníku za vydatné podpory odborů hranických. Stavba si vyžádá nákladu asi 300.000, provádí ji stavitel Josef Číhal z Hranic. Prozatím budou vystavěny dvě učebny, aby 28. října mohly být odevzdány svému účelu. Při počátku stavby se vyskytly v novinách zprávy, že město dělá staviteli různé obtíže při získávání a zásobování dělnictva, ale zpráva se ukázala lichou, a jak mi předseda NJ Kostiha řekl, dívali se potštátští Němci na stavbu zcela klidně, kterýsi

z nich otevřeně řekl: „Jen stavějte, nám to nepřekáží, bez toho na podzim bude budova patřiti nám.“ Takové už bylo jejich sebevědomí.

Ministerstvo školství a národní osvěty upravilo *újezdy* měšťanských škol, na Hranicko byly ustanoveny tyto újezdy: k Hranicím patří Hranice, Černotín, Hluzov, Lhotka, Olšovec, Opatovice, Paršovice, Partutovice, Skalička, Strítež, Rakov, Ústí, Velká a Zbrašov, k Drahotušim Drahotuše, Hrabůvka, Klokočí, Milenov a Slavíč, k měšť. škole v Kelči Babice, Kelč, Malhotice, Malá Lhota, Rouské, Dolní Těšice, Horní Těšice, Zámrsky a obce valašskomeziříčské Kladeruby, Komárovice a Němetice. Kromě toho jsou na okrese dvě státní školy měšťanské v Heřmanicích a v Potštátě. Němci mají dvě újezdní školy v Hranicích a v Potštátě. O zřízení dalších škol se bude jednat, neboť mnohé obce nejsou v hořejším seznamu, některé jsou od své měšťanské školy příliš vzdáleny.

Na středu 13. července byla svolána do Teplíc schůzka spolupracovníků *Záhorské kroniky*, nejstaršího vlastivědného sborníku v zemi Moravskoslezské, která ukončuje letos 20. ročník. Byla založena r. 1891 ThDr Frant. Příkrylem z Drahotuš, dr Příkryl vydal sám 6 ročníků v letech 1891–1910, veškerou práci vykonával sám. 7. ročník vycházel 1911 přičiněním Ant. Sehnala, faráře v Paršovicích. Od r. 1925 vydává Kroniku nynější vydavatel Antonín Fröhlich, řídící učitel v Dolním Újezdě. Schůzky se účastnil zakladatel dr Příkryl, nynější vydavatel, okr. hejtman Wachsmuth a starosta města Frant. Čajka, kromě jiných významných hostů a spolupracovníků. Předsedající vzpomněl všech zemřelých spolupracovníků a poděkoval za podporu některým veřejným činitelům, zvláště ministerstvu školství a Okresnímu výboru. Na těžké počátky vzpomínal dr Příkryl, o významu a úkolech čl. vlastivědy promluvil dr Josef Skutil z brněnského zemského musea. Zástupci samosprávy byli uznáni význam *Záhorské kroniky* a slíbena jí další podpora. Zpráva o schůzce s fotografií účastníků v *Záhorské kronice* roč. XXI č. 1.

Branný sraz sportovců z Hranic, nařízený župou, se konal v neděli 17. července za účasti 140 osob, sportovci pochodovali přes Velkou a Hrabůvku ke hradu Kuncovu, kde po vztyčení vlajky pronesl vhodný proslov štkp. Balada. Za lijáku se vraceli účastníci do Hranic.

Dětský dechový orchestr z Nejdeku v Čechách koncertoval opět v pondělí 18. července v Universu, mladé umělce postihla letos nepřízeň poměrů, naši lidé nebyli koncertem nadšeni pro napiatý poměr k Němcům, Němci proti kapele psali, protože je to podnik sociálnědemokratický, pracující pro marxistické účely. Vedení kapely se bránilo, že její členové jsou Němci, ale nejsou přívrženci Henleinovi. To však nadšení pro hudebníky nikterak nepovzneslo.

Hranická Propast si vyžádala v červenci opětně dvě oběti, 18. července se do ní vrhl Ing Josef Vyhnánek z Dolních Počernic u Prahy, který byl zaměstnán u stavby dráhy jako technický úředník, jezírko vydalo jeho mrtvolu teprve za 12 dní; 27. července skočila do Propasti slabomyslná L. Mořkovská z Val. Meziříčí, byla hajným a houbaři ihned vytažena, ale tak poraněna, že v nemocnici zemřela. Je to snad první případ, kdy sebevrah byl vytažen ještě živ.

Aby byl usnadněn turistům přístup na dno Propasti, odhodlal se odbor KČT společně se správou lázní, že zřídí po svahu Propasti kamenné schody k jezírku; kamenné stupně byly sice k Propasti přivezeny, ale leží tam po celé léto a nedošlo k jejich zasazení, snad se nad nimi ustrne někdo příštího roku. Před dávnými léty byl přístup ke dnu dosti pohodlný po dřevěných schodech, jež dala upravit správa velkostatku. Až v r. 1939 jsem se dověděl: Stavba schodů byla odložena pro nehodu se správou lázní, která žádala, aby odbor přejal záruku za možná neštěstí, než došlo k dohodě, byly v zimě kameny neznámým dobrodincem odvezeny a zbyl tam jen jediný stupeň.

Již 1. července 1937 byl vydán *zákon o branné výchově*, ale teprve po roce v červenci 1938 byla vydána prováděcí nařízení k němu, aby od 1. září bylo vše připraveno pro zahájení cvičení. Je ku podivu, proč se rozhodnutí o tak důležité věci za dnešních poměrů nestalo rychleji. Hlavní příčinou odkladu bylo dohadování zúčastněných organizací o spolupráci. Bez prováděcích nařízení bylo však o brannou výchovu pečováno.

Na 24. členské výstavě v Mor. Ostravě byla ministerstvem školství zakoupena pro Jurečkovu galerii v Domě umění hlava dělníka, dílo místního umělce *Lad. Vlodka*, který pracuje na soše pres. Masaryka pro Hranice.

V červenci bylo vydáno vládní nařízení, podle něhož v přesně stanovených lhůtách musí býti všichni obyvatelé města opatřeni *plynovými maskami*, v Hranicích byl pověřen prodejem masek drogistka Josef Kaštovský. Nejchudším příslušníkům mají býti opatřeny masky z veřejných prostředků, žadatelů o přidělení masek zdarma byl takový počet – na půl třetího tisíce! –, že jim nebylo možno vyhověti a že bylo nutno podrobiti žádosti důkladné revisi. Bylo viděti denně občany nesoucí pouzdra s maskami, jenže poptávka byla brzy taková, že jí nebylo možno vyhověti, a týdnů trvalo, než někdo masku dostal; tím se stalo, že horlivost v nákupu masek povolila.

Důbravka, pobočka Svazu katolických žen a dívek v Hranicích, pořádala 24. července přátelské odpoledne v zahradě farní s pěkným pro-

gramem. Z výtěžku bylo darováno 500 Kč na obranu státu, 300 Kč mor.-slezské domovině v Brně.

Naše vláda přijala 26. července nabídku Anglie, aby při jednání s Němci byl přítomen jako pozorovatel zástupce Anglie *lord Runciman*, očekávalo se, že jeho přítomnost přivede uklidnění, ale nestalo se tak, 3. srpna již byl v Praze, ale štvance proti nám neustaly, spíše se stupňovaly. Srážky na hranicích t. zv. incidenty se stále množí, má se jimi prokázati, že naše vláda není schopna zjednatí pořádek a že se Němci o to musí starati sami svými ordnéry. Nic nevadilo, že srážky vyvolávali němečtí teroristé. Čím dále, tím bylo jasnější, že nedojde k dohodě po dobrém.

28. července (28./7. 1938 č. 21.470/I okr. úřad) došlo rozhodnutí ministerstva vnitra, jímž se rozpouští dosavadní výbor spořitelny a jmenuje *správní komise*, aby vedla spořitelnu, než budou provedeny řádné volby. Byla tím skončena nepříjemná záležitost, jež rozrušovala neustále hranickou veřejnost – viz 1937 str. 43. Předsedou byl jmenován farář P. Antonín Pospíšil, náměstkem Jar. Vík, ředitel nem. pojišťovny, členy stavitel Val. Kopecký, Frant. Kozák, správce mlékárny, Jar. Ruml, skladník v. v., Oldřich Sedmera, obchodník, Josef Hans, ředitel spořitelny; náhradníky Alois Vývoda, rolník, Emil Raška, strojník, Al. Hanzlíček, rolník, Fr. Šorner, pekař, Jan Pospíšil, řídící učitel v. v., Liberát Homolka, kanc. revident v. v., Zd. Marušík, náměstek ředitele spořitelny. Ve spořitelně tím nastalo uklidnění, jež je pro takový ústav nezbytné.

V neděli ráno 31. července se shromáždilo ve Wilsonově třídě na 170 členů *druhé náhradní zálohy*, kteří se s hudbou odebrali na vojenskou střelnici, aby tam ostrostřelbou z pušek a lehkých kulometů dokončili cvičení, jimž se dobrovolně podrobovali každou neděli v minulých měsících.

Dne 6. srpna pořádali skauti *sportovní karnevál* na rozloučenou s akademiky, kteří odcházeli v nejbližších dnech z Hranic. V úterý pochodovaly všechny oddíly akademiků na vojenské cvičiště za zvuku hudby tam i zpět k poslednímu společnému cvičení. Podle Hlasu byli při pochodu na hranickém náměstí zachyceni pro filmovou společnost A-B z Prahy.

Od pátku 12. srpna nastával nezvyklý ruch v hranických ulicích, začali se totiž sjíždět hosté k slavnostnímu *jmenování nových poručíků* v akademii. Časopis Svoboda ohlašoval velikými písmeny na prvním místě⁸⁾: „Dnes jsou myšlenky naše obráceny k městu Hranicím!“ a všechny časopisy přinášely zprávy o jmenování důstojníků a program

8) Ve strojopisu: „... velikými místy na prvním místě...“

slavnosti. Letošní 18. jmenování absolventů akademie poručíky bylo zvláště významné, vždyť se konalo v době tak vážné pro náš stát, v níž se pozornost celého národa upínala k armádě jako záruce našich svobod, a bylo to v 20. roce republiky. Významnost této události potvrzovala účast ministra NO Machníka, náčelníka gen. štábu gen. Krejčího, zástupce francouzské mise gen. Fauchera, velkého počtu generálů i zástupců cizích států, neobvykle četná účast členů obou sněmoven, zástupců úřadů i spolků. Přes nepříznivé počasí proudily už v sobotu dopoledne zástupy hostů po ulicích hranických a auta i nádražní autobusy přivážely stále nové a nové, všechny cizinecké byty i nouzové nocléhárny byly obsazeny do posledního místečka. Takový nával nebyl ještě před žádným jmenováním.

Zdálo se, že počasí slavnost pokazí, ale před sportovní slavností, jež se konala na cvičišti akademie, se vyjasnilo a za krásné slunné pohody byli vítáni vzácní hosté a zahájena slavnost. Program byl vsuktu vybraný a ukázal mnoha tisícům přítomných obraz výcviku našich akademiků, zvláště některá čísla zaujala obecenstvo, např. stavba mostu o závod, skoky přes hořící překážky a závěrečná scéna, jež předvedla ve vsí hrůze nálet bombardovacích letadel; v malém jsme viděli strašlivé zjevy letecké války, když letadla bouřila nad našimi hlavami a vrhala bomby, jež zapalovaly připravené předměty, i dřevěnou boudu! Bylo to divadlo ve vsí své hrůze úchvatné až do poslední chvíle, kdy sanitní oddíly, oblečené do svých strašidelných úborů, odstraňovaly zbytky otravných plynů. Uvolnilo se divákům, když zmizely poslední zbytky kouře a ohně a zase modrá obloha se rozklenula nad cvičišťem.

Nedělního jmenování se účastnilo na 8000 diváků, kteří obsadili kdejaké místečko kolem širého prostranství. Přesně v 9 hod. vstoupil na cvičiště ministr Machník ve velkém průvodu generality a vykonal prohlídku seřazených poručíků, načež připíaty stuhy na prapor akademie, a to stuha, věnovaná ženami a dětmi legionářů, s heslem: „Naše armáda – naše ochrana!“ a stuha Selské jízdy s nápisem: „Nepřítel se nelekejte a množství nedbejte!“. Po proslovu zástupců obou korporací poděkoval velitel akademie gen. Zahálka za věnování stuh, vhodnými slovy zhodnocuje smysl hesel. K památníku akademie byl po proslovu gen. Zahálky položen věnec, v němž bylo tolik růží, kolik bylo nových poručíků. Po melodramu Přísaaha prvního pluku, již recitovali noví poručíci sborem, promluvil generál Zahálka vřelými slovy naposled ke svým odchovancům a připomněl jim jejich povinnosti v době tak vážné, kdy vstupují na svá odpovědná místa. Jménem loučících se akademiků poděkoval mu poručík pěchoty Ludvík Engel., nejlepší absolvent toho roku, poděko-

val profesorskému sboru, městu Hranicím, rodičům. Ministr Machník zakončil slavnost promluvou, v níž poukázal na osudové chvíle národa, jež prožíváme, a na velikou úlohu armády a důstojnictva při ochraně vlasti a míru. Po slavnostním pochodu nových poručíků před ministrem a hodnostáři odcházely zástupy, aby před akademií naslouchaly koncertu vojenské hudby.

Letos vyšlo z akademie 987 poručíků, jejich rodiče byli 25 % státní zaměstnanci, 15,4 živnostníci, 13 zemědělci, 11,6 soukromí úředníci, 9,6 dělníci, 3,6 důstojníci, 2,8 soukromníci, bez otce 16 %. Největší počet mezi poručíky bylo sokolů 52,4 %, 31,7 členů sportovních klubů, 6,3 skautů, 2,6 orlů, 0,9 DTJ. Podle zbraní bylo přiděleno k pěchotě 51,6 %, k dělostřelectvu 23,9, k letectvu 10,1, k jezdecku 5,1, k ženijnímu vojsku 4,8, k telegrafnímu oddílu 4,5. Národní politika 16./8. 1938. – Mezi jmenovanými poručíky jich bylo 10 z Hranic, skoro vesměs bývalí absolventi gymnasia.

O veliké návštěvě svědčí tato čísla: v neděli projelo městem na 2000 aut, z nich stálo přes 500 na vykázaném místě před akademií, vedle toho přes 30 motocyklů a 113 kol. Toho dne projíždělo městem i přes 100 motocyklistů, kteří se účastnili závodu kolem republiky. Při takové frekvenci se nepříhodila žádná nehoda.

Poštovní úřad přijal za jeden den 7 a půl tisíce blahopřejných telegramů, z nich 4600 na ozdobných blanketech.

Souhrn všech novinářských zpráv o Hranicích a slavnosti, doprovázených namnoze fotografiemi, by tvořil objemný svazek. Průběh jmenování byl rozšiřován všemi stanicemi našeho rozhlasu.

Dne 7. srpna se konaly při zakončení škol. roku 1937/8 v kapli vojenské akademie *závěrečné bohoslužby* za účasti zástupců vojenských, státních úřadů, města a jiných veřejných korporací. Bylo to poprvé, co školní rok končil tak slavnostním způsobem. Přičinila se o to duchovní správa divise v čele s Msgre dr Rudolfem Zhánělem, pluk. duch. správy. Při bohoslužbě účinkoval pěvecký sbor akademie a virtuos na varhany J. Černocký z Mor. Ostravy.

Odpoledne oslavovala strana národně sociální *založení dorostu* strany, ale deštěm byla slavnost pokažena. Pěkné počasí trvalo jen po dobu slavnosti v akademii.

Návštěvníci koupaliště u Skalky byli v druhém týdnu srpnovém znepokojeni opětovnými *krádežemi* peněz a jiných předmětů, v několika dnech za sebou byly jednomu koupajícímu odcizeny šaty, prádlo, dvoje hodinky, jinému stříbrné hodinky, konečně tobolka s 2520 Kč, peníze byly vybrány a tobolka pohozena v křoví. Na štěstí se podařilo pachatele

záhy zjistiti, byl to potulný harmonikář, který se živil hrou na březích Bečvy. Skoro současně zjistilo četnictvo tlupu řemeslných zlodějů, kteří již delší dobu vykrádali obchody v okolí hranického.

Člen orelské hranické jednoty Frant. Jehne byl vyznamenán ústředním Orla zlatým odznakem zdatnosti při závodech orelských, v zemi Moravskoslezské bylo toto vyznamenání uděleno po prvé.

Evropskou veřejnost rozrušily zprávy o velikých *manevrech německé armády*, jež počaly 16. srpna, byly pokládány za částečnou mobilisaci a při velikém rozsahu v blízkosti našich hranic se na ně pohlíželo jako na výstrahu v době náporu německé menšiny o získání moci v republice. Německá vojenská správa rozhlašovala do světa, že nemá jiných úmyslů než vykonati rozsáhlejší cvičení vojenská, aby vyzkoušela svá branná opatření.

Dne 16. srpna se *Bečva* po trvalých deštích značně zdvihla, ale v obvodu hranickém nevystoupila z břehů.

V červnu odešel na odpočinek pro churavost *soudní rada Ant. Schimon*, který působil v Hranicích 27 let, ale neužíval dlouho pense, 18. srpna podlehl ve věku 64 let zákeřné chorobě. Pocházel ze smíšené rodiny, hlásil se však sám vždy k národnosti německé. Pro dobrosrdečnost a nestrannost byl všeobecně oblíben, cítil s lidem a rozuměl jeho potřebám; bylo o něm známo, že se snažil každý spor ukončiti smírem. Byl převezen do Olomouce a před odjezdem pohřebního vozu se se zesnulým rozloučil za úřednictvo vrchní rada Sutorý, za advokáty dr Mazanec.

V neděli 21. srpna projížděli Hranicemi *cyklističtí závodníci z Vítkovic*, jedoucí trať Ostrava – Olomouc, po 7., zpět před 10. hodinou.

V pondělí 22. srpna se zastavil v Hranicích na svačinu *zemský prezident Černý*, který byl na služební cestě v sev.-vých. Moravě.

Veliké deště, které trvaly nepřetržitě od neděle 28. srpna, *rozvodnily všechny toky* našeho kraje. Potůčky, které jindy nemají vody, stoupaly už 1. září, takže ani obyvatelé domků vedle nich neměli času, aby se proti vodě náležitě zajistili. Potůček, který pramení na Pasekách u Kostelíčka a teče pod tratí dále k nemocnici se tak rozvodnil, že vnikl do domku pohodného i do domu Kleinova u nemocnice a zaplavil místnosti na metr vysoko, postele a jiný nábytek plavaly po vodě, obyvatelé nestačili nábytek vystěhovat.

Je to už po třetí, co byli obyvatelé těchto domků postiženi, během krátké doby. Příčinou pohromy je jednak nová úprava železniční trati, jednak kanálová úprava potoka vedle nemocnice. *Račí potok* proměnil pole podél svého toku v jedno jezero a vystoupil i na dvůr R. Šídly v Čaputově ulici. Na bělotínské silnici nestačily příkopy pojmouti vodu

a před gymnasiem byla zalita silnice, že voda vnikala do domů proti gymnasiu.

V noci z 1. na 2. září se počala zdvíhati hladina *Bečvy*, vodní policie varovala celé Pobečví a po půlnoci byla voda z břehů, začala se rozlívát širokým proudem po loukách i polích a stále stoupala až do 10 hodin, kdy dosáhla vrcholu. Teplice byly pod vodou jako loni, tenisová hřiště byla zničena, garáže zaplaveny, voda pronikla i do městského parku a doprava se tu udržovala loďkami. Voda se valila zahradami k sokolovně a dále ke splavu. Byla o něco nižší než loni, ale škody byly stejné. Úředně bylo naměřeno vodočtem na teplickém mostě 552 cm, loni 590, průtok ve vteřině byl loni 675, letos 590 m³, asi stejně jako při povodni r. 1897, kdežto 1903, 1911, 1919, 1925 byla voda vyšší. Jen stěží byl takřka v poslední chvíli dopraven do bezpečí cirkus, který se utábořil na bývalém pískovišti pod splavem. Veliké škody, které Bečva způsobila, poněkud byly nahrazeny naplavením krásného písku, asi 1000 m³, jehož prodej vynese obci na 10.000 Kč.

Školní rok 1. září začínal za vzrušení způsobeného povodní, která přišla jen několik dní dříve než loni. *Výsledek zápisu* se jeví v těchto číslech: česká škola chlapecká 340, dívčí 349, chlapecká měšťanská dívčí měšťanská 276, dvojtřídní německá smíšená 52, smíšená německá měšťanka 92, hochů 49, děvčat 43, velká část německých dětí jsou děti přespolní. Celkem jsou malé odchylky od roku loňského, v prvních třídách začíná žáků ubývat.

Na státním reálném gymnasiu bylo zapsáno do 1. tř. 96 žáků a žákyň, celkem 548, děvčat 218, počet tříd vzrostl na 15, pobočky až do septimy; nastaly nové obtíže s umístěním tříd, jež se podařilo zažehnati jen s největším využitkováním místností.

Na *lesnické škole* se přihlásilo do 1. ročníku 207 kandidátů, bylo přijato jen 32, celkem ve 4. ročnících 111.

Na *odborné škole pro ženská povolání* bylo zapsáno nově celkem [údaj chybí].

Příliv žactva na vyšší školy je stále větší a vznikají vážné obavy, jak bude možno zajistiti životní existenci tolika absolventům.

Tento stav žactva se za krátko změnil následkem politických událostí a dlouho trvalo, než se počet žactva ustálil. V roce příštím bude vhodno na konci roku objasnití blíže změny v počtu žáků, než se poměry ustálily.

Dne 2. září zemřel *Jan Beneš*, zemský poříčný v. v., ve věku 69 let, odešla typická postava hranická. Jako majitel nové střelnice – zvané též Benešovou – byl účasten při všech výletech a národních slavnostech,

jež byly na střelnici pořádány; jeho zahrada bývala až do nedávných let útulkem všech hranických spolků a pořadatelé výletů našli v něm vždy obětavého pomocníka. Její sláva pohynula v posledních letech, kdy její dědictví přešla zahrada u sokolovny a rozšířené Teplice. Zapomínalo se na Střelnici, zapomínalo se také na jejího oblíbeného majitele.

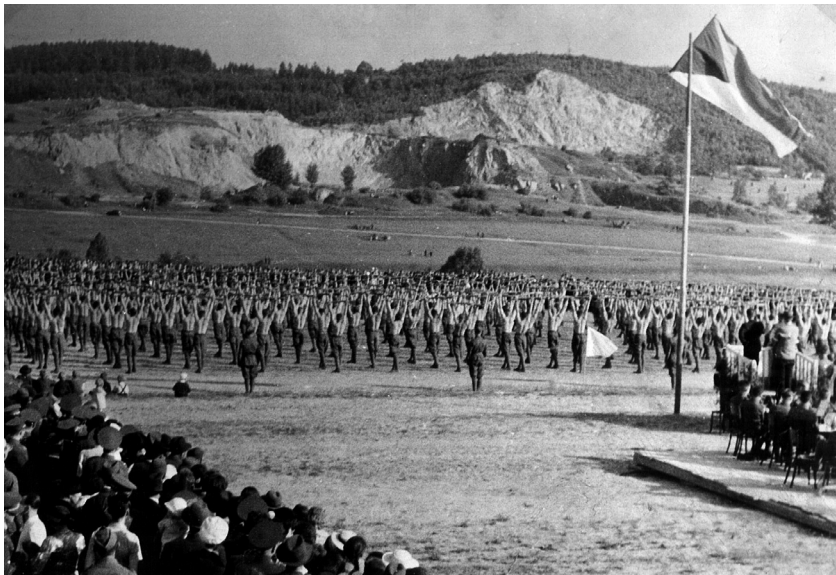
V sobotu 3. září se konalo *praktické cvičení všech složek CPO* na tržišti za soudem, účastnilo se 70 % členstva. Cvičení zahájil prosvetem starosta Čajka. Byla zvláště provedena praktická cvičení s maskami.

V Brně zemřel 4. září berní ředitel v. v. *Stanislav Lízal* ve věku 65 let. V Hranicích ztrávil velkou část svého života od r. 1908, v r. 1934 odešel do pense, ale zůstal dále v Hranicích, teprve po úmrtí své choti o vánocích 1937 se přestěhoval k rodině do Brna a nepřežil dlouho družku svého života. V úřadě byl oblíben a ve společnosti byl rád vídán pro svou bodrou hanáckou povahu. Pracoval též v hranických spolcích, zvláště v Družstvu pro vystavění sokolovny a v Občanské besedě Jurik, kde byl dlouhá léta pokladníkem, byl jmenován čestným členem Besedy. Celým životem srostl s Hranicemi a nerad se s nimi loučil. V r. 1931 byl nucen k vůli povýšení přejít do Přerova, zůstal však bytem v Hranicích, poněvadž čekal brzké pensionování.

4. září pořádala místní *hudba OSHČ* na náměstí Žerotínově *koncert* ve prospěch fondu na obranu státu. Bylo vybráno 1057,80 Kč dobrovolných příspěvků. Četné obecnstvo vyslechlo s uspokojením pečlivě provedený program, v němž byly vesměs české skladby.

Téhož dne se otvírala česká *státní škola obecná a mateřská v Bludovicích* u Nového Jičína za obrovské účasti Novojicka, Valašska, Ostravska, také hranické odbory NJ byly zúčastněny. Byl to mohutný projev národní síly v době bojů s německou menšinou, bohužel v našem kraji poslední a škola přešla záhy do německých rukou.

Stavební ruch: obec dala povolení k stavbě 21 nových domů, k přestavbě 13 domů starých, kromě toho bylo povoleno množství menších přestaveb a adaptací. Přibyla nová domovní čísla 1187–1212. Z větších staveb zasluhuje zmínky dokončení stavby domu Dělnického družstva proti zámku, v přízemí byl otevřen moderně zařízený obchod potravinářský a v obou poschodích získáno několik moderně upravených bytů. Vedle o dům byl přestavěn dům Kontribučenské záložny jako první dům v podloubí, o úpravě podloubí bylo promluveno dříve; místo mocného starého rožního pilíře zabral štíhlý sloup betonový, na němž spočívá celá stavba, přízemí zabírají kanceláře záložny. Obě přestavby se starší lékárnou, jež provedl stavitel Hudec, přispěly k pěknějšímu vzhledu tohoto zákoutí. V Teplické ulici byl zbořen starý barák č. 9 a nahrazen

•• Vojenské cvičiště u Skalky v roce 1938

novým rodinným domem pluk. Nevrkly. Tak přestavbami mizí pozne-
náhlu různé nevzhledné starožitnosti v ulicích.

Stavba nemocnice pokračovala toho roku volným tempem, mluvilo se, že bude otevřena 28. října, ale od úmyslu bylo upuštěno, aby zbytečným spěchem stavba netrpěla. Rozpočet byl značně zvýšen, poněvadž se ukázala potřeba různých rozšíření, a následkem toho bylo nutno opatřovati peníze dalšími půjčkami, což nešlo vždy dosti rychle. Nutnost stavebních změn uznala komise zemského úřadu už 10. ledna a dodatečný rozpočet byl schválen okresním výborem ve výši 11,987.600 Kč, tedy skoro o 4 mil. více, původně bylo rozpočteno 8,009.000. Byly rozšířeny základy, staveniště odvodněno, rozšířena kotelna, přeložen operační sál, jinak upraveno hlavní schodiště a střecha, postaven komín ústředního topení. Zvýšení nákladu souviselo také se značným zvýšením stavebních potřeb. Okres měl při počátku stavby skoro 5 mil., 3 mil. půjčila ÚSP, zbývalo ještě opatřiti 4 mil. Další zvýšení není vyloučeno.

Stavba dělnických domků se nedostala ani v tomto roce do proudu, několikrát bylo změněno staveniště, také se řešila otázka, mají-li se stavěti domky nebo veliké činžovní domy s malými byty, ale než se vše rozhodlo, události zabránily dalším plánům.

Bývalý továrenský objekt *Mundus* koupil nový majitel Střelec z Holešova za 600.000, noviny píší, že se nepomýšlí používat ho pro účely tovární a že pozemek bude prodán na stavební místa. Tím by přestala naděje na nový podnik v Hranicích.

V městské radě se jednalo o *parcelaci pozemku Frombekova* v Teplické ulici, je to velká plocha volná skoro uprostřed města, kde by mohly být postaveny pěkné vily, avšak majitelé se nedali pohnouti v dřívějších letech k rozprodeji. Teprve když stavba silnice ohrozila toto staveniště, naklonili se k parcelaci; zatím ještě nedošlo k rozhodnutí.

Naděje vyslovená na str. 36 minulého roku, že *Sbor dobrovolných hasičů* po urovnání rozporů jde vstříc lepší budoucnosti, se nesplnily. Už v lednu se ve sboru rozpoutaly nové spory. Na valné hromadě konané 27. ledna za přítomnosti zástupců obce i župy jednatel Hajzner probral vše, co v minulém roce působilo blahodárně i rušivě na činnost sboru, objasnil obtíže klidné a kladné práce, která je rušena intrikářstvím, osobními zájmy, zjištnými důvody a nedostatečným chápáním spolkové kázně, uvedl cesty k lepšímu a klidnějšímu rozvoji a nabádal členstvo k dobré vůli, ukázněnosti, nezištnosti a pravému hasičskému uvědomění, aby mohl sbor plnit velké úkoly, jež přináší CPO, a prokázati svou ukázněnost při chystaném župním sletu tohoto roku. Jeho výklad i zprávy činovníků byly přijaty s pochvalou. Při otázce, mají-li se konati volby, zástupcové župy se vyslovili proti volbám, ale posléze valná hromada rozhodla, aby se konaly. Dosavadní jednatel Hajzner odmítl přijetí volby a byl zvolen Hlobil, který byl určen za jednatele a také výborem pro tuto funkci zvolen, když učitel Hajzner volbu opět odmítal. Proti tomu velmi prudce vystoupil Lidový týdeník a prohlašoval volbu Hlobila jednatelem za veliké provinění proti duchu hasičstva, když byl zvolen jednatelem člověk, který jako komunista byl úředně stíhán pro činnost protistátní, list volal občanstvo k odklonění od takového sboru a po rozpuštění sboru. Hlavní činovníci, starosta dr Rosík, náčelník Novotný, pokladník Minařík, se vzdali funkcí a napadený jednatel podal několik žalob, aby se obhájil. Výbor bez vzdavších se činovníků se brání v Zasláném v Přehledu, že koná svou povinnost a že není dnes vhodné rozpoutávat boj proti hasičstvu. Ale to nic nepomáhá. Byla podána 10. března žádost, aby se jednalo na valné hromadě o rozpuštění sboru; jelikož počet členů, kteří podepsali žádost, nevyhovuje stanovám, výbor na schůzi 10. března žádost zamítl. Do sporu zasáhla i župa a jednalo se o vyloučení hranického sboru ze župy. Konečně na 8. dubna byla svolána mimořádná valná hromada, na níž byl zvolen nový výbor se starostou Vlad. Boudou v čele, do výboru se vrátil Hajzner i Novotný, Hlobil

se funkce vzdal. Valná hromada měla důstojný a klidný průběh a očekávalo se, že nastane klid. Okresní úřad povolil sboru veřejnou sbírku k získání peněz na doplnění výzbroje, vynesla [údaj chybí]. Bývalý jednatel byl vyloučen ze sboru, protože místo smíru před zástupci spolku nastoupil cestu soudní, avšak župa ve schůzi 7. srpna toto usnesení neschválila a zároveň upozornila, že župa se musí příliš často zabývat hranickým sborem, aby konečně v něm zavládl žádoucí klid. Opravou starosty Boudy v Přehledu č. 38, který podrobil kritice minulého jednání mezi župou a sborem, byla záležitost skončena; oprava končí ujištěním, že proti rozhodnutí župy nebylo podáno odvolání a že ve sboru je náležitý pořádek. Při všech sporech, jež se objevily v tomto roce, lze konstatovati, že činnost sboru byla normální, jak se ukázalo při opětovných cvičeních CPO, a že sbor plnil své odpovědné povinnosti, zvláště ve vážných dnech, jež brzy potom nasledovaly. To vše nasvědčuje tomu, že rozruch byl vyvoláván činiteli stojícími mimo sbor a že zasahování místních novin nebylo vždy nejšťastnější.

Župní slet hasičský, který se měl konat toho roku v Hranicích, byl odvolán, poněvadž dobytčí nákazy znepokojovaly celý rok náš venkov a nebylo radno v takové době pořádat slety za účasti venkova. S některých stran se děly pokusy vysvětlovati odklad na příští rok poměry v hranickém sboru.

Otázka *nezaměstnanosti* i v tomto roce vyžadovala zákroků úředních, ale celkem možno říci, že se poměry zlepšily a čísla nezaměstnaných se snižovala. Bylo to zřejmě již v minulém roce a dobrým měřítkem je tu statistika nemocenských pojištěnoven. Hranická nem. pojišťovna vykazovala k 15. prosinci 1937 7544 pojištěnců, před rokem jen 6504, v srpnu 1937 měla dokonce 9378 pojištěnců, nejvyšší to počet za jejího trvání vůbec. V lednu se poměry zhoršily pro zastavení stavebních prací a prací na dráze, též v průmyslu nastala jistá omezení ve výrobě. Celkem se hlásilo na Hranicku v lednu 2.224 nezaměstnaných, 1765 mužů, 459 žen, v Hranicích bylo hlášeno 246 nezaměstnaných, z nichž 126 uplatnilo nárok na podporu se státním příspěvkem a 50 ze státní stravovací akce, 70 zůstalo bez podpory. Pro období od 14. do 20. března se přihlásilo v celém okrese ke státní stravovací akci 183 nezaměstnaných, 43 osob bylo okresní sociální komisi vyloučeno. Bylo zažádáno o 11.050 Kč pro Hranice, Lipník, Drahotuše, Potštát, Kelč, Tršice a Týn. Obnos ten byl povolen. Nezaměstnaným města Hranic bylo rozdáno 150 q uhlí, kromě toho obdržela města Hranice, Lipník, Potštát 400 poukázek na mléko pro 80 dětí nezaměstnaných rodičů. 20. března byla státní stravovací akce zastavena a obce již nebyly vyzývány k soupisu nezaměstnaných.

Městská rada se zaměstnávala stížnostmi nezaměstnaných na zostření podmínek pro účast na státní stravovací akci, byli z ní totiž vyloučeni ti, kdo v minulém roce byli aspoň 4 měsíce zaměstnaní. Poukazovalo se na to, že se tím odměňují vlastně lenoši, kteří se prací vyhýbají, a byl vysloven požadavek, aby se bral zřetel především na otce rodin a na ty, kteří jsou činní při CPO. S počtům jarních prací nezaměstnaných ubývalo, k 1. březnu bylo v okrese hranickém 2123 nez., 1665 mužů, 458 žen, z nich pobíralo 1089 podporu podle gentského systému, 942 mužů, 147 žen. Volných míst bylo přihlášeno 311, z nich obsazeno 285. V městě Hranicích bylo celkem 209 nezaměstnaných, z nich 43 bez jakékoliv podpory. V rámci nouzové výpomoci dostalo Hranicko v dubnu 300 q bramborů, 350 kg cukru, 200 q uhlí, z toho připadlo na Hranice 170 q bramborů, 250 kg cukrů, 120 q uhlí. V té době bylo zapsáno v Hranicích 1536 nezaměstnaných, 1094 muž, 442 žen, v městě jen 185 nezaměstnaných. Počet nezaměstnaných poklesl hlavně počtům nouzových prací v okrese. Proti minulému roku je pokles o 1000 osob. V červenci se poměry tak zlepšily, že Hranice neměly nezaměstnaných vůbec, pouze několik žen dostávalo podporu podle gentského systému.

Jaké oběti vyžaduje nezaměstnanost, o tom svědčí výpočet, že bylo vyplaceno ze státních prostředků na péči o nezaměstnané od r. 1918 do konce 1937 6083 milionů Kč! Stále se vidí jasněji, že způsob, jakým se bojuje proti nezaměstnanosti, není zcela správný, poněvadž svádí mnohé lidi, že spoléhajíce na státní podporu, ani příliš si práce nehledí a kde možno se jí vyhýbají. Jde to na úkor těch, kdo skutečně pracovat chtějí, ale trpí nedostatkem práce i se svými rodinami. Je to neobyčejně těžký problem doby, jak upravit podpory, ale byly spravedlivě rozdělovány, a nebylo jich zneužíváno jako agitačního prostředku politického.

Od prvních dnů měsíce září bylo zřejmo, že se *vývoj mezinárodních poměrů, pokud se týče naší republiky*, blíží vyvrcholení, ve všech vrstvách nastávalo nesnesitelné napětí, 1. září hlásily noviny, že se vše obrací k lepšímu, že nastává v řešení otázky sudetských Němců ukliďnění, den na to bylo po ukliďnění a tak to šlo neustále. Všude bylo pozorovati neklid a zprávy o neustálém vyjednávání, jež nepřinášelo kladných výsledků, tento neklid jen zvyšovaly. Místní OOS svolal na 6. září schůzi, aby připravil program vzpomínkového večera na zesnulého presidenta Osvoboditele a důstojnou oslavu jubilejního 28. října. V jednání se jevila stísněnost, z níž vyzírala předtucha, jakoby chystali něco, co nebude. Na 14. září, v den úmrtí presidentova, měla býti ve shromáždění občanstva tichá vzpomínka starosty města na Masaryka, dne 28. října měl býti odhalen jeho pomník jako zakončení letošních

oslav. Radio ohlašovalo cyklus přednášek o díle a životě Masarykové, aby bylo zhodnoceno po všech stránkách. Ale projev pres. Beneše v rozhlase o 18,30 v sobotu 10. září byl znamením, že se blíží rozhodnutí. Byl prodchnut čínorodým optimismem, že můžeme pohlížeti budoucnosti s klidem vstříc, když připraveni na všechno v naprosté jednotě národa budeme očekávat věci budoucích. Konec stranické roztržiténosti, klid a jednotu všech hlásaly nedělní listy.

V pondělí mluvil o situaci v 19 hodin Hitler, slyšeli jsme útočná slova proti naší republice a jejím vůdcům. Hned v zápětí počaly v německých krajích násilnosti proti policii, četnictvu i vojsku. Naše vláda, která prohlásila, že klid musí být zachován za každou cenu, odpověděla na tyto násilnosti vyhlášením stanného práva v 8 okresích pohraničních, za krátko v dalších, až se octlo v mimořádném stavu celé pohraničí. Současně posílány vojenské posádky do pohraničních měst a ve středu 14. září skýtaly naše ulice týž obraz jako ve dnech květnových, městem projížděly bez přestání dlouhé kolony vojenských aut, plných vojáků, v časných ranních hodinách rozvázeli civilní motoristé svolávací rozkazy. V našem obyvatelstvu propukal prudký odpor proti Němcům, kteří tak odpovídali na všechny naše ústupky, na ulicích se nehovořilo než o tom, co se chystá, lidé se honili za novými zprávami v novinách, radio rozmnožilo počet hodin, v nichž vysílalo denní zprávy. Za takové nálady se vzpomínka na Masaryka nemohla konati, byla odvolána.

Večer ve středu 14. září přineslo radio zprávu, že Chamberlain letí k Hitlerovi, aby se pokusil o sjednání míru. Ve čtvrtek počalo jejich vyjednávání a Chamberlain po prvních rozhovorech se hned zase vrátil zpět po ujednání nové schůzky. Německé kraje se po rázných opatřeních vládních uklidňují. Henlein a jeho přátelé prchají za hranice, SdP ohlašuje rozhlasem odboj proti republice, bylo to přijato bez velikého ohlasu, poněvadž jsme už v odboji žili několik dní, lépe řečeno od května. Zemské úřady vydávají zákaz míti doma zbraně, do 24 hodin mají býti všechny vydány. Od rána viděti jednotlivce, jak se ubírají se zbraněmi všeho druhu k zámku. Strana SdP je rozpuštěna, i se svými ordnerskými oddíly, které měly udržovati pořádek, poněvadž jej nedovedla udržet naše policie a četnictvo. Runciman odjel v pátek do Londýna, pro útěchu se sice psalo, že se zase vrátí, ale bylo všeobecné přesvědčení, že odjíždí, ježto jeho mise ztroskotala. Celou noc na sobotu se rozvážejí další vojenská povolání, ruch na ulicích se zvyšuje v horlivých přípravách, tento ruch trvá i po celou neděli. Předseda vlády mluví rozhodnými, ale uklidňujícími slovy ve 12 hodin do rozhlasu. Zatím se vlády Francie a Anglie radí o Československu, výsledek: jednotný návrh naší

vládě, aby vydala německé kraje Německu. To byl účinek prvního přímého rozhovoru Chamberlainova s Hitlerem a zpráv Runcimanových o našich poměrech. Naše vláda se radí dnem i nocí o odpovědi velmocím, pokouší se získati čas tím, že nabízí další informace, ale velmoci odpovídají, že v krátké době žádají odpověď ano nebo ne.

Válečné přípravy se stupňují, koná se odvod koní a dláždění městské se ve středu od rána do večera ozývá rachotem koňských kopyt. V obyvatelstvu vzrůstá neklid: chystá se stěhování na bezpečnější místa, městem projíždí mnoho cizích aut, povídá se, že se lidé stěhují na Slovensko, kde prý bude bezpečněji, nakupují se zásoby potravin, látek a jiných potřeb, obchody jsou přeplněny, rovněž tak peněžní ústavy, kde lidé vybírají peníze hromadně, nikdo nedbá uklidňujících zpráv. Ulice našeho města skýtají vzrušenější obrazy než při počátku světové války, přirozeně, vždyť víme, dojde-li k válce, že budeme rázem ve středu válečných událostí. Mínění o tom, co přijde, se rychle mění, největší nadšenci jsou přesvědčeni, že naše vláda odmítne návrh Anglie a Francie a po jejich boku s Ruskem se dáme do boje, který může skončiti jen vítězstvím přesily. Ale větší část obyvatelstva se děsí hrůz válečných a nevěří v cizí pomoc. Slyšeti po ulicích hlasy: Vše je ztraceno, a za chvíli: Vše se obrací k lepšímu. A večer ve středu přináší rozhlas zdrcující zprávu: Naše vláda přijala diktát velmocí! Smutek nad takovými konci, zlé řeči proti vládě, ale vše není ztraceno. Rozhlas ohlašuje utvoření nové vlády se Syrovým v čele, vlády úředníků a odborníků, politikové museli ustoupit. Vzrušení po ulicích se stupňuje, hlasy: Bez boje všeho nechat! všichni přátelé nás opustili, nedá se nic jiného dělat. Šíří se zprávy o demonstracích v Praze. Z radia zaznívají těšivé projevy všech předáků, mluví Syrový, Zenkl, zástupce Sokola, DTJ, Orla, Národní rady, legionářů, Sychrava, Kopta atd. Uklidňující řeči trvají po celý čtvrtek. Po městě se debatuje v hloučcích, naslouchá zprávám radia.

V pátek: Chamberlain žádá, aby byl zachován klid, aby nebyla diplomatická jednání rušena. Na našich ulicích dopoledne normální život tržního dne, jen tu a tam rokující kroužky. Večer pozorovati i v radiu neklid, zaznívá většinou vojenská hudba, zprávy jsou kusé. V 22 hodin žádá hlasatel posluchače, aby setrvali u svých přijímačů, že zprávy budou později, hudba hraje pochod za pochodem, zřejmě, že se chystá něco velmi vážného. Konečně o půl 11 ohlašuje hlasatel *mobilizační rozkaz* presidenta republiky a vyzývá muže do 40 let, aby se co nejrychleji dostavili ke svým útvarům. Rozkaz se opakuje v jazycích všech národů státu. Hned po jeho prohlášení nastal na ulicích čilý ruch, mužové spěchají se všech stran, aby se připravili, a za nedlouho už viděti muže

rychle odcházející s kufříky k nádraží. Snad většina obyvatelstva ztrávil noc bez spánku, u otevřených oken pozorovali ruch na ulicích, ostré prohlášení zatemnění vzbudilo obavy, že ještě té noci na nás Němec-ko udeří, aby překazilo klidný průběh mobilisace. Vždyť to bylo před sobotou, kdy Hitler počíná všechny své veliké akce. Zatím se nestalo nic kromě různých pohraničních incidentů, které jsou na denním pořádku již delší dobu. Do rána byli všichni hraniční záložníci v kasárnách, nebo na cestě do kasáren, když byli povoláni jinam. Za to časně z rána se objevovaly na ulicích hloučky záložníků, kteří pěšky, vlakem, všemi druhy vozidel se chtěli dostat co nejdříve na místo určení. Hranice byly velikým shromaždištěm branců. Všechny vojenské budovy, ale také všechny jiné vhodné budovy: sokolovna, tělocvičny, školy, sály se plní záložníky a stále přicházejí noví a noví. Nádražím projíždějí nekonečné vlaky s nastupujícími vojáky. Ruch trvá celý den, pokračuje celou noc, ti, kdo přijeli pozdními vlaky, hledají noclehy a svá stanoviště v neznámém městě. Místní obyvatelstvo se ujímá bloudících, ukazuje jim cestu, vodí je, a když se za noci nemohou dostat do svých příbytků, poskytují jim útulek pod vlastní střechou. Různá stanoviště vojenská nestačí přijímat a dále vypravovat proudy vojáků, mnoho jich tráví noc pod širým nebem. Při takovém ruchu nebyl nikde pořádek porušen, jen tu a tam hlučnější projevy přebavších jednotlivců ruší vážnou náladu. Odhodlání a odvaha září ze všech tváří.

Jakmile byla vyhlášena *mobilisace*, hlásilo se také civilní obyvatelstvo, jehož se mobilisační rozkazy netýkaly, ke svým povinnostem, k nimž bylo dlouho připravováno. Všechny složky CPO byly okamžitě na svém místě, dobrovolné sestry ČK se přihlašovaly ve velkém počtu ke službě samaritské, členové tělocvičných organizací jsou povoláni k strážným službám na místech důležitých pro obranu státu: na nádražích, na trati, u vodovodů, u pošty, u okr. hejtmanství, na ulicích místo policistů, kteří nastoupili službou vojenskou, atd. Všichni, kdo nejsou povinni vojenskou službou, se hlásí k práci, mladí staří, každý se ochotně staví na vykázané místo. Všude, kde v prvních dnech nemohlo konati službu vojsko, přejímají jeho úkoly civilní orgány. Organizace civilní služby se celkem osvědčila, ač není pochyby, že jednotnou organizací bez různých spolků by se bylo pracovalo ještě lépe, nebylo totiž rozdělení sil stejnoměrné, službu konající jednotlivci nebyli náležitě předem o svých povinnostech všude poučeni, nabitě pušky dostávali do rukou lidé, kteří nikdy neměli zbraň v rukou, ale to vše jsou drobnosti, jež neměly rušivých následků. Starci 60–70letí stáli na hlídkách s mladíky 15letými, horlivost nejstarších i nejmladších zasluhuje uznání. Bez námitek kona-

li obtížné hlídky za nočních hodin. Při obrovském provozu na ulicích měly veliký význam stráže na křižovatkách, zastávané vesměs mladými lidmi, kteří po několik hodin setrvali na svých stanovištích, aby řídili směr chodců i vozidel.

Nebe nám přálo, neboť po celý mobilisační týden zářilo jasně podzimní slunce, nebe bylo bez mráčků, noci teplé, takže se různé nepříjemnosti snažely klidně. Trvalé noční zatemnění, počínaje dnem mobilisačním, změnilo úplně noční život pouliční. Naprostá tma, jen blikající světýlka hlídek jedoucích aut, lidé většinou doma za zatemněnými okny. V sobotu se kvapně zatemňovací zařízení doplňovala, lidé nosili svítky černých papírů a za krátko veškerá zásoba byla vyčerpána. Šlo to doopravdy. Stejně tomu bylo s plynovými maskami. Všichni, kdo otáleli s nákupem, spěchali, aby vykonali svou povinnost, i zásoba masek byla brzy vyprodána a těžko si představit, co by se bylo stalo, kdyby skutečně bylo došlo k náhlému leteckému útoku. Měsíce byly dávány rozkazy na zakoupení masek, a když lidé se po nich sháněli, nebylo jich, ač byly delší dobu objednány. Vyvolávalo to domněnku, že se přece jen nevěřilo ve válečný konflikt.

Sotva odešly první oddíly vyzbrojených vojáků, už se sjížděla všeho druhu vozidla motorová, odváděli se koně a park, kde se vše shromážděovalo, se záhy změnil ve velký tábor, který byl skryt pod korunami košatých stromů. Vyzbrojené vojáky odvážely vojenské motorové vozy na všechny strany. O ruchu, který panoval na nádraží, jsme v městě nevěděli. Všechna mobilisační opatření postupovala s neočekávanou rychlostí a v naprostém pořádku. Vojenské kruhy byly překvapeny přesností a pohotovostí branců.

Zatím pokračovala rychlým tempem *vyjednávání* na všech stranách. Naše vláda byla v permanenci, všechna vojenská i diplomatická místa pracovala horečně. V Godesbergu jednal znovu Chamberlain s Hitlerem, který briskně oznámil své podmínky, jeho memorandum odevzdali zástupci Anglie a Francie bez dalších rad naší vládě v neděli. Sledovat a vystihovat nálady, které zachvacovaly naši veřejnost, není snadné. Vláda opětovnými projevy žádala klid a důvěru v její počiny, v širokých vrstvách panovala válečná nálada s přesvědčením, že všichni spojenci jsou při nás, chvílemi se zase ozývaly hlasy pochybnosti, ale byly v zárodku umlčovány. Ráz na ráz následovaly za sebou: 27. září řeč Hitlerova v Norimberku, jež byla prudkým útokem na Československo, osobně i na pres. Beneše, s ultimativním prohlášením, že 1. října – sobota! – musí počítí odstupování sudetoněmeckých krajín, ostré řeči Mussoliniho, zahrocené proti nám, projev Chamberlainův, který řekl, že

se Anglie nemůže pustiti do války k vůli neznámé zemi československé – byl tím potvrzen anekdoticky rozšiřovaný výrok vyslance Masaryka: Co pak si myslíte, že Angličanům záleží na tom, mají-li Klatovy Němci nebo Češi? –; že by se Anglie odhodlala jíti do války, jen kdyby se mělo vystoupiti proti mocnostem, které chtějí ovládat svět? Přišla konečně 29. září osudná pro nás schůze zástupců Anglie, Francie, Italie, Německa, totiž Daladiera, Hitlera, Chamberlaina, Mussoliniho, kterou vyvolaly důtklivé výstrahy Rooseveltovy, aby za každou cenu byl zachován mír, a v Mnichově bylo rozhodnuto o nás bez nás zcela ve smyslu Hitlerových požadavků, když tento prohlásil, že to bude základem všeobecného míru. Byli jsme obětováni pro mír světa. V pátek bylo rozhodnutí předloženo naší vládě s prohlášením přátelských vlád, že by se postavili mezi naše nepřátele, kdybychom nepřijali. Nastalo veliké rozčarování v národě, další vyjednávání byla vyloučena, vláda nemohla jinak, než přijmout ultimatum a oznámila to rozhlasem stručně ústy svého předsedy, současně s armádním rozkazem velitele branné moci gen. Krejčího, oba s velikou bolestí, která se ozývala v jejich hlasech, promluvili do rozhlasu a prosili národ, aby zachoval klid a zachraňoval, co se zachránit dá. Už před jejich rozhlasovým projevem se roznesla zpráva o výsledku vládních porad po městě a byla předmětem prudkých hovorů, jejichž základním tónem bylo nejhlubší zklamání. Opuštění všemi museli jsme přijmout potupné podmínky, za něž měl býti vykoupen mír světa. Veliké vzrušení se zmocnilo celého města po řečech našich největších generálů, málo útěchy přinášela slova našich předáků, že není vše ztraceno, že národ žije a bude žíti. Jedni setrvali v tupém mlčení odsouzenice, jemuž byla hlava položena na špalek, jiní si ulevovali ostrými výbuchy nevole proti jednání našich spojenců, jiní vyslovovali těžké obžaloby proti našim vůdcům, kteří se dali oklamati sliby přátelství, sliby pomoci, největší radikálové volali, abychom se do toho pustili sami, abychom vrhli národ do beznadějného boje, který mohl býti hrobem národa, lepší prý slavná smrt než pozvolné umírání v potupném otroctví. Snad jedinou útěchou v tomto zármutku bylo vědomí, že můžeme klidně ztrávit noc, která měla býti počátkem velikého vojenského útoku na naše území a počátkem nesmírného válečného utrpení všeho lidu českého. Celá řada řečníků se vystřídala v radiu, aby povzbuzovali mysl národa, ale jejich pohřební řeči nebyly přijímány příliš vlídně, a když neustávaly, zavíraly se přístroje a každý se oddával svým myšlenkám. Byly vyslovovány názory, že armáda nestrpí takové pohany, že půjde do beznadějného zápasu, ale její kázeň byla příliš pevná, než aby se vojáci dali strhnout k nepředloženostem. Kolovaly brzy zprávy o výjevech v po-

•• Oslavy založení ČSR, 28. října 1938. Foto: Ferdinand Šádek

hraničních opevněních způsobených našimi vojáky, ale jejich podstatu nám objasní až budoucnost. Sklonil se celý národ před nezbytností a uposlechl svých vůdců, kteří prosili o klid a trpělivost.

Jen krátká doba zbývala na poslední přípravy na vyklízení označeného pásma a přesně v sobotu v noci, jak to diktoval Hitler, začalo 1. října odevzdávání postoupeného území podle přesně vypracovaného německého plánu v jižních Čechách, aby bylo dokončeno do 10. října, potom měla následovati další jednání, plebiscit, stanovení hranic atd. Nevěděli jsme, co všechno nám bude vzato, a těžko bylo věřit, že se stane něco, co by zmírnilo pokoření národa. Po německém diktátu se přihlásili také Poláci a Maďaři se svými nároky, jež uznal Hitler ve svých podmínkách, a již v neděli byl dán souhlas vlády s odstoupením některých okresů slezských. V minulém týdnu ve chvílích největšího napětí kolovala po městě zpráva, že pres. Beneš v poslední chvíli chtěl získati Polsko odstoupením Zaolší a jinými podmínkami, ale byl odmítnut. Poláci si nyní brali bez rozpaků, co jim bylo dáváno dříve. Obsadili okres těšínský, ale nebyli s tím spokojeni, chtěli vše až po Ostravici, za velikých násilností obsazovali okres fryštátský, Třinec, čistě české kraje až téměř k Frýdku a Ostravě. Vyjednávalo se také s Maďary o jejich požadavcích. Jaký bude konec toho všeho jsme v prvních dnech nevěděli, ani s národem poraženým po tuhém boji se nenakládá tak jako s námi, zatím co stojíme neporaženi, ozbrojeni až po zuby, ale obklopeni nepřáteli se

všech stran, nemůžeme se hnouti, jen svíratí pěstě. Otázky, jaké budou naše hranice, kde skončí trhání kus po kuse, jaké budou hospodářské podmínky našeho dalšího vývoje atd, čekají odpovědi a útěšná slova pražské vlády se snaží rozptýlití obavy před budoucností národa a státu. Vše se vyvíjí velmi rychle, a nestane-li se nic nepředvídaného, co by mohlo naši situaci zhoršití, dají nám naši přátelí i nepřátelí brzy odpověď na všechny naše otázky. Snad začneme potom lépe budovat stát, kterým jsme se pyšnilí a jehož dvacetiletí jsme se chystalí honosně oslavovat. Vzhůru hlavy, vzhůru srdce, pryč s neplodným fňukáním a uvažováním! – je příkazem doby. Vyšli jsme vítězně z pohromy bělohorské, vyjdeme čestně i z této pohromy, zůstaneme-li sobě věrní.

Ve dnech pohromy jsem načrtal těchto několik stránek kroniky, ponechávám je skoro beze změny. Jen v hrubých rysech jsem načrtal nejvýznamnější událostí; bylo nezbytno aspoň letmo se zmínití o událostech domácích i cizích, které vlastně do místní kroniky nepatří, aby z těchto poznámek v celku neúplných vyplynuly zjevy, jež pronikaly hranickou veřejností i život soukromý. Nepochybuji, že stejné nálady, stejné zjevy se vyskytovaly ve všech místech republiky a že jen povaha našeho města jako města vojenského způsobila některé okolnosti význačné pro nás. Těž poloha města na hlavní tepně komunikační mezi severem a jihem, jakož i mezi východem a západem je příčinou mnohých událostí, jichž svědky nebyla jiná města. Týden od 23. září do 1. října byl týdnem největších nadějí ve chvílích, kdy se s neobyčejným nadšením shromažďovala naše stkvělá armáda a kdy se všechno obyvatelstvo bez rozdílu stavělo do služeb vlasti, byl však také v posledních dnech týdnem největší pokleslostí myslí, jakou kdy národ prožíval, když se probouzel ze snů o přátelství velikých národů ke skutečnosti, že všichni nás opustilí a že musíme spoléhatí jen na sebe a hledatí oporu v sousedství.

Drobné místní příhody míjely bez zvláštní pozornosti. *Smuteční projev věnovaný pres. Masarykovi* dne 14. září nebyl konán. Jen beseda Jurik vzpomněla zesnulého ve zpěvní zkoušce 13. září tklivým projevem ředitele Hykla a smutečním sborem. Poněkud divně vypadalo, že v sobotu 17. září pořádal *AFK II. společenský večer* s tancem, když jsme prožívali tak vážné chvíle. Mládež se asi řídila příkazem vlády, že se nemáme dáti ničím vyrušovati z obvyklého běhu života.

Ještě v pondělí 19. září uspořádala *COP filmová představení* pro školní mládež o čsl. armádě, o asanaci při plynových útocích, o našem vyspělém letectvu v kině Universu. Před představením 1. náměstek starostův Konečný v krátkém proslovu poukázal na vyspělost naší mladé, zdravé, dobře vyzbrojené armády.

Dne 22. září zemřel ve věku 65 let známý občan hranický *Petr Synek*, řezník, neúčastnil se veřejného života, ale byl členem mnohých místních spolků a při sbírkách na dobročinné účely nikdy jeho jméno mezi dárci nescházelo.

Doba od 1. října do 10. října, kdy Německo obsazovalo postupně území, bude náležeti k nejsmutnějším dobám našeho národa. První zvěsti blížícího se záboru severně od Hranic bylo *stěhování vojenského materiálu* z opevnění. Od pondělka 3. října projížděla našim městem dnem i nocí vojenská nákladní auta jako po dnech květnových, odvážela vojenské potřeby, protiletadlová děla, reflektory a jiný materiál. Vojáci ustupující z míst, jež měla být vydána, vraceli se zpět do zázemí, vlaky převážely veliké vojenské transporty. Neobvyklým zjevem byl veliký počet autobusů našich státních drah, jež přijížděly z Těšínska a stály na náměstí. Návrat vojáků nebyl tak radostný jako v červnu, neměli vozy ozdobeny kvítím a zelení, nezpívali, neprovolávali vlastenecká hesla, se smutnými tvářemi seděli ve svých vozích.

Ve středu 5. října došla z Prahy překvapující zpráva. V 17,45 hod. přednesl předseda vlády gen. Syrový rozhlasem vládní prohlášení, na kterém se usnesla vláda odpoledne v první pracovní schůzi. Když dozněla státní hymna po jeho projevu, žádal hlasatel, aby posluchači posečkali u přístrojů, že za chvíli bude oznámena jiná důležitá zpráva. *V nové vládě*, která se představovala národu, byl zase předsedou gen. Syrový, ministrem zahraničí Chvalkovský, min. vnitra Černý, financí Kalfus, spravedlnosti Fajnor, průmyslu a obchodu Karvaš, železnic gen. Kajdoš, veř. prací gen. Husárek, zemědělství Feierabend, soc. péče Zenkl, bez funkce dr Bukovský, Ing Vavrečka, Parkanyi; Bukovský byl prozatím pověřen správou min. školství. V novém ministerstvu nebylo zastoupení podle politického klíče: byli v něm 3 generálové, 4 agrárníci, 1 čs. socialista jako odborník, ostatní odborníci. Za chvíli po vládním prohlášení oznamoval předseda vlády, že *se president Beneš vzdal* své hodnosti presidentské. Učinil tak dopisem předsedovi vlády, v němž prohlašuje, že odchází, aby usnadnil nové vládě vnitropolitický a vněpolitický zdravý vývoj státu a národa. Končí vírou v lepší doby státu i národa. O příčinách odchodu se šířily různé divoké pověsti, nechci je opakovat, až přijde vhodná doba, jistě se veřejnost doví pravdu o událostech, jež předcházely rozhodnutí.

Každý den ohlašoval rozhlas *postup obsazování pohraničních krajů* a druhého dne noviny potvrzují neblahé zprávy a doplňují slova mapami, na nichž viděti, jak ubývá našeho území. Cítíme, že ze statku se vracíme do chaloupky, na všech stranách nám mizí půda pod nohama. Na

Těšínsku zabírají 5. října Poláci Třinec, Němci severní obvod Čech. 6. října ohlašuje rozhlas poslední pásmo záboru: celé Opavsko, kus Kravařska s Příborem, Kopřivnicí, Štramberkem, Hodslavicemi, už už čekáme, že se ozvou Hranice, zastavilo se to před námi, ale Spálov, Jindřichov, Střítež atd jsou v záboru. Nová hranice jde samým územím Hranic a 10. října se bude obsazovat. Ještě v neděli jsem mluvil s dr Sajdákem, který byl posádkou v Novém Jičíně; na můj dotaz, kdy se budou stěhovat, odpověděl: Vůbec ne, máme zprávu z Prahy, že Jičínsko a Opavsko nebude zabráno. Přesvědčil jsem se, že skutečně taková zpráva došla, potvrdil mi to okresní hejtman jičínský Ščáva, který jako uprchlík bydlel na čas v Hranicích. Když se totiž začlo mezi Němci hlasitěji šuškat, že je osvobození blízko, dotazoval se ředitel Bechný telefonicky u ministerstva a bylo mu odpověděno, že se nic nechystá, aby každý zůstal na svém místě. Potvrzuje to také skutečnost, že se do jičínské tabákové továrny svázely zásoby tabáku a kuřiva ze dvou jiných továren, o nichž bylo jisto, že budou obsazeny. Naše vládní kruhy nevěděly do poslední chvíle, co se připravuje.

Následky zprávy o záboru krajů v našem sousedství jsme pocítili hned druhý den. Nastalo *stěhování* městem i do města, které zvláště v prvních dnech od 7. do 9. října změnilo úplně vzhled našich ulic. Od Opavy až po Jičín přijížděli lidé vlaky i povozy do Hranic, aby zde hledali přístřeší, byli to především veřejní zaměstnanci, úředníci, učitelé a lidé, kteří byli pro svou činnost špatně zapsáni, neboť jakmile bylo jisto, že celý tento kraj bude zabrán, počali ordneři své dílo, hrozili Čechům, napadali je a kdo mohl, prchal. Veliký počet zaměstnanců naložili svůj majetek na auta, na vozy a dlouhé řady vozidel všeho druhu projížděly neustále městem. Na nábytku na rychlo naloženém seděli majitelé, ženy, děti, kteří hledali nové bydliště. Komu se podařilo najít přístřeší v Hranicích, zůstali zde, ale za krátko byla všechna volná místa, byty i skladiště obsazena a uprchlíci se stěhovali dále. Mezi civilními povozy se prodírala auta vojenská, poněvadž podle mnichovských podmínek muselo vojsko před příchodem vojska německého vyklidit zabírané území a zaujmouti nové posice za demarkační čarou, po jejích obou stranách nesmělo do vzdálenosti půl druhého km býti ani naše ani německé vojsko. Z pohraničních pevností i z posádek před nimi až po Hranice ustupovala armáda a zaujímal nová stanoviška. Ukázalo se, že zmobilisování tolika vojáků bylo prospěšné, neboť bylo nezbytno obsadit celou dlouhou hranici německou i po přijetí podmínek. Ani v Hranicích, které byly již mimo obvod obsazovaný vojskem, se vojáci dlouho nezdrželi a táhli dále do zázemí nebo obsazovali vesnice, jež ležely

v určeném pásmu. Bylo to veliké stěhování národů, hranické náměstí bylo některými chvílemi velikým táborem, davy uprchlíků bezradně postávaly na chodnicích, povozy, auta do vrchu naložená nábytkem, vojenská vozidla, autobusy se kupily po celém prostranství. Je opravdu div, že se nepříhoda vážná neštěstí při takovém provozu.

Úřady z Nového Jičína, na př. krajský soud, okresní politická správa, finanční úřady, školy atd hledaly v Hranicích útočiště. Naše úřady, okresní hejtmanství, obec, pomocné sbory ČK se ujímaly horlivě uprchlíků, hledaly pro ně útulky, vyprázdňovaly na rychlo místa, kde mohli býti ubytováni aspoň nouzově, starali se o jejich stravování. Obyvatelstvo samo vycházelo ubožákům všemožně vstříc a jen řídké případy se vyskytly, že zdražováním bytů chtěli jednotlivci vydělávati. Ti, kdo měli peníze, snáze se třebas za větší peníze usazovali, ale mnozí byli s rodinami beze všech prostředků. Přehled péče o uprchlíky bude podán v dalším a doložen čísly.

Nejhůře mezi uprchlíky byli na tom ti, kteří přijížděli z Těšínska, poněvaž bezohlednost a krutost polských orgánů přesahovala všechny meze. Se strany německé byly podmínky přesně stanoveny, ale Poláci jednali zcela na vlastní pěst. Všichni hraničáři, kteří přicházeli až po příchodu německého vojska, jednomyslně sdělovali, že utrpení českých lidí trvalo jen pokud vládli v místech domácí ordnéři, kteří si vylévali zlost na svých „tryznitelích“, jakmile přitáhlo říšské vojsko, nastalo uklidnění a vypravovaly se četné případy bezohledného zakročování vojáků proti řádění ordnéřů a jiných nepovolaných živlů. Na polské straně neznamenal ani příchod vojska úlevu, oddíly vojenské přímo vyhazovaly české lidi z domů a hnaly je za hranice, které však nebyly pevné, takže za krátko je hnali dále.

Je samozřejmo, že *vystěhovalci* přinášeli děsivé zprávy o týrání lidí, o střílení, o vraždách, loupežích atd atd, zprávy, z nichž mnoho nebylo pozdějším šetřením potvrzeno, ale ať tomu bylo jakkoliv, přestáli naši lidé v těchto dnech nesmírné útrapy, i když ne tělesné, tak duševní v nejistotě, co bude dále. Když lidé viděli *smutné výjevy těchto dní*, bezděky uvažovali: To všechno se děje v míru a poměrně v pořádku, co by nás bylo čekalo ve válečné vřavě? Těžko to vše domyslet. V té chvíli se chápalo, proč veliké národy západu obětovaly náš malý národ proti milionům světa, aby mír byl zachráněn. Zbývala však obava, nebyla-li tato oběť marná.

Rozhlas neustále napomínal, aby se lidé bez nezbytných důvodů nestěhovali, že každému je zaručena ochrana osobní i ochrana majetku, jen ti, kdo byli ohrožováni, měli hledat útočiště jinde, ale utíkali všich-

ni, poněvadž věděli, že zůstat nemohou a že neujdou týrání, na místě zůstávali jen ti, kdo byli majetkem připoutáni k svému bydlišti, a i z těch mnozí utíkali. Pozdější zkušenosti ukázaly, že si moudře počínali ti, kdo setrvali nebo aspoň movité jmění ponechali pod ochranou členů rodiny nebo spolehlivých osob.

Naši Němci neprchali, jen několik jednotlivců, kteří se chystali, že se po zabrání Hranic ujmou moci, potajmu zmizelo z města, když se jejich naděje nesplnily.

V sobotu a v pátek nepřetržitě dnem i nocí byly *stěhovány* vojskem obrovské zásoby *kuřiva z jičínské továrny*, osobní autobusy státních drah, vojenská nákladní auta vrchovatě naložená v divokém spěchu odvážela tabák, pokud to bylo možné, aby bylo zachráněno co nejvíce drahocenného zboží, nežli bude Jičín obsazen. Vše bylo skládáno v sálech vojenské akademie, mnoho místností bylo až do stropů naplněno balíky a bednami. Že se takové překotné stěhování neobešlo bez různých přehmatů, je snadno vysvětlitelné. Odborníci dovedli si i nedovolenými cestami opatřit zásoby kuřiva a jemné cigarety i doutníky bylo viděti v rukou lidí, kteří se jindy spokojili s druhy nejlacinějšími. Vykládalo se, že se v Jičíně válelo po chodbách spousta cigaret a že si každý směl vzít, co chtěl. Mluvílo se však také o bednách, jež zmizely, ba noviny psaly i o nákladním autě, které se kdesi cestou ztratilo, ale o výsledku vyšetřování zatím nic do veřejnosti neproniklo. Co konečně byly takové ztráty proti tomu, co se nedalo ve spěchu odvézt, a proti ztrátám, které jsme v těch dnech utrpěli jako celek i jednotlivě!

Zatím co náš kraj a celý národ prožíval tak těžké chvíle, bratří Slováci se snažili využítkovati nesnázi státu, aby prosadili své sny o autonomii. 6. října se sešla lidová strana se zástupci jiných stran kromě socialistických v *Žilině* a po dlouhém rokování se usnesla na podmínkách, za nichž jsou Slováci ochotni zůstat i státním svazku s námi. Nezbylo než přijmouti, co bylo požadováno, aby nebylo ztraceno vše. Podrobnosti sem nepatří, ale je potřebí zmíniti se o tom, abychom si uvědomili, jaké těžkosti jsme prožívali. Nikdo se nedivil, že Podkarpatská Rus si vymohla uznání svých požadavků, které jim ostatně byly podle dřívějších ujednání slíbeny. Slováci i Rusíni dostali svou vládu, své ministry i zastoupení v ústřední vládě a místo jednotné republiky byl v těch dnech v zásadě utvořen stát tří samosprávných celků, podrobnosti měly býti vyřešeny až v dalších dnech a měsících. V Hranicích se přihodila v noci z 2. na 3. října zábavná epizoda. U policie se domáhal nějaký slušně oblečený člověk, aby mu byl propůjčen na 3 hod. v některém hotelu pokoj, kde by přespal, ježto nemá spojení rychlíkem ke Praze. Když mu

bylo řečeno, že to sotva půjde, žádal o telefonické spojení s okresním úřadem a tu se ukázalo, že to byl jeden z posledně jmenovaných slovenských ministrů. Spojením s přednostou dráhy se věc rychle vyřídila.

V neděli projížděli Hranicemi tři novináři v průvodu čsl. tiskového ataše po prohlídce obsazovaného území, byli velice překvapeni, že úplně české obce měly být obsazovány. Obědvali v hotelu Brno, kde si objednali zvláštní jídla podle domácích zvyků, bylo jim vyhověno; jejich průvodce naznačoval hostinskému, že žádal příliš mnoho, ač cena byla poměrům přiměřená. Měli jsme cizince, kteří pro nás nehnuli prstem, a schvalovali co bylo diktováno, ještě hostit?

Za těchto pohnutých dní bylo zaznamenáno jen jedno větší *železniční neštěstí*. 8. října osobní vlak č. 904, který přijel v 10,10 od Přerova, vyměňoval v Hranicích lokomotivu, asi selháním brzd nebo následkem smyku narazila lokomotiva na soupravu, byl při tom zraněn těžce vlakvedoucí Pavel Hudec z Hranic a dodán do nemocnice, lehce 4 cestující.

Jak se těšili *Němci z blízkých vesnic* na novou vlast, viděti z toho, že poslední dni přicházeli a přijížděli houfně do města a *skupovali látky, obuv a jiné potřeby za každé peníze* v takovém množství, že posléze obchodníci zavírali krámy a okresní úřad musel zakročovati. Vypravovala se leckterá žertovná příhoda. Jeden občan si nakoupil u Bati 12 párů bot, lidé se mu smáli, že je do smrti nevychodí, a kdo je bude moci po něm z dědiců nosit, když má tak velikou nohu? Ještě v poslední tržní dni přiváželi němečtí sedláci brambory a jiné plodiny, aby se jich zbavili a měli peníze, ježto věděli, že přijdou rekvisice. Přijížděli i čeští lidé ze zabraných českých vesnic, aby se rozloučili s městem, které bylo po stiletí jejich střediskem. Tklivé výjevy se odehrávaly při loučení venkovanů s Hranickými, zvláště starších, kteří vzpomínkami byli připoutáni k městu. Myslelo se, že se utvoří mezi oběma sousedy jakási čínská zeď, ale když se poměry uklidňovaly, poznalo se, že strachy byly předčasné.

Rychlým tempem obsazovalo od pondělka německé vojsko *poslední pásmo*, aby s německou přesností byla dodržena stanovená lhůta; rychlost, s jakou bylo celé obsazení provedeno, byla úlevou v utrpení našeho lidu, mučení netrvalo příliš dlouho. Bylo to umožněno plánem německým i vzácným klidem našeho lidu a pohotovostí našich úředníků i vojenských orgánů. Všeobecně se uznávalo bezvadné a slušné jednání německých vedoucích důstojníků. Obyvatelstvo německé připravilo německému vojsku okázalé uvítání, města i vesnice tonuly v záplavě hitlerovských praporů a hákových křížů, česká místa zachovávala důstojný klid. Kolem 10. hod. v pondělí dospěly německé oddíly na Potštát, v 11. hod. byly již ve Strítěži a v Běloutíně, na nejkrajnějších místech

zabraného území. Provoz na hlavní silnici nebyl ani v těchto dnech přerušen. Dne 11. odpoledne přibyl do Potštátu německý generál Brauchitsch se svým štábem, na náměstí byla uspořádána slavnostní hostina. Přijal deputaci z Boňkova, který nějakým omylem nebyl obsazen, ač je německý, a nařídil po prohlídce mapy, aby byl odpoledne obsazen. Odevzdání pohraničního území bylo zhruba ukončeno, nastalo do jisté míry uklidnění a život se vracel do pravidelných kolejí.

Naše veřejnost se obětavě oddávala *péči o uprchlíky*. V našem městě nastalo upokojení tím větší, že Německo prohlásilo, že nedojde již k plebiscitu, který byl mezi podmínkami mnichovskými; kde se měl plebiscit konat, když veškerá území mající německou menšinu byla obsazena a když i veliký počet úplně českých obcí byl zabrán v Čechách, zvláště však na Moravě: Zábřežsko, Kravaňsko, Opavsko. Zbyly jen německé menšiny uvnitř země v Olomouci, Jihlavě, Brně, Mor. Ostravě, v okolí Vyškova a některé nepatrné menšiny jako v Hranicích. Ale ani tato místa nebyla ještě spokojena a podnikaly se pokusy, aby se jich Hitler ujal. V Hranicích vyvolala vzrušení zpráva, že byla podána místními *Němci důtklivá petice*, jež byla podepsána 500 občany, *aby byly Hranice připojeny k říši*. Mezi důvody se uvádělo, že Hranice nemohou žít bez německého zázemí, odkud přicházelo mnoho lidí do obchodu, a že také obce, které od nich byly odtrženy, pozbyly hlavní odbytiště pro své zemědělské výrobky. Bylo jistě poukazováno i na to, že Hranice byly do r. 1903 městem německým a že i po „násilném“ počestění německý živel tu měl hospodářskou převahu. Podávám jen to, co jsem o petici doslechl, poněvadž přirozeně její původci nic neprozradili. Vzniklo mnoho řečí o tom, kdo všechno petici podepsal, i čeští lidé byli podezříváni, že se dali svést k podpisu, uváděla se jména obchodníků, kteří prý prohlašovali, že jejich hlavními odběrateli byli Němci a že bez nich jejich obchod upadne. Povíдалo se, že hranická deputace byla odevzdala žádost gen. Brauchitschovi v Potštátě a byla u samotného Hitlera, ale že jim bylo řečeno, že Hranice zůstanou u republiky, že však bude o osud hranických Němců dobře postaráno a že si svou věrností německé věci získají zvláštních zásluh, pro které bude na ně vždy pamatováno. Teprve historie odhalí, co je na těchto řečech pravdy. Ale je jisto, že naděje našich německých spoluobčanů trvaly dále, a nelze se diviti při takovém odporu jejich proti našemu státu, že dosavadní přátelské styky ochladly a že nastávalo nebývalé odcizování.

S Maďary bylo vyjednáváno o odstupu území v Komárně, ale 13. října bylo vyjednávání přerušeno pro přemrštěné požadavky maďarské, Slováci očekávali, že k nim budou Maďaři shovívavější, poněvadž stá-

li v odboji protičeském na jejich straně a povzbuzovali je k stupňování podmínek autonomie. Činili tak, ježto mysleli, že přivodí rozlukou obou kmenů a že Slovensko bude hledati záchranu ve spolku s nimi. Na nátlak německý byla jednání obnovena, a když Maďaři neústupně trvali na svém, požádala naše vláda v dohodě s vládou slovenskou, aby Berlín a Řím rozhodli spor. Maďaři přistoupili na tuto podmínku, věříce, že dosáhnou značných výhod, snad vše, oč žádali, a 3. listopadu oznámil rozhlas výsledek porady obou mocností: Maďarům byla přiřknuta rozsáhlá území na Slovensku i Podkarpatsku, dostali Žitný ostrov, Rožňavu, Lučenec, Košice, Užhorod, Mukačevo atd, nebylo však vyhověno jejich volání po Bratislavě, Nitře a celé Podkarpatské Rusi, za jejich zachování vděčí Slovensko Hitlerovi, který nechtěl připustit, aby odstoupením Podkarpatska dostalo Polsko a Maďarsko společnou hranici. Od 5. do 10. listopadu bylo podle tohoto rozhodnutí území slovenské obsazováno.

13. října odjel náš *zahraniční ministr Chvalkovský* do Berlína, aby sjednal podmínky pro další styky obou států, a správněji, aby vyslechl, co vše Hitler od nás žádá. Do veřejnosti se nedostaly žádné podrobnosti, jen prohlášení vládní, že naše styky s Německem budou co nejpřátelštější a že vzájemný poměr obou národů musí býti proniknut co největší vzájemnou důvěrou, dávalo poznat, v jakém směru bylo v Berlíně jednáno. Přes Cheb se vrátil Chvalkovský do Prahy a vláda počala hned pracovat v novém duchu.

Ve dnech záboru *odešli z Hranic němečtí úředníci*, na něž neměla německá menšina nároku, do Sudetska, překvapilo, když odešli ze služby státní i lidé, kteří byli pokládáni za Čechy a kteří se účastnili života jen v českých spolcích, i v NJ! České obyvatelstvo hranické se nedalo strhnouti ani ve chvílích největšího rozčilení k násilnostem proti Němcům, jen ve dvou případech neodpovědné živly poškodily německý majetek. Jeden opilý občan vyloukl ze msty okna Vereinsthotelu, za noci nějací mladíci vyloukli okna v domě soukromníka Sterze v Teplické ul. Byly to zcela bezvýznamné příhody, ale bylo jich použito proti nám. Byly opatřeny fotografie a byly prý zaslány do říše jako svědectví českých násilností. Někteří horlivci chtěli, aby se vyhlásil bojkot německým živnostníkům, objevovaly se nálepky, jimiž byli čeští lidé varováni, aby nenakupovali u našich nepřátel, hrozilo se, že jsou všichni pozorováni národní stráží. NJ vydala nálepky Český závod, jež vyvěšovali naši obchodníci, někteří se tomu bránili, že přece každý ví, že jsou Češi a německé odběratele je prý zbytečno zahánět. Bylo by se vyskytlo více takových akcí, ale vládními orgány bylo dáno na jevo, že je nevhodné

každé buzení národního záští ve chvílích, kdy jednáme o odstranění vzájemných nedorozumění.

Dočasný pobyt krajského soudu v Hranicích a uložení kuřiva v akademii vzbudil naděje, že by Hranice mohly získati trvalým usídlením *krajského soudu* i zařízením *tabákové továrny* náhradu za hospodářské škody, jež vzešly zmenšením okresu a které ještě zvětší očekávání zrušení vojenské akademie a zmenšení posádky. Bylo jistě chvályhodné, že okamžitě bylo podnikáno vše, aby hospodářský život byl posílen. Dělo se tak ve všech městech. Bylo ovšem jisto, že doba pro taková rozhodování není ještě zralá a že se věci budou řešiti se stanoviska celostátního, ne z různých hledisek místních. Neměli jsme ještě pevných hranic a již se obce dohadovaly, co která dostane, již jezdily deputace do Prahy, aby je jiní nepředěšili. Některé noviny řešily poměr Čech a Moravy, když jsme ani nevěděli, co bude naše. Rozhlas oznamoval, že dostává spousty dopisů obsahující rady, co by se mělo dělat, noviny, návrhy zasílané vládě byly plné nejrozmanitějších nápadů. Z podnětu obchodního gremia sešli se v sobotu 13. října zástupcové různých kruhů na radnici, aby se poradili o krocích, jež by se měly podniknouti pro hospodářské povznesení města, aby se nic nepromeškalo. Městská rada vyslala *do Prahy deputaci zástupců města* starosty Čajky, Konečného a Boudy, aby tam přednesla své návrhy na zřízení krajského soudu a tabákové továrny kromě několika jiných návrhů, ale deputace nepřinesla nic potěšitelného. Byli sice u různých ministerstev vlídně přijati a vyslechnuti, bylo jim však naznačeno, že všechny takové otázky budou se řešiti až po sjednání jistoty v zahraničních poměrech. Krajský soud novojičínský sotva bude obnovován v jiném městě, poněvadž jsme ztratili tolik obcí, že není možno zachovati dosavadní počet krajských soudů a že zbylé okresní soudy ve vých. Moravě budou připojeny k Olomouci a Mor. Ostravě; také za krátko se stěhovali úředníci, pokud nebyli dáni do pense, k těmto soudům. Stejně to bylo s tabákovou továrnou, za delimitační čarou zůstaly jen na Moravě ještě 4 tabákové továrny, které úplně stačí potřebě, a nebude se pomýšleti na zřizování nových továren, jež by vyžadovalo velkých nákladů, poněvadž vnitřní zařízení muselo býti ponecháno v zabraném území. V nejbližších dnech byly zásoby odváženy z akademie do Hodonína. Nebyly tedy uspokojeny ani požadavky Hranic ani Val. Meziříčí, které žádalo o totéž.

Náhradou za tato nesplněná přání bylo *přestěhování vojenského ref. reál. gymnasia* do Hranic, stěhovalo se po zabraní Mor. Třebové do Uher. Hradiště, odtud bylo 23. října přemístěno do Hranic, kde mu byly pro vyučování i internát přikázány místnosti v prázdné akademii.

Místo akademiků objevili se na ulicích drobní i větší žáci střední školy v polovojenských uniformách s černými baretami. Bylo jich přes 600. Později došla radostná zpráva, že od 1. ledna 1939 aspoň částečně bude obnoveno vyučování v akademii, měl se otevřít několikaměsíční kurs pro 100 vybraných nejlepších absolventů-poručků, aby doplnili odborné vzdělání, jež bylo v posledních ročnících prováděno velmi rychle. Do nové budovy hospodářské školy se měla nastěhovat hospodyňská škola z Klimkovic, ale nedošlo k tomu. Všechna tato zařízení jsou jen provisorní, konečná úprava bude provedena, až se poměry ustálí. Někjaký čas zde úřadovala v gymnasiu ředitelství středních škol v Krnově a Novém Jičíně, než byli profesori i ředitelé přiděleni na jiné ústavy.

V sobotu 13. října přijeli do Hranic říšskoněmečtí styční důstojníci a vystoupili u okresního úřadu, kde měli nějaké úřední jednání. Jejich přítomnost vzbudila pozornost a naši lidé si všimli zvláště toho, jakou pozornost jim věnovaly dvě nebo tři německé slečinky.

Obsazením krajů severně od Hranic byla přetrhána *železniční spojení* k Ostravě a obsazením Zábřezska doprava do Prahy, tím byl vlastně přerušen veškerý provoz a na krátkých tratích, kde byla cesta volná, jezdilo jen málo vlaků, a to ještě velmi nepravidelně. U stanice autobusů byly vyhlašovány odjezdy a příjezdy vlaků primitivními vyhláškami. Majitelé autobusů hořekovali, že přijdou o živobytí, ale vyjednávání naší železniční správy s německými úřady pokračovalo velmi rychle a záhy byla obnovena doprava na přerušovaných tratích tím způsobem, že naši cestující projížděli německým územím bez zastavení ve zvláštních vozích, stejně tak cestující němečtí. Též doprava zboží byla obnovena. Počet vlaků se množil a brzy došlo k stanovení řádného jízdního řádu. Též doprava k vlakům oživila. Veliký počet německých vlaků projížděl naším nádražím z jedné části zabraného území do druhé. Naše vlaky jezdily bez přerušování jen na trati na Slovensko a tu se ukázalo, jak bylo důležité, že tato trať byla takřka v poslední chvíli dokončena. Bez ní by byly bývaly transporty naší armády na Slovensko a zpět naprosto nemožné nebo dlouhými oklikami přes Vlárnu obtížné a nákladné. Provoz na této trati po obsazení stanic od Bělotína počínaje a přerušením jízdy přes Bohumín a Těšín byl značný. Také souběžná silnice k Val. Meziříčí se stala důležitou spojovací tepnou.

Delimitační komise českoněmecké pracovaly na všech úsecích nových hranic usilovně, aby co nejdříve všechny práce byly skončeny. V našem kraji byli k této práci určeni důstojníci z akademie a od divise. Velitel akademie Zahálka vedl komisi v Praze, na nejvýhodnějších úsecích byli zaměstnáni plukovník Regentík, major Tichý, který měl na sta-

rostiti okres hranický, nadpor. v z. dr Životský za Nový Jičín a někteří jiní v dalších částech až k Ostravě. Počaly se vynořovati zprávy, že při konečném stanovení hranic budou provedeny některé opravy v náš prospěch, zvláště se mluvilo o českých obcích okresu hranického a novojičického. Proto se rozvinula na všech stránkách horečná práce, aby podrobnými statistikami byla nutnost oprav prokázána. Ve zvláštní komisi utvořené na popud OOS byly zpracovány zevrubné zprávy o sčítání lidu 1880–1930, změny v obyvatelstvu a jeho národnosti byly znázorňovány diagramy, bylo sepsáno *memorandum*, které za pomoci znalců jazyků bylo přeloženo do němčiny, angličtiny, italštiny, frančtiny, latiny, vytištěno a i s přílohami *zasláno komisi berlínské i zastupitelstvům cizích států*. Všecka práce musela býti vykonána v nejkratší době a někteří členové komise pracovali dnem i nocí na tomto díle. Bylo nezbytno vykonati také několik cest do Prahy a gen. Zahálka poskytoval našim delegátům ochotně všechny možné informace. Bylo jednáno s podobnými komisemi ve Val. Meziříčí, ve Frenštátě, jimž byl náš postup vzorem, s NJ v Olomouci.

Rozhodnutí došlo až 21. listopadu po dlouhých svízelných jednáních, do nichž zasahoval sám Hitler. Na Hranicko přišla radostná zpráva, že *obce Strážtež, Jindřichov, Partutovice budou republice vráceny*. Též na Novojicku nastaly některé změny a několik obcí se vrátilo k republice. Ale nebyla všude radost stejná, bylo sice mnoho obcí vráceno, ale současně ještě větší počet vesnic s českým obyvatelstvem byl přičleněn v říši. Zmiňuji se jen o vesnicích chodských, které postihl tento osud a vzbudil žal v celém národě, naši strážcové hranic na nejzazším západě byli odtrženi od mateřské země. Není zde místo vypisovati v celém rozsahu utrpené ztráty.

V těchto rozhodných chvílích byl prý zase osud Hranic v sázce, dr T. přijel 21. listopadu z Nového Jičína a sděloval mi: Hranice s Německem jsou definitivně stanoveny, naše úřady dostaly již mapy s přesně zakreslenými hranicemi. Naše město mělo býti zabráno v těchto dnech pro neshodu o stavbu magistrály napříč Moravou Vratislav – Brno – Vídeň, v poslední chvíli byla sjednána dohoda a Hranice zůstanou české. Ordneři a německé vojsko se již stahovali k městu. – Řeči, které byly šířeny z německé strany poslední týden po městě, měly tedy podklad. Tvrdilo se na jisto, že 1. prosince bude v Hranicích úřadovat německý starosta a německý hejtman. Je otázka, zdali to byly *poslední poplašné zprávy* a zdali dnešní stav je skutečně konečný. Jsme vydáni na milost nemilost.

Dohoda o *magistrále* byla oznámena rozhlasem v 19 hodin 21. list.; stavbu provede německá společnost pro autostrády, náš stát opatří vše-

chny pozemky, v našem území budou prováděti stavbu čeští stavitelé českými dělníky – 35.000 dělníků! –, ale není vyloučeno svěření prací říšským firmám, provoz bude řídit německá společnost, naše vozidla budou silnice používatí volně bez poplatků. Do roku 1940 musí být stavba skončena.

Pro náš kraj je důležitější současná dohoda o průplavu *odersko-dunajském*. Průplav bude stavěti každý stát svým nákladem na svém území. Směr půjde podle dosavadních plánů, některé úseky budou teprve přesně stanoveny. Také tato stavba má být ukončena co nejrychleji. Náklad byl vypočten na 2 miliardy.

Po rozhodnutích delimitační komise možno se porozhlédnouti, *jaké změny nastaly v našem kraji*. Čísla beru z knihy Musiolovy Hranicko. V soudním okrese hranickém bylo zabráno původně 17 obcí německých se 7271 obyvateli v rozloze 11.393 ha, 5 obcí českých s 1 osadou s 3890 obyvateli v rozloze 6.826 ha, celkem 22 osad s 11.161 ob. o rozloze 1.936 ha. Po vyloučení Jindřichova, Partutovic, Stříteže, které mají 1.986 ob. 4.132 ha, zůstalo říši 19 obcí s 9.175 ob. o rozloze 14.087 ha, na tomto území zůstalo v něm. obcích 791 Čechů, v českých 1841, celkem 2.632 Čechů, 8.529 Němců. V postoupených obcích na Lipensku bylo jen 28 Čechů. Německé obce na Hranicku: Běloutín, Boňkov, Boňkov, Dub, Heřmanice, Heřmánky, Kovářov, Kunčice, Kyžlířov, Lindava, Kozí Loučky, Lučice, Nýdek, Padesát Lánů, Polom, Potštát, Středolesí, české: Spálov, Luboměř, osada Heltinův, na Lipensku německé: Kozlov, Ranošov, Slavkov. Poznámávám ještě: naše menšinové posice byly Běloutín 165 Čechů mezi 1.397 Němci, Heřmanice 164:186, Lindava 13:332 – počítalo se však s osadou Heltinovem, kde bylo 107 Čechů, jeden Němec –, Potštát 63: 1149. Posice našich menšin byly tedy až na Heřmanice velmi slabé.

Státní hranice se přibližovaly až k městu, šly přesně podle katastrální hranice města, les městský Doubrava, který leží na katastru běloutínském, připadl k říši. Nejbliže města je hranice za Skalkou na bývalém vojenském cvičišti.

Veliká byla radost *ve vrácených vesnicích*, Hranice se jí také účastnily. 23. listopad, kdy obce přecházely zase do majetku našeho státu, byl svátkem celého širého kraje. Již od časného rána proudily zástupy ze všech vrstev do osvobozených obcí, majitelé motorových vozidel už den před tím vyzvali tištěnou vyhláškou občany, aby se účastnili oslavy v obcích, které potajmu ještě před odchodem německého vojska uchystaly vše potřebné, hudbu, nápoje, jídla, vše jako před posvícením. Z města i z okolních obcí se ubírají lidé s rozjásanými tvářemi pěšky, na

•• Vojenská akademie, 1936

kolech, autech, vozích *ke Stržiteži*. Vítá je slavobrána na rychlo postavená za prvními chalupami, vše vyzdobeno zelení s národními barvami. Na návsi před hostincem stojí školní mládež, hasiči, spolky s hudbou, čekají příchod našeho vojska. Už přijíždí jízdní kolona, auto s důstojníky, pěší oddíl. Děvče v národním kroji vítá naše vojáky a pozdravuje je starosta obce Duchoň. Za slavné uvítání děkuje velitel oddílu, ppl Klusák. Po jeho projevu zazní nad dědinou zvuky státní hymny. Lidé radostí prolévají slzy, vítají se s hosty, vzpomínají různých příhod z okupace. Vesměs si pochvalují chování německého vojska, ale stěžují si na ordnéry, kteří mnohým občanům způsobili nepříjemné chvílky. Ale to vše přebolelo. – Stejný obraz *v Jindřichově*, tam uvítali zástupci obce: starosta, řídicí učitel, farář okr. hejtmana, který projevil radost, že se obec vrací do svazku okresu. Zde vypravovali občané, jak si sveřepě proti nim počínali ordnéři, když hned v úterý, jak došla zpráva o vrácení vesnice, začali vyvěšovati prapory. Byly strhovány, lidé, kteří se opovážili prapory vyvěsiti, týráni, bylo strženo na poplach, lidem vyhrožováno. Toto chování vzbudilo ve vesnici domnění, že zpráva nebyla pravdivá, ale po příchodu našich vojáků a hostů z města rychle mizela stísněná nálada. Neméně vřelé bylo uvítání *v Partutovicích*. Zde mládež přivázela na své místo sochu pres. Masaryka, která byla provazem odvečena. Po uvítacích projevech se odebrali všichni za hlaholu zvonů do kostela, kde bylo

slouženo slavně Tedeum a zapěna svatováclavská hymna. Posvícenské veselí trvalo potom několik dní. Mezi hosty byli zástupcové vojska, úřadů, obcí z Hranic i odjinud. Na kopci za Jindřichovem na křížovatce Čarda stály německé hlídky a celníci, mezi nimi v přátelském hovoru zástupci českých úřadů.

Vraťme se ještě na chvíli do dnů říjnových. Dne 18. října se konala schůze OOS, aby připravila *oslavu 28. října*. Většina se vyslovovala pro vážnou schůzi, na níž by bylo stručně vzpomenuo událostí posledních dní. Jen radní Schützer byl toho názoru, že by se měl svolat tábor lidu na náměstí a tam povzbudit veřejnost k víře v lepší budoucnost, je prý třeba zachytit lidové vrstvy k nové práci. Většina návrh zamítla, neboť znamenal jen setrvání při dosavadních způsobech velikého mluvení. Byl přijat původní návrh, ovšem s dodatkem, že jistě vláda vydá potřebné pokyny. Došlo rozhodnutí, jaké bylo očekáváno: 28. říjen bude letos všedním dnem, v dílnách se bude pracovat, ve školách vyučovat. Jen prapory na některých budovách připomínaly národní svátek, pro jehož oslavu nebylo nálady, v poledne jsme naslouchali řeči předsedy vlády Syrového o první povinnosti všech: chopiti se práce pro vybudování nové republiky. Davy naslouchaly projevu na náměstí, doma jednotlivci u svých přijímačů. Svaz Péče o mládež vydal vkusné odznaky, zobrazující heslo Budovat a bránit symbolem: státní vlajka ve stříbrném srdčecu se středověkými hradbami a číslici 20. Odznaky byly prodávány ve prospěch Péče o mládež, jejíž úkoly za nových poměrů vzrostou měrou nebývalou.

Skoro bez jakéhokoliv zájmu naší veřejnosti prošla novinami zpráva o dalším úspěchu Japonska v Číně, o *dobyti Kantonu*. Měli jsme svůj Kanton.

Dne 25. října přinesly noviny zprávu, že *bývalý prezident Beneš* odletěl do Anglie a odtud že pojedje do Ameriky, aby tam přednášel o demokracii. Zpráva byla doprovázena nepříznivými poznámkami v obecnstvu, mezi nimiž se ozýval vtip o aeroplánu, pres. Beneš v nejvážnějších chvílích prohlásil, že až vše zklame, provede svůj plán, lidový vtip doplnil jeho slova, aeroplán.

Dne 27. října byl zatčen 1. předseda vlády podkarpatskoruské Brody pro rejdy protistátní a na jeho místo postaven v čelo vlády *Msgre Vološín*. Za divných okolností se počal utvářeti náš poměr k autonomním částem republiky.

Slováci oslavovali 30. říjen jako 20. výročí deklarace svatomartinské s velikou okázalostí v Turč. Sv. Martině a po celém Slovensku. Oslavovali dobytí autonomie, o níž se psalo i mluvilo celých dvacet let. Přáli

jsme jim té radosti. Poněkud divně dojímala zpráva z Ružomberku, že tam byla odstraněna socha Scotta Viatora, nejhrolivějšího bojovníka pro svobodu Slováků za největšího útisku maďarského, podle některých zpráv byla shozena do Váhu, poněvadž nesouhlasil s autonomií. Sám Viator prý si přál, aby socha byla odstraněna.

Vojenská posádka vzpomenula obvyklým způsobem *1. listopadu* památku padlých ve světové válce před mausolem.

Dne 3. listopadu se dožil 70 let *Karel Tulla*, správce Družstva knihtiskárny v. v., přišel do Hranic koncem let devadesátých a stal se horlivým národním pracovníkem, zvláště v Sokole, byl jeho jednatelem a místostarostou do r. 1909. Redigoval nějaký čas *Hlasy z Pobečví*. Jako dozorce městské čítárny si získal nesporné zásluhy o její účelné a pěkné uspořádání.

V neděli 6. listopadu zemřel v Olomouci *světící biskup Msgre Jan Stavěl* ve věku 69 let. Působil v l. 1905–1924 jako katecheta měšťanských škol v Hranicích a účastnil se pilně veřejného života, zvláště po převratu jako vůdce lidové strany, vedl její kandidátku při volbách 1919, 1920 a byl 2. náměstkem starostovým. Ve správě obecních záležitostí si počínal velmi rozumně a snažil se vyrovnávati stranické protivy, aby hospodářský prospěch obce netrpěl. Byl proto oblíben u všech stran a míval mnohdy ve sporných otázkách rozhodující slovo, tím že dovedl přiměti všechny k dohodě. Veliké zásluhy měl o zařízení útulku pro mládež v Zašové, který řídil z Hranic s velkým úspěchem. V Olomouci jako kanovník a potom jako světící biskup měl pro svou konciliantní povahu význačné postavení a požíval všude, kde zastupoval diecesi, neobyčejné vážnosti. Byl pohřben 10. listopadu ve svém rodišti Kostelci na Hané.

Okresní školní inspektor *Rudolf Strýček* se dožil 7. listopadu 50 let, učitelstvo připravilo svému představenému srdečnou oslavu, aby dalo na jevo přátelskou shodu, jež za jeho vedení vládne mezi učitelstvem a úřady.

Pěkné *podzimní počasí*, jež zpříjemňovalo smutné dni zářijové i říjnové, potrvalo skoro po celý listopad. Posledního října bylo poněkud sychravo, ale poměrně teplo, ani na Dušičky nebylo jak obvykle pochmurno, potom však přšelo až do 6. listopadu, kdy bylo právě dušičkové počasí. V dalších dnech se udržuje sychravější počasí, ochlazuje se, ale 20. bylo opět jasno. Veliká vichřice 21. přinesla prudký déšť, po němž zase nastaly jasné dni, které vyvrcholily 26. prvním mrazem. Jak oznamoval Státní ústav meteorologický, byl listopad celkem teplý, průměrná teplota 7,1° byla o 3,3° vyšší, než je dlouholetý normál. Dešťů bylo více než jiná léta.

Chmurná nálada dnů říjnových ustupovala v listopadu klidnějšímu nazírání na události, nastávalo *uklidnění*, mládež se probudila první a vracela ke svým zábavám. Byly pořádány taneční hodiny studentské a lesnické, ač někteří škarohlídové na to reptali, začínalo se tancovat v některých restauracích při večerních čajích, Sokol obnovil odpolední čaje až 11. prosince. Na nárožích se objevily plakáty, ohlašující *divadelní představení*: 11. listopadu hrálo olomoucké divadlo v sokolovně operetu *Za naší salaší*, 27. list. Pištěk z Prahy operetu *Další prosím*, 2. prosince opět olomoucké divadlo operetu *Láska Omara paši*.

Význačným zjevem po zmenšení našeho státního území byla *proti-židovská nálada*, která se šířila mezi našimi lidmi a pro niž bylo mnoho důvodů z minulosti i přítomnosti. Právem se poukazovalo na to, že veliký podíl na zabrání mnohých míst měli židé, vždyť v r. 1910, který byl základem nároků německých, oni hlavně udržovali německý ráz měst a všude se stavěli do řad našich národních odpůrců, zvláště také v Hranicích. Čím se více přirostřoval nápor sudetských Němců na naši republiku, tím úzkostlivěji se dívali židé na svou budoucnost. Po vídeňských židech přicházeli do Hranic záhy židé ze Sudet, od svých přátel se dovídali, že s nimi bude jednáno tak jako v Německu, a odcházeli nenápadně dříve, než Sudety budou obsazeny. Používali lázeňského období a trávili v klidu a míru letní dny v Teplicích. Bývalo zde vždy dosti židů, poněvadž mají více peněz a více vyhledávají lázně než naši lidé, ale letos byl jejich počet větší a pobyt delší. Někteří zůstali i po uzavření lázeňské sezóny. Nacházeli útulek i podporu u svých souvěrců a se strany české se proti nim nic nepodnikalo, ježto se čekalo na celkové řešení židovské otázky. Je však nepochybné, že není možné, aby zde zůstávali všichni, kteří u nás hledali dočasný útulek, pokoušejíce se o trvalé usazení. Počet židů v Hranicích usedlých po léta je dosti veliký a bude vyžadovati značného sebezapření našich lidí, aby k nim našli snesitelný poměr. Někteří se hned po převratu přizpůsobili, hlásili se jako Češi, posílali děti do českých škol, někteří zůstávali věrni své minulosti tím, že zapisovali při sčítání lidu židovskou národnost, ale dosti bylo těch, kteří po celých 20 let trvali při svém německví, němčili na ulicích i ve společnosti, horlivě podporovali německou menšinu. Teprve když národní socialismus na ně dolehl, začali se německé společnosti straniti a vyhledávali české prostředí. V obci kandidovala strana židovská vždy samostatně, v 1. volbách měli společně s Němci 6 mandátů, 1920 sami 2, od r. 1924 jen 1 – mnozí z nich volili s Němci, jen výjimkou hlasovali na české kandidátky –, při volbách do městské rady a do odborů se sdružovali s Němci a společně s nimi se připojovali k vládnoucím stranám. Tímto jednáním si

nezískali lásky našich lidí, kteří v nich viděli nutné zlo a trpce vzpomínali, jakými odpůrci české věci bývali starší z nich nebo rodiče dospívající generace v bojích o českost Hranic; i po českém vítězství většina z nich, kde mohli, podráždili našim lidem nohy. Až do převratu byly mezi nimi vzácné výjimky, které se sblížovaly více s Čechy, a i ti málo upřímně. Nelze se diviti, že protizidovská hesla nalézala v osudových chvílích národa tak živnou půdu; už v polovici října se objevily na chodnicích před židovskými domy i na domech nápisy Pryč s židy! nebo všelijaké kresby, z neznámých míst byly rozhazovány letáky téhož obsahu v noci z 12. na 13. prosinec, vydané Vlajkou v Praze, na nárožích byly nalepeny plakáty proti židům. Rozvážnější kruhy odsuzovaly takové útoky jako bezúčelné, ale přece jen všichni očekávali netrpělivě, kdy dojde k řešení židovské otázky. Je-li z 13 lékařů 5 židů, mezi 7 advokáty 3, je to přece jen veliký nepoměr v zaměstnáních, jež platí za nejvýnosnější, a kolik je obchodníků a jiných živnostníků židovských! To neodpovídá procentu židovského obyvatelstva. Dobře cítili, že přešly zlaté časy, kdy strhovali do svých rukou, kde bylo něco výnosnějšího na úkor našich lidí. Několik židovských rodin v Hranicích se chce vyhnouti neblahým následkům dnešních poměrů a přestupují do církve katolické, ale při dnešním nazírání na rasu to málo pomůže. Zdejší advokát Frank přišel na faru a vyjednával o přestup, byl při tom raněn mrtvicí a zemřel 17. listopadu. Měl vážnou srdeční vadu, která již léta ohrožovala jeho zdraví a byla příčinou, že se před 5 léty přestěhoval z Ostravy do Hranic; postavil si 3 domy v ulici Boženy Němcové.

Letos se usadili v Hranicích 3 čeští advokáti: v létě dr Pešek, dr Frgal, v listopadu dr Tomanec, který se přestěhoval sem z Nového Jičína, zůstali jen Pešek a Tomanec, koncem roku byli zde 4 čeští advokáti, 2 židovští.

V rozhlasu mluvila 15. listopadu *Květoslava Zikešová* z Hranic, která po dokončení studií byla postižena těžkou obrnou, že nemůže chodit; na požádání lékaře, který ji ošetřoval, vypravovala o své chorobě a o svých nadějích na zlepšení. Byl to dojemný obrázek zničeného života mladého děvčete. Několik stejně trpících se na ni obracelo s prosbami, aby jim poradila, jak se vyléčila, ač o tom nebylo ani řeči.

Když se již chýlily ke konci zábery pohraničního území Německem, Polskem, Maďarskem, nastávaly starosti o *úpravu vnitřních poměrů*. Šlo především o to zajistiti jednotu národa a dospělo se k tomu po dlouhých poradách utvořením Národní jednoty, v níž se měly soustřediti všechny strany kromě socialistů a komunistů, vedle ní dovoleno utvoření *strany práce*, která však se prohlašovala pro naprostou lojalitu ke

straně vládní. 12. listopadu ohlašoval rozhlasem red. Kocourek, že je nutno řešiti rychle všechny státní záležitosti a že tak učiní vláda s mocí skoro diktátorskou, které by se národ podroboval, když bude rychle provádět, co je prospěšno národu. Za těch okolností byl svolán na 17. listopadu sněm, poslanecká sněmovna a senát. Po svízelných jednáních byla se Slováky umluvena ústavní listina, jež byla sněmovnami schválena. 23. listopadu ohlašovaly noviny dohodu o nového presidenta, byl jím zvolen 30. listopadu president Nejvyššího soudu *JUDr Emil Hácha*, obdržel z 312 hlasů 272, 39 bylo prázdných, 1 pro gen. Zahálku. Druhého dne byla jmenována *vláda Národní jednoty s Beranem v čele*, min. zahraničí zůstal Chvalkovský, min. vnitra jmenován dr Otakar Fischer, financí Kalfus, školství Kapras, spravedlnosti Krejčí, obchodu, průmyslu a živností Šádek, veř. prací Dominik Čipera, zemědělství Feierabend, nár. obrany gen. Syrový, soc. péče Vladislav Klumpar, zástupce Slovenska Sidor, bez port. Havelka jako ředitel kanceláře pres. republiky. Byly jmenovány také vlády Slovenské krajiny s Tisou v čele, Podkarpatské Rusi s Vološínem v čele. U většiny ministrů bylo dbáno zásady, aby se na odpovědná místa postavili mladí lidé, odborníci, jen 3 byli přes 40, ostatní mladší.

Po ustavení vlády jsme slyšeli opětná prohlásování nového života pro výstavbu druhé republiky, při níž mělo býti odstraněno vše, co zavinilo naši pohromu. Svůj program rozvinula nová vláda ústy svého předsedy 13. prosince. Veřejnost přijala jeho slova s uspokojením, objevily se však skoro současně letáky, jež útočily na vládu a projevovaly nespokojenost s pomalým tempem práce. Takoví už jsme a nic nás nezmění, když se chystá něco prospěšného, hned se ozvou hlasy nespokojenců, které živí neustále rozpory v našem národním životě.

Sjednocení politických stran mělo ozvěnu také v Hranicích, šlo to však velmi pomalu. 25. listopadu se ustavil *prozatímní výbor Národní jednoty* pro město i pro venkov, městskému byl postaven v čelo hostinský Leopold Skřídlo, venkovskému J. Kuča z Ústí. V neděli na to se ustavil také přípravný výbor strany práce, předsedou byl zvolen ředitel nem. pojišťovny Vík. Místní organisace stran, jež utvořily NJ, se usnášely na rozejití, na př. 16. prosince se rozešla strana nár. sociální, téhož dne strana lidová; vidět, že rozhodování trvalo dosti dlouho a že se nechápal vážný příkaz doby pro úplnou jednotu. V občanstvu se horlivě rozebíraly veřejné záležitosti. Ozývalo se mnoho hlasů, že zůstane vše při starém, poněvadž se derou do popředí titíž lidé, kteří se neosvědčili v nedávné minulosti, někteří takoví nespokojenci zapomínali, že do nové jednotné strany vstupovali především příslušníci dosavadních stran a že bylo

těžko hledat zcela nové lidi pro veřejnou činnost. Necháпали, že je jejich povinností přihlásiti se k práci a že, když se k tomu neodhodlávají, nelze mluvit o okamžité výměně všech lidí; byla potřebná výměna lidí, kteří se naprosto neosvědčili, ale ještě důležitější bylo, aby i staří zkušení pracovníci změnili metody neústupné stranickosti a přizpůsobili se novým poměrům. Každý takový přerod je těžký a nedá se prováděti násilně bez důkladné přípravy. Mnoho se mluvilo i psalo o jednotě, ale dospívali jsme k ní jen zdlouhavou prací. Nestane-li se sjednocení národa brzy skutkem, budem k němu donuceni zase novým otřesem vnějším, ač bychom se snad tomu mohli rozvahou ve vlastních řadách vyhnouti.

Německo nám dávalo příklad rychlého postupu sjednocovací práce. Již 4. prosince se konaly v *Sudetech volby*, vlastně plebiscit pro Hitlera, za obrovské účasti voličstva 98,79 % voličů se vyslovilo pro Hitlera, jen 1,21 % proti. Podle novin čeští občané hlasovali skoro vesměs pro novou vládu, doufajíc, že tím usnadní svůj život v novém státě.

Ve dnech druhého převratu se ukázalo, *jaká moc nám vyrostla v rozhlasu* ve směru dobrém i zlém. Ze všech končin světa přinášely vlny etery zprávy o všem, co se děje, co se chystá. Český a slovenský se vysílalo z Vídně, z Varšavy, z Budapešti, z Moskvy, zprávy pravdivé i vymyšlené, a naši lidé naslouchali, ne aby zvěděli pravdu, nýbrž aby se rozčilovali nejdivočejšími zprávami. Všude, kde se na ulici ozval rozhlas, hned tu byla skupina lidí, kteří zprávy hltali. Zprávy si odporovaly, ale to nevadilo, hlad po novotách žádal stále nové potraviny. Co z toho všeho? Jen zmatek v myslích. Připadalo mi to jako nový způsob středověkého flagellantství, když lidé u přijímačů sháněli zprávy ze všech koutů světa, jen aby jimi drásali své nitro.

A co nedocílil rozhlas, to dovršovala *šeptaná propaganda*, která dále šířila zprávy cizích rozhlasů nebo tajné zvěsti, o jejichž původu nikdo nedovedl říci něco určitého. Co se slyšelo, to se vykládalo dále, a marné byly výstrahy úřadů v novinách i rozhlase, aby lidé takovým šeptům nevěřili, marné byly hrozby přísnými tresty pro rozšiřování zpráv. Kolik takových poplašných zpráv vzniklo jen o osudu Hranic.

Bolestné bylo, když v dobách našeho největšího ponížení a též v době, kdy jsme se začali soustřeďovat k nové práci, tak dychtivě byly přijímány zprávy o našich předácích. V prvních chvílích to byly pověsti o všem zlém, co spáchali lidé odcházející, mezi nimi i ti, kteří byli do nedávna velebeni jako naši největší dobrodinci, ale brzy nebyli ušetřeni takovými pomluvami ani lidé noví. Pokud to vycházelo od našich nepřátel, bylo to snadno vysvětlitelné, těm šlo o to, aby mezi námi budovali nedůvěru a rozpory, ale hluboce dojívalo, že podobné řeči vznikaly

••• Vojenská akademie, učebna

a byly šířeny mezi našimi lidmi, kteří pořád nemohli zapomenouti na *odporné způsoby staré stranické roztříštěnosti*. Knížka, v níž by bylo zaznamenáno vše, co se vypravovalo o událostech i lidech po Hranicích v těchto dnech, byla by nepříjemnou četbou a strašlivou obžalobou na zlomyslnost našich lidí, jimž není nic svato. Ani největší utrpení národa nás nedovedlo osvoboditi ze začarovaného kruhu pomluv a osočování.

Píši tyto řádky ve chvíli, kdy už není republiky československé, jen slovenská, kdy vojska německá obsadila celé naše území a na hradě Pražském vlaje vlajka vládce německé říše; před mými okny na náměstí Svobody stojí kolona německých vojenských aut, němečtí vojáci se procházejí městem, s mnoha domů vlají prapory s hákovým křížem.

V takových chvílích se vzpomíná s nesmírnou bolestí na to, jak jsme si počínali při počátcích veliké tragedie národní a jak jsme se potáceli s ohněm nad hlavou v malicherných pŕtkách osobních. Snad bylo přirozené, že se v prvních okamžicích hledali vinníci pohromy a že se sypala nevraživá slova na hlavy našich vůdců, že bylo sáhnuto na jejich sochy a obrazy, bylo také vysvětlitelné, že se proti tomu ozvala bouře odporu a odsuzování nevděku, ale nelze pochopiti, že z takových výměn názo-

rů mohly v našem městě vzniknouti *malicherné soudní spory*, o nichž vypravuje rubrika ze soudní síně v místních novinách. Význačný předák horké krve se vyjádřil příkře o našich obou presidentech, odehrálo se to v malém hospodském kruhu, bylo mu neméně ostře odpovídáno, věc se dostala do veřejnosti, byly z toho osobní urážky, které skončily u soudu odvoláním urážek i pokutami. To se nemělo stát mezi lidmi, kteří stojí v předních řadách naší společnosti.

Stejně neblahým zjevem této doby je, že sotva utichly první ohromující dojmy, místní listy se počaly zase vrhati na místní politické odpůrce a nemilosrdně je tepaly. Jak daleko to šlo, zřejmo z toho, že, když jeden týdeník slavil padesátku svého předáka Pešla, druhý napsal pamfletický útok na jubilanta, v němž opakoval vše, co mu dříve vytýkal. Nevím, jestli druhé město v republice, kde se děly podobné věci, ale při naší povaze se dá souditi, že byly takové případy také jinde, a nemůžeme se diviti, že jsme nedospěli k správnému chápání doby, aby se v naprosté jednotě národní hledala cesta k novému budování státu.

Lépe se vrátit ke kronice dnů. Dne 3. prosince se dával v Universu film *Nepřemožená armáda*, k němuž byly opatřeny obrázky letos při slavnostech akademie a jehož dějištěm jsou Hranice a hlavním obsahem život akademiků. Film byl po prvé promítán v Praze 28. října jako vzpomínka na nedávný ústup naší armády bez boje z hraničních opevnění. S různých stran byl vyslovován podiv nad nevkusným nápisem filmu, jehož účel bylo těžko chápat, poněvadž byl trpkou ironií na vše, co jsme prožili.

Počátkem prosince byla naše veřejnost zneklidněna *rozmanitými prorocstvími*, co nás čeká příští rok. Už jsem se zmínil na jiném místě o této časové chorobě, kdy lidem nestačí prožívati těžkou přítomnost, ale ještě se snaží odhalovati clony budoucnosti, aby se mohli trápit tím, co přijde nebo nepřijde. Letos nabylo rozšiřování věštek tiskem takového rozsahu a lidé se po nich tak honili, že vážné listy počaly důtklivě psáti proti této novověké pověře. Vláda mohla naříditi konfiskaci podobných zpráv, ale tím by se ničeho nedocílilo, ježto by se byly přece k nám dostaly z cizího tisku. Dnes můžeme říci, že bylo štěstí, že žádné prorocství nám nezvěštovalo národní tragedii, kterou prožíváme a jejíž konec je nedozírný.

Mikuláš přijel letos opravdu na bílém koni, 6. prosince napadl *první sních*, zprvu sice mokrý, ale druhý den mrzlo a zimní počasí trvalo až přes vánoce, po prvních mrazech se sice oteplilo, ale od 17. prosince byla tvrdá zima až přes Tři krále. Měli jsme krásné vánoce, napadlo hodně sněhu, mrzlo, takže mládež a přátelé sportu užili po dlouhé době všech

zimních sportů měrou vrchovatou. Necítili jsme tak ztrátu lyžařských terénů po říjnovém záboru. Bylo tak zvláštní, že sportovní rubriky našich novin po odstoupení pohraničí byly plny článků o tom, kde budeme lyžovat, a že různé kraje republiky se hlásily jako výborné terény lyžařské, ba i mezi sebou soupeřily. Zdálo se, že když při neštěstí národním podobné otázky tak zajímají národ, není tak zle.

Hellerova továrna, největší továrenský podnik v Hranicích, který byl v rukou židovských, byl stále velikou podporou německví, ač jeho majitel se dal pokřtít, se přizpůsoboval novým poměrům tím, že přešel do rukou české akciové společnosti, majitel zůstal ředitelem podniku. Nastaly některé změny v úřednictvu, aby se více uplatnil český živel.

Mikulášský trh se konal ve sněhu, zboží byly spousty všeho druhu a lidé nakupovali všechno možné do zásoby, nikde nebylo viděti nedostatku.

Rodičovské sdružení dívčích škol uspořádalo v Universu představení pohádky *Sůl nad zlato* dne 17. prosince, po představení byla nadílka pro chudé děti.

Odborná škola pro ženská povolání zařídila bohatý *vánoční bazar* prací svých chovanek, materiál jim poskytli místní obchodníci, pěkné a účelné součásti oděvu pro děti se těšily zasloužené pozornosti a byly brzy rozprodány, 760 Kč bylo odevzdáno pro uprchlíky.

18. prosince se konaly *volby na Slovensku*, bylo to vlastně hlasování po způsobu německém pro jedinou volební listinu, skoro 100 % voličů se vyslovilo pro vládu. Všechny menšinové národnosti byly na listině zastoupeny, jen Čechové ne.

Vánoční strom republiky byl odevzdán veřejnosti 20. prosince, po řeči prof. Glosa přejal strom v ochranu města starosta Čajka. Žákyně dívčí školy měšťanské a školy rodinné zazpívaly koledy, hudební čísla zahrála místní hudba OSHČ. Na penězích přijala Péče 9.086 Kč mimo četné věcné dary, viz výroční zprávu Péče o mládež 1938.

Dne 21. prosince uspořádal III. oddíl skautek se skauty voj. reál. gymnasia a lesnické školy *akademii* v Universu ve prospěch vánoční nadílky pro děti uprchlíků, vynesla 500 Kč. Akademie byla opakována 8. února 1939.

Dvě z nejstarších žen hranických zemřely brzy za sebou v prosinci, *Anežka Bagarová* ve věku 92 let, *Marie Kleislová* ve věku 84 let. Pamětníci starých dob odcházejí.

Na Štědrý den se rozloučil se životem po krátké chorobě profesor vyšší lesnické školy v. v. *František Jíra* ve věku 70 let. Pocházel z Českomoravské vysočiny (narodil se 3. dubna 1869 v Chudobíně) a v Hrani-

cích působil od r. 1896, kdy se lesnická škola německá sem přestěhovala ze Sovince. Byl vynikajícím odborníkem v lesnictví a vychoval několik generací lesnických. Po převratu přešel 1921 na českou lesnickou školu, kde působil až do pense 1924. Ač působil dlouho na německé škole, hlásil se vždy k češství, ale až do převratu se neúčastnil českého společenského života. Byl poradcem některých velkostatků v otázkách lesnických a též obci hranické přispěl mnohou radou v jejím lesním hospodářství. Byl jmenován čestným občanem města. Napsal také odbornou knihu o kaligrafii, jež byla jeho oblíbeným oborem, a vydal ji jako litografii pro účely školské. Pro své ušlechtilé osobní vlastnosti byl všude oblíben a jeho bývalí žáci na něho vždy vzpomínali s láskou.

Dne 26. prosince projížděl Hranicemi *president republiky dr Emil Hácha* na své cestě na Slovensko, zástupcové armády i civilních úřadů, jakož i čestné obecenstvo pozdravili p. presidenta za jízdy místním nádražím. Pobyl několik dní v Tatrách a navštívil hrob Hlinkův v Ružomberku. Touto pozorností se snaží naše vláda povznésti sympatie Slováků ke společnému státu. Jak ukázal vývoj, nemělo to účinku.

Přednosta soudu okresního *JUDr Antonín Sutorý* odešel 1. prosince do výslužby, stál tedy jen krátkou dobu v čele úřadu, viz r. 1937, 10. Jeho odchod souvisí s akcí vlády, aby co nejvíce starších úředníků odešlo do pense, aby se uvolnila místa pro úředníky, kteří se vrátili ze Sudet nebo ze Slovenska.

Výsledek snahy zařaditi do života naše lidi ukázal se v Hranicích tím, že úřadům bylo přiděleno 14 zaměstnanců, mezi nimi 3 vrchní komisaři, též na obci nastoupilo několik úředníků do všech kanceláří.

Byla vyřešena *otázka dvojího zaměstnání* v rodinách, ale teprve koncem prosince byly vydány příslušné směrnice, jež se začaly prováděti hned po Novém roce. Obavy zaměstnanců, že platy budou sníženy, se zatím nesplnily, jen chystaná reforma daňová ukazovala, jak budou zaměstnanci postiženi.

Pěkným příkladem spořivosti malých lidí je úsporný spolek *Mravenček*, který vyplácel 17. prosince úspory, jež dosáhly výše 160.000 Kč, na vánoční nákupy. Spolek má 280 spořilů.

Lázně *Teplíce* ukončily letos lázeňské období skoro nepozorovaně, ve dnech, kdy se chystalo obsazování sudetského území, se rozjeli hosté a lázně byly rychle uzavřeny. Letošní období bylo příznivé, lázně navštívilo 3891 osob, koupelí bylo 57.009. Sotva nastalo poněkud uklidnění, dělaly se přípravy pro další rozšíření lázní. Ani obvyklá zimní sezóna od 1. prosince letos nebyla zahájena, aby se mohly provésti přestavby v sanatoriu. Bylo tu podniknuto nové rozvržení místností v některých

částech budovy, hlavně však byl přestavěn vjezd do lázní od silnice zbrašovské, aby hosté nemuseli stoupat k lázním po příkrém svahu. Též v lázních samých se odstraňovaly poslední zbytky starých budov. Nežli nastala zima, byla rozbourána Kamenka a na jejím místě vyrůstala moderní budova, která se pojila k dosavadní lázeňské budově. Bylo zde po celou zimu rušno.

Zprávy o pracích obecních doplňují některými poznámkami podle zápisů o schůzích městské rady i zastupitelstva. Zastupitelstvo konalo za letošních rušných událostí politických jen 5 schůzí: 4. března, 29. dubna, 28. května, slavnostní, 28. června, v druhé polovici roku jen jednu schůzi 18. listopadu. Městská rada se sešla 27krát a projednávala pilně všechny záležitosti obecní i v dobách nejvážnějších.

Finanční záležitosti: Od 29./11. do 12./1. byla provedena revise městských podniků, od 18. do 22. ledna přehledka obecního hospodářství, zprávy byly přečteny ve schůzi 4. března a projeven souhlas s návrhy revisní zprávy, vyjma stupnicí hodinových mezd; byly ponechány dosavadní mzdy se zřetelem na stoupající index cenový. Při té příležitosti konstatováno, že celková situace obce je poměrně dobrá, díky provedené úpravě obecních dluhů a zavedení obecních dávek a poplatků, jakož i jejich energickému vymáhání. Po stránce věcné a hospodářské nebylo zjištěno závad. Jsou-li jaké, bylo by je možno zjistit jen podrobnou revisí, jež by trvala nejméně 6 měsíců a byla by pokračováním revise ředitele Pozdíška z r. 1934.

Na základě výnosu zemského úřadu o 8. února 1938 o revisi bylo usneseno místo zápůjčky 2,078.000, jež byla usnesena 21. prosince 1937, opatřiti z Hypoteční banky zápůjčku 550.000 na úhradu pasivních nedoplatků řádného a mimořádného hospodaření

		225.000
Alešova ul. okresu	45.000		
hrazení Veličky	50.000		
Purgešova ul., zbytek	15.000		
výzbroj hasičů	32.000		
CPO, vybavení	23.000		
soudní útraty, Hudec	<u>50.000</u>	215.000
na stavbu pece v plynárně		50.000
adaptace lidových lázní		30.000
interkalare půjčky		<u>30.000</u>
	úhrnem		550.000 Kč.

Pensijní fond zaměstnanců města k 31./12. 1937 Kč 635.475,35 usneseno likvidovat.

Min. soc. péče povolilo státní příspěvek na nouzovou práci – úprava náplavky, tržiště – 7 Kč denně do nejvyšší částky 5000.

Rozpočet na r. 1938 byl schválen zemským výborem 25. ledna.

V téže schůzi byly schváleny uzávěrky podniků za r. 1936 ve znění, jak byly stanoveny při revisi: a) plynárna zisk 4.856,77 místo původně vykázaného zisku 13.027,85, koncem roku zůstává nehražená ztráta 56.808,80; současně odepsáno nedoplatků 3.117,65. b) Lidové lázně: ztráta 14.897,50, včetně ztrát za léta předchozí 56.134,34, uhradí se v mezích obecního rozpočtu.

Ve schůzi 29. dubna: Zemský úřad povolil 9. splátku na vodovod 30.000 a navrhl ministerstvu veřejného zdravotnictví vyplacení obdobné zálohy na příspěvek státní.

Vodné se vyměří 5 % nájemného; kde se nedosáhle podle vodoměru této výše, bude částka doplněna na výši všeobecného vodného.

Zemský úřad vzal na vědomí zprávy o revisi a ponechal mzdy, jak bylo navrženo zastupitelstvem, bez nároku na bezplatný odběr plynu, účetnímu a pokladníku byl povolen odběr 20 m³ plynu a 2 q koksu po 20 Kč. Všechna úsporná opatření podle návrhů revise mají být hned provedena. Výlohy revise stanoveny 1.752,20 Kč.

Byly odepsány nedobytné pohledávky v plynárně 12.226,21 Kč, mezi nimi značné částky některých občanů, též menší nedoplatky ve vodárně, za pozemky. Poplatky za používání loubí 6.680 byly rovněž odepsány, dále nebudou předpisovány. Odepsány částky dávky z nájemného.

Ve schůzi červnové nařídil zemský úřad přehlídku nového účtování v plynárně a vodárně. Ministerstvo zemědělství povolilo konečnou splátku na vodovod 5000 Kč. Bylo povoleno vybírat 5% přírážku ke státnímu poplatku z převodu nemovitosti mezi živými, převody od 1./5. 1938 – 31./12. 1940.

Jiná usnesení: Na obranu státu věnováno 10.000, město je členem NJ s příspěvkem 100 Kč. Dávka z lihovin paušalována na 9.500 Kč. Spor s majorem Watzlawikem urovnán náhradou 4.000 Kč za škodu, jež mu vznikla zaplavením nemovitosti ve Wurmově ul.

Dodatečný rozpočet na r. 1938 s použitím pozitivní přírážkové rezervy ve výši 509.099,65 rozvržen na pasivní nedoplatky z minulého roku takto:

lázně, dopl. stavebního nákladu	20.265,-
Ing. Holec, krajníky	35.630,
místní školní radě doplatek rozpočtu	86.923,
Beseda, doplatek stav. nákladu	277.973,
plynárně za plyn a koks	35.308,65

min. rozpočet 1938 CPO	23.000,
Hasičský sbor	32.000,-
	celkem 509.099,65 Kč.

Účetní závěrky za r. 1937:

místní školní rada, příznivější o	5.891,05
plynárna, ztráta	17.879,71
lidové lázně, ztráta	6.842,80
vodárna, zisk	20.649,28
chudinský fond, příznivější o	1.276,95
hřbitovní fond,	922,69
hlavní účet, přebytek	760.067,48
se zřetelem na hospodaření min. let	210.536,39
min. hospodářství, schodek	196.484,77

Rozpočty na r. 1939:

místní školní rada,	potřeba 151.640,	úhrada 18.550,
		schod. 133.090
újezdni měšť. školy	99.678,	750,
		schod. 98.928,
na Hranice připadá	28.655,	
plynárna	568.401,	561.603,
	zisk 6.771,	
investice	241.155,	výpůjčkou 234.384,
		a zisk , ,
lidové lázně	15.267,	25.150,
	ztr. 7.883,	
vodárna	480.100,	486.027,
	zisk 5.927,	
mimořádná	40.090	výpůjčkou,
chudinský fond	75.820,	11.800,
	ztr. 64.020,	
hřbitovní fond	33.500,	
hlavní účet	2,582.383,	1,941.857,
		schodek 640.526,
15% na daň domovní	236.434,	400 % na ostatní daně 404.092,
mimořádný rozpočet, potřeba	700.000	výpůjčkou.

Odměna starostovi 7.200, 1. nám. 1.800 ročně.

Ve věcech finančních byla podána řada odvolání: okr. úřad vyhověl odvolání Ant. Vrány ve věci zápůjčky 2,078.000, zamítl odvolání proti

příspěvku na stavbu hospodářské školy, zemský úřad zamítl odvolání téhož stran zápůjčky z obecního pensijního fondu. Nejvyšší soud správní zamítl stížnost L. Růžičky o obecním hospodářství.

Mimořádné poměry způsobily v obecním hospodářství mnohé změny, nebylo možno řídit se schváleným rozpočtem, ve schůzi 15. listopadu podávala účtárna předběžnou zprávu o větších neočekávaných vydáních a teprve koncem roku bude možno podati přesný přehled o všech změnách.

K finančním záležitostem patří také *otázka Besedy*, která byla na programu skoro všech schůzí. Zemský úřad 29./3. 1938 č. 2074/II/3 zamítl odvolání L. Růžičky a J. Čhala, podané do usnesení okr. výboru z 21./12. 1936 ve věci přestavby zadního traktu Besedy. Ve schůzi 28. června byl čten výnos okr. úřadu z 19./5. 1938 č. 10547/XI týkající se přezkoušení účtů za přestavbu Besedy a vzat na vědomí ve shodě s finanční komisí s tím, že se obec má příště řídit připomínkami výnosu. Souhlas většiny až na 7 hlasů. Doplatak stav. nákladu 277.973 má býti zaplacen z přebytků přírážek. 10./9. 1938 č. 34.110/II/3 zamítl zemský úřad odvolání dr. Sajdáka a druhů do výměru okr. úřadu z 18./3. 1938 č. 2593/II týkajícího se náhrady škody způsobené obecními funkcionáři přestavbou Besedy. Snad není daleká doba, kdy záležitost přestavby besední bude uložena mezi ukončené věci.

Obecním zastupitelstvem byl také schválen rozsáhlý plán *systematisace* míst zaměstnaneckých, bylo systemisováno místo 2. právníka v Ib, 10 míst v pomocné kanc. služby, 1 zřízenec policejní, místo školníka rodinné školy, pro plynárnu: pokladník, plynmistr, vrchní montér, ved. strojník, 3 topiči, 3 pomocní topiči, 2 montéři, 2 výp. dělníci; 2 místa učitelé mateřské školy. Stanoveny požítky pro každou sílu, ustanovení smluvní. Říjnové události tyto plány změnily a přiděl nových zaměstnanců ze zabraného území způsobí zcela nové poměry v obecních službách, až veškerá nařízení budou uskutečněna.

V letní době upraveno zase úřadování městských úředníků, pro styk se stranami vymezeny hodiny od 8–12, od května do září se úřaduje od 7 do 2, v sobotu do 1, od října do konce dubna od 8–12, odp. 1/2 2–1/2 5, v sobotu od 8–1.

Jména ulic: 28./6. přejmenována ulice Radnická na ul. dr. Ed. Beneše, 18./11. pojmenována cesta ke Kostelíčku cestou Jana Hlavice, který se horlivě přičiňoval o udržování Kostelíčka.

Prodeje pozemků: Byl učiněn knihovní pořádek ve změnách pozemkových při stavbě silnice ke Zbrašovu, provedené 1935. – Olšovský zaplatil za postoupenou parc. 2421/1 44 m² po 40 Kč za 1 m. Em. Nevrk-

lovi prodána parc. 2445/1 v Teplické ul. 30 m² po 30 Kč. Pozemek pro vodovod u Hromůvky zakoupen od manželů Vývodových podle zápisu z 25./1. 1938. – Marii Oulehlové prodána parc. 660/42 769 m² po 5 Kč. J. Čihalovi parc. 660/29 822 m² po 5 Kč. Se železniční správou uzavřena smlouva o parc. 1834 530 m² a parc. 1889 60 m², 17 Kč za 1 m². Bývala obecní cesta do Hůrky postoupena majitelům přilehlých pozemků za 15 Kč 1 m². Schválena dohoda s majiteli pozemků potřebných k hrazení Veličky nad viaduktem, obec jim dá náhradu ze starého potoka nebo zaplatí diferenci 1 Kč za m² a naopak. H. Pavezkovi prodána parc. 917/1 2115 m², čistá plocha po 15 Kč, plocha na ulici 450 m² po 12 Kč.

Byla stanovena stavební čára v Teplické ul. od hotelu Litovel po odbočku do Kropáčovy ul., námítky J. Dvořákové zamítnuty. Schválen dílčí polohový plán v trati Struhlovsko parc. 581/2 na stavenišť. Náhradní komunikace, vybudované v kat. území města při stavbě tratě Hranice – Lideč v 0–7.100 km převzaty obcí.

Ve schůzích městské rady i zastupitelstva řešeny *četné otázky školské*, návrhy na obsazování míst, pobočky, volby do újezdni školní rady, dále záležitosti domovského práva, chudinské podpory, koncesí atd.

Mnohé z podnětů zůstaly neuskutečněny nebo se dále projednávají, tak převzetí ulic k divisi, ul. Trávnícké, Wurmovy okresem, o něž mělo býti žádáno podle usnesení m. rady 24./2., nebo zřízení chodníků na náměstí, jež se projednávalo 20. května, bylo počítáno s nákladem 83.045 Kč, na to majitelé domů 42.534, obec 40.511, probírán plán celkové úpravy Žerotínova náměstí, na př. chodníky kolem kostela. V září byl opatřen plán architekta dr Caivase z Prahy na úpravu náměstí u fary za 150 Kč, ale ke konečné úpravě došlo až na jaře 1939.

Velmi mnoho starostí způsobily poměry říjnové a deputace města navštívila 17. října skoro všechna ministerstva. Šlo o zachování posádky, o úpravu delimitační čáry, o dálnkovou silnici, o obchodní školu i stavbu nádraží, o zřízení výtopy, o továrnu tabákovou, o krajský soud. Potom jednáno o zřízení vychovatelny, která měla býti přenesena do Hranic z Nového Jičína, i k Bažovi do Zlína se vypravila deputace, aby tu jednala o průmyslovém povznesení města. Bylo mnoho podnětů, mnoho plánů, ale vývoj událostí nám brzy ukazoval nové cesty. Nesplnilo se ani to, co bylo najisto slíbeno: zachování vojenské akademie, velitelství divise, umístění 15. pěšího pluku i pluku dělostřeleckého.

Stejný osud stihl radikální návrhy podané ve schůzi 28. října: jen české jméno města, české nápisy všude, zrušení německé školy obecné, mateřské – má se zabrat pro uprchlíky –, zaměstnávatí jen české lidi, cizí příslušníky ze závodů vykázat. Rodily se takové návrhy v našich hla-

vách, ale kdo klidně uvažoval, byl si vědom, že nový poměr k Německu nepřipustí takových změn. Bylo to vše předčasné, když jsme nevěděli, co ještě přijde. Značného nákladu si vyžádala všechna opatření pro CPO, městská rada 4. listopadu uzavřela účty, zvláště za benzin a petrolej, a postarala se o řádné uložení a zabezpečení inventáře.

Socha pres. Masaryka byla zatím uskladněna *ve skladišti* firmy *Vulkania v Prostějově* a veškeré účty byly zaplacený.

Na schůzi 15. prosince ohlásilo 7 členů městské rady ustavení *klubu Národního sjednocení*, který vytvořil novou většinu radniční. Mluvílo se o tom, že hromadnou resignací členů NJ bude umožněno dosazení nových lidí na radnice, ale ve schůzi 18./11. starosta sdělil, že podle došlého dopisu nelze přijímat žádné resignace členů měst. zastupitelstva nebo rady, ježto dosud nebyla zrušena branná povinnost státu, jež ukládá těmto zástupcům jisté povinnosti. V novinách se vyskytla i zpráva, že bude jmenován vládní komisař, ale nestalo se tak. Poměry ještě nebyly zralé pro dalekosáhlé změny v obcích a teprve příštím rokem se poznenáhlu přikročovalo ke změnám.

Obecní knihovna a čítárna se zvětšila o 272 svazků, z nich darováno 94, ubylo 50 svazků, na konci roku 5.969 svazků. Byla otevřena 5krát v týdně, celkem 50 týdnů. Čtenářů bylo 464, celkem vypůjčeno 16.410 svazků, z toho 995 děl naučných, spisů pro mládež 2.070. Poplatky: knihy zábavné 10–50 h, naučné 10–50, časopisy 20–50, za novinky 1 Kč. V čítárně bylo vykládáno 46 časopisů–revuí, 55 novin, byla otevřena denně 3 hod. od 17–20, celková návštěva 20.182 osob. V knihovně příruční je 115 svazků. Zpráva pokladní: z r. 1937 1.586,15, od obce celkem 12.600 – v tom 3.000 Kč odhadnut nájem místností –, poplatky za knihy vynesly 3.559,20, jiné poplatky, zvláště za prodané seznamy knih, 2.004,80, za prodané noviny 1.122,70, celkový příjem 20.872,85. Vydání: za knihy, časopisy 8.700.000, správní výlohy, nájemné, světlo, otop 6.729,95, knihovník 2.400, správce čítárny 1.800, zbytek 1.242,90, skutečně vydáno 19.629,95. Ve správě nebylo změn, předsedou knihovnické rady je odb. učitel Alois Spáčil, knihovníkem Frant. Benoni, štábní účetní rotmistr voj. akademie.

Čtenáři podle povolání a pohlaví: žáci do 14 let 20, žáci střední školy 83, učedníci 8, muži nesamostatně zaměstnaní 48, samostatně zaměstnaní 31, zemědělci 14, úředníci 72, volná povolání 7, posluchači vys. škol 6, vojáci 7, žen 168, mezi nimi nejvíce žen a dívek v domácnosti 72, studentek vyšších škol 32. Proti minulému roku lze pozorovati pěkný přírůstek čtenářů, je to především výsledkem značného rozmnožení knihovny novými spisy, jež jsou pilněji čtenáři vyhledávány a půjčovány i za zvýšený poplatek.

Přehled kulturní činnosti:

1. Přednášky:

4. ledna Zvěřinová, O čsl. jednotě mezi ženami, ŽNJ,
7. ledna Hajzner, O bojových plynech, CPO,
8. února, závěrečná přednáška, CPO,
17. února Frant. Čajka, O úkolech samosprávy, AFK,
- od 28. února náboženské přednášky Matice Cyrilometodějské,
28. února Jiříček, Brannost národa, CPO,
2. března Laifr, O Masarykovi, Sokol,
8. března O skautingu, polních hrách a pobytu v přírodě, Skaut,
9. března dr Hoblík, O vzájemnosti čsl v l. 1848–1865, voj. akad.,
26. března Československý večer, viz str. 24,
28. března Jiříček, Brannost národa, OOS,
3. dubna zahájen elektrotechnický kurs,
4. dubna Herbenová-Šípová O J. Herbenovi, OOS,
- od 15. února kurs dobrovolných sester ČČK,
24. dubna Koudelka, Čína a Japan, MSS,
4. května dr Dvorský, O gen. Štefánikovi, OOS,
24. května Plamínková, O pí Charlottě Masarykové, žen. org.,
3. prosince film Neporažená armáda v Universu.

2. Divadla:

18. března Mácha, Na stráž republiky, Skauti,
 20. března Čapek, Matka, Olomoucké divadlo,
 22. března Hanek, Letiště hlásí, MLL,
 2. dubna Perníková chaloupka, dívčí měšťanská, opakováno,
 12. dubna Huxley, Mládenecký život, Sokol, herci z Přerova,
 24. dubna opereta Pod sv. Hostýnkem, Orel, opakováno,
 30. dubna Werner, Choulostivá situace, DTJ,
 5. května Fastr, Pražské švadlenky, opereta, Sokol, opak.
 29. května Kvapil, Oblaka, OOS,
 11. listopadu Za naší salaší, opereta, Olomoucké divadlo,
 27. listopadu Další prosím, opereta, Pištěk,
 2. prosince Láska Omara Paši, opereta, Olom. divadlo,
 17. prosince Sůl nad zlato, rod. sdružení dívčí školy.
- Několik dětských představení orelského živého Kašpárka.

3. Koncerty, hudební večery:

6. března Mozart, Requiem, Jurik, opak. v Lipníku a ve Frenštátě,
16. března J. Strauss, Večer valčíků, sokolovna,

- 17. března besídka dívčí obecné školy,
- 24. dubna besídka chlap. obecné školy,
- 8. května Svátek matek,
- 11. května Večírek hudební školy,
- 22. května Den národních písní, školy a Jurik,
- 4. června Akademie odbočky ČOL,
- 26. června Koncert Péče o mládež, OSHČ,
- 18. července, Dětský orchestr z Nejdeka, Universum,
- 4. září OSHČ ve prospěch sbírky na obranu státu,
- 21. července Dětem uprchlíků, akademie skauti, voj. rrgymnasium.

4. Výstavy:

- 24. dubna výstava gobelínů, OOS,
- 15. května výstava díla Masarykova, legionáři,
- 16. června Odborná škola pro ženská povolání, výstava prací žákyň,
- 3. až 9. dubna výstava památek na J. Herbena.

Kulturní život v první polovině roku byl vyčerpán značnou měrou různými podniky, jež se vztahovaly k oslavám 20-letí republiky, v druhé části roku zatlačovaly kulturní činnost do pozadí veliké události politické.

Tyto události měly také účinek na spolkový život, po státním převratu se ukázalo, že bude nezbytno revidovati náš spolkový život a zjednodušiti jej tak, jak toho skutečná potřeba národa vyžaduje. Nebylo možno, aby dále trvalo 110 českých spolků v Hranicích, které si činností překážejí, článek v Přehledu č. 47. Mimochodem uvádím, že se v září rozešel spolek *Schlarafia*, německožidovský spolek zábavný založený před válkou, jeho členy bývali i čeští lidé, posledním předsedou byl soudní rada Antonín Schimon. Po jeho smrti se spolek rozešel, hlavním důvodem byl vývoj poměrů mezi židy a Němci.

Meteorologický přehled 1938

	Leden	Únor	Březen	Duben	Květen	Červen	Červenec	Srpen	Září	Říjen	Listopad	Prosinec
Průměrná teplota	-1,4	-0,1	5,7	5	12,1	17,2	19,2	18,9	12,7	9,99	5,65	-3
nejvyšší	24.	28.	22.	3.	21.	28.	2.	2.	25.	14.	5.	11.
	8-3	10-2	21	22-3	28-4	30-5	31-5	32-3	25-3	20-6	14	8-2
nejnižší	5.	18.	14.	30.	9.	24.	7.	26.	27.	16.	27.	27.
	-18.6	-7.2	-6	-6-4	-2-3	4	7	6	3-5	0-4	-4-3	-19
pod 0° dní	10	16	2									19
0-10°	21	12	25	27	9				1	11	28	12
10-15°			4	3	13	7	3	5	19	18	2	
15-20°					9	14	18	14	10	2		
nad 20°						9	10	12				
Dní jasných		4	4		5	5	3	6	9	1	2	
zamračených	10	12	7	10	9	8	10	12	7	18	16	22
se srážkami	25	8	10	15	11	7	18	16	3	17	12	17
se sněhem	13	2	2	2								10
s bouřkou			2		3	8	9	9	2			
Tlak nejvyšší	23.	25. 26.	5.	11.	10.	8.	7.	1.	23.	12.	14.	17.
	50-3	52-6	51-9	48-8	48-3	45-4	45-4	44	46	48-2	50-9	51-5
nejnižší	29.	11.	26.	3.	2.	29.	1.	25.	1.	27.	22.	31.
	17-9	23-8	29-6	26	31-3	32	31	29-9	32-4	33-4	20-9	30-4
Sněhu v cm	9.	14. 16.	12.	10.								31.
	31	1.5	0.5	2.5								12
	27 dní	8 dní	2 dní	-								16 dní
Největší srážka v mm	12.	10.	3.	30.	30.	12.	27.	12.	1.	26.	22.	6.
	18	18.6	3-4	22-4	11.1	26-5	37-8	49-7	93-9	12-2	18-5	4

Únor 1948

60. výročí února 1948

9. července 1993 přijal parlament České republiky zákon č. 198/1993 Sb., O protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. V tomto dokumentu se kromě jiného praví: „Komunistická strana Československa, její vedení i členové jsou odpovědní za způsob vlády v naší zemi v letech 1948–1989, a to zejména za programové ničení tradičních hodnot evropské civilizace, za vědomé porušování lidských práv a svobod, za morální a hospodářský úpadek provázený justičními zločiny a terorem proti nositelům odlišných názorů, nahrazením fungujícího tržního hospodářství direktivním řízením, destrukcí tradičních principů vlastnického práva, zneužíváním výchovy, vzdělávání, vědy a kultury k politickým a ideologickým účelům, bezohledným ničením přírody a prohlašuje, že (...) režim založený na komunistické ideologii, který rozhodoval o řízení státu a osudech občanů v Československu od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989, byl zločinný, nelegitimní a je zavrženíhodný. KSČ byla organizací zločinnou a zavrženíhodnou (...). Odpor občanů proti tomuto režimu (...) byl legitimní, spravedlivý, morálně oprávněný a je hodný úcty.“¹⁾

V souvislosti s 60. výročím únorových událostí v roce 1948 bylo vydáno nemálo prohlášení, historických studií, byla natočena řada televizních dokumentů. Únor 1948 zůstává paradoxně „věčně živý“ jako tragický mezník novodobé historie českého národa. Jako varování, se kterým se bude česká společnost ještě dlouho potýkat a vypořádávat, také protože po schválení zákona 198/1993 Sb. nebyly vyvozeny důsledky vůči viníkům zločinů komunistického režimu. Objektivní zhodnocení fatální porážky svobodomyšlných vrstev národa v únoru 1948 může napomoci k regeneraci a plnému rozvoji kladných prvků demokratického systému, k jehož nastolení Češi, ještě ve svazku se Slováky, vykročili v listopadu 1989.

1) Zák. č. 198/1993 Sb., ze dne 9. 7. 1993, O protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu. – Všechna zdůraznění kurzívou v citovaných textech jsou dílem autora.

Jeden z největších státníků 20. století, britský premiér a spisovatel Winston Churchill (1874–1965), vyslovil moudré varování: „Národy, které zapomínají na své dějiny, jsou odsouzeny k tomu, aby si je prožily ještě jednou.“²⁾

Únor 48 – cesta k upevnění stalinismu ve střední Evropě

Je historickým faktem, že taktovku osudových dní února 1948 drželi v rukou vedoucí představitelé komunistických stran v Praze a Moskvě. Ostatně události v Československu v únoru 1948 nemohly překvapit nikoho, kdo pozorně sledoval vývoj v evropských zemích, osvobozených z nacistického jha Sovětskou armádou. V Bulharsku byla činnost jakékoliv opozice zlikvidována komunisty už v září 1946, ačkoliv KS Bulharska byla nejmenší politickou stranou zastoupenou v protifašistické Vlastenecké lidové frontě. Obdobný vývoj proběhl v Rumunsku, Maďarsku i Polsku. Nelítostné perzekuci, spojené s mnoha popravami, byli v těchto zemích vystaveni vedoucí nekomunističtí organizátoři protinacistického odboje. V Bulharsku byl v roce 1947 ve vykonstruovaném procesu odsouzen a popraven představitel zemědělců Nikola Dimitrov Petrov (1889–1947). Z Polska musel před podobným osudem uprchnout na západ předseda exilové polské vlády, v letech 1945–1947 vicepremiér a předseda nejpočetnější nezávislé lidové strany (PSL) Stanislaw Mikołajczyk (1901–1966). „Taktněji“ se s předsedou Malozemědělské strany, která s převahou vyhrála všeobecné parlamentní volby v listopadu 1945, ministerským předsedou v letech 1946–1947, Ferencem Nagym (1903–1979), vypořádali komunisté v Maďarsku. Zaplatili mu jízdenku do neutrálního Švýcarska. Hůře dopadl generální tajemník této strany Béla Kovács (1908–1959). Protože byl chráněn poslaneckou imunitou, odvezlo ho do sibiřského gulagu sovětské NKVD.

Také scénář porážek nekomunistických stran byl vždy stejný. Do koalických vlád vstoupili komunisté pod podmínkou, že jim bude přiděleno křeslo ministra vnitra. Tím se jim dostaly do rukou státní archivy. Krátce po porážce nacismu nebylo problémem „objevit“ na kteréhokoliv nepohodlného politika kompromitující materiály, „dokazující“ jeho kolaboraci s nacistickými či fašistickými režimy nebo organizacemi. Zvláště když součástí ministerstev vnitra se ve všech těchto zemích stala komunisty plně ovládaná státní tajná bezpečnost. V Československu zmíněnou metodu umně uplatnil v roce 1947 slovenský povereník vnitra a pozdější normalizační prezident Československé socialistické republiky Dr. Gustáv Husák (1913–1991) proti vedoucím představitelům slo-

2) Karel Durman – Miroslav Svoboda: Slovník moderních dějin, Praha 1969, s. 394.

venské Demokratické strany. Policejní persekucí stranického vedení Demokratické strany se komunistům podařilo zcela zvrátit výsledky voleb v roce 1946, které demokraté na Slovensku přesvědčivě vyhráli. Snaha zabránit komunistům, aby úplně ovládli Sbor národní bezpečnosti odvoláváním velitelů, kteří nebyli členy KSČ, byla nakonec příčinou demise ministrů tří nekomunistických stran československé vlády 20. února 1948. V českých zemích komunistické „revoluční spravedlnosti“ velice napomáhaly tzv. dekrety prezidenta republiky, vydávané Dr. Edvardem Benešem od 15. října 1940 do 27. října 1945. Mimořádně byl využíván ke skandalizování nepohodlných osob zejména tzv. Malý retribuční dekret o trestání některých provinění proti národní cti, vydaný spolu s 22 dalšími dekreti 27. října 1945, tedy v den, kdy tato naprosto výjimečná a kontroverzní pravomoc hlavy státu skončila.

Nevyšimavost českých demokratických politiků k zavádění třídní nenávisťi prostoupených stalinistických režimů v Bulharsku, Maďarsku a Rumunsku mohla být dána tím, že tyto země byly ve 2. světové válce spojencem hitlerovského Německa. Ale poválečný osud Polska, bojujícího po celou válku hrdinně s hitlerovci a po roce 1945 proti vůli zdrcující většiny občanů ztotočeného komunismem, rozhodně neměl zůstat nepovšimnut. Otázkou samozřejmě zůstává, zda ve velmocensky rozdělené Evropě pro tehdejší ČSR vůbec existovala jiná, demokratičtější alternativa. Zvláště když čeští nekomunističtí politici po smutných zkušenostech Mnichova a následného reálného nebezpečí likvidace českého národa hitlerovským Německem považovali částečnou redukci občanských práv a státní suverenity ČSR sovětským spojencem za přiměřenou daň zajištění obrany před obávaným germánským ohrožením v budoucnu.

Zdání státní suverenity ČSR bylo rázně ukončeno, když 9. července 1947 přijala koaliční vláda Národní fronty vedená komunistickým předsedou Klementem Gottwaldem (1896–1953) jednomyslně velkorysý projekt pomoci USA, nazvaný Marschallův plán. Následovalo „pozdání“ tříčlenné vládní delegace v čele s Gottwaldem do Moskvy ke Stalinovi a tatáž vláda, opět jednomyslně, americkou pomoc odmítla. Po republice se tehdy rozšířil povzdech člena delegace, ministra zahraničí Jana Masaryka (1886–1948): „Odejel jsem do Moskvy jako československý ministr a vrátil jsem se jako Stalinův pacholek.“ Není vyloučeno, že právě tato větička stála Jana Masaryka 10. března 1948 život.³⁾

3) O této problematice například: Piotr S. Wandycz: Střední Evropa v dějinách, Praha 1998, s. 222–250; František Hanzlík: Vojenské zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950, Úřad dokumentace a vyšetřování zločinů komunismu, zejména s. 172–207;

Specifika Hranic po roce 1945

Náš výklad započneme v létě roku 1947. V létě, které bylo mimořádně „horké“, a to nejen extrémními klimatickými podmínkami a katastrofální neúrodou. V tomto horkém a suchém létě se v Evropě naplno rozhořela „studená válka.“

Okresní město Hranice bylo v roce 1947 mnohem důležitějším politickým a společenským střediskem střední Moravy, než by tomu napovídá počet obyvatel. Ve městě sídlily dvě školy s celostátní působností.

Lesnická škola, od roku 1896 německá, v roce 1921 přeměněná v česko Zemskou lesnickou školu, pokračovala po porážce nacistů s výchovou českého lesnického dorostu. Pedagogický sbor školy představoval důležitou část nekomunistické inteligence města.

V ovzduší narůstající politické krize vládní koalice stran tvořících tzv. Národní frontu ovšem daleko více pozornosti poutala Československá vojenská akademie. Byla od roku 1920, s přerušením v letech nacistické okupace, jedinou internátní vojenskou školou vychovávající poručíky československé armády. Československá armáda se v roce 1947 ještě řídila předválečnými řády a předpisy. Vrchním velitelem zůstával prezident Dr. Edvard Beneš (1884–1948). Demokraticky smýšlejícími občany byl Beneš považován za nositele odkazu zakladatele československé státnosti T. G. Masaryka (1850–1937) a za hlavní překážku nastolení totalitní diktatury. Absolventi i bývalí pedagogové hranické Československé vojenské akademie se důstojně zapsali do dějin domácího i zahraničního protinacistického odboje. 260 pedagogů, velitelů a absolventů VA Hranice položilo v boji proti nacismu život. Hranicemi před 2. světovou válkou prošli hrdinové odboje – nadporučíci Adolf Opálka (1915–1942), Josef Ocelka (1919–1942), kapitáni Alfréd Bartoš (1912–1942), Václav Morávek (1904–1942), Otakar Jaroš (1912–1943), Jiří Král (1910–1940), štábní kapitán Alois Vašátko (1908–1942), generálové Ján Golian (1906–1945), Bedřich Homola (1887–1943), Oleg Svátek (1888–1941), Otakar Zahálka (1891–1942), stejně jako velitelé zahraničních i domácích ilegálních odbojových jednotek a organizací generálové Sergej Ingr (1894–1956), Heliodor Píka (1897–1949), Ludvík Svoboda (1895–1979), Karel Klapálek (1893–1984) a mnoho dalších.

Velitelský sbor akademie byl v roce 1947 tvořen z velké části z bývalých zahraničních vojáků východní i západní fronty 2. světové války. Mnozí z nich na vlastní kůži poznali zruďnou podobu stalinského komu-

Robert Kvaček: České dějiny II., Praha 2002, s. 175–183; Karel Jech – Karel Kaplan: Dekrety prezidenta republiky 1940–1945. Dokumenty sv. 1.–2, Praha 1995.

•• Osvobození Hranic Rudou armádou v roce 1945, Radniční ulice. Foto: Karel Zaoral

nismu a hleděli do budoucna s oprávněnými obavami. Právě v roce 1947 se v akademii, jako protiváha stále agresivněji vystupujícím osvětovým důstojníkům řízeným KSČ, zformovala skupina protikomunistických velitelů a akademiků, vedená zástupcem velitele akademie plk. Alexandrem Kordou (1907–1958). Tito vlastenci byli ochotni angažovat se v zápase o udržení svobody, lidských práv a nezávislosti země podobně, jako se angažovali v boji proti nacismu. Když v létě roku 1947 využili komunisté diskreditace části vedení slovenské Demokratické strany k rozšíření propagandy, že tato strana je vlastně maskovanou následnicí Hlinkovy ľudové strany, ustavil Alexander Korda v Hranicích tzv. Československou společnost. Z jeho iniciativy ONV v Hranicích uzavřel patronátní spolupráci s ONV a MNV v Banské Bystrici. Hranice navštívila delegace ONV a MNV Banská Bystrica a setkala se s představiteli města. Hraniční představitelé naopak zavítali do povstalecké Banské Bystrice. Členové ONV a MNV Hranice díky tomu mohli porovnat „objektivitu“ informací českého rozhlasu a tisku, zvláště informačních prostředků kontrolovaných komunisty, o průběhu Slovenského povstání na podzim roku 1944, o zásadní roli Demokratické strany v tomto povstání i o konkrétní situaci na Slovensku.⁴⁾

4) Pamětní kniha města Hranice uložená na Městském úřadě v Hranicích, zápis z 20. října 1947 o návštěvě MNV a ONV Banská Bystrica v Hranicích.

Postavení KSČ na Hranicku před únorem 1948

Pozice KSČ v okrese Hranice byla před únorem 1948 slabší než v jiných okresech na střední Moravě. Potvrdily to výsledky voleb v roce 1946, ve kterých KSČ v politickém okrese Hranice neztvítěžila. Vítězství zaznamenala strana lidová. Celkový výsledek byl ovšem jen těsný: lidovci získali 11.878 (32,5 %) hlasů a komunisté 10.899 (29,8 %) hlasů. V soudním okrese Hranice zvítězili lidovci výrazněji (ČSL 7488 – 34 %, KSČ 6078 – 27,6 % hlasů), ale v soudním okrese Lipník nad Bečvou vyhráli naopak komunisté.

Přímo ve městě Hranice však KSČ vyhrála. Z 8116 odevzdaných hlasů získala 2376 (29,2 %). Druzí skončili národní socialisté (2257 hlasů – 27,8 %), třetí sociální demokraté (1870 – 23 %) a paradoxně poslední lidovci (1580 – 19,4 %) ⁵⁾. Vítězství KSČ umožnilo, aby se předsedou městského národního výboru stal okresní soudce, komunista JUDr. Stanislav Palát (1908–?). Ve funkci vystřídal vrchního veterinárního komisaře MVDr. Aloise Dohnala (1875–1950), člena strany národně socialistické, delegovaného do národního výboru za organizace protinacistického odboje.

Předsednictvo OV KSČ se faktem, že komunisté na Hranicku v popularitě zaostávali za lidovou stranou, několikrát zabývalo. Příčin bylo jistě více, ale předsednictvo okresního výboru KSČ vidělo počátek v „nešťastném nástupu strany v roce 1945“. Takto hodnotilo OV KSČ nízkou ⁶⁾ oblibu KSČ na Hranicku i po únorových událostech. ⁷⁾

Pokusíme se toto tvrzení rozšířovat. Členové a funkcionáři KSČ se v okresním měřítku, s výjimkou posledních měsíců války, do protinacistického odboje výrazně nezapojili. Kontrastovalo to s všeobecně známou aktivitou místních členů jiných stran, především příslušníků vlastenecké inteligence, zvláště kněží a učitelů, bývalých gážístů československé armády a členů Orla a Sokola. V listopadu 1945 navíc KSČ z funkce prvního místopředsedy místního národního výboru v Hranicích odvolala předválečného okresního tajemníka KSČ Aloise Hlobila (1895–1946), s jehož jménem byla protinacistická činnost hranických komunistů všeobecně spojována. Byl zatčen a vyšetřován pro podezření ze spolupráce s gestapem ve funkci velitele protivzdušné obrany

5) Historický místopis Moravy a Slezska v letech 1848–1960, Ostrava 1978, s. 127 a 132. Václav Bednář: Komunisté zpočátku výsledek voleb tajili, Nové Přerovsko, 13. 3. 2006, s. 4 (Hranický den, 14. 3. 2006, s. 3).

6) KSČ zvítězila v roce 1946 v Čechách s 43,3 %, a Moravě s 34,5 % hlasů, na Slovensku skončila druhá, ovšem stále se 30,5 % hlasů. V Hranicích to bylo již zmíněných 29,2 %.

7) SOkAP, KSČ – okresní výbor Hranice, zápisy ze schůzí předsednictva (POV KSČ), ič. 24, kart. 6, schůze 22. 6. 1948.

a požární služby města v letech 1942–1945. Do funkce byl ustanoven nacistickým okresním hejtnanem Hranic JUDr. Franzem Jeschkem (1908–?) krátce po propuštění z koncentračního tábora, ačkoliv jeho členství a významné postavení v KSČ bylo dobře známo. Po několika měsících pobytu ve vyšetřovací vazbě v Olomouci byl Hlobil na jaře 1946 pro špatný zdravotní stav propuštěn a měl být dále vyšetřován na svobodě. Krátce po propuštění však zemřel a jeho případ zůstal neobjasněn.⁸⁾

V zimních měsících na přelomu roku 1947 a 1948 se postavení KSČ v okrese dále zhoršilo. KSČ ztratila na důvěryhodnosti přemetem v hodnocení Marschallova plánu. Potvrdilo se, že je nesamostatnou stranou, naprosto podřízenou mocenským zájmům sovětského Stalinova vedení. Okamžitě po zastavení americké pomoci, která do ČSR po válce přicházela prostřednictvím tzv. UNRRY, se i na Hranicku zkomplikovalo zásobování. V obchodech chyběly i nezákladnější potraviny, včetně brambor, běžně dostupných i za války. Jejich povinný výkup byl v okrese k 1. prosinci 1947 splněn jen na 52 %. Pro zemědělce bylo výhodnější prodávat brambory na černém trhu. Pokles popularity KSČ se projevil vystupováním členů ze strany. Předsednictvo OV KSČ se tímto znepokojivým faktem opakovaně zabývalo na podzim roku 1947. Obávalo se dalšího úbytku hlasů při volbách do národního shromáždění.⁹⁾

Na kritickou situaci v zásobování potravinami reagoval OV KSČ následovně: „V měsíci listopadu samostatnou akcí k dodávce kontingentů strana nepodnikla. Důležitým krokem k zajištění výživy bylo usnesení předsednictva vyhlásit na našem okrese boj šířitelům nepravdivých zpráv. Výsledek: trestní oznámení u Krajského soudu v Novém Jičíně podle paragrafu 18 zákona na ochranu republiky na pět osob, mezi nimi také na člena rady ONV za stranu lidovou Jana Pličku, ředitele hospodářské školy.“¹⁰⁾

Výzva OV KSČ nebyla pseudorevolučním výstřelkem místních komunistů. Opírala se o výnos ministerstva vnitra z 12. listopadu 1947 s názvem „Stíhání některých protistátních činností“. Výnos byl adresován všem oblastním úřadovněm StB a jejich pobočkám. Jednoznač-

8) O činnosti Aloise Hlobila viz SOKAP, MNV Hranice, kniha zápisů MNV, zápisy ze zasedání v období 9. 5. 1945 – 12. 10. 1945; úmrtí oznámení otiskl týdeník Ruch, 26. 7. 1946 (č. 18), s. 2. O činnost v době okupace viz Výroční zpráva Sboru dobrovolných hasičů v Hranicích k 70. výročí trvání, Hranice 1944; týdeník Nový Směr, 8. 5. 1945 (č. 4), s. 1–3. Též Jiří J. K. Nebeský: Příběh lágru – Internační tábor a perzekuce Němců v Hranicích (1945–1946). Hranice 2003, s. 82 ad.

9) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 23, kart. 6, schůze 24. 10. a 7. 11. 1947.

10) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 23, kart. 6, zpráva OV KSČ za měsíc listopad 1947.

ně vymezoval, že „osoby, které mají zájem poškozovat stát, není nutno hledat mezi pracujícími, ale mezi těmi, jimž byl znárodněn majetek“. Doplnil, že „nemůže být stíhána a označena za státoobčansky nespoléhlivou osobu, hlásící se ke komunistickým ideálům“. Podle výnosu k naplnění skutkové podstaty činu nebylo nutno, aby byl skutečně spáchán: „Podle judikatury Nejvyššího soudu stačí, projevil-li pachatel souhlas s jakýmkoliv zločinem in abstracto, to je i s tím, který nebyl spáchán.“ Například za pobořování se považoval i ojedinělý výrok či kritika ústavních činitelů, úřadů nebo orgánů, byla-li „jednostranná, přehnaná a užívalo-li se ostrých výrazů“. Zmíněný výklad právních norem dával SNB a StB široké pole působnosti.

Umožňoval ještě před rozhodujícími únorovými událostmi výrazně omezit svobodu tisku, projevu na veřejných vystoupeních, diskriminovat občany, kteří vyjadřovali své pochybnosti o vhodnosti dvouletého plánu a jeho plnění, o výhodnosti hospodářské závislosti na SSSR, o správnosti vládní politiky atd. Výnos byl důležitým represivním aktem, připravujícím i v okrese Hranice převzetí veškeré moci KSČ.¹¹⁾

Informační monopol KSČ na Hranicku

Důležitou výhodou komunistů na Hranicku před politickou krizí v únoru 1948 byl informační monopol, který měli zajištěn již od roku 1946. Krátce před volbami do tzv. Ústavodárného národního shromáždění, v dubnu 1946, byl zastaven ministerstvem informací, vedeným členem předsednictva ÚV KSČ Václavem Kopeckým (1897–1961) okresní týdeník *Nový směr*. Zdůvodnění zákazu znělo, že „v Hranicích bude vycházet komunistický týdeník *Ruch*“. Tímto rozhodnutím měla KSČ od 12. dubna 1946 v Hranicích v tisku, jehož informační význam byl v té době mnohem větší než dnes, absolutní monopol.¹²⁾

Týdeník *Nový směr* se záhlavím „orgán fronty pracujícího lidu města a venkova,“ začal vycházet v polovině května 1945, v návaznosti na předválečný týdeník *Přehled*. Jeho vydavatelem byl revoluční národní výbor v Hranicích. Šéfredaktorem a odpovědným redaktorem byl již zmiňovaný Alois Hlobil, 1. náměstek předsedy revolučního národního výboru a politický komisař bezpečnostní stráže v Hranicích (předchůdce pozdější SNB). Alois Hlobil soustředil v květnových dnech roku 1945 v rukou mimořádnou moc. Umožnilo mu to vážné onemocnění předsedy revolučního MNV MVDr. Aloise Dohnala po návratu z německé-

11) František Hanzlík: *Vojenské zpravodajství v zápasu o politickou moc 1945–1950*, Praha 2003, s. 185.

12) *Nový směr*, 12. 4. 1946 (č. 15), s. 1.

ho koncentračního tábora. Jako politický komisař bezpečnostní stráže organizoval Hlobil zatýkání osob německé národnosti a osob označovaných za kolaboranty a zabavování jejich majetku. Významně se podílel na zřízení internačního tábora pro Němce¹³⁾. Kromě toho zastupoval v Hranicích i Ústřední radu odborů. Také z titulu této funkce vystupoval velice autoritářsky. Využíval právní nejistoty, která po porážce nacismu vznikla. Po jeho zatčení byly mnohé z jeho odborářských aktivit postupně rušeny. Například neúměrné zvýšení mezd dělníkům u firmy Heller, nebo zřízení samostatných závodních rad pro dělníky a úředníky na ONV Hranice.

Hlobil byl krátce po porážce nacismu rovněž potvrzen ve funkci velitele hranického hasičského sboru a stal se starostou místního honebního spolku. Byl pověřen národní správou přepychové vily manželů Ing. Julia a MUDr. Štěpánky Pollachových Pod Hůrkou 1065. Manželé Pollachovi byli židovského původu a byli nacisty zavražděni koncem srpna 1942 v lese u osady Malý Trostinec poblíž běloruského Minsku. 1. února 1946 MNV Hranice národní správu Aloise Hlobila nad zmiňovanou vilou zrušil.¹⁴⁾

Ve funkci šéfredaktora Nového směru byl Hlobil naposledy uveden v č. 22 dne 12. října 1945. Téhož dne ho KSČ na schůzi MNV Hranice odvolala z funkce 1. náměstka předsedy MNV. Odpovědným redaktorem se stal bývalý profesor hranického gymnázia Vladislav Hamšík, který působil u Beskydského divadla. Krátce po jeho ustanovení byl Nový směr poprvé ministerstvem informací dočasně zastaven. Nevycházel od 31. října 1945 do 21. prosince 1945 údajně pro tíživý nedostatek papíru. Když byl 21. prosince 1945 (č. 27) obnoven, stal se orgánem Socialistického bloku stran Národní fronty. Nadále ho vydávaly jen tři místní „socialistické“ strany: KSČ, sociální demokracie a Československá strana národně socialistická. Členové redakce za lidovou stranu byli odvoláni.

Dne 12. dubna 1946 byl Nový směr, který si i v rámci „socialistického bloku“ uchoval relativně nadstranický charakter, z příkazu ministerstva informací zrušen a nahrazen Ruchem, „listem pracujícího lidu Hranicka a Lipenska“. Ruch vycházel jednou týdně, vždy v pátek, až do 15. července 1948. Vydavatelem byl OV KSČ. Redakční radu řídil profesor Augustin Vala. Od svého založení Ruch tvrdě vystupoval proti představitelům „reakčních“ stran v Národní frontě, straně lidové a národně

13) Jiří J. K. Nebeský: Příběh lágru – Internační tábor a perzekuce Němců v Hranicích (1945–1946). Hranice 2003.

14) SOKAP, MNV Hranice, kniha zápisů MNV, zápis z jednání dne 1. 2. 1946, bod c/2.

socialistické. Nevybíravým způsobem napadal i místní představitele těchto stran, kteří neměli možnost se nařčením týdeníku odpovídajícím způsobem bránit. Redakce Ruchu takticky využívala podstatného omezení svobody tisku, vycházejícího z dekretů prezidenta republiky a zákonů a vládních nařízení podle tzv. Košického vládního programu. Například SSSR, jeho politiku a státníky, úroveň československo-sovětských vztahů, stejně jako dvouletku a vedoucí státní představitele ČSR, nebylo přípustné kriticky posuzovat. Každý pokus o objektivní hodnocení tabuizovaných témat Ruch nenávistně napadal.

Krčmaňský případ a Hranicko

Navzdory výhodě monopolu v šíření informací se v jednáních Okresního výboru KSČ projevovala krátce před únorem 1948 značná nervozita. Souvisela s takzvaným krčmaňským případem, tedy s nezdařeným pokusem o atentát na ministry Jana Masaryka, Petra Zenkla (1884–1975) a Prokopa Drtinu (1900–1980) dne 10. září 1947.

Ministerstvo vnitra, jež řídil komunistka Václav Nosek (1892–1955), „vyšetřovalo“ pokus o atentát pomocí výbušniny, ukryté v balíčcích bez úspěchu. Ale 21. ledna 1948 se případ projednával v poslanecké sněmovně a byla zveřejněna šokující odhalení. Zatímco ministr vnitra na interpelaci reagoval lakonickým sdělením, že o vyšetřování, které provádějí soudní orgány, se mu nedostalo žádných přímých zpráv, ministr spravedlnosti Prokop Drtina přesvědčivým způsobem dokázal, že se „v Krčmani u Olomouce nesporně připravoval atentát pomocí pekelných strojů, umístěných ve třech krabičkách“.

Celá řada přímých důkazů, včetně zajištění jedné z krabiček, ve kterých byly výbušniny uloženy, vedla ke KV KSČ do Olomouce. Kromě výrobce krabiček, krčmaňského stolaře Jana Kopky a jeho manželky, se ve vyšetřovací vazbě ocitli pro podezření z účasti na tomto zločinu Alois Zapletal, domovník sekretariátu KV KSČ v Olomouci a předseda MNV v Krčmani, člen KSČ, strojuvůdce Josef Štěpánek. Ale vyšetřování vedlo k dalším závažným odhalením. Bylo zjištěno, že podezřelý Alois Zapletal organizoval tajné shromažďování nezákonně držených zbraní. Byly objeveny dva úkryty zbraní u zaměstnance ČSD v Olomouci, člena KSČ, Vladimíra Opluštily. V úkrytech byl nalezen těžký kulomet, několik samopalů, větší počet pušek, ručních granátů a několik tisíc kulometných, samopalových a pěchotních nábojů. Jako výbuch bomby otřáslou ztichlou poslaneckou sněmovnou, když ministr spravedlnosti, který měl být jednou z obětí atentátů, klidným hlasem konstatoval: „Bylo zjištěno, že tyto zbraně ukryl roku 1947 Alois Zapletal, domovník sekretariátu KSČ

v Olomouci, a šofér sekretariátu Oldřich Halíř z příkazu poslance Ústavodárného národního shromáždění Jaroslava Jury Sosnara pro eventuelní ilegální použití. Transport byl proveden autem téhož sekretariátu (...). Vladimír Opluštíl mimo to spolu s Marií Opluštilovou usvědčuje poslance Sosnara ze zločinu veřejného násilí, spáchaného vyhrožováním vraždou v případě prozrazení (...). Dále bylo zjištěno, že zbraně, nalezené u Vladimíra Opluštíla, byly jen částí skladu, který byl původně v sekretariátu KSČ v Olomouci. Další jejich část, asi 50–80 pušek, několik samopalů a beden nábojů, byla rovněž z příkazu poslance Sosnara odvezena tajně do domu jisté význačné osobnosti v Olomouci. “Ačkoliv jméno nebylo vysloveno, nikdo nepochyboval, že „význačnou osobností“ je míněn krajský tajemník KSČ a zároveň ministr vnitřního obchodu JUDr. Alexej Čepička (1910–1990), zeť Klementa Gottwalda.¹⁵⁾

Hraničtí komunisté přímo podléhali krajskému výboru v Olomouci. Hlavní podezřelý, včetně náhradníka ÚV KSČ, poslanec Jaroslav Jury Sosnara a ministra JUDr. Alexandra Čepičky dobře znali. Tím větší byla jejich nejistota, jak se vnitropolitická situace bude dále vyvíjet. Zvláště když se J. J. Sosnar již 25. 1. 1948 vzdal poslaneckého mandátu a bylo oznámeno, že veřejné soudní projednání kauzy se v Olomouci uskuteční v březnu 1948. Olomoucký KV KSČ přijal k případu usnesení, ve kterém fakta z projevu ministra Drtiny označil za nepravdivá. Podřízeným stranickým orgánům uložil, aby ve všech obcích uspořádaly „veřejné projevy“, jež měly přesvědčit účastníky, že KSČ nadále důsledně plní Košický vládní program. Předsednictvo OV KSČ „s uspokojením“ konstatovalo, že při veřejných schůzích konaných 25. ledna 1948 se „národním socialistům nepodařilo vyvolat o atentát zájem (...), občané o tuto otázku jeví málo zájmu.“¹⁶⁾

Takzvané „veřejné projevy“ v okrese potom pokračovaly až do dne 22. února 1948. Zda je hodnocení výsledku schůzí objektivní, nelze posoudit. Chybí údaje o počtu účastníků i záznamy diskusí.

To už ovšem vypukla vládní krize a na krčmaňskou aféru se na desetiletí zapomnělo. Avizovaný soud se neuskutečnil, vyšetřování byli propuštěni. Naopak již 24. února 1948 byli zatčeni olomoucký státní zástupce JUDr. František Doležal, který šetření krčmaňského případu vedl, a hlavní svědci, zemědělec Ladislav Loveček a národně socialistický funkcionář František Kolava. Po více než pětiletém pobytu ve vyšetřovací vazbě, který měl „dokázat“, že připravovali provokaci proti KSČ

15) Svobodné noviny, 22. ledna 1948, s. 3.

16) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 23, kart. 6, schůze 29. 1. 1948, bod 1; také článek My republika 30 milionů pracovních hodin, oni skandály, Ruch, 30. 1. 1948 (č. 5), s. 1.

•• Pontonový most, zajišťující dopravu přes Bečvu po likvidaci mostu v květnu 1945

a obvinění si vymysleli, byli postaveni v listopadu roku 1953 ve zcela zuboženém stavu před soud a odsouzeni k trestu odnětí svobody na 6–7 let. JUDr. Doležal při soudním líčení vážil 40 kg, František Kolava ležel apaticky na nosítkách. Po elektrošocích na vězeňském oddělení psychiatrické kliniky v Praze-Bohnicích byl doživotním invalidou. Zachoval se jeho dopis z roku 1968, ve kterém tehdejšímu prvním tajemníkovi ÚV KSČ Alexandru Dubčekovi (1921–1992) popsal, jak bestiální metody byly použity při vynucování jeho „přiznání“. Významný funkcionář Československé strany národně socialistické JUDr. Prokop Drtina, v letech 1945–1948 ministr spravedlnosti, podal 20. 2. 1948 společně s dalšími demokratickými ministry demisi. Po komunistickém převratu se neúspěšně pokusil o sebevraždu. Byl zatčen a pět let držen ve vyšetřovací vazbě. Poté byl odsouzen na 15 let těžkého žaláře, ze kterého byl v roce 1960 propuštěn na amnestii.¹⁷⁾

Jan Masaryk a Dr. Petr Zenkl v Hranicích

O průběhu únorových událostí v roce 1948 na Hranicku z pohledu fanatického komunisty informoval podrobně na podzim roku 1948 v Záhorské kronice lipnický učitel Alois Baďuřík, v únoru 1948 člen předsednictva OV KSČ a 1. místopředseda ONV v Hranicích. Neskrýval

17) Prokop Tomek: Krčmaňský případ, cyklus přednášek odboru archivu bezpečnostních sil Ministerstva vnitra ČR, Praha 2003, s. 56–59.

hrdost nad „moudrostí“, s jakou Gottwaldovo vedení ÚV KSČ využilo vhodné situace a uchvátilo politickou moc. Dnes je jeho svědecký ceněným dokumentem. Je varováním před osudovou slabostí demokracií. Před neschopností včas se vypořádat s porušováním zákonů, spojeným s demagogickým zneužíváním zmanipulované „vůle lidu“.¹⁸⁾

V úvodu obsáhlého článku rozebíral Alois Baďuřík průběh krize, jež v ČSR nastala ve večerních hodinách 20. února 1948 po demisi dvanácti ministrů, zastupujících národně socialistickou, lidovou a slovenskou demokratickou stranu. 21. února 1948 na manifestaci „lidu“ na Staroměstském náměstí vyzval Klement Gottwald shromážděné a prostřednictvím rozhlasu, který komunisté už dávno ovládali, všech český a slovenský „lid“: „Tvořte v obcích, okresech a krajích akční výbory Národní fronty!“

Od této chvíle přestala platit Ústavní listina Československé republiky z 29. února 1920 a zásadně byly změněny i závěry tzv. Košického vládního programu, který charakterizoval poválečnou ČSR jako *demokratický* stát, opírající se vnitropoliticky o širokou Národní frontu všech sociálních vrstev a politických směrů, které se zúčastnily národního a protifašistického odboje, zahraničněpoliticky o spojení se SSSR a přátelské vztahy se západními mocnostmi.

Gottwaldovým projevem byly zrušeny výsledky relativně svobodných voleb z roku 1946. O setrvání kteréhokoliv funkcionáře rozhodovaly svévolně utvořené akční výbory. Akční výbory rozhodovaly o složení národních výborů všech stupňů, o vedení výrobních podniků, škol a vědeckých ústavů, a dokonce i všech společenských, sportovních, kulturních i zájmových organizací a spolků. Akční výbory byly údajně výrazem „vůle lidu.“ Tato fráze zakrývala fakt, že neměly zákonnou oporu. Byly „voleny“ jen formálně. Jejich členové byli vybíráni stranickými orgány v úzké spolupráci s orgány Státní tajné bezpečnosti. Skládaly se z komunistů a příležitostných kariéristů, kteří rychle pochopili, že tudy vede cesta k moci i funkcím, na které by ve svobodné společnosti svou profesionální zdatností a lidskými kvalitami nikdy nedosáhli. Nadešla doba vyřizování osobních účtů. Pod heslem „očisty Národní fronty“ mohl být zničen kdokoliv, koho členové daného akčního výboru označili za „reakcionáře.“ „Očista“ začala už den po Gottwaldově výzvě na celostátním sjezdu závodních rad v pražském Veletřním paláci. Delegáti, kteří nehlasovali pro rezoluci navrženou komunisty, byli násilně vyhozeni z jednacího sálu.

18) Alois Baďuřík: Únorové události jubilejního roku 1948 v okrese hranickém, Záhorská kronika 1948–1949, č. 1–3.

V Hranicích se v neděli 22. února 1948 ještě zdálo, že se vládní krize bude řešit podle pravidel civilizované parlamentní demokracie. V budoucě OV KSČ nazývané tehdy Rudý dům a po únorových událostech přejmenované na Slovanský dům (dřívější Vereinsthotel čp.118 na Pernštejnském náměstí) se za účasti 405 delegátů konala okresní konference KSČ. Delegáti se slavnostně zavázali, že členové KSČ na Hranicku a Lipnicku na pomoc republice bezplatně odpracují 150.000 brigádnických hodin. Reagovali tím na výzvu Klementa Gottwalda, aby komunisté republiky věnovali 30 milionů brigádnických hodin. S plněním závazku měla okresní organizace KSČ hodně starostí. Krajský výbor KSČ trval na jeho splnění i po únoru 1948, a „vítězům“ se zdarma pracovat nechťelo. Referentem okresního výboru KSČ pro akci „30 milionů“ byl určen strážmistr SNB, později správce hranického muzea Miloš Semerád (?–1970). Již v dubnu 1948 byl za nesplnění závazku postaven před kárnou komisí a odvolán z předsednictva. Vzápětí musel odejít i ze služby v SNB, kde však byly i další důvody. Byl potrestán také za důslednost při vyšetřování případu Aloise Hlobila.¹⁹⁾ Konference také zvolila nové okresní vedení KSČ. Předsedou OV KSČ se „jednomyslně“ stal JUDr. Stanislav Palát, 1. místopředsedou učitel z Lipníka Alois Baďuřík, 2. místopředsedou předseda MNV v Hrabůvce, dělník Emil Zacios.

Delegát KV KSČ, plukovník dělostřelectva Alois Hložek vystoupil s projevem, jenž obsahově pokračoval v linii „veřejných projevů“ po odhalení krčmaňského případu, aniž by významněji reflektoval aktuální politickou situaci danou výzvou k zakládání akčních výborů. Dnes je jméno Alois Hložek již zcela zapomenuto, ale v letech 1946–1954 byl Alois Hložek velice významným funkcionářem KSČ v armádě, členem poslaneckého klubu KSČ v Ústavodárném národním shromáždění se stal 8. července 1946. Zasedl do branněbezpečnostního výboru a stal se zde klíčovým zástupcem KSČ. Při přípravě na převzetí moci komunisté v branněbezpečnostním výboru usilovali o to, aby armáda zůstala ve vnitropolitickém sporu neutrální. Byla totiž jedinou mocenskou složkou, kterou se jim ještě nepodařilo plně ovládnout. S pomocí tehdejšího ministra národní obrany, armádního generála Ludvíka Svobody byl komunistický cíl dosažen a Alois Hložek byl náležitě oceněn – 18. října 1948 byl povýšen na brigádního generála s účinností od 1. září 1946, tedy od chvíle, kdy za zájmy KSČ „bojoval“ v parlamentu.²⁰⁾

19) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, k. 6, schůze 8. 3. 1948, bod 7 a 20. 4. 1948, rovněž bod 7; Bohumír Indra: Biografický slovník k dějinám města Hranic, Sborník SOKAP 1998, s. 61.

20) František Hanzlík: Vojenské zpravodajství v zápasu o politickou moc, s.155–184. Další informace: Informační server MOČR: vojenství.cz, dotaz č. 463.

V sokolovně podle vzpomínek Aloise Baďuříka „promluvil k vyšším vrstvám – k nepřátelům našeho národa a jejich přísluhovačům – Dr. Petr Zenkl. Jeho řeč byla plná planých hesel a líbivých výkladů s obviňováním těch, kdo to s vlastenectvím a svobodou myslí pravdivě a jasně bez příkras demagogických frází a dokazují své výklady skutečností – to je činy – pravým budováním nového politicko-hospodářského života. Mluvil o teroru, zatímco jeho strana pod vedením generálního tajemníka Dr. Krajiny připravovala puč proti bezpečnosti našeho národa a státu (...). Kapitalistické ovečky mu tleskaly a provolávaly slávu.“

K citátu jen jedna poznámka. Žádný pokus o puč poslanec, botanik Dr. Vladimír Krajina (1905–1993), hrdina a jeden z vůdců domácího protinacistického odboje nechystal. Nenávist komunistů si vysloužil, když 17. listopadu 1947 podal u státního zastupitelství v Olomouci trestní oznámení na podezřelé z krčmaňského případu. Učinil tak po skandálním propuštění podezřelých z vyšetřovací vazby komisí ministerstva vnitra, ačkoliv se vyšetřovaný Kopka této komisi do protokolů třikrát přiznal k výrobě krabic, o kterých věděl, že budou použity k umístění výbušnin a ke spáchání atentátů.

Hned v únoru 1948 byl Dr. Krajina zatčen, ale prezident Beneš dosáhl u Gottwalda jeho propuštění, ačkoliv na izolaci Dr. Krajiny měl osobní zájem Alexej Čepička. Krajina potom ilegálně opustil republiku a pokračoval ve vědecké práci, za kterou dosáhl světového uznání.²¹⁾

Stojí za zaznamenání, že v Hranicích se krátce před osudovým 25. únorem 1948 objevili dva z ministrů, na které byl připravován 10. září 1947 atentát.

Populární ministr zahraničí Jan Masaryk se 14. února 1948 v sokolovně zúčastnil dobročinného legionářského plesu, na němž také promluvil. Byl to jeden z jeho posledních projevů. Řekl: „Milí legionáři, akademici, sokolové a civilové! Jistě jsou mezi vámi i nějací političtí vězňové, zkrátka moc hodnejch lidí, až se mi z toho točí hlava. Legionářský ples plus akademici, a v sokolovně. To je dobrá kombinace. Tak se můžeme do budoucnosti dívat s očima otevřenýma. My Čechoslováci po nikom nic nechceme, ale nedáme nic, co je naše. To je tradice Husova, Žižkova a pak ještě jednoho, jak se jen jmenoval? Jsme národy Čechů a Slováků, které se nebojí pravdy, i pravdy nepříjemné. Bylo by zle, kdybych tu byl jeden proti takovým 1500. Já ale vím, že mě máte rádi, vím, že mi věří-

21) Josef Toměš: Slovník k dějinám Československa 1918–1992, Praha 1994, s. 99. Velice zajímavý životopis V. J. Krajiny zveřejnil na internetu v angličtině Josef Čermák (<http://www.svu2000.org/publications/CERMAK.PDF>). Mimo jiné zde tvrdí, že Alexej Čepička za okupace prozradil gestapu tajemníka V. J. Krajiny, který byl poté zatčen a popraven.

te. Budu se snažit, abych vás nezklamal. Věřím, že vše bude lepší, jako jsem za války věřil, že z toho vylezem. Dílo se nám podaří, když budeme poctivě makat. Buďte zdraví!“²²⁾

Předseda národně socialistické strany Dr. Petr Zenkl, v letech 1939–1945 vězeň v koncentračním táboře Buchenwald, po osvobození primátor hlavního města Prahy a od voleb v roce 1946 náměstek ministerského předsedy, promluvil v sokolovně 22. února 1948. Vlastně již v okamžiku, kdy bylo jasné, že demokracie v Československu prohrála.

Vystoupení obou ministrů v Hranicích bohužel potvrdilo, že vedoucím politikům českého demokratického uskupení scházela reálná koncepce, jak se postavit komunistickému násilí. Dr. Petr Zenkl, ačkoliv zcela jistě dobře věděl, že KSC usiluje o takové řešení vládní krize, aby byly znemožněny svobodné parlamentní volby, se soustředil především na programové cíle jednotlivých vládních stran při budoucích volbách. K svobodným volbám potom nedošlo po celých 40 let komunistické vlády. Zenkl si položil otázku, o co v příštích volbách půjde, a hned si také odpověděl: „Půjde o socialismus. Půjde o to, aby politická demokracie, kterou jsme měli a kterou si chceme zachovat, byla doplněna socialismem. Ale co je to socialismus? Je to organizovaná a svědomá solidarita národa, která nedovolí, aby člověk s člověkem zacházel jako s otrokem? Je to ochrana slabých, je to zabezpečení starých a chorých? (...) Je to odstranění kapitalismu jako hospodářské soustavy a podřízení kapitálu skutečnému sociálnímu zájmu celku? Anebo je to jen převzetí moci dřívějších kapitalistů hospodářských novými kapitalisty politickými, zesílení a doplnění tohoto kapitalismu státní autoritou a nahrazení kapitalismu soukromého kapitalismem státním? I po volbách bude Národní fronta, ať volby skončí jakkoliv. Volby však rozhodnou, jaká to bude Národní fronta.“²³⁾

Už za tři dny později bylo jasné, že volby nic rozhodovat nebudou. Národní fronta i po 25. únoru 1948 zůstala. Byla ale ještě trapnější a nedůstojnější fraškou než předtím. Zenklova děšivá vize „státního kapitalismu“ se naplnila víc než vrchovatě. Iluze prezidenta Dr. Edvarda Beneše, že naší zemi budou Stalinem a komunisty ponechány nejzákladnější lidské svobody: svoboda projevu, shromažďování, informací, nezávislost moci zákonodárné, výkonné a soudní, to vše 25. února 1948 skončilo. Československo, před druhou světovou válkou obdivovaný demokratický stát s vyspělou vědou a kulturou, se rychle změnilo v sate-

22) Kronika Československé obce legionářské Hranice, uchovávaná v Pamětní síni odbojů Kasáren gen. Zahálky v Hranicích.

23) Volné slovo, 25. 2. 1948, s. 1.

litní přívěsek sovětského impéria, obehnaný ostnatým drátem, jehož hroty mířily do vlastní země, aby znemožnily útěk těm, kteří toužili po svobodném životě. Třídní nenávisť nevyústila jen do poprav a masového žalářování svobodomyšlných občanů. V důsledku absurdního budování těžkého průmyslu na úkor výroby spotřebního zboží se ČSR stala zemí, kde byl v poválečné Evropě nejdéle zachován přídělový systém na potraviny. Byl zrušen teprve v roce 1953, po ožebračení „všech pracujících“ měnovou reformou. V Hranicích tato zvůle začala podle svědectví Aloise Baďuříka dokonce již o den dříve.

Únorový převrat v Hranicích

Večer 23. února 1948 se Alois Baďuřík radil s dalšími členy výboru lipnické organizace KSČ v kanceláři městského sekretariátu. Najednou zazvonil telefon a Baďuřík, místopředseda ONV Hranice za KSČ, dostal příkaz: „Dostav se ihned do Olomouce. Vlast je v nebezpečí!“ Taxíkem i s dalšími „soudruhy“ přijel do Olomouce po 22 hodině. „Během několika hodin byli pohromadě všichni zástupci všech okresů kraje olomouckého a porada začala *za přítomnosti oblastního velitele SNB*.“ Trvala do 3 hodin ráno 24. února 1948. Cílem porady bylo neprodlené vytváření akčních výborů, které by odvolaly z funkcí představitele nekomunistických stran označené za „reakcionáře.“

V 8 hodin ráno dne 24. února 1948 se na základě pokynů z olomoucké porady sešlo předsednictvo OV KSČ v Hranicích ve složení: Alois Baďuřík, JUDr. Stanislav Palát, Antonín Kajnar, Josef Čajka, major Adolf Jelínek, Oldřich Plšek a Karel Petříček. Na 16 hodin téhož dne svolalo do kina Universum (dnes Kino Svět) veřejnou schůzi s cílem ustavení akčního výboru v Hranicích.

Zástupci stran národně socialistické a lidové účast odmítli, sociální demokraté účast odložili až do sdělení stanoviska ústředního výboru strany. Sociální demokraté se posléze schůze zúčastnili. Ale schůze v kině Universum byla jen zastíracím manévrem. Po zasedání předsednictva OV KSČ totiž podle Aloise Baďuříka „iniciativu převzal předseda MNV v Hranicích JUDr. Stanislav Palát, který obětavě a velmi pohotově, za účasti všech přítomných, dovedl brzy zorganizovat celý okresní akční výbor. (...) O 13. hodině se akční výbor sešel k zasedání a k projednání postupu při manifestační schůzi.“

V té době se v ČSR z rozhodnutí Ústřední rady odborů konala jednohodinová demonstrační stávka, která měla „povzbudit“ prezidenta Beneše, aby přijal demisi odstoupivších ministrů a na jejich místo jmenoval ty, které mu navrhl Klement Gottwald. Ústřední radu odborů řídil

člen předsednictva ÚV KSČ Antonín Zápotocký (1884–1957), a když se o vyhlášení stávkvy jednalo, ti, kteří s jejím vyhlášením nesouhlasili, byli vyhozeni z jednacího sálu. V Hranicích se stávkující sešli na náměstí Svobody (dnešní Masarykovo náměstí). Jejich počet Baďuřík neuvedl. Podle jeho zprávy „na ONV nikdo ze zaměstnanecké rady pokyn ke stávce nedal“, ke stávce se připojili „jen jednotliví zaměstnanci“.

24. února v 16.30 se v kině Universum sešla veřejná schůze k „volbě“ okresního akčního výboru. Podle Aloise Baďuříka se na ní sešlo 1200 účastníků. Promluvil předseda MNV Hranice, komunista JUDr. Stanislav Palát, a zopakoval komunistickou verzi příčin vládní krize. V závěru vystoupení řekl: „Představíme vám okresní akční výbor, který by zajistil klid a pořádek na úřadech, závodech, družstvech, abychom přešli krizi klidně (...). Nechceme lynchovat, terorisovat, ale chceme, aby se každý rozhodl pro cestu kladnou nebo zápornou, aby každému bylo jasno, komu tane na mysli zájem státu a národa.“ Poté byl zvolen okresní akční výbor ve složení: „Baďuřík Al., Čajka Antoř, Hala Arnořt, Hrabák Emerich, mjr. Jelinek Adolf, Jemelka Jan, Jakubka Josef, Kopka Miloř, gen. Květoň, pplk. Leděč Eduard, npor. Lebovič Igor, Maňasová Marie, Mikunda Miroslav, plk. Michalica Frantiřek, Pavelka Čeněk, Plřek Oldřich, Dr. Palát Stanislav, kpt. Dr Němec Josef, Řezniček Alois, řptr. Skalník Ant., por. Staněk Otakar, Smirnová Bohumila, Sedláček Antonín, řafář Josef, Skřičil Milan, Zeniuk Michal. Navrženou kandidátku přítomní přijali jednomyslně s bouřlivým potleskem. Předsedou okresního akčního výboru byl zvolen jednomyslně Dr. St. Palát a tajemníkem Josef Čajka.“

Alois Baďuřík vynechal vysvětlení, kdo a podle jakého zákona zmocnil účastníky schůze, aby zruřili výsledky voleb z roku 1946 a svěřili veřkerou výkonnou moc, ale také převážnou část moci soudní do rukou 25 osob, které během jediného dne „iniciativně zorganizoval“ soudruh JUDr. Stanislav Palát. Alois Baďuřík pokračoval: „Okresní akční výbor Národní fronty ihned po této manifestační schůzi zasedal ve Slovanském domě a pustil se do svých nových úkolů (...). Prvním úkolem *zajisté* bylo očistit národní výbory, jejich úřady i ostatní úřady, politické strany i nadstranické organizace, všechny spolky – tělovýchovné i sportovní, mnohdy i závody od *živlů nespolehlivých a rozvratníků*. Politický a hospodářský život nutno kontrolovat a usměrňovat. (...) Proto ihned bylo usneseno, aby předsedou okresního národního výboru byl 1. místopředseda Alois Baďuřík, který převzal zatím i referát bezpečnostní. Ihned napsán dekret zprořřovací pro dosavadního předsedu pplk. Augustina Frice, kterému byl dekret předán předsedou okresního

akčního výboru Stanislavem Palátem za přítomnosti ostatních členů akčního výboru ještě téhož dne, 24. února 1948 po 19 hodině. Ačkoliv se bránil, přece se po delší rozmluvě podvolil a úřad opustil.“

Předseda ONV, člen strany národně socialistické, pplk. Augustin Fric (1892–1954), nositel Československého válečného kříže 1939, byl v Hranicích respektovanou a váženou osobností. Za 1. světové války vstoupil v Rusku do československých legií a do ČSR se vrátil v hodnosti kapitána. V tragickém roce 1939 sloužil jako voják z povolání v Trenčíně. Po vytvoření Tisovy Slovenské republiky se musel za dramatických okolností z Trenčína odstěhovat. Vrátil se do Hranic, odkud pocházela jeho manželka, a zapojil se do ilegálního protinacistického odboje. Od roku 1941 byl vězněn. V květnu 1945 byl na návrh odbojových organizací zvolen předsedou okresního národního výboru. V této funkci byl potvrzen i po volbách v roce 1946. 24. února 1948 se v očích představitelů okresního akčního výboru stal představitelem „živlů nespolehlivých a rozvrzatníků“.²⁴⁾

Nově „ustavený“ předseda ONV, autor citovaného ohlédnutí, pak vy počítává, co všechno ještě v noci z 24. na 25. února 1948 stihl: zřídil na ONV noční službu, svolal na osmou hodinu ráno 25. února shromáždění všech zaměstnanců, odvolal z funkce předsedu bezpečnostního referátu, lidovce JUDr. Miroslava Večeřu a členy městské rady Jana Pličku a MUDr. Karla Minaříka a vyzval všechny obce okresu, aby neprodleně vytvořily akční výbory. To vše proběhlo 24 hodin před přijetím demise odstoupivších ministrů prezidentem Benešem. V každém právním státě by pplk. Fric zvedl telefon, zavolał policii a Alois Baďuřik by z kanceláře předsedy ONV putoval rovnou za mříže. Jenže tehdejší SNB již KSČ plně kontrolovala. Příslušníci okresního oddělení SNB byli dokonce přítomni při „návštěvě“ členů akčního výboru u pplk. Augustina Frice, při které byl donucen rezignovat na funkci. A tak mohl JUDr. Palát na zasedání předsednictva OV KSČ 8. března 1948 konstatovat, že „okres Hranice dostal od krajského akčního výboru pochvalu za vzorné organizování událostí při tvorbě akčních výborů.“²⁵⁾

Podle Aloise Baďuřika: „poslední historický den, 25. února, probíhal již v okrese hranickém normálně, neboť (...) všichni občané, kteří neměli před těmito dny kladný poměr k novým poměrům v osvobozené vlasti, obávali se *zaslouženého napomenutí* a hledali různým způsobem úkryt před *spravedlností*.“

24) Václav Bednář – Miroslav Černý – Jiří Lapáček – Miroslav Marada: Hřbitovy v Hranicích a Drahotuších – Průvodce, Hranice 2006, s. 54.

25) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 8. 3. 1948, bod 3.

•• Okraj Šromotova náměstí před asanací, ke které došlo v roce 1948

Represe po násilném ovládnutí ONV

Ve večerních hodinách 24. února 1948 začala v okrese Hranice vlna čistek a represí, organizovaná okresním akčním výborem. Podle zprávy tohoto výboru bylo do 7. března 1948 v okrese, který čítal 85 obcí, ustaveno celkem 56 místních akčních výborů. Pokračovalo odvolávání „nespolehlivých“ úředníků ONV Hranice, byli odvoláni Milan Holčík, Vilém Weniger a Jarmila Harasová. Zemské osvětové radě bylo navrženo okamžité přeložení okresního osvětového inspektora Jana Krumploviče. Důtku udělil okresní akční výbor knihovnickému inspektorovi Františku Dumbrovskému. Krumplovič i Dumbrovský, dle mínění akčního výboru, „svou úřední činnost slučovali s činností stranickou“, což tehdy směli pouze komunisté. Na žádost akčního výboru střední lesnické školy byl z výuky odvolán profesor dřevařské průmyslové školy Rudolf Pozlovský, protože dle mínění okresního akčního výboru „je to lidovec, vyložený reakčník“. Na tzv. dovolenou s čekáním byli posláni členové strany lidové, ředitel zimní rolnické školy v Hranicích Jan Plička a kontrolní referent školy Jaroslav Nesterský. Z rady MNV v Hranicích byli odvoláni všichni členové, kteří zastupovali strany národně socialistickou a lidovou. Byla provedena „revize“ akčních výborů na hranických

školách, protože jejich složení „neodpovídalo poměrům“. Okresní akční výbor také provedl „změnu ve vedení zdejší hudební školy“. Z Hranic tehdy odešel hudební skladatel a pedagog, ředitel Smetanovy hudební školy v letech 1941–1948, Rudolf Heider (1891–1981).

Okresní akční výbor začal překotně zavádět národní správu do malých podniků. Byl to zásadní krok k jejich znárodnění. Přímo v Hranicích tím byly postiženy následující podniky, firmy a zařízení: velkoobchod Jana Wellarta, kde byl národním správcem jmenován dosavadní majitel. Obdobně akční výbor postupoval u výroby lihovin Fischer. I tam se národním správcem stal restituent Walter Hein. Proslulá továrna lihových nápojů Abraham Wolf byla podřízena národní správě Lihovarnického družstva Kojetín. Jak se brzy ukázalo, byla to přímá cesta k likvidaci firmy s více než stoletou úspěšnou tradicí. Již 23. července 1948 o situaci ve firmě jednalo předsednictvo OV KSČ a konstatovalo, že „firmě Wolf byla odebrána pálenice a národní správa navrhuje zřízení rozdělovný vína (...). Rozhodnutí není dobré.“ Národní správy byly zřízeny také v Družstvu knihtiskárny a v knihtiskárně Artura Olšovského, v Živnostenské záložně, která byla sloučena se Záložnou hospodářskou. Národním správcem Hospodářského družstva v Hranicích se stal Arnošt Halla z Drahotuš. To mělo poněkud pikantní pokračování. Tento velice schopný soukromý zemědělec, novátor moderních agrotechnických postupů a nadšený člen KSČ se o tři roky později musel pod neúnosným tlakem režimu vzdát hospodaření na vlastních pozemcích. 1. června 1951 předal celé své hospodářství při čp. 7 v Drahotuších s živým i mrtvým inventářem MNV Drahotuše, protože „již nemohl platit předepsané dodávky a vysoké pokuty“. MNV Drahotuše pozemky převedl JZD Drahotuše. Národním správcem Mlékařského družstva Hranice se stal Karel Bezděk z Olšovce. Okresnímu národnímu výboru byl podán „návrh“ (= příkaz), aby zavedl národní správu do všech stavebních podniků, které mají více než 50 zaměstnanců. Toto „plíživé znárodnování“ stavebnictví se okamžitě i v okrese projevilo neúměrným prodlužováním výstavby všech staveb, jež potom provázelo komunismus až do listopadu 1989.

Velice zajímavý je bod g) hlášení okresního akčního výboru: „Pověřili jsme ředitele zdejší spořitelny Jana Hanse dozorem nad všemi peněžními ústavami (...) i kontrolou vybírání vkladů.“ Stát si prostřednictvím nezákonně zřízených akčních výborů vymezil „právo“ kontrolovat uložené peníze občanů.²⁶⁾

26) SOKAP, fond POVKSČ, ič. 25, kart. 6, Zpráva okresního akčního výboru z 7. 3. 1948 Krajskému akčnímu výboru NF v Olomouci, č. 365/48 Dr.P/Sm.

Utvoření okresního akčního výboru znamenalo také začátek kompetenčních sporů se stranickými orgány a národními výbory, protože postavení akčních výborů nebylo právně ošetřeno. V okrese Hranice se zpočátku kompetenční spory navenek příliš neprojevovaly. Personální obsazení okresního akčního výboru se v osobách JUDr. Stanislava Paláta a Aloise Baďuříka prolínalo se složením předsednictva okresního výboru KSČ a vedení ONV. Již v létě roku 1948 však kompetenční spory komplikovaly správu obcí, úřadů, škol, závodů i institucí.

Alois Baďuřík v popisu hranických událostí v únoru 1948 několikrát zopakoval, že tehdy se *konečně* chopil politické moci v ČSR *lid*. V hranickém okrese skutečnou *moc lidu* s téměř neomezenou možností rozhodovat nejen o zaměstnání, ale i o majetku a osobní svobodě nepohodlných osob soustředili v rukou okresní soudce a učitel, kterým vzdělání poskytla *buržoasní první republika*. Únorem 1948 preferovaný „třídní původ“ obou jmenovaných byl velice sporný. JUDr. Stanislav Palát narozený 30. srpna 1908 ve Valašském Meziříčí pocházel z ryze „buržoasní rodiny“. Jeho otec byl rovněž doktorem práv.²⁷⁾ Palát ani Baďuřík se nemohli prokázat výraznějšími zásluhami v protinacistickém odboji.²⁸⁾

JUDr. Palát byl dokonce v letech 1945–1946 vyšetřován Státním zastupitelstvím v Olomouci a Vrchním státním zastupitelstvím v Brně pro podezření ze spáchání několika trestných činů. Měl udržovat nepřipustné osobní styky s Němci, včetně nacistického vládního komisaře Hranic Karla Kettnera. Takové jednání bylo v rozporu s dekretem prezidenta republiky č.105/45 ze 4. 10. 1945 o přezkoumání činnosti veřejných zaměstnanců. Dále byl podezřelý z krádeže majetku zabaveného v květnu 1945 hranickým Němcům a dalších trestných činů, třeba neoprávněného zajištění Augustina Richtra, který na Paláta podal čtyři trestní oznámení. Kárný nález Vrchního státního zastupitelství v Brně z 18. 6. 1946 JUDr. Paláta sice ze všech obvinění osvobodil, ale nedůvěru k jeho osobě v Hranicích zřejmě nerozptýlil²⁹⁾. Při volbě JUDr. Paláta 1. místopředsedou MNV Hranice dne 2. listopadu 1945 namísto Aloise Hlobila, odvolaného městskou organizací KSČ, se to projevilo tím, že byl zvolen až „po delší debatě“, přičemž se sedm členů MNV při volbě zdrželo hlasování. Obdobně tomu bylo 2. června 1946, kdy byl JUDr. Palát, v té

27) SOKAP, Sběrka přihlášek pobytu obyvatel v okrese Přerov, policejní přihláška Stanislava Paláta, Hranice, 7. 8. 1941.

28) JUDr. Palát „prokázal členství v podzemním Hnutí za svobodu“. O Baďuříkovi se Stanislav Blažek: Učitelstvo hranického okresu v odboji 1939–1945, Záhorská kronika 1946–1947, č. 5-6, s. 65-68 a č. 7-8, s. 112-115 nezmiňuje.

29) Jiří J. K. Nebeský: Příběh lágru – Internační tábor a perzekuce Němců v Hranicích (1945–1946). Hranice 2003, s. 80–81.

době místopředseda okresního výboru KSČ, volen předsedou MNV.³⁰⁾ Bylo by jen spekulací tvrdit, že protektorátní okresní soudce vstoupil v roce 1945 do KSČ nikoliv z politického přesvědčení, ale aby zamaskoval svou nepříliš důvěryhodnou minulost. Faktem ale zůstává, že mu členství v KSČ po roce 1945 a po roce 1948 v kariéře velice pomohlo. Navíc by bylo zajímavé zjistit, jaké konkrétní důvody vedly k odvolání postižených.³¹⁾

Konec samostatnosti NV a společenských organizací

Okamžitým důsledkem únorových událostí byl konec samostatnosti v rozhodování národních výborů a společenských organizací. O novém personálním obsazení ONV Hranice jednalo předsednictvo OV KSČ již 1. března 1948. Rozhodlo, že vedle předsedy Baďuříka bude 1. místopředsedou ONV Oldřich Plšek, kovář z Malých Prosenic (KSČ), 2. místopředsedou úředník ČSD Hranice, sociální demokrat Čeněk Pavelka, bezpečnostním referentem npor. SNB v Hranicích František Tomek (KSČ), dopravním referentem Milan Skřičil, tajemník ROH v Hranicích (KSČ). Současně bylo rozhodnuto o řízení jednotlivých referátů ONV. Předseda Baďuřík si vyhradil vedení personálního a školského referátu, Oldřich Plšek převzal lidosprávu a referáty stavební, průmyslový a živnostenský, npor. František Tomek bezpečnost a vojenství, Milan Skřičil dopravu a konfiskáty, tajemník okresního akčního výboru Josef Čajka (KSČ) zásobování a úřednice ONV Hranice Marie Maňasová (KSČ) referáty sociální a zdravotní.

Nové vedení ONV se rozhodlo „přemístit“ celkem 17 zaměstnanců ONV. Ale zaměstnanecká rada ONV, včetně členů KSČ, proti tomu protestovala u Zemského národního výboru v Brně a zprvu dosáhla snížení „vyhazovů“ na 7 osob. 22. dubna 1948 nakonec zemský národní výbor odvolal 13 členů ONV v čele s bývalým předsedou pplk. Augustinem Fricem³²⁾. 28. února 1948 se v zasedací síni tehdejší radnice konala ustavující schůze akčního výboru města Hranic. Schůze se zúčastnili zá-

30) SOKAP, MNV Hranice, Kniha zápisů. Záписy z 2. 11. 1945, bod 4; 2. 6. 1946, bod 1.

31) Při divokých čistkách, které proběhly v únoru 1948 pod přímou kuratelou dvojice JUDr. Palát – Alois Baďuřík, je zvláštní, že byli propouštěni lidé, kteří měli za sebou záslužnou protinacistickou odbojovou minulost. Ještě v noci 24. února 1948 byl odvolán z funkce vedoucího úředníka (tajemníka) ONV Hranice JUDr. Karel Mohelnický, člen revolučního národního výboru v Hranicích, za nacistické okupace příslušník ilegální skupiny „Clay Eva“ a 1. partyzánské brigády Jana Žižky z Trocnova.

32) SOKAP, ONV Hranice, Výnos zemského národního výboru č. 9291-III-15/1948, personální obsazení funkcí v ONV Hranice; SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 1. 3. 1948, bod 1.

stupci KSČ a sociální demokracie. Předsedou akčního výboru města byl shromážděnými zvolen mjr. Jaroslav Roučka, člen ČSSD, za války vězněný nacisty, členem výboru se stal také JUDr. Stanislav Palát.

Okresní akční výbor ve spolupráci s předsednictvem OV KSČ také postupně provedl „výměny“ ve vedení společenských organizací: SČM, Sokola, ROH atd. Hned po Únoru začala likvidace tělovýchovně-sportovních organizací Orel. Na základě pokynů z nejvyšších stranických orgánů nebyl Orel likvidován přímo, ale předcházelo tomu podřízení jednotné sportovní organizací Sokol. Podobný byl osud organizace Junák a Klubu českých turistů. Se sloučením Orla a Sokola údajně nebyly problémy, protože jednotná hranická sportovní organizace vznikla již v době okupace, kdy po nacistickém rozpuštění Sokola a Orla vznikl 21. dubna 1940 Český sportovní klub Hranice. Plnil nejen funkci sportovní, ale stal se také místem legalizovaného setkávání protinacisticky aktivních občanů.

Situace po roce 1948 byla kvalitativně odlišná. Hranický Orel, založený 11. dubna 1909, byl důležitou sportovní, ale také společenskou a kulturní organizací katolicky orientovaných občanů Hranic s nepřímou vazbou na Československou stranu lidovou. Disponoval značným majetkem. V roce 1924 zakoupil hotel Černý orel a ve dvoře objektu nechal postavit kino Universum. „Sloučení“ v roce 1948 plnilo zadání nejvyšších orgánů KSČ, jehož cílem bylo zlikvidovat všechny na komunistické ideologii nezávislé organizace. Je pochopitelné, že křesťanský Orel byl pro poúnorový režim zcela nepřijatelný. KSČ pomocí akčních výborů pronikla i do křesťanské Charity³³⁾.

Akční výbor v Sokolu Hranice se několikrát změnil, protože předsednictvo OV KSČ po několik měsíců nedokázalo vyřešit jeho kádrové obsazení tak, aby se Sokol stal poslušnou „převodovou pákou“ KSČ. Například 3. září 1948 bylo předsednictvo OV KSČ informováno, že „očista“ v Sokole musí dále pokračovat, protože podle zjištění SNB z 21 členů předsednictva Kratochvílovy župy, do které hraničtí sokoli příslušeli, bylo „prověřeno“ jen sedm. Úplně se změnil první akční výbor Sokola, jehož předsedou byl škpt. Škop a jednatelem por. Gryc, tělovýchovní důstojníci VA Hranice. Spokojenost naopak okresní akční výbor projevoval se situací v Junáku, kde byl předsedou akčního výboru ve Sdružení přátel Junáka komunista, fotograf a redaktor Ruchu Robert Rychlík.

33) Bohuslav Hons: 100 let tělovýchovy v Hranicích 1887–1987, Hranice 1987, s. 5. POV KSČ projednávalo situaci v charitních domovech ve Skalčice a Partutovicích dne 27. 4. 1948. Rozhodlo, že do domů jmenuje „ženy-zmocněnce.“

Předsedou akčního výboru Svazu osvobozených politických vězňů se stal pplk. Vladimír Vašíček, členem výboru byl škpt. Josef Stražil (1919–1963), osvětový důstojník VA Hranice a fanatický komunista, který se významně podílel na brutálních čistkách v Československé vojenské akademii, které v této vojenské škole po únoru 1948 nastaly. Památku komunisty nespravedlivě odsouzených příslušníků akademie připomíná Pamětní síň odbojů v kasárnách generála Otakara Zahálky, kterou obětavě vybudovali příslušníci místní pobočky Vojenského sdružení rehabilitovaných v Hranicích.

Těžkosti nastaly při obsazení vedení okresního výboru Svazu české mládeže (SČM): „Mjr. Novák nemůže dále zastávat funkci předsedy OV SČM. Předsedou bude soudružka Adamčiková, místopředsedou soudruh Vilím, který to v budoucnu převezme.“³⁴⁾

Tzv. vedoucí úloha KSČ byla „uzákoněna“ teprve ústavou přijatou 11. července 1960, a přesto už v březnu 1948 byla „volba“ funkcionářů svazu mládeže mladými lidmi jen formalitou.

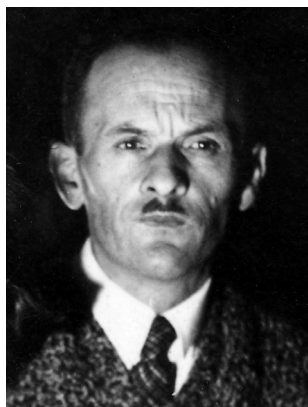
Okresní akční výbor to neměl snadné v největších hranických závodech. V národním podniku Sigma – pumpy, závod KUNZ v Hranicích, byl předsedou akčního výboru sice zvolen okresním akčním výborem vybraný ředitel závodu Václav Grubner (KSČ), ale shromáždění zaměstnanci vzali volbu členů akčního výboru vážně, takže v jimi zvoleném výboru byl jediným komunistou. Vedle sociálních demokratů Rudolfa Stahalíka a Rudolfa Holuba se členy závodního akčního výboru stali lidovci Valentin Unar a Oldřich Lukeš a národní socialisté Zdeněk Vilím a Jaroslav Dohnálek. Také akční výbor u firmy Heller neodpovídal předstávám JUDr. Stanislava Paláta a spol., i když předsedou byl Josef Částečka (KSČ). Okresní akční výbor již koncem března 1948 zasáhl: „bylo změněno původní usnesení.“³⁵⁾

Účinným nástrojem okresního akčního výboru zůstával hranický týdeník Ruch. Pomáhal „*odhalovat reakční živly*“ a vytvářel potřebný „*hlas lidu*“ vůči nepohodlným osobám.³⁶⁾

34) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 22. 3. 1948, bod 1.

35) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 22. 3. 1948, bod 2.

36) Typickým příkladem jsou články z Ruchu z 5. 3. 1948 (č. 10), kde anonymní „studenti reálného gymnázia“ žádají odvolání z výuky „reakčních profesorů“ Jaroslava Jaška a Josefa Troupa. Jaroslav Jašek tlaku odolal vstupem do KSČ. Josef Troup (1897–1984), stejně jako další osvědčení pedagogové gymnázia (Dr. Alfons Glos, Dr. Olga Svobodová), musel pod tlakem akčního výboru z gymnázia, kde učil zeměpis a dějepis od roku 1931, odejít. Až do důchodu pracoval v hranické cementárně. Perzekucí byla postižena i jeho manželka. Za vymyšlenou velezradu byla odsouzena na pět let těžkého žaláře. Hlavní „vinou“ Josefa Troupa bylo, že byl vedoucím funkcionářem lidové strany v Hranicích, za kterou se v roce 1936 stal dokonce starostou města. Krátce před Únorem, ve školním roce

Akční výbor na gymnáziu byl ustaven 28. února 1948 a jeho předsedou se stal Dr. Artur Závodský (1912–1982), významný komunistický literární a divadelní vědec a překladatel, specializující se na moravské levicové autory. Dr. Závodský se aktivně zapojil do protinacistického odboje. V roce 1944 byl za sabotáž při totálním nasazení u firmy KUNZ zatčen gestapem a prošel řadou vězení a koncentráky Flossenburg a Dachau, kde onemocněl skvrnitým tyfem. Znal se s nejvyššími představiteli kulturní politiky KSČ. Jeho vztah k představitelům okresního vedení KSČ i okresního akčního výboru byl neobvykle nezávislý a kritický, i když nařízenou „očistnou“ kádrovou politiku KSČ na gymnáziu prováděl. Články Artura Závodského v Ruchu o situaci v Beskydském divadle vyvolaly soudní spor s členem KSČ Kovářem z Valašského Meziříčí, který předsednictvo OV KSČ několikrát projednávalo. 23. července 1948 se předsednictvo OV KSČ usneslo, že „strana nesmí připustit, aby došlo k soudu“ a „soudruh Závodský se potrestání nevyhne“. Přes mocné zastánce musel Závodský v roce 1950 hranické gymnázium opustit a do vážných politických a existenčních potíží se znovu dostal při stranických čistkách v roce 1970.³⁷⁾

1946–1947, byl třídním profesorem maturitního VIII. ročníku. Zkoušku dospělosti u něho tehdy mimo jiné vykonal PhDr. Jan Fojtík, CSc. (*1928), od roku 1951 redaktor Rudého práva a v letech 1968–1989 tajemník ÚV KSČ zodpovědný za propagandu v normalizačním období (viz sborník 100 let prvního gymnázia v Hranicích, Hranice 1971, s. 70).

37) Mgr. Jan Kubica: Dr. Artur Závodský, DrSc., Martin – občasník městského obvodu Martinov, ročník 11/2002, vydání 9 (<http://www.volny.cz/umobmartinov/martin>). O sporu Dr. Artura Závodského a také redaktora Ruchu Roberta Rychlíka se „soudruhem Kovářem z Valašského Meziříčí“ viz SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 23. 7. 1948, bod 13. Kovář žaloval Rychlíka pro zanedbání povinné péče a Závodského pro urážku na cti. Přestupků se oba měli dopustit urážlivými články v Ruchu.

Konec nezávislosti nekomunistických stran NF

Činnost Československé strany národně socialistické a Československé strany lidové byla v Hranicích formálně ukončena 28. února 1948, kdy „provedly orgány SNB v okresních sekretariátech strany národně socialistické a lidové prohlídky a místnosti byly zapečetěny. Tím ustala veškerá činnost těchto stran na hranickém správním okrese“.³⁸⁾

Zdá se, že „revolučnost“ hranických orgánů Sboru národní bezpečnosti a akčních výborů překračovala dokonce i linii Ústředního výboru KSČ. Československá strana národně socialistická se totiž po únoru 1948 „transformovala“ v Československou stranu socialistickou, plně podřízenou KSČ. V Hranicích mezi tím „dojednal“ tajemník OAV Josef Čajka s bývalými funkcionáři národně socialistické strany rozpuštění strany v okrese Hranice a okresní akční výbor musel své rozhodnutí změnit. Z KV KSČ dostal příkaz, aby socialistická strana, jako součást „obrozené Národní fronty“, byla v okrese Hranice částečně obnovena.

Toto nařízení tlumočil předsednictvu OV KSČ pracovník KV KSČ v Olomouci Josef Smola: „Národní socialisté prodělali otřesy a změny, odstranili jsme od nich reakci a teď je musíme přitáhnout k práci a oni nám přitáhnou masy.“ Socialistická strana měla vzniknout na okresní úrovni a podobně jako „obrozená“ strana lidová nesměla být zakládána v závodech a institucích. Jednání o zřízení Československé strany socialistické v okrese Hranice vedl tentýž Josef Čajka, který ji v únoru 1948 likvidoval. Do okresního akčního výboru byl za stranu doplněn okresní tajemník socialistů Jaroslav Zemánek.³⁹⁾

Snaha OAV o likvidaci strany lidové narazila na více překážek. Konstatovalo to zasedání předsednictva OV KSČ dne 8. března 1948: „Přes veškerou snahu se nepodařilo proniknout do pozic strany lidové, která zůstává na okrese stále vážným soupeřem. Veškerá činnost naší strany musí být napříště zaměřena na *rozbití* lidové strany“. Na tomtéž zasedání byl člen předsednictva, fotograf Robert Rychlík (1902–?) pověřen „dojednáním s lidovci, aby stranu na okrese rozpustili.“⁴⁰⁾

Když přišel z ÚV KSČ příkaz, že také „obrozená“ lidová strana má být v omezeném rozsahu zachována, podržela si lidová strana v některých obcích okresu (například v Drahotuších) významné pozice. Než SNB zlikvidovala vývěsní skříňku hranických lidovců, byl v ní velký portrét prezidenta T. G. Masaryka s nápisem: „Budu se dívat, jak to děláte.“⁴¹⁾

38) Ruch, 5. 3. 1948 (č. 10), s. 2.

39) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 10. 6. 1948, bod 2.

40) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 8. 3. 1948, bod 13.

41) Tamtéž.

Po únorových událostech urychleně pokračoval „sjednocovací“ proces s Československou sociální demokracií. Ke sjednocení „na základě marxismu-leninismu“ pak došlo 27. června 1948. Nejstarší česká politická strana, založená již v roce 1878, spolením s KSC na území republiky zanikla a její činnost pokračovala pouze v emigraci.

Proces sjednocení ČSSD s KSC začal již před únorovými událostmi dohodou vedení ČSSD a KSC z 12. září 1947 o společném postupu při prosazení takzvané milionářské daně parlamentem. Vedení ÚV KSC jednání využilo a vyzvalo nižší organizace, aby uzavíraly dohody o spolupráci se soc. demokraty na místních úrovních. Avšak v členstvu sociálně demokratické strany vzbudila dohoda odpor. Projevil se i v Hranicích. Dopis s nabídkou spolupráce, který předsednictvo OV KSC zaslalo v říjnu 1947 svému partnerovi, zůstal dlouho bez odpovědi. Okresní vedení KSC zvolilo proto krátce před únorem 1948 jinou taktiku. Snažilo se stranu oslabit a její členstvo převést do KSC.⁴²⁾

V únorových dnech místní funkcionáři sociálně demokratické strany, po určitém váhání, vstoupili do akčních výborů. Jednání předsednictva OV KSC se zástupci okresního a místního výboru ČSSD se uskutečnilo 20. dubna 1948. Sociální demokracii zastupovali učitel Antoř Čajka (1896–1959), účetní spořitelny Miloslav Kopka (1904–?), obchodník a bývalý starosta města Emil Konečný (1904–1973) a svrškář a II. náměstek předsedy MNV (referent něm. majetku) Michal Zeniuk (1899–?). Bylo dohodnuto veškeré práce na splnutí ukončit do 15. května 1948 „Tímto dnem přestane fungovat sekretariát. Kdo do 15. května nepodaří přihlášku do KSC, ztrácí výhody hromadného přestupu.“

Bylo také usneseno, že dosavadní sociálně demokratická vzdělávací Dělnická akademie bude přejmenována na Socialistickou akademii a sociální demokraté se museli smířit s tím, že „všichni veřejní funkcionáři se musí podříditi naší stranické kázni. Proti všem výstřelkům budeme postupovat tvrdě“.⁴³⁾

Vznik lidových milic

Lidové milice v hranickém okrese vznikly teprve v dubnu 1948. Poprvé o nich jednalo předsednictvo OV KSC 20. dubna 1948. O jejich zřízení informoval JUDr. Palát: „V Hranicích bude zatím 66 ozbrojených členů. Zbraně dodá krajský výbor Národní fronty. Poprvé se veřejně představí v prvomájovém průvodu.“ 27. dubna 1948 předsednictvo konstatovalo, že „krajský akční výbor již zbraně dodal, milice půjde na 1. máj se

42) SOKAP, OV KSC, POV, ič. 23, kart. 6, schůze 19. 1. 1948, bod 21.

43) SOKAP, OV KSC, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 20. 4. 1948, bod 1.

zbrání. Nutno dbát, aby nedošlo k nepřístojnostem.“ Prvá jednotka byla zřízena ve formě závodní milice u firmy Kunz. Velitelem byl ustanoven desátník v záloze Josef Doktor, instruktorem poručík Mihula.⁴⁴⁾

Konec nezávislého soudnictví

Únorem 1948 zcela skončila nezávislost moci soudní. Všechny důležité „politické“ soudní případy předem projednávaly stranické orgány, případně akční výbory. Již 30. 3. 1948 předsednictvo OV KSČ rozhodlo: „Oznámit příslušným orgánům, aby okamžitě vyloučily pro šmelinu Kurfürsta z Malhotic, Pešu z SNB, Kozmíka a Kozmíkovou z Hranic.“⁴⁵⁾

Velice aktivní byla tzv. očištná komise okresního akčního výboru, která „doporučovala“ své závěry mimořádnému lidovému soudu v Novém Jičíně a trestní komisi ONV v Hranicích. Trestní komise ONV projednávala „provinění proti národní cti“ podle malého retribučního dekretu z 27. 10. 1945. Například podle hlášení okresního akčního výboru ze dne 7. června 1948 postoupila trestní komise okresního akčního výboru k projednání před ONV „pro provinění proti národní cti“ případy 28 osob, označených ve zprávě za *potrestané*. Zpráva konstatuje, že „dva z těchto případů budou projednány ve prospěch potrestaných“. Mezi „potrestanými“ jsou uvedeni například hraničtí řezníci Jan Pavelc, Eduard Polášek i jeho manželka Eliška, majitel prádelny František Melichar, úředník důchodové kontroly František Sékora atd.⁴⁶⁾

Rozsáhlé pravomoci měly stranické orgány a akční výbory při zbavování vlastnických práv. Hodně pozornosti vyvolal například „Václavíkův případ“ v Bělotině. Na předsednictvu OV KSČ byl projednáván dne 29. října 1948. O případu okresní předsednictvo informovali přizvaní členové výboru místní organizace KSČ v Bělotině. Předseda místního akčního výboru Škoda uvedl, že při založení akčního výboru v Bělotině byla odhlasována rezoluce žádající „zbavení Václavíka vlastnického dekretu pro jeho štvání proti SSSR, znevažování pomoci Sovětského svazu, zesměšňování předsedy vlády a členů vlády“. Později bylo o případu znovu jednáno a „obvinění, která byla proti němu vznesena v únoru, se ukázala bezpředmětnými“. Toto rozhodnutí bylo oznámeno okresnímu akčnímu výboru. „Po delší době však přišel z krajského akčního výboru vyhošťující dekret. Proto je tato otázka v Bělotině na pořadu dne a zneklidňuje poměry.“

44) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 20. 4. 1948, bod 6 a 27. 4. 1948, bod 1.

45) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 30. 3. 1948, bod 4.

46) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 25, kart. 6, hlášení okresního akčního výboru 7. 6. 1948 č. 2264/48 Ča/Sm.

Na námitku místní organizace KSČ odpověděl Josef Čajka: „*Skutečnost, že není Václavíkovi možno nic dokázat, nemůže nic změnit na tom, aby jmenovaný byl vysídlen.* O Václavíkovi je známo, že před Únorem byl reakcionářem, že rozbíjel naše veřejné schůze, šval proti Ďurišovým zákonům⁴⁷⁾ a je nebezpečím, že bude brzdou zemědělské politiky i v budoucnu. Tyto skutečnosti jsou o něm všeobecně známy a místní akční výbor není nucen nic dokazovat.“ Po tomto „vysvětlení“ předsednictvo jednomyslně rozhodlo Václavíka vysídlit.⁴⁸⁾

Prvá zklamání vítězů a personální výměny

Bezprostředně po uchvácení politické moci v únoru 1948 lze v zápisech z jednání okresních i místních stranických orgánů i akčních výborů cítit nadšení, že porážkou „reakce“ budou rychle odstraněny dosavadní překážky na cestě k „vybudování spravedlivé socialistické společnosti“.

Ale tyto iluze se začaly velice brzy hroutit. Především se potvrdily obavy, že stále hlubší ekonomická provázanost s hospodářsky zaostalým Sovětským svazem a jeho satelity zhoršuje ekonomickou situaci státu. To se ovšem nesmělo otevřeně přiznat. Zápisy z jednání předsednictva OV KSČ i okresního akčního výboru potvrzují bezradnost místních funkcionářů před rostoucími potížemi hospodářství. 6. srpna 1948 člen předsednictva OV KSČ Josef Svozil, rolník z Oseku nad Bečvou, namítal: „V okrese dodáváme předepsané kontingenty masa na 100 %, ale maso u řezníků není. Jak je to možné?“⁴⁹⁾

47) Július Ďuriš (1904–1986) byl v l. 1945–1951 ministrem zemědělství za KSČ. S jeho jménem jsou spojeny zákony „prohlubující Košický vládní program“ v oblasti zemědělství, o které KSČ před únorem 1948 sváděla urputný zápas s ostatními stranami Národní fronty. Ani tvůrce komunistické kolektivizační politiky se nevyhnul vystřízlivění. V roce 1968 veřejně odsoudil okupaci ČSSR a o dva roky později byl z KSČ vyloučen.

48) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 29. 10. 1948, bod 2. Při tomto jednání se navíc projevily nejistoty, kdo vlastně po únoru 1948 vládne. Člen výboru místní organizace KSČ v Bělotíně Šumšal se členů okresního vedení KSČ zeptal, „kdo je rozhodující, zda strana, MNV nebo místní akční výbor?“ Odpověděl mu Josef Čajka, že „jedinec strana“. Dotaz odrážel prudké spory o kompetence mezi komunisty a akčním výborem v Bělotíně. Podobné spory mezi místními organizacemi KSČ, MNV a místními akčními výbory byly i v jiných obcích. Nejdramatičtější situace nastala v Potštátě. Podle zápisu ze schůze POV KSČ z 28. 8. 1948 o ní předsednictvo informoval Josef Čajka: „Předseda místní organizace KSČ v Potštátě s. Petr svolal členskou schůzi za účasti veřejnosti!!! (sic!), na které byla vyslovena nedůvěra místnímu akčnímu výboru. Bylo usneseno vůbec nový místní akční výbor neobnovovat a spisy místního akčního výboru zajistit!!!“ Předsednictvo pověřilo vyšetřením případu Josefa Čajku a ppprap. Jaroslava Julínka, kteří měli průběh setření zaznamenat stenograficky, protože se počítalo s přísným potrestáním s. Petra. Dne 3. 9. 1948 se zabývala jednáním s. Petra stranická schůze v Potštátě, jíž se zúčastnilo celé předsednictvo OV KSČ. V tento den POV KSČ nařídilo v Potštátě zákaz prodeje lihovin.

49) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 6. 8. 1948, bod 2.

Situace v zásobování potravinami, ale i spotřebním zbožím byla opravdu kritická a po „únorovém vítězství“ se k nemilému překvapení oddaných komunistů nezlepšovala, ale zhoršovala. Skutečné důvody byly v nesprávné strategické koncepci vedení ÚV KSČ, která nařizovala likvidovat fungující tržní vztahy a nahrazovat je byrokratickým řízením, rušit osvědčené malé a střední soukromé podniky a zřizovat „socialistickou velkovýrobu“ v průmyslu i zemědělství a namísto výroby spotřebního zboží budovat investičně náročný těžký průmysl, nezbytný pro válečné plány J. V. Stalina. To se však nesmělo přiznat. A tak se hledaly příčiny krizových jevů hospodářství v neschopnosti nižších funkcionářů, v „sabotáži poražených reakčních skupin obyvatel“ a od poloviny roku 1948, kdy došlo k roztržce sovětského bloku s Jugoslávií, dokonce v údajném pronikání třídních nepřátel do nejvyšších stranických funkcí.

Ovzduší všeobecné nedůvěry a nejistoty se brzy projevilo i v Hranicích. JUDr. Palát se 9. července 1948 na zasedání předsednictva OV KSČ od předsedy krajského výboru KSČ, poslance národního shromáždění Josefa Zuzanačka, dozvěděl, že „předsednictvo KV KSČ dospělo k názoru, že Dr. Palát je v Hranicích nahraditelný, v soudnictví však *zatím ne*. Soudruh Dr. Palát si podá v Olomouci žádost o byt a do té doby, než jej dostane, se *zbaví v Hranicích všech funkcí*.“ Ačkoliv byl zdánlivě povýšen, JUDr. Palát z rozhodnutí radost neměl. Jeho reakci zachytil zápis slovy: „Jednání KV KSČ jsem se nezúčastnil, na rozhodnutí jsem neměl vliv. Je to pro něho nové, stejně jako pro ostatní členy předsednictva. Konstatuje, že v Olomouci bude hospodářsky poškozen, že se však podřídí rozhodnutí strany. Předsedou OV KSČ zůstane do konference, po odchodu ho bude zastupovat Baďuřík.“⁵⁰⁾

„Po zralé úvaze“ byl současně za předsedu MNV „vybrán“ soudruh Stanislav Lacina, za předsedu okresního akčního výboru dosavadní tajemník Josef Čajka, tajemníkem se stal praporečik SNB Jaroslav Julínek. Nabízí se otázka, k čemu potom byly „volby“ předsedy MNV Stani-

50) O dalších životních osudech JUDr. Stanislava Paláta se mně podařilo zjistit jen několik útržkovitých informací. 23. února 1949 na 26. schůzi Národního shromáždění ČSR byl JUDr. Stanislav Palát *ministerstvem vnitra* ustanoven poslancem. Podle digitálního zápisu z jednání 26. schůze: „Ministerstvo vnitra oznámilo listem zo dňa 21. 2. 1949, zn. 214/12/2-1949-I/5, že povoláva na uprázdněný poslanecký mandát za rezignovaného Dr. Vaška poslancom JUDr. Stanislava Paláta.“ Již za rok však „poslanec JUDr. Stanislav Palát připsím ze dne 2. října 1950 oznámil, že se vzdal svého poslaneckého mandátu (č.j. 1123/10-50-B). Z temnoty internetového zapomnění se JUDr. Stanislav Palát znovu vynořuje v době velkých normalizačních čistek v roce 1970, kdy byl rozhodnutím České národní rady jmenován soudcem Krajského soudu v Ostravě, v této funkci se také dočkal roku 1973 důchodu, krátkodobé pracovní úvazky trvaly až do listopadu 1978.

•• Odhalení Masarykova pomníku na Školním náměstí v roce 1948. Foto: Karel Zaoral

slava Laciny členy národního výboru⁵¹⁾ Nedlouho poté, 20. srpna 1948, přijalo předsednictvo OV KSČ usnesení: „Strana činí odpovědné za neblahý stav v zásobování masem členy rady ONV v čele s předsedou soudruhem Baďuříkem.“ 30. ledna 1949 byl Alois Baďuřík odvolán z funkce předsedy ONV a bývalý učitel musel prožít nejednu trpkou chvíli existenční nejistoty, než se stal školním inspektorem. Pro tehdejší dobu a politické ovzduší je charakteristické i zvolené „řešení“, jak krizi v zásobování masem překonat. Bylo usneseno, že „ty krávy, ze kterých zemědělci nedodávají 3 l, budou dány na jatka.“⁵²⁾

51) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 9. 7. 1948, bod 2. Dalším nepříjemným překvapením, které se členové předsednictva od Josefa Zuzaňáka dozvěděli, bylo zastavení týdeníku Ruch. Josef Čajka konstatoval, že „jsou podnikány kroky k oddálení jeho zastavení, ale předsednictvo okresního výboru rozhodlo, že bude respektováno nařízení ministerstva informací“. Josef Zuzaňák vysvětlil: „Nepotřebujeme noviny na klepaření. V budoucnu bude jeden ústřední deník Rudé právo, krajinští deníky budou všechny zrušeny a místo nich bude každý kraj vydávat týdeník.“

52) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 20. 8. 1948, bod 8. Na tomto zasedání bylo konstatováno, že roční kontingent dodávek mléka v okrese nebude splněn. Předsednictvo odhadlo, že místo požadovaných 17.000 l je v možnostech zemědělců dodat 15.000 l. Alois Baďuřík uvedl, že „byly omezeny vojenské dodávky hovězího masa, takže jsme zásobeni na 70 %“. Na to zareagoval Josef Čajka: „Je nutné oddělit dobré a špatné zemědělce. Proti špatným tvrdě zakročit!“

8. října 1948 předsednictvo projednávalo špatnou situaci se zásobováním textilem.⁵³⁾ 15. října 1948 se rozhořel na předsednictvu spor, jestli není Hranicko vůči Lipnicku poškozeno v kontingentech dodávek. Josef Svozil diskusi uzavřel slovy: „Kontingenty dodávek se již od roku 1945 dělají podle ksichtu.“⁵⁴⁾

Gottwaldova výzva

Veliké rozpaky mezi předúnorovými členy strany vyvolala také výzva Klementa Gottwalda, podle které se KSČ po únorovém vítězství měla stát „stranou všeho pracujícího lidu“ a dosáhnout počtu 1,5 milionu členů. V podmínkách všeobecné nejistoty a strachu úspěch výzvy i v okrese Hranice předčil očekávání stranických orgánů.

Do 15. března 1948 na Hranicku a Lipnicku údajně podalo do KSČ přihlášku 1119 občanů, což přesáhlo kvótu 1000 požadovanou KV KSČ. Některá z uvedených jmen byla hodně překvapivá: profesori státního reálného gymnázia v Hranicích Jaroslav Jašek a Josef Palouš, restaurátor Zdeněk Skřídlo, obchodníci Jan Wellart, Zdeněk Mrlík, Josef Staša, Jan Peroutka a Josef Tichý, ředitel vyšší státní lesnické školy Ing. Oldřich Pacák a profesori této školy Václav Dragoun, Hugo Taraba, Ing. Svatoopluk Zbruz, Ing. Vladislav Círka, Dr. Ing. Slavoj Svoboda a Ing. František Menšík, vedoucí okresní kriminální úřadovny Josef Binko, ředitel rolnického mlékařského družstva Josef Polák, ředitel hospodářského družstva Václav Skřivánek, bývalý člen rady ONV za lidovou stranu Jan

53) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 8. 10. 1948, bod 5. Schůze názorně ukazuje, jak se úplným převzetím moci KSČ v únoru 1948 prohlubovala totalizace společnosti. Zprávu o nedostatcích v zásobování textilem přednesl nový člen POV KSČ, bývalý sociální demokrat Antoš Čajka. Tajemník POV KSČ Josef Čajka ji okomentoval kriticky: „Nestačí vědět, kolik zboží přijde na okres, ale především komu bylo přiděleno.“ Rostoucí hospodářské potíže tedy stranické aparátčiky objektivně nutily ke stále komplexnější kontrole a „napravování“ neduhů společnosti. To bylo nesmyslné a neuskutečnitelné samo a sobě. Do zcela absurdní polohy se pokusy o nápravu krizových jevů dostávaly tím, že od stranických aparátčiků požadovaly „řešit“ problémy od uměleckých, sportovních a humanitních záležitostí počínaje, až po rozhodnutí povahy ryze ekonomické. Naplnil se aforismus jednoho z vůdců bolševické revoluce v Rusku a obětního Stalina beránka Karla Radka (1885–1939): „Nejdříve byl matriarchát, potom patriarchát, teď vládné sekretariát.“ Byla v tom ale geniální logika „velkého kormidelníka“ J. V. Stalina. Nebylo třeba hledat příčiny nedostatků. Stačilo čas od času aparátčiky vyměnit a případně i zlikvidovat, protože po převzetí moci se „třídní boj“ zvětšoval a nepřátelé pronikali do stranických funkcí.

54) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 15. 10. 1948, bod 4. Za hlavního viníka špatného zásobování potravinami na příděl v Hranicích byl označen vedoucí velkodistribuce potravin Schlesinger, kterého se předsednictvo rozhodlo nahradit „vhodným soudruhům Chamrátem“. Přitom totéž předsednictvo schválilo 27. 4. 1948 návrh akčního výboru živností a obchodu okresu Hranice, podle kterého byla velkodistribuce přidělena „soudruhovi Schlesingerovi“ výměnou za to, že „se vzdá maloobchodu a koloniálu“.

Plička, ředitel spořitelny Josef Hans, špkt. Václav Vlasák a mnozí další. Ruch to oznámil pod titulkem: „Poznali, že toliko KSČ hájí zájmy lidu.“⁵⁵⁾

Váhání, jak Gottwaldovu výzvu splnit a přitom neztratit lukrativní posty, získané po únorovém převratu, se objevuje v zápisech všech místních stranických orgánů a akčních výborů. Například v zápisu o postupu vůči Janu Pličkovi se píše: „Ředitel Plička poslal články do novin. Usneseno: budou uveřejněny pod značkou ve Stráži lidu (orgán KV KSČ v Olomouci). Zatím je nutno Pličku nechat v pozadí a bude působeno v tom směru, aby byl přeložen.“⁵⁶⁾

Přípravy na parlamentní volby 1948

Další velkou zkouškou akceschopnosti púnorového režimu se staly parlamentní volby 30. května 1948, o kterých bylo rozhodnuto již v roce 1946. Teprve tyto „volby“ totiž legalizovaly únorový převrat. Až do voleb neměla KSČ v takzvaném Ústavodárném národním shromáždění zvoleném na dva roky při parlamentních volbách v roce 1946 většinu. Po záhadné smrti Jana Masaryka se vedoucí představitelé KSČ obávali, že se tato nekomunistická parlamentní většina dříve či později obrátí proti nim. To byl hlavní důvod, proč vedení ÚV KSČ ostře vystoupilo vůči „levicové úchylce“ projevující se údajně tím, že byly uzavírány okresní a místní sekretariáty stran Národní fronty, jak se i v Hranicích stalo.

Obavy členů předsednictva ÚV KSČ se projevíly na zasedání ÚV KSČ, které proběhlo 9. dubna 1948. Zasedání proto schválilo návrh Klementa Gottwalda, aby ve volbách na místo kandidátek stran byla volena „jednotná kandidátka Národní fronty“. ÚV KSČ znovu zorganizoval „živelné lidové hnutí“ ve formě rezolucí na podporu jednotných kandidátek Národní fronty, o kterém byli informováni poslanci nekomunistických stran. Ti pod tímto tlakem volební zákon umožňující volit jednotnou kandidátku schválili. Prezident Beneš odmítl zákon podepsat. Zákon podepsal Klement Gottwald, předseda vlády. Po volbách, 3. června 1948, označil generální tajemník ÚV KSČ Rudolf Slánský⁵⁷⁾

55) Ruch, 12. 3. 1948, s. 1.

56) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 22. 3. 1948, bod 1.

57) Rudolf Slánský (1901–1952) byl jednou z nejtragičtějších českých osobností 20. století. Ačkoliv pocházel z dobfé situované židovské rodiny, připojil se již v mládí ke komunistickému hnutí, od kterého očekával překonání tisícileté antisemitské nenávisti. Od 5. sjezdu KSČ v roce 1929 byl nejbližším spolupracovníkem a osobním přítelem Klementa Gottwalda. V letech 1929–1939 byl členem ÚV KSČ a politického byra ÚV KSČ. Po Mnichovu odešel do moskevské emigrace a bydlel s Gottwaldem ve společném hotelovém bytě. V Moskvě tehdy zažil prvou velkou bolestnou zkoušku. Ztratila se mu malá milovaná

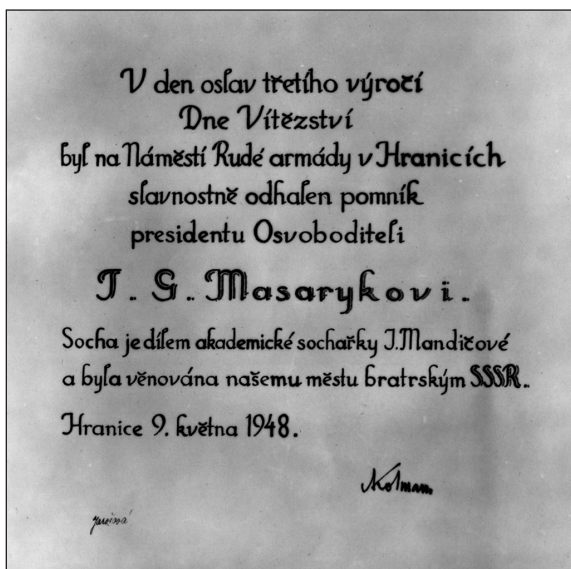
návrh jednotné kandidátky za „geniální včasný zásah“ proti nebezpečí, že KSČ ve volbách neuspěje. Návrh jednotné kandidátky samozřejmě nebyl původní. Poprvé byl použit v roce 1924 italským diktátorem Benitem Mussolinim (1883–1945) a po roce 1933 ho v Německu využil Adolf Hitler (1889–1945). KSČ potom „volby“ pomocí jednotné kandidátky praktikovala až do roku 1989 a znemožňovala tím svobodnou konkurenci politických stran, která by mohla vyústit k jejímu odvolání z vedení státu.

Jednotná kandidátka NF pro olomoucký volební kraj

Občané okresu Hranice volili 30. května 1948 jednotnou kandidátku pro kraj olomoucký. V čele kandidátky byli ministr spravedlnosti JUDr. Alexej Čepička a místopředseda Ústavodárného národního shromáždění za sociálně demokratickou stranu JUDr. Oldřich John (1907–1961), jeden z architektů sjednocení sociální demokracie s komunisty. Na kandidátce byli i členové Československé strany socialistické a Československé strany lidové. Jejich kandidatura byla předem důkladně projednána stranickými orgány KSČ, StB a akčními výbory. Z tehdejšího politického okresu Hranice kandidoval JUDr. Stanislav Palát a člen předsednictva okresního výboru KSČ, kovářský mistr z Prosenic Oldřich Plšek. Původně měl být na jednom z *volitelných* míst zařazen i hranický učitel, sociální demokrat a později člen předsednictva OV KSČ Antoš Čajka. Krajský akční výbor však na jeho místo zařadil Dr. Jiřího Hájka (1913–1993), představitele pražské levicové sociálně demokratické inteligence, po sjednocení s KSČ v letech 1948–1969 člena ÚV KSČ a v srp-

dcera. Slánský ani jeho manželka ji již nikdy více neuviděli, ačkoliv vyvinuli nadlidské úsilí po jejím vypátrání. V roce 1944 byl Slánský spolu s Janem Švermou (1900–1944), vyslán Gottwaldem na povstalecké Slovensko. V letech 1945–1951 byl generálním tajemníkem KSČ a členem předsednictva ÚV KSČ. Významně se podílel na únorovém převratu 1948 a nesl značnou odpovědnost za násilné metody, které byly po Únoru nastoleny. 23. listopadu 1951 byl zatčen a obviněn z velezrady. V listopadu 1952 byl odsouzen jako hlava „protistátního spikleneckého centra“ k trestu smrti oběšením. 3. prosince 1952 byl popraven. Po popravě bylo jeho tělo, spolu s těly deseti dalších „spoluvínků“ spáleno v krematoriu a popel důstojníky StB vysypán na zledovatělé silnici kdesi za Prahou. Město Hranice Rudolf Slánský navštívil 14. prosince 1945. V kině Universum přednášel o protinacistickém odboji, účasti KSČ v něm a o Košickém vládním programu. V té době zastával také funkci předsedy Československého svazu partyzánů. Úloha Rudolfa Slánského v československých dějinách stalinistického období dosud nebyla historicky zhodnocena. Pořekadlo, že revoluce požírá své děti, hloubku jeho lidské tragédie nijak nesnižuje. Rudolf Slánský byl i se svou ženou zatčen v noci z 23. na 24. listopadu 1951 po návratu ze společné večere přátel v rodině Antonína Zápotockého. Václav Černý to výstižně popsal jako „poslední chvíle jídášských objetí a polibků“ (Paměti 1945–1972, Praha 1992, s. 347).

•• Zápís v Pamětní knize města Hranic o odhalení Masarykova pomníku, podepsáni: Jarošová, Kolman

nu 1968 ministra zahraničí ČSSR, který v OSN odsoudil okupaci Československa⁵⁸⁾.

Akce k masové podpoře jednotné kandidátky

Přípravu voleb v okrese Hranice několikrát projednávalo předsednictvo OV KSČ. Z KV KSČ bylo členům předsednictva zdůrazněno, že „osobně zodpovídají za dobrou přípravu voleb a za volební výsledky“. Především šlo o zabránění účasti ve volbách těm voličům, u kterých hrozilo nebezpečí, že namísto kandidátů Národní fronty odevzdají bílé lístky.

Volební zákon umožňoval vyřadit z voleb ne nepodstatnou část voličů. Volební právo pozbyli všichni občané odsouzení podle tzv. dekretů prezidenta republiky. Zákon kromě toho legalizoval možnost „zbavit volebního práva všechny osoby se špatným poměrem k lidově-demokratickému zřízení.“

Ve všech volebních obvodech byly vytvořeny volební komise, které směly „učinit překážku volebního práva“. Josef Čajka, který o úkolech z KV KSČ v Olomouci předsednictvo informoval, doplnil, že „olomoucký kraj soutěží s krajem Hradec Králové v boji proti bílým lístkům“. V rámci kraje byla organizována stejná soutěž okresů.

58) Ruch, 14. 5. 1948, s. 1.

Předseda ONV Alois Baďuřík řekl, že svolal konferenci učitelů okresu, kde je „instruoval, že jsou *zodpovědni za volební výsledky*, protože jaký je učitel, taková je i obec“. Dodal, že „tímto způsobem se zajistí vysoké procento pro jednotnou kandidátku“. Součástí konference bylo demonstrativní vyslovení veřejné důtky učitelům a profesorům, kteří před únorem 1948 „zastávali reakční postoje“.⁵⁹⁾

Bylo přijato usnesení, že „budou navštíveni všichni lidé, kteří nebudou volit jednotnou kandidátku podle odhadů, které prováděli újezdní tajemníci za spolupráce funkcionářů základních organizací KSČ. (...) Bude opět nutno svolat kněze na konferenci.“ JUDr. Palát přislíbil, že hranický farář Antonín Bartošík (1912–1969) „poslední týden před volbami bude vyzývat věřící, aby volili jednotnou kandidátku“.

Agitační prací na venkově bylo pověřeno 16 vybraných komunistů z řad akademiků Vojenské akademie Hranice a také týdeník Ruch. Podstatou této agitace bylo nejen to, aby voliči volili jednotnou kandidátku, ale aby volili *manifestačně*. Neměli vůbec chodit za volební plenty. K tomu se předem „zavazovaly“ celé kolektivy.

Anketa týdeníku Ruch

Do ankety pod názvem „Proč budu volit Jednotnou kandidátku Národní fronty“ přispěli mezi jinými člen okresního akčního výboru, brigádní generál Jan Květoň, velitel posádky a Československé vojenské akademie, obchodník s módním zbožím Oldřich Sedmera, farář církve československé v Drahotuších František Sedláček, předseda okresní jednoty Svazu českých zemědělců Arnošt Halla, ředitel závodu KUNZ Hranice Alois Sedláček a jeho zástupce Václav Grubner, Ing. Josef Jakubka, bývalý ředitel závodu Heller vdova a syn v Hranicích, v květnu roku 1948 vrchní ředitel národního podniku Karnola v Krnově, Karel Baďura, předseda okresního akčního výboru Československé strany lidové v Hranicích, Ing. Oldřich Pacák, ředitel státní vyšší lesnické školy, Josefa Puklová, vdova po Václavu Puklovi (1898–1943), účastníkovi domácího protinacistického odboje, advokát JUDr. Stanislav Tomanec a další občané Hranic a okolí. Mnohé odpovědi jsou z hlediska politického vývoje, který po volbách následoval, hodné zaznamenání.

Obchodník Oldřich Sedmera: „Obchodnictvo se hlásí k aktivní účasti na budování státu a oceňuje práci nové vlády Klementa Gottwalda, která se projevila zejména: (...) *ústavním zaručením existence drobných živností* (...).“

59) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 4. 5. 1948, body 10–15.

Ing. Oldřich Pacák: „V jednotné kandidátce vidím radostné semknutí všech budovatelských sil. Bílý lístek naproti tomu znamená trhlinu ve stavbě, tam může nepřítel nasadit páku k boření. Proto nebudiž nikoho, kdo by hlasoval proti svému státu a národu!“

Josefa Puklová: „Budu volit jednotnou kandidátku Národní fronty, poněvadž pevně věřím, že naše národy potřebují jednotu. *Jen v jednotě a bratrství dojdou naše národy ke štěstí a blahobytu.*“⁶⁰⁾

Fr. Sedláček: „Po letošních únorových událostech byla *svoboda naší činnosti náboženské a církevní ponechána nedotčena, ale byla obrozenu Národní frontou posílena i novou ústavou zaručena* (...). Proto jsme se k tomuto vývoji postavili kladně a rozhodli se jej podporovati.“

JUDr. Stanislav Tomanec: „Volím jednotnou kandidátku, protože se na ní dohodly všechny strany Národní fronty, a je tudíž výslednicí svornosti celého národa. Díky jednotné kandidátce *odpadnou předvolební boje, a přesto si každý volič zvolí poslance své politické strany*, neboť na jednotné kandidátce jsou na zvolitelných místech poslanci všech čtyř politických stran.“

Arnošt Halla: „Dnes, bez mnoha řečí, avšak vůlí pracujícího lidu *vláda zaručuje klidnou budoucnost zemědělců* (...). Nebude rozdílů mezi pracujícími na poli, v továrně či úřadě. Práce v zemědělství bude velkou ctí a radostí.“⁶¹⁾

V citátech bychom mohli pokračovat. Je samozřejmé, že bylo zcela vyloučeno, aby týdeník Ruch přinesl pochybovačný, nebo dokonce negativní názor na volby formou jednotné kandidátky. Přesto je možné se domnívat, že mnozí oslovení vítali „jednotu“, která nastala po únoru 1948, upřímně. Tragická zkušenost Mnichova a následné nacistické hrůzovlády utvářela rozšířené veřejné mínění, že krach první republiky byl zapříčiněn nejednotou, především spory jednotlivých politických stran. KSČ v roce 1945 ovládla ministerstvo informací a získala monopolní postavení v tehdejších rozhodujících mediích, především v rozhlasu. To jí umožnilo podsouvat veřejnosti názor, že klasický parlamentní systém, spojený se soupeřením politických stran, je cestou k novému Mnichovu a že jedině „jednota“ nastolená komunisty je zárukou šťastné budoucnosti. Pokud názor JUDr. Tomanec nebyl vynucen jen opatrností před existenčním, případně i trestním postihem a byl míněn upřímně, je důkazem, že ani zkušený advokát netušil, jak nedemokraticky je výběr kandidátů prováděn a že mnozí z kandidátů nekomunistických stran Národní fronty jsou vlastně tajnými členy KSČ.

60) Ruch, 21. 5. 1948, s. 1.

61) Ruch, 28. 5. 1948, s. 3.

•• Školní náměstí s podstavcem Masarykovy sochy, odstraněné v roce 1963

Slavičský monstrproces

Arnošt Halla se brzy osobně přesvědčil, jak nesprávná byla jeho víra v klidnou budoucnost zemědělců. 23. února 1949 byl přijat zákon o jednotném zemědělském družstvu. Začala kolektivizace zemědělství, spojená s brutálním násilím proti úspěšným hospodářům označeným za třídní nepřátele – kulaky. Na rozdíl od větších soukromých zemědělských podniků, které vznikaly v této době v důsledku ekonomického vývoje na západě, byla socialistická kolektivizace politickým aktem. Očekávaná a proklamovaná velkovýroba nevznikla, ale od začátku 50. let se zemědělství potácelo ve stále složitějších problémech, což pociťovala celá společnost. Na Hranicku, do jehož západní části zasahovala moravská obilnice Haná, byl nátlak na rolníky zesílen monstrprocesem se skupinou zemědělců ze Slaviče. Byl uspořádán v hranické sokolovně ve dnech 22.–23. září 1950. Za údajnou velezradu, která měla spočívat v organizování odporu proti povinnému výkupu zemědělských produktů, byli odsouzeni k drakonickým trestům odnětí svobody: Josef Bočan na 24 let, Metoděj Jakeš na 18 let, František Hradil na 16 let a František Jemelka na 14 let. Všichni byli dále potrestáni pokutou 100.000 Kč, zabavením majetku a odnětím občanských práv na dobu uvěznění a dalších následujících pěti let. Odsouzení se proti rozsudku odvolali a trest

jim byl 22. prosince 1950 částečně snížen, ale i přesto krutost rozsudků překonávala všechny rozumné meze – Josef Bočan 14 let těžkého žaláře, Metoděj Jakeš 9 let, František Jemelka 7 let, František Hradil 6 let. Pokuta odsouzeným byla snížena na 20.000 Kč, ale i odvolací soud potvrdil zabavení jejich majetku. Potvrdil, že budou krutě potrestáni nejen údajní škůdci, ale také členové jejich rodin, včetně malých dětí. Největší a dosud nevysvětlená tragédie se však odehrála v olomoucké vyšetřovací vazbě 17. září 1950. Údajně vlastní rukou zde zahynul rolník Josef Hradil, do zatčení 16. června 1950 majitel rodinného gruntu ve Slavíči čp. 11.⁶²⁾

Zbavování volebního práva

Místní akční výbory v průběhu kampaně připravily seznamy „reakčních osob“, u kterých shledali „překážku volebního práva“. Seznam z Hranic z 11. května 1948 obsahoval 82 osob:⁶³⁾

Seznam osob, které akční výbor Národní fronty v Hranicích vyřadil z politického a veřejného života:

Volební skupina I.:

1.	Husovská Edita	v domácnosti	Fierlingerova 1045
2.	Hajlman Alois	zaměstnanec ČSD	Fierlingerova 1060
3.	Hajlmanová Karolina	v domácnosti	Fierlingerova 1060
4.	Boublík Eduard	dělník	Masarykova třída 9

Volební skupina II.:

5.	Hájková Božena	v domácnosti	Stalinova 2
6.	Hodina Otto	pplk. v.v.	Stalinova 55
7.	Hodinová Heřma	v domácnosti	Stalinova 55
8.	Weniger Vilém	vrch.akt. taj.	Stalinova 94
9.	Komenda Ladislav	pplk.	Zborovská 3
10.	Komendová Milada	v domácnosti	Zborovská 3
11.	Nývltová Antonie	obchodnice	Zborovská 474

Volební skupina III.:

12.	Volný Ludvík	profesor v.v.	Galašova 999
13.	Plachá Amálie	v domácnosti	Hviezdoslavova 1117
14.	Holas Arnošt	prap. SNB v.v.	Tovačovského 1006
15.	John Ladislav	zámečník	Vrchlického 419
16.	Johnová Františka	v domácnosti	Vrchlického 9

62) SOKAP, MNV Slavíč, kronika obce, zápis pro rok 1952.

63) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 25, kart. 6, schůze, Seznam osob, které akční výbor Národní fronty vyřadil z politického a veřejného života.

17.	Slezák Alois	penzista	Tovačovského 38
18.	Prokl Miroslav	dělník	Rezkova 1

Volební skupina III/4:

19.	Moravcová Malvína	penzistka	Jiráskova 117
20.	Motejlík Václav	obchodník	Jiráskova 116
21.	Smítal Jan	šofér	Masarykova 5
22.	Smítalová Marie	v domácnosti	Masarykova 5
23.	Troup Josef	profesor	Masarykova 9

Volební skupina IV.:

24.	Zbořil Stanislav	krejčí	Masarykova 501
25.	Zbořilová Žofie	v domácnosti	Masarykova 501
26.	Hapala Adolf	zubní technik	Masarykova 5

Volební skupina V.:

27.	Šejda Vilém	soukromník	Čaputova 375
28.	Šejdová Antonie	v domácnosti	Čaputova 375
29.	Maixnerová Františka	dělnice	Čaputova 15
30.	Štefanová Anna	dělnice	Čechova 1
31.	Helsnerová Augusta	soukromnice	Čechova 1
32.	Čevela Antonín	soukr. úřed.	Jiráskova 5
33.	Nesterský Jaroslav	hosp. tajemník	Gottwaldova 101
34.	Plička Jan	ředitel	Jungmannova 616
35.	Pličková Heřma	v domácnosti	Jungmannova 616
36.	Richter Jan	penzista	Skalní 1249
37.	Richterová Žofie	v domácnosti	Skalní 1249
38.	Vejmola Stanislav	úředník spořitelny	Za lokálkou 1175
39.	Vejmolová Anna	v domácnosti	Za lokálkou 1175

Volební skupina VI.:

40.	Fric Augustin	pplk.	Tř. Dr. Beneše 3
41.	Fricová Milada	v domácnosti	Tř. Dr. Beneše 3
42.	Dvořáková Marie	obchodnice	Tř. Dr. Beneše 5
43.	Dvořáková Josefa	obchodnice	Tř. Dr. Beneše 5
44.	Ordelt František	soukromník	Tř. Dr. Beneše 631
45.	Ordeltová Berta	v domácnosti	Tř. Dr. Beneše 631
46.	Gottsmánová Marie	v domácnosti	Komenského 260
47.	Burgert František	holič	28. října
48.	Olšovský Artur	knihtiskař	28. října 127
49.	Olšovská Marie	v domácnosti	28. října 127

Volební skupina VII.:

50.	Horák Arnošt	státní zaměstnanec	Vojenská akademie
51.	Dr. Sládeček Josef	ředitel v.v.	Havlíčková 700

52.	Gardavský Vincent	klavírnictví	Janáčkova 732
53.	Gardavská Eliška	v domácnosti	Janáčkova 732
54.	Marková Marie	v domácnosti	Nám. Svobody 11
55.	Mlčochová Věra	úřednice	Nám. Svobody 19
56.	Gadas Ludvík	krejčí	Radnická 27
57.	Gadasová Marie	v domácnosti	Radnická 27
58.	Gadasová Jarmila	úřednice	Radnická 27
59.	Bouda Vladimír	obchodník	Radnická 30
60.	Pavelec Jan	řezník	Radnická 31
61.	Zemene Marie	v domácnosti	Svatoplukova 291
62.	Zemene Matylda ml.	dělnice	Svatoplukova 291
63.	Dočkalová Žofie	v domácnosti	Čaputova 29
64.	Zerbs Rudolf	státní zaměstnanec	Tyršova 1113

Volební skupina VII/1. dodatek:

65.	Horák Ladislav	tajemník	J. z Poděbrad 1278
66.	Horáková Bohumila	v domácnosti	J. z Poděbrad 1278
67.	Matonová Edeltrauda	v domácnosti	U Kostelíčka 456
68.	Zemánek Jaroslav	okresní tajemník	Nám. Svobody 31
69.	Zemánková Marie	v domácnosti	Nám. Svobody 31

Volební skupina VII/ 2. dodatek:

70.	Neuman Stanislav	státní zaměstnanec	J. z Poděbrad 1278
71.	Neumanová Julinka	v domácnosti	J. z Poděbrad 1278
72.	Toman Jaroslav	správce plynárny	Světlíkova 628
73.	Tomanová Marie	v domácnosti	Světlíkova 628
74.	Philipová Ludmila	v domácnosti	Stalinova 6
75.	Aderholdová Irena	nakladačka	Hviezdoslavova 38
76.	Aderholdová Božena	švadlena	Hviezdoslavova 38
77.	Aderholdová Božena	dělnice	Hviezdoslavova 38
78.	Janků Gernand	student	Farní 11
79.	Janků Gertruda	úřednice	Farní 11
80.	Sekora František	státní zaměstnanec	Boženy Němcové 12
81.	Czermaková Marie	v domácnosti	Sady legií 4
82.	Beinhauer Ferdinand	úředník	Tyršova 1188

Vedle osob odsouzených na základě dekretů prezidenta Beneše a bývalých funkcionářů a úředníků okresního a městského národního výboru a městských škol a institucí v něm nechybějí živnostníci, obchodníci, bývalí vojáci z povolání, ženy v domácnosti, penzisté ani dělníci. Manželky „reakčních“ funkcionářů byly z práva volit vyřazeny rovněž. Skutečný počet osob, které nebyly v Hranicích k volbám připuštěny, byl však několikanásobně vyšší.⁶⁴⁾

64) Viz pozn. 66.

Výsledky voleb

Přes tyto a další přípravy, které prováděly orgány SNB a které zůstaly veřejnosti utajeny, nedopadly volby v okresním měřítku podle očekávání stranických orgánů. V soutěži okresů olomouckého kraje „v boji proti bílým lístkům“ okres Hranice neuspěl. Pro jednotnou kandidátku údajně hlasovalo 81,55 %, což bylo o 8 % pod krajskými průměrem. Je zajímavé, že tento údaj oznámený na předsednictvu okresního výboru je o 6 % vyšší než výsledky voleb podle statistického přehledu uveřejněného o třicet let později, v době nejtuzší normalizace. Přehled z roku 1978 uvádí: „Ve volbách po Únoru 1948 zvítězila s převahou kandidátka NF. Soudní okres Hranice 75 % a s. o. Lipník n. B. 80 %.“⁶⁵⁾

V Hranicích bylo do volebních seznamů zapsáno 6528 osob. Vyloučeno z volby bylo nakonec 371 osob. K volbám se dostavilo 6157 voličů zapsaných ve volebních seznamech a dalších 1397 osob z jiných míst na základě platných voličských průkazů. Celkově tedy v Hranicích odvolilo 7066 osob – 384 lístků bylo volební komisí označeno za neplatné, 6108 voličů hlasovalo pro Národní frontu, 574 bylo bílých lístků.

JUDr. Palát k výsledku voleb na Hranicku konstatoval: „Nejsme a nemůžeme být spokojeni, i když (...) strana udělala vše.“ Později musel přiznat, že KV KSČ není s volebními výsledky okresu spokojen a že podle názoru KV KSČ je vina především ve straně, a tím na OV KSČ jako jejím představenstvu.⁶⁶⁾

Jména těch, kdo se přes nátlak a demagogii odvážili volit bílé lístky, byla funkcionářům KSČ známa. Vyplývá to z hodnotící zprávy Josefa Čajky o volbách v okrese Hranice: „Bude nutné učinit zásah proti některým lidem, kteří volili bílé lístky (...). Státní zaměstnanci, SNB, živ-

65) Historický místopis Moravy a Slezska 1848–1960, Ostrava 1978, s. 127.

66) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 25, kart. 6, schůze 1. 6. 1948, bod 1; schůze 10. 6. 1948, bod 2 a Zpráva okresního akčního výboru NF krajskému akčnímu výboru 7. 6. 1948 č. 2264/48 Ča/Sm. JUDr. Palát viděl důvody nepřiznivých volebních výsledků v tom, že zklamaly zemědělské obce s převážně lidoveckou většinou, zvláště Záhoří, Spálov, Luboměř a Partutovice. „Neblahý“ prý byl i vliv kněží, kteří „v rozhodující chvíli zklamali. Jako argument proti Národní frontě používali zastavení časopisu Rozsévač. Dále prohlašovali, že letáky podepsané kněžími olomouckého kraje jsou podvrženy.“ Člen předsednictva Skříčil dodal, že byla prováděna „špatná politika s lidovou stranou. Buď se její činnost měla hned po únoru povolit, nebo se neměla povolit vůbec. V mnoha obcích zavinili vysoké procento bílých lístků někteří naši funkcionáři buď špatnou taktikou, nebo tím, že ve svém okolí nepoživají důvěry občanů.“ Pozoruhodný byl závěr Josefa Čajky: „V každé obci, kde bylo hodně bílých lístků, bude uspořádána veřejná schůze, kde bude občanům oznámeno, že udělali chybu (...), a proto musí chybu napravit zvýšenou prací pro republiku a zvýšenými dodávkami.“ Takže rozpisy kontingentů se v okrese po volbách již nedělaly jen „podle ksichtu,“ ale také podle procenta bílých lístků. Škoda, že se výsledkům voleb nepřizpůsobilo obilí na polích a žaludky krav a vepřů.

•• Odhalení Gottwaldovy pamětní desky v Komenského ul. v roce 1948. Foto: K. Zaoral

nostníci a všichni, u nichž je předpoklad politické uvědomělosti a kteří volili bílé lístky, ti musí být potrestáni *existenčně*. (...) Důležité je, že *víme*, kdo volil bílé lístky. (...) Všechny případy, kdo volil proti, budou sepsány a podle toho se pak bude postupovat.⁶⁷⁾

V celostátním měřítku květnové volby splnily očekávání ÚV KSČ. KSČ dosáhla rozhodující převahu v národním shromáždění a po rezig-

67) SOKAP, OV KSČ, POV, ič. 24, kart. 6, schůze 1. 6. 1948, bod 1. Bylo by asi nesprávné zevšeobecňovat závěry z parlamentních voleb 30. 5. 1948 v Hranicích bez důkladného porovnání, jak probíhalo vyhodnocování jejich výsledků v jiných okresech. Nicméně v okrese Hranice je možno konstatovat, že bílé lístky byly připraveny tak, aby umožnily identifikaci občanů, kteří se je odvážili vhodit do volební urny. Potvrzují to výroky členů POV KSČ při vyhodnocování voleb. Cituji několik míst ze zápisů ze schůzí: Soudruh Šimeček: „Je nutno zjistit příčiny špatných výsledků a z toho pak vyvodit důsledky. Výsledek voleb je naprosto poctivý. Dnes známe své síly a síly reakce. Důležité je, že *víme*, kdo volil bílé lístky. (...) Vyslovil souhlas s potrestáním těch, kteří volili bílé lístky, ovšem ne svedené. Těm obcím, kde volili proti, je nutno stále dávat na vědomí, že jsou zrádci národa.“ Josef Čajka: „Členové KSČ, kteří volili bílé lístky, budou vyloučeni.“ (V závorce připsáno slovíčko „únoroví“.) 1. 6. 1948 v bodě 2 bylo usneseno: „vyloučit z místních akčních výborů a také z MNV všechny, kdo volili bílé lístky. Rovněž v lesnické škole udělá okresní akční výbor Národní fronty zásah. Všechny případy, kdo volil proti, budou zapsány a *podle toho se pak bude postupovat*.“ Možná se ještě seznamy osob, které se odvážili bílé lístky volit, podaří najít a posoudit, jak to ovlivnilo jejich další životní osudy.

naci Edvarda Beneše získala i funkci prezidenta. Přeměna Československé republiky v totalitní stát byla dokončena.

Paradoxně právě po těchto volbách, kdy KSČ získala všechny důležité mocenské funkce ve státě, skončila představa některých vedoucích komunistů, že to umožní osobitou, méně teroristickou „československou cestu k socialismu“.

Odhalení sochy T. G. Masaryka v Hranicích

Zajímavou epizodou poúnorového vývoje v Hranicích bylo slavnostní odhalení sochy T. G. Masaryka na náměstí Rudé armády (dnes Školní náměstí) při oslavách třetího výročí osvobození Československa dne 9. května 1948. Šlo o dílo ukrajinské sochařky Jeleny Mandičové.⁶⁸⁾

Hranice sochu získaly darem od Sovětské armády, která ji po válce našla v německém Regensburgu. Je zajímavé, že k odhalení Masarykovy sochy v Hranicích došlo v době začínající „kritiky Masaryka“, která z prvního československého prezidenta brzy učinila „politicky nežádoucí osobu“.⁶⁹⁾

Slavnostní řeč při odhalení pronesl vedoucí oddělení propagandy ÚV KSČ, profesor Karlovy univerzity PhDr. Arnošt Kolman (1892–1979). Muž, jehož vlastní životopis byl začátkem 80. let 20. století přeložen do mnoha jazyků a po právu se stal světovým bestsellerem.⁷⁰⁾

68) Socha byla vytvořena v roce 1927. Jelena Mandičová (1902–?), žákyně pražských profesorů Mařatky a Štursy, byla jedinou ženou, která T. G. Masaryka portrétovala. Sochu vytvořila přímo v pracovně prezidenta a dílo bylo původně odhaleno k 10. výročí vzniku ČSR v městě Užhorod. Tam socha stála až do maďarské okupace v roce 1939, potom byla demontována a její další „cesty“ do Regensburgu nejsou známy.

69) Viz např. Václav Kopecký, T. G. Masaryk a komunisté, Praha 1950.

70) Arnošt Kolman: Zaslíbená generace – Paměti starého bolševika. Brno 2005. Arnošt Kolman pocházel z pražské židovské intelektuální rodiny, jejíž kořeny byly kdesi v Itálii. Jeho bratrance byl gen. MUDr. František Langer (1888–1965), spisovatel-legionář. Kolman studoval matematiku a filozofii v Praze, kde mimo jiné navštěvoval přednášky Alberta Einsteina a T. G. Masaryka. V roce 1914 narukoval jako jednorozční dobrovolník k světoznámému 91. pěšímu pluku v Českých Budějovicích. Podle Kolmanova svědectví zachytil důstojníky tohoto pluku fotograficky přesně, jen s malou dávkou karikatury (a mnohé pod skutečnými jmény) voják tohoto pluku Jaroslav Hašek. Tak se stalo, že na ruskou frontu Kolmanovi žehnal nefalšovaný feldkurát Katz. Podobně jako mnoho jiných židovských intelektuálů se Kolman po zjetí v Rusku nadchl ideály bolševické revoluce a stal se revolucionářem z povolání, který se však občas věnoval i vědě a výuce. 1. května 1918 stál na Rudém náměstí na tribuně v bezprostřední blízkosti V. I. Lenina, znal osobně všechny vedoucí představitele Komunistické strany Sovětského svazu a Komunistické internacionály, přátelil se s vdovou po Leninovi N. K. Krupskou a N. S. Chruščevem, který ho uchránil před persekcemi koncem 30. let 20. století. Při těchto čistkách však ztratil bratra Rudolfa Kolmana (1895–1939), spoluzakladatele KSČ, který později žil v SSSR a zahynul v gulagu. Kolmanův syn Piolen Kolman (1924–1943) padl jako voják Rudé

Čtyři měsíce po vystoupení v Hranicích byl Kolman, představitel „levé úchyly“, za kritiku, že vedení KSČ je málo „bolševické“, 22. září 1948 zatčen, tajně odvezen do smutně proslulé moskevské věznice Lubjanka a zde uvězněn do 22. března 1952, kdy mu bylo oznámeno, že se stal obětí omylu.

Úmysl odhalit sochu T. G. Masarykovi vznikl už v roce 1937, po úmrtí bývalého prezidenta. Počítalo se s tím, že slavnostní odhalení sochy bude součástí oslav 20. výročí vzniku ČSR dne 28. října 1938. Výběr návrhů díla se uskutečnil formou soutěže. 6. května 1938 městská rada rozhodla, že má být po předběžném souhlasu „zkombinován původní návrh olomouckého sochaře profesora Karla Lenharta a hranického umělce Ladislava Vlodka“. Bronzovou sochu vyrobila prostějovská firma Vulkania a výroba byla financována veřejnou sbírkou. V ovzduší beznaděje a smutku po mnichovském diktátu bylo vztyčení sochy odloženo na „lepší příští“. Socha byla prozatímně uložena v areálu tehdejší měšťanské školy. Nacisté sochu zabavili a odvezli a po válce se již nenašla. Když byly do Bratislavy po Dunaji převezeny dvě bronzové sochy, které sovětská armáda zabavila v Regensburgu, požádal MNV Hranice ministerstvo zahraničních věcí SSSR, aby vzhledem ke ztrátě původní sochy mohl převzít jednu z restituovaných soch. Sovětská vláda vyslovila souhlas, aby byla Hranicím „předána socha patřící městu Užhorod“.⁷¹⁾

Skutečnost, že hranická Masarykova socha byla darem Sovětského svazu pravděpodobně komplikovala její odstranění v padesátých letech 20. století, ačkoliv proti „reakční a protilidové politice T. G. Masaryka“ vedl komunistický režim v té době nenávislnou ideologickou kampaň, provázenou ničením všech uměleckých předmětů připomínajících prvního československého prezidenta. A tak Masaryk na Školním náměstí

armády, operní pěvkyni Martu Kolmanovou (1887–1944), sestru Arnošta Kolmana, zavraždili nacisté. V roce 1945 byl Arnošt Kolman vyslán do Prahy, kde se stal vedoucím oddělení propagandy ÚV KSČ a současně učil na Karlově univerzitě. Po kritice vedení ÚV KSČ byl tajně deportován a vězněn v SSSR. Po třech letech byl propuštěn a zastával vysoké vědecké funkce v SSSR i ČSSR. Mimo jiné byl akademikem ČSAV. Odsoudil okupaci ČSSR v roce 1968 a znovu upadl v nemilost. V roce 1976 mu bylo umožněno navštívit dceru ve Švédsku, odkud napsal proslulý dopis Brežněvovi, kde oznámil, že po 58 letech členství vystupuje z KSSS. Jeho životopis je cenným svědectvím o bolestných zklamáních a vystřízlivění komunistických „revolucionářů první hodiny socialistické revoluce“. Po zatčení Arnošta Kolmana a jeho deportování do SSSR byla tajně do SSSR převezena i jeho manželka. V Praze bylo oznámeno, že rodina odjela do Sovětského svazu z rodinných důvodů. Potom byla rozšířena zpráva, že Kolman v SSSR zahynul při autonehodě. Po několika letech Kolman vstal z mrtvých a objevil se znovu v Praze. Kolman byl prvním vysokým komunistou zatčeným po Únoru 1948.

71) SOKAP, MNV Hranice, kopie Nóty č. 89 Ministerstva zahraničí SSSR z 8. 3. 1948 vládě republiky Československé.

vydržel až do roku 1963. Socha na Školním náměstí se stala opravdovou raritou. Masaryk se ještě patnáct let po únorovém převratu díval, „jak to komunisté dělají“ podle zmiňovaného proroctví skříňky lidové strany z roku 1948. Teprve v roce 1963 byla socha demontována, ale o pět let později došlo k „Pražskému jaru“ a 9. května 1968 proběhlo obnovené slavnosti odhalení sochy ukrajinské sochařky. Smutný konec díla nastal v říjnu 1974, kdy byla socha sejmuta z podstavce, převezena do lapidária Vlastivědného ústavu okresu Přerov v Tovačově a následně zničena. Narozdíl od Užhorodu, kde vděční pamětníci první republiky po pádu komunismu dosáhli vztyčení kopie původní sochy, v Hranicích již Masaryk nestojí.⁷²⁾

Několik osudů

Generál Jan Květoň – Narodil se v rodině zemědělce 5. července 1893 v Majdaleně u Třeboně. V 17 letech přišel při úrazu o otce a společně s matkou se živil jako malozemědělec na 3 ha půdy. Od roku 1905 docházel denně 9 km do gymnázia v Třeboni, kde úspěšně maturoval v roce 1913. V srpnu 1914 byl poslán na východní frontu, kde byl 27. května 1915 zajat. Během transportu zajatců onemocněl skvrnitým tyfem. Léčil se více než půl roku. 28. července 1916 vstoupil do československých legií v Rusku. V nich prožil slavnou sibiřskou anabázi a do vlasti se vrátil teprve 3. srpna 1920 v hodnosti kapitána. Rozhodl se zůstat v Československé armádě. Během první republiky dosáhl

72) Dobří přátelé si za komunismu říkali, že z oficiálních zpráv již nevěří ani výsledkům fotbalových zápasů. Zdůvodnění odstranění sochy T. G. M. v roce 1963 tento aforismus dokonale potvrzuje. V Kronice města Hranic, kterou uchovává SOKAP, je demontáž uvedena v kapitole „Zvelebovací akce“. „Zvelebování“ cituji doslovně: „Na veřejnou kritiku v Novém Přerovsku byly na podzim v městě zatřeny a změněny mnohé staré názvy, nápisy a firmy, některé ještě z dob soukromých obchodů a okupace. 24. dubna byla ze Školního náměstí odstraněna socha T. G. M. (...) Před 1. květnem byly nahrazeny tabulky s názvem „Třída maršála J. V. Stalina“ označením „Třída I. máje“ a „Gottwaldovo náměstí“ označením „Náměstí V. I. Lenina“. Shrnuje a podtrženo, hraničtí komunisté se „kontrolujícího“ Masaryka poprvé zbavili při hodně opožděném uklizení „kultu osobností“. Za historickým projevem N. S. Chruščeva na tajném nočním zasedání XX. sjezdu KSSS 24. února 1956 se opozdili o sedm let. O definitivním odstranění sochy potom rozhodla rada MěNV dne 16. 10. 1974 a zase se uklízelo tajně, v noci a za asistence SNB, StB a Lidových milic. – Několik měsíců po odhalení Masarykovy sochy se v Hranicích uskutečnila podobná událost: „V neděli 21. listopadu 1948 o 9. hodině konala se v Sokolovně slavnostní schůze MNV za velké účasti občanstva, ve které byl prezident republiky Klem. Gottwald jmenován čestným občanem města Hranic. Po skončení schůzi odebralo se celé shromáždění v průvodu do Čaputovy ulice, kde na domě čís. 11 (čp. 286) byla odhalena pamětní deska prezidentu Klementu Gottwaldovi, který v tomto domě bydlel v letech 1914–1915, kdy jako stolařský tovaryš v Hranicích pracoval.“ (Záhorská kronika, 1948–1949, č. 4, s. 47).

hodnosti plukovníka. V zářijových dnech roku 1938 velel pěšímu pluku č. 5. Po rozpuštění armády nacisty pracoval jako úředník a zapojil se do ilegální Obrany národa. 14. února 1940 byl zatčen a až do konce války vězněn nejprve na Pankráci a potom v koncentračním táboře Dachau. Do vlasti se vrátil teprve 25. května 1945 s podlomeným zdravím, ale neochvějnou vírou v lepší budoucnost svobodné vlasti. 1. ledna 1947 byl osobním věstníkem MNO č. 9 z roku 1947 ustanoven velitelem Vojenské akademie v Hranicích. V Hranicích prožil únor 1948 a dal se plně do služeb KSČ, do které vstoupil 23. února 1948. 24. února 1948 byl v kině Universum zvolen jedním z 25 členů okresního akčního výboru. Plně podpořil politiku KSČ při volbách dne 30. května 1948. 31. srpna 1948 byl z Hranic odvolán a ustanoven do funkce velitele pěchoty Československé armády. V roce 1950 byl zatčen, uznán vinným ze zločinu neoznámení trestného činu, z přečinu nedovoleného zpravodajství a z přečinu proti kázni a pořádku a odsouzen vedle kasace a ztráty všech vyznamenání a čestných odznaků k trestu těžkého žaláře v trvání 4 roků a 11 měsíců.⁷³⁾

Vladislav Hadaš – Narodil se 23. května 1923 ve Skaličce, okres Hranice, v rodině zemědělského dělníka. Vyučil se zedníkem. Po vyučení pracoval u různých stavebních firem. V letech 1945–1947 vykonal základní prezenční službu v Československé armádě. V srpnu 1947 byl přijat k další činné službě jako dělesloužící. V březnu 1951 byl přemístěn k vězeňské službě do vojenské věznice Opava jako dozorce vězňů. Zde byl povýšen nejprve na rotného a později na staršinu. V Opavě sloužil až do skončení závazku 31. července 1952. Potom pracoval jako skladník u národního podniku Průmstav v Opavě. Ve vojenské věznici v Opavě se seznámil s řadou důstojníků, kteří se aktivně účastnili protinacistického odboje a po únoru 1948 byli uvězněni. Rozhodl se proto zapojit do protikomunistického odboje v organizaci Národní jednoty odboje.

Podle rozsudku Krajského soudu v Ostravě ze dne 13. června 1953 organizace plánovala nebezpečné sabotážní a destrukční akce na Opavsku, zejména proti STS, JZD a jiným státním objektům. StB do jejich organizace nasadila agenty označované v rozsudku jako A. G. a T. N. Když Hadaš spolu s dalším odsouzeným, Antonínem Harazínem, pojal důvodné podezření, že jde o provokatéry, rozhodl se je zastřelit. 7. září 1952 Antonín Harazín zastřelil A. G. a Vladislav Hadaš těžce postřelil T. N. na silnici z Opavy do Kylešovic.

73) Vojenský historický archiv Praha – Invalidovna, kvalifikační listina gen. Jana Květoně.

Rozsudkem KS v Ostravě byli Vladislav Hadaš Antonín Harazín a Bohumil Jakoubek odsouzeni k trestu smrti, žádost o milost byla zamítnuta. Ministerstvo spravedlnosti zdůvodnilo nezbytnost exemplárního potrestání třídními důvody: „Všichni tři odsouzení projevili se svou trestní činností jako deklasovaná individua, která se trvale zpronevěřila svému dělnickému původu.“

Vladimír Hadaš, otec tří dětí, byl popraven 30. října 1953 v 4.57 hod. v Praze na Pankráci. O úplné rehabilitaci jmenovaného bylo rozhodnuto usnesením Krajského soudu v Ostravě ze dne 7. dubna 1994, sp. Zn. 26 Rt 21/93. Rozkazem ministra obrany ČR č. 243/1997 ze dne 25. září 1997 byl staršina Vladislav Hadaš jmenován dnem 28. října 1997 do hodnosti majora in memoriam.⁷⁴⁾

Josef Čoček – Narodil se 18. června 1932 ve Stríteži u Hranic. V roce 1951 ilegálně přešel státní hranici. Byl přijat do české sekce Vojenského zpravodajství USA – M.I.C. Po výcviku převáděl do zahraničí občany, kterým hrozilo zatčení, případně občany, o které měla zájem americká rozvědka. V letech 1951–1952 převedl do Rakouska celkem 17 osob. Zároveň v ČSR založil dvě protikomunistické skupiny. V roce 1954 byl při přechodu hranic zatčen a odsouzen na doživotí. Ve vězení strávil 10 a půl roku. V současné době zastává funkci předsedy místní pobočky Konfederace politických vězňů.⁷⁵⁾

Generál Josef Stražil – Narodil se 28. února 1909 v Čáslavi. Vystudoval učitelský ústav, za první republiky učil na několika obecných školách na Moravě, mimo jiné i v Drahotuších. Během vojenské základní služby v letech 1929–1931 absolvoval školu pro důstojníky pěchoty v záloze. Do roku 1938 byl potom postupně povyšován až do hodnosti nadporučíka pěchoty v záloze. Po německé okupaci se zapojil v Čáslavi do činnosti Národního souručenství, a to v době, kdy byl jejím tajemníkem plukovník, legionář Šimon Drgač (1892–1980) a kdy měla tato organizace výrazně národní a protinacistický charakter. Se Šimonem Drgačem se Stražil v roce 1945 setkal ve Vojenské akademii v Hranicích, kde byl gen. Drgač prvním poválečným velitelem. Stražil působil v pololegální Stráži národního souručenství. Když Stráž nacisté definitivně zakázali, pokusil se navázat spojení s Obranou národa. V prosinci 1940 však byl zatčen a až do konce války vězněn v německých koncentračních

74) Jan Bret: 22 oprátek, vydalo MOČR – AVIS 1999, s. 150–154

75) Blíže viz obsáhlý rozhovor Martina Pjenta s Josefem Čočkem: V Leopoldově jsem se setkal s elitou našeho národa, Hranický týden, 29. 2. 2008 (č. 9), s. 10.

táborech. Zkušenost s nacismem se u něho projevila v nadšeném přijetí komunistických idejí. Po porážce nacismu v červnu 1945 nastoupil službu v Československé armádě. Stal se velitelem roty u pěšího pluku č. 5 v Praze, ale po několika dnech pobytu u jednotky byl povolán do kurzu pro osvětové důstojníky v Praze. V srpnu 1945 byl přeložen do Vojenské akademie Hranice. Původně zastával funkci osvětového důstojníka baterie, potom oddílu a nakonec zástupce velitele akademie pro věci politické. Raketovým způsobem postupoval také po hodnostním žebříčku. V září 1945 byl kapitánem, říjnu 1946 štábním kapitánem, přičemž mu později byla přiznána účinnost tohoto povýšení od ledna 1946, aby mohl být rychleji povýšen do vyšších hodností. V květnu 1947 byl vyznamenán Československým válečným křížem 1939 a československou vojenskou medailí Za zásluhy mimo boj 1. stupně. V roce 1948 byl povýšen dokonce dvakrát. Majorem se stal v březnu 1948, podplukovníkem v září. V říjnu 1950 byl již plukovníkem, v dubnu 1952 brigádním generálem a v květnu 1955 generál-poručíkem. Z Hranic, lépe řečeno z Drahotuš, kde bydlel, odešel v červenci 1950, kdy se stal náčelníkem sekretariátu tehdejšího ministra národní obrany, armádního generála Alexeje Čepičky. V této funkci setrval až do května 1956, kdy byl jeho nadřízený odvolán z funkce. Upadl do politické nelibosti a musel se vrátit k původnímu učitelskému povolání. Zemřel v Praze 30. března 1963.⁷⁶⁾

Josef Strašil byl velice aktivním a obávaným stranickým funkcionářem únorového období v Drahotuších a Hranicích. Členem rady MNV v Drahotuších za KSČ se stal již po parlamentních volbách 26. května 1946. Od 3. března 1948 do 17. listopadu 1948 byl předsedou MNV v Drahotuších, od 29. února 1948 také předsedou místního akčního výboru Národní fronty. Navíc v době mezi 4. okresní konferencí KSČ v Hranicích (9. října 1949) a 5. konferencí (16. dubna 1950) zastával také funkci předsedy okresního výboru KSČ. V této funkci byl i přesto, že poslední velitel Vojenské akademie Hranice, generál Karel Veger si opakovaně stěžoval, že Strašil nemůže kvůli dalším funkcím plnit služební povinnosti. Ve vzpomínkách vojenských akademiků byl Strašil nejednou označen za „černou skvrnu velitelského sboru tehdejší akademie“ a jako ten, který „měl na svědomí řadu našich kolegů, kteří museli vojenskou akademii opustit.“⁷⁷⁾

76) Podklady k životopisu získány z dotazu č. 1207 na adrese www.vojenstvi.cz, viz též Václav Bednář: Drahotuše v letech 1945–1975, Drahotuše – historie a přítomnost. Hranice 2008, s. 128–163.

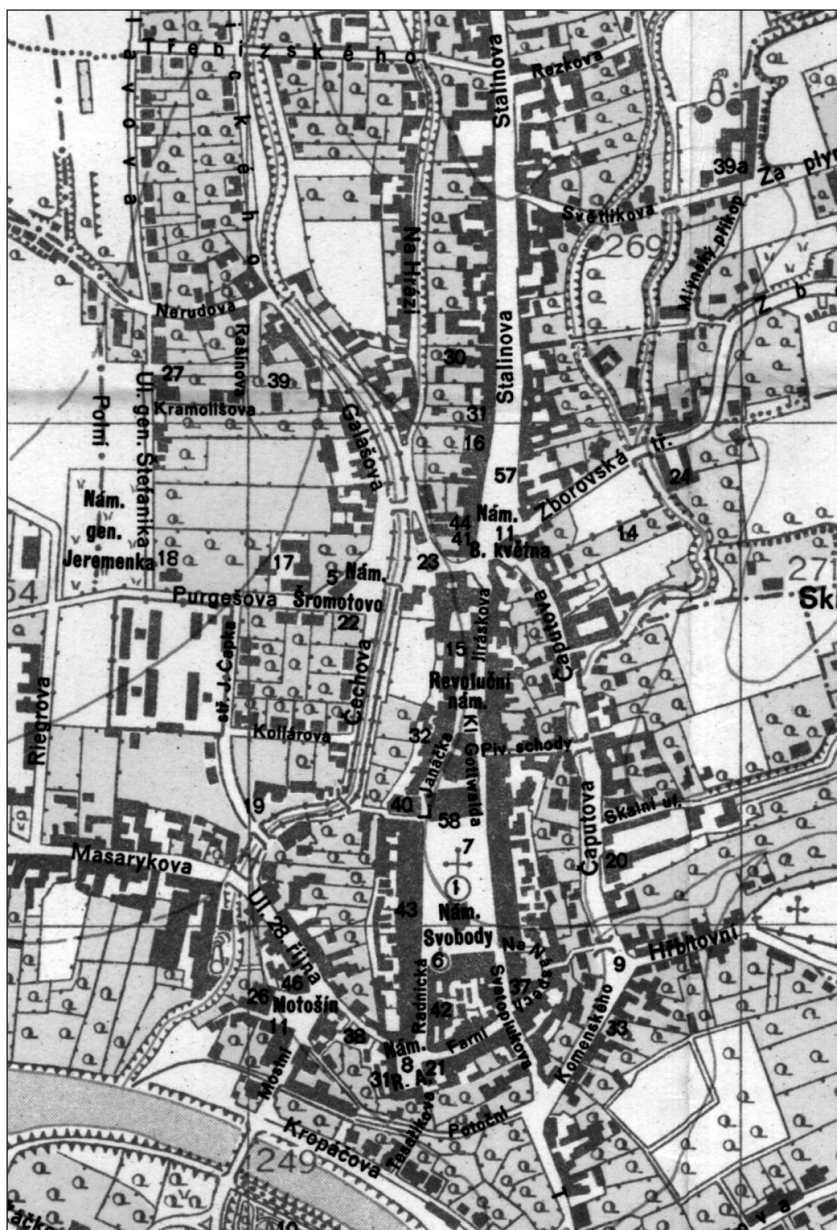
77) Citace ze vzpomínek Jaroslava Vlacha z knihy Petra Majera Vojenská akademie Hranice na Moravě 1920–1990, Praha 1991, s. 77.

•• Gottwaldovo náměstí v 50. letech 20. století

Páter Václav Kuchař – Narodil se 10. září 1911 v Ústí u Hranic. V rodné obci vychodil obecnou školu, potom pokračoval na státním reálném gymnáziu v Hranicích, které ukončil maturitou v roce 1931. V letech 1931–1936 studoval Cyrilometodějskou bohosloveckou fakultu v Olomouci. 5. července 1936 byl vysvěcen na kněze. Do roku 1948 zastával nižší duchovní funkce kooperátora a administrátora. Naposledy byl administrátorem ve Vraclavi, okres Vysoké Mýto. Od 25. února 1948 přestal dostávat plat, takže pracoval v zemědělství a navíc vykonával každodenní bohoslužby. V letech 1950–1954 byl znovu kooperátorem a později administrátorem v Krouné u Hlinska. 1. ledna 1954 dostal výpověď z fary a byl dán k dispozici stavebnímu úřadu v Pardubicích. Tam však nenastoupil, vrátil se k rodičům do Ústí a začal hospodařit jako drobný zemědělec na dvou hektarech půdy. 24. října 1958 byl uvězněn, při amnestii 9. května 1960 podmíněčně propuštěn s tím, že „se může živiti prací v JZD“. Stal se členem JZD Kamenec, které prošlo řadou proměn a slučování. Páter Kuchař byl až do důchodu pracovníkem tohoto družstva, které neslo čestný název „JZD dvacátého výročí osvobození“. V JZD pracoval i po dovršení zákonem stanoveného důchodového věku a navíc vypomáhal jako kněz v sociálním ústavu ve Skaličce. Zemřel 23. srpna 1990, je pochován na hřbitově v Ústí.⁷⁸⁾

78) Údaje z vlastního životopisu Václava Kuchaře, který je založen v Kronice farního úřadu v Hranicích. Životopis poslal Václav Kuchař děkanskému úřadu v Hranicích 2. července 1981 a musel formulace přizpůsobit dobové, ještě normalizační atmosféře. Viz též Ústí – historie a současnost, Ústí 2006, s. 131.

•• Centrum Hranic na plánu z roku 1948

Plk. i.m. JUDr. Josef Němec – Narodil se ve Velharticích na Šumavě 8. března 1917. Po absolvování gymnázia začal studovat práva na Karlově univerzitě. Po obsazení českých zemí nacisty odešel do emigrace a vstoupil do zahraničních jednotek československé armády. Zúčastnil se bojů v Africe a v západní Evropě. V květnu 1945 byl v první československé jednotce, která překročila státní hranice na jeho rodné Šumavě. Zůstal v armádě, stal se důstojníkem z povolání a pro své vynikající znalosti a schopnosti byl zařazen do velitelského sboru VA Hranice jako velitel školní čety. Při tom pokračoval ve studiu práv, přerušeném válkou. Počátkem roku 1948 byl kapitán Josef Němec promován na doktora práv. Patřil k zakládajícím členům ilegální skupiny demokraticky smýšlejících důstojníků VA, kteří se snažili zabránit bolševizaci československé armády. Z pověření skupiny vedené plk. Alexandrem Kordou se zúčastnil veřejné schůze k „volbě“ okresního akčního výboru v kině Universum dne 24. února 1948. Aby mohl informovat o záměrech okresního akčního výboru, nechal se zvolit za člena zastupujícího jako nezávislý protifašistický odboj. Členem okresního akčního výboru potom zůstal až do přeložení na MNO do Prahy v létě roku 1948. Nepřerušil však spolupráci s hranickou odbojovou skupinou, jejíž činnost se orientovala zejména na pomoc vojákům z povolání ohroženým zatčením při přechodech do zahraničí a na zpravodajství ve prospěch demokratických států. Krátce před prozrazením skupiny v květnu 1949 se mu podařilo znovu uprchnout do emigrace. V nepřítomnosti byl odsouzen k trestu smrti, jeho přátelé k mnohaletým trestům vězení. Vedoucí skupiny, zástupce velitele VA Hranice v letech 1945–1948 plk. Alexander Korda, odsouzení na doživotí nepřežil a zemřel ve vězeňské nemocnici v roce 1958. JUDr. Němec v emigraci ještě několik let pokračoval v aktivní protikomunistické činnosti. Později se stal ředitelem Katolické pomoci, organizace poskytující pomoc trpícím v rozvojových zemích. Po pádu komunismu se chystal vrátit domů, ale návratu se živý nedočkal, protože se protahovalo jeho rehabilitační řízení. Zemřel v Mnichově 9. dubna 1990. In memoriam byl rehabilitován a povýšen na plukovníka, jeho ostatky byly slavnostně uloženy v rodišti.⁷⁹⁾

Slovo na závěr

Popis událostí, které se na Hranicku udály v důsledku komunistického převratu v únoru 1948, jsem zakončil volbami dne 30. května 1948.

79) Miroslav Kácha: Vzpomínka na plk. i.m. JUDr. Josefa Němce, Vojenská akademie Hranice – Vzpomínkový almanach, Hranice 1995, s. 74–75; Antonín Husník: Velitel a učitel, Tamtéz, s. 75–76.

Záměrně, protože teprve tyto zmanipulované volby dovršily přeměnu poválečného Československa v totalitní diktaturu stalinského typu. Toto časové omezení ovšem neumožnilo prozkoumání řady významných událostí, které ještě v roce 1948 proběhly a ovlivnily i vývoj na Hranicku. Mám na mysli především odstoupení Dr. Edvarda Beneše z funkce hlavy státu, volbu Klementa Gottwalda na jeho místo, XI. všesokolský slet za účasti početné delegace z Hranicka, úmrtí Dr. Beneše, začátek nesmiřitelného boje KSČ s katolickou církví a absurdní adorace Klementa Gottwalda při jeho nejubilejních narozeninách v listopadu 1948. Prozkoumání těchto otázek znemožnil nedostatek času ke zpracování tohoto textu. Částečně jsou však obsaženy v publikaci o dějinách Drahotuše, která vyšla v červnu 2008.⁸⁰⁾

80) Václav Bednář: Drahotuše v letech 1945–1975, Drahotuše – historie a přítomnost. Hranice 2008, s. 128–163.

Srpen 1968

Pražské jaro 1968

Pražské jaro se nazývá období od druhé poloviny roku 1967 do okupace Československa v srpnu 1968. V těchto měsících docházelo postupně k uvolnění politické a společenské situace v Československu, ke snaze o demokratizaci společnosti a k pokusu o opatrnou reformu socialistického politického systému.

Společnost v Československu byla od roku 1948 řízena komunistickou stranou, která ovládala stát jak politicky, tak ekonomicky. Vedení strany bylo v podstatě totožné s vedením státu. Volby byly naoko svobodné, ale demokratické zásady, například tajnost volebního aktu, neexistovaly. Existovala pouze jedna (tzv. jednotná) kandidátka a volba byla veřejná. V ostatních státech socialistického tábora byla situace obdobná.

První příznaky politické krize se v Československu objevily už v červnu 1967. Přesněji řečeno ve dnech 27. až 29. června, kdy se konal IV. sjezd Svazu československých spisovatelů.

Prezidentem ČSSR a současně prvním tajemníkem Ústředního výboru Komunistické strany Československa byl Antonín Novotný. Ke konci roku 1967 se ostře postavil proti nesmělým snahám o liberalizaci společnosti. V Martině na oslavách Matice slovenské svým hrubě urážlivým chováním postavil proti sobě i stranickému vedení značnou část slovenské veřejnosti.

Ve dnech 26. a 27. září 1967 došlo na schůzi Ústředního výboru KSČ k ostrým sporům v nejvyšším komunistickém vedení. Ve dnech 30. a 31. října 1967 jednal Ústřední výbor KSČ o postavení strany ve společnosti. Bezprostředním podnětem konfliktu se stalo vystoupení Alexandra Dubčeka, který zpochybnil veškeré „řízení strany“ ve státě a napadl kumulaci funkcí – právě typickou pro období vlády Antonína Novotného.

Na vysokoškolských kolejkách v Praze na Strahově byla 31. října 1967 opakovaně vypnuta elektřina. Studenti vyšli do ulic se svíčkami a voláním: „Chceme světlo!“ Pochod brutálně rozehnala Veřejná bezpečnost.

•• Josef Smrkovský v n.p. Sigma, 22. listopadu 1968

Ostrá kritika Antonína Novotného zazněla také na zasedání představenstva ÚV KSČ ve dnech 11. až 13. prosince 1967. Střetli se zde Novotného zastánci s jeho kritiky. ÚV KSČ se do konce roku sešel ještě 19. až 21. prosince 1967. Tam ostrá kritika Novotného pokračovala. Pod tímto tlakem se Antonín Novotný nakonec rozhodl „dát svou stranickou funkci k dispozici“.

Hned v prvních lednových dnech roku 1968 rozhodlo Plenární zasedání ÚV KSČ o rozdělení obou nejvyšších funkcí ve státě. Prvním tajemníkem ÚV KSČ byl zvolen Alexander Dubček. Krátce na to, dne 26. února 1968, vzrušil veřejnost útěk „semínkového“ generála Jana Šejny do Itálie a odtud za pomoci CIA do USA.

Dne 22. března 1968 prezident Antonín Novotný abdikoval.

Události v tehdejší Československé socialistické republice vzbudily značný zájem a pozornost v řadách nejvyšších stranických funkcionářů ostatních socialistických států a pochopitelně především v Moskvě. Po nešťastných událostech v Polsku a Maďarsku tu byl najednou další stát v sovětské zájmové sféře, jehož komunistické vedení nepostupovalo přesně podle moskevských instrukcí.

V Drážďanech se také hned 23. a 24. března 1968 konalo setkání vedoucích představitelů Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a SSSR s československou delegací, kterou tvořili A. Dubček, J. Lenárt, O. Černík, D. Kolder, V. Biřak a další. Zde snad poprvé zazněla na tak vysoké úrovni velmi ostrá kritika poměrů v Československu. Mluvilo se zde dokonce o „plíživé kontrarevoluci“.

Na návrh A. Dubčeka zvolilo Národní shromáždění ČSSR 30. března 1968 prezidentem republiky armádního generála Ludvíka Svobodu. A ledy se začaly hýbat nejenom v komunistické straně. Skupina bývalých politických vězňů, odsouzených podle zákona 231/1948 Sb., ustavila dne 31. března 1968 ústřední výbor Klubu 231, známého později pod zkratkou K 231.

Ve dnech 1. až 5. dubna pokračovalo na Pražském hradě zasedání ÚV KSČ. Poslední den jednání byl jednomyslně přijat tzv. Akční program KSČ, který měl v naší zemi nastolit „socialismus s lidskou tváří“.

Na setkání 144 účastníků byl 5. dubna 1968 založen Klub angažovaných nestraníků – KAN. V krátké době měl KAN skoro padesát tisíc zájemců o členství.

Dne 8. dubna byla jmenována nová vláda v čele s Oldřichem Černíkem. Z funkce předsedy Národního shromáždění odstoupil 18. dubna B. Laštovička a byl nahrazen J. Smrkovským.

Další československo-sovětská jednání na nejvyšší úrovni proběhla 4. května 1968 v Moskvě. Československá delegace vyslechla od Brežněva, Kosygina a Podgorného velmi ostrou kritiku politických poměrů v ČSSR. Vládcové z Kremlu požadovali nejráznější opatření proti antisocialistickým, antikomunistickým, antisovětským a pravicovým kontrarevolučním silám, které se podle jejich mínění v Praze hromadně srocují a výrazně aktivizují.

Dne 16. května se konal v Praze za mimořádného zájmu veřejnosti vysokoškolský majáles, který odrážel stupňující se radikalizaci veřejného mínění.

Dne 19. června se v Praze-Ruzyni konal sraz Lidových milicí, které byly ozbrojenou složkou KSČ. Zazněly zde kritické hlasy proti novému vedení KSČ. Milicionáři žádali mocenské a administrativní zákroky. Celá akce vyvolala v zemi vlnu rozhořčení, která přerostla v podpisovou akci za zrušení milicí.

Na československém území se uskutečnilo od 21. do 30. června 1968 vojenské cvičení jednotek států Varšavské smlouvy s názvem Šumava. Neustále oddalovaný odchod vojsk (sovětské jednotky odešly až 3. srpna) zvyšoval napětí v zemi a posiloval zejména protisovětské nálady.

Noviny Literární listy, Práce, Zemědělské noviny a Mladá fronta uveřejnily dne 27. června výzvu Dva tisíce slov, které patří dělníkům, zemědělcům, úředníkům, vědcům, umělcům, všem, kterou vypracoval spisovatel Ludvík Vaculík. Odpůrci reformy hodnotili toto prohlášení jako otevřenou výzvu ke kontrarevoluci.

Vedení KSČ bylo znovu pozváno 4. července 1968 na jednání s „bratrskými stranami“ do Varšavy. Mělo se jednat výhradně o vnitřních poměrech v ČSSR. Praha ale navrhovala bilaterální jednání. Ve dnech 14. až 15. července schválili představitelé Bulharska, Maďarska, NDR, Polska a SSSR na schůzce ve Varšavě Brežněvův koncept otevřeného dopisu adresovaného KSČ. Podle názoru tzv. „pětky“ se v Československu organizačně stmelila kontrarevoluce.

Předsednictvo ÚV KSČ schválilo odpověď na varšavský dopis hned 17. července 1968. Strízlivým a uvážlivým tónem vyvracelo neopodstatněná obvinění a neoprávněnou kritiku a odmítlo tezi o nabízené internacionální pomoci „pětky“ bránit socialismus třeba silou v jiné zemi.

Na přelomu července a srpna 1968 se v Čierné nad Tisou v železničním vagóně opět setkali členové vedení KSČ a KSSS. Jednání bylo značně dramatické, přestože sdělovací prostředky tradičně hovořily o bratrském, soudružském a otevřeném ovzduší. Vedení KSČ už zde ale vystupovalo nejednotně. Tři jeho členové, Kolder, Biľak a Švestka, se ztotožňovali se sovětskými argumenty. Sovětská strana vystupňovala kritiku československé reformy a tlak proti ní. A to ještě v Československu žádná pořádná reforma ani nezačala. Žádné dohody v Čierné sice nebyly podepsány, ale sovětská delegace odjížděla s představou, že vedení KSČ se konečně zavázalo „bojovat proti antisocialistickým silám“.

V průběhu těchto jednání vznikla v zemi živelná masová akce nazvaná Fond republiky. Začala formou dobrovolných pracovních směn a rozšířila se mezi občany v podobě odevzdávání peněžních darů a zlata na tzv. Zlatý poklad republiky. Do 21. srpna 1968 dosáhly dary výše 190,5 milionu Kčs a 60 kg zlata.

Dne 30. července otiskla moskevská Pravda dopis 99 zaměstnanců pražské Pragovky a jejich rodin s výzvou k mocenskému zásahu ze strany SSSR v kontrarevoluci ohroženém Československu.

V Bratislavě proběhla 3. srpna další schůzka „pětky“ s vedoucími představiteli KSČ. Přijaté prohlášení konstatovalo, že „bratrské strany nikomu nedovolí vrazit klín mezi socialistické státy“ a že problémy vyřeší „vzájemnou bratrskou pomocí a podporou“.

Lidová demokracie a ostatní deníky otiskly dne 19. srpna 1968 další otevřený dopis nejvyšších představitelů pěti komunistických stran, kte-

ří se zúčastnili varšavské schůzky. Dopis začínal tradičně bratrskými, laskavými a srdečnými slovy: „Drazí soudruzi“ a končil takřka výhružně: „Tváří v tvář hrozbě kontrarevoluce musí na výzvu komunistické strany plnou silou zaznít hlas dělnické třídy“.

V Praze započalo 20. srpna ve 14 hodin zasedání předsednictva ÚV KSČ. V jeho průběhu přišla ve 23:30 hodin první zpráva o obsazování republiky vojsky SSSR, NDR, Polska, Maďarska a Bulharska. Vpádu do Československa se zúčastnilo 27 bojových divizí (12 tankových, 13 motostřeleckých, 2 výsadkové) a 1 letecká armáda. Skupina A (sovětské a polské jednotky) zahájila nástup z prostoru Legnice a Krakov (Polsko). Skupina B (jednotky SSSR a NDR) nastupovala z Görlitzu, Zittau, Drážďan a Kliegenthalu (NDR). Skupina C (sovětské, maďarské a bulharské jednotky) přišly z oblasti Györu (Maďarsko). Intervenčním jednotkám v konečném počtu 750 tisíc vojáků s 800 letadly, 6300 tanky a 2000 děly a raketometry velel sovětský generál J. G. Pavlovskij.

V továrně pražské ČKD ve Vysočanech zasedal už 22. srpna 1968 XIV. mimořádný sjezd KSČ. Z 1543 řádně zvolených delegátů se dostavilo 1219 delegátů. Sjezdu se na zákrok Gustáva Husáka neúčastnili (až na výjimky) slovenští delegáti. Vedoucí osobnosti v čele s A. Dubčekem byly internovány a dopraveny do Moskvy.

Na žádost prezidenta L. Svobody a za jeho přítomnosti probíhala od 23. srpna v Moskvě složitá jednání československé a sovětské politické reprezentace. Druhý den se rozhovorů zúčastnili i internovaní českoslovenští politici v čele s A. Dubčekem. Jednání nakonec skončila po bezohledném nátlaku Moskvy podpisem tzv. moskevského protokolu.

Vyvrcholením lidového odporu proti vojenské intervenci byla kromě nápisů na ulicích a zdech, různých prohlášení, letáků, schůzí a rezolucí dne 24. srpna 1968 jednohodinová generální stávka.

Na zasedání Rady bezpečnosti OSN se dostavil tehdejší ministr zahraničí ČSSR, profesor Jiří Hájek, který ve svém vystoupení odsoudil vojenskou okupaci Československa. V dalších dnech se však postoj československé delegace změnil a 27. srpna požádala československá mise při OSN o stažení tzv. československé otázky z jednání Rady bezpečnosti.

Okupací Československa v podstatě skončil proces, kterému se začalo říkat Pražské jaro. Následovalo období, které trvalo vlastně až do listopadu 1989. Začalo postupným odstavením Dubčekova vedení a nástupem věrných přísluhovačů Kremlu. Čistky začaly nejprve v bezpečnosti a v armádě, posléze pokračovaly v odborech, na ministerstvech, úřadech, závodech, školách, v zájmových organizacích a vůbec ve všech

složkách Národní fronty. Byly jmenovány prověřkové komise ze starých dogmatických komunistů i z mladých agilních pracovníků stranických aparátů.

Během podzimu 1968 se zvedla vlna emigrace, zejména u kvalifikovaných odborníků, která postupně připravila ČSSR zhruba o 200 000 občanů.

Nervózní atmosféra a pocit beznaděje či narůstající apatie obyvatelstva měly za následek událost u nás do té doby nevídanou. Dne 16. ledna 1969 se v odpoledních hodinách polil hořlavinou a zapálil na Václavském náměstí v Praze student filozofické fakulty Jan Palach. Později jej následovali Jan Zajíc (25. 2.) a Evžen Plocek (4. 4.).

Pohřeb Jana Palacha 25. ledna 1969 se stal všenárodní demonstrací proti snahám konzervativců vrátit společnost před leden 1968. Bylo to prakticky poslední vystoupení „celého národa“ jako celku proti okupačnímu režimu a jeho domácím přísluhovačům na dlouhých dvacet let.

V důsledku těchto událostí a pod vlivem Kremlu se začala poměrně rychle bortit dosud jednotná fronta dubčekovského vedení. Lidé kolem Husáka, Biřáka, Jakeše, Štrougala, Indry a dalších se začali sblížovat se starými přívrženci Novotného. Připravoval se tak nástup nové vedoucí garnitury, která byla ochotná vyjít vstříc brežněvovským představám o „úplné normalizaci“. Čekalo se pouze na vhodnou příležitost.

A ta se brzy objevila. Dne 20. března porazilo naše mužstvo na MS v ledním hokeji ve Stockholmu sovětskou „sbornou“ 4:3. Po tomto utkání se po celé zemi rozpoutaly živelné protisovětské demonstrace. Toho využily kolaborantské složky bezpečnosti k provokaci před pražskou pobočkou Aeroflotu. Za záhadných okolností se zde objevila hromada dlažebních kostek, které byly využity k útoku na kancelář Aeroflotu. Podobné incidenty se objevily i v jiných městech. Následoval ostrý protest sovětských orgánů a varování z míst nejvyššího orgánu SSSR.

A pak přišlo dubnové zasedání ÚV KSČ v roce 1969. Znamenalo definitivní konec všem nadějím o zachování aspoň některých „polednových změn“. Po rezignaci Dubčeka byl generálním tajemníkem KSČ zvolen Gustáv Husák. Pod jeho vedením nabrala stranická politika okamžitě směr k „normalizaci veřejného života“. Po roce se ani jediný trochu významnější představitel Pražského jara už neúčastnil veřejného života.

Rok 1967 v Hranicích

V Československé republice i v Hranicích začínal rok 1967 docela obyčejně. V Hranicích žilo ke 31. prosinci 1966 celkem 12.050 obyvatel.

•• Josef Smrkovský na radnici, 22. listopadu 1968

V březnu 1967 zajišťovala místní cestovní kancelář v Hranicích, jako každoročně, soukromé cesty i hromadné zájezdy do zahraničí. V podstatě se ovšem jezdilo pouze do Polska, Sovětského svazu, Německé demokratické republiky, Maďarska, Bulharska a s trochou štěstí i do Jugoslávie. Do Jugoslávie byla ovšem cesta závislá na příslibu dinárů Státní bankou československou.

Statistikové toho roku národu oficiálně oznámili, že průměrná měsíční mzda jednoho pracovníka v roce 1967 byla 1.670 Kč. Ve srovnání s rokem 1966 byla vyšší o 97 Kč.

Také májové oslavy v roce 1967 se v Hranicích nijak podstatně od předchozích let nelišily. Měly podnítit pracující našeho města, v duchu XIII. sjezdu KSČ, „k vysokému akčnímu rozvoji iniciativy“ a k dalšímu „zesílení ideologické aktivity, masově politické práce pod vedením městského výboru KSČ“. Vedoucí tajemník OV KSČ Miroslav Heitel ve svém prvomájovém projevu vysoce ocenil, jak všichni od prvních dnů roku 1967 dobře hospodařili a překračovali své plány. K radostné nála-

dě občanů před vlastní manifestací přispěly především dechové hudby HCV a JKP. Velmi pěkně vyzněla také návštěva kapely z města Oederanu z NDR. Němečtí hosté vysoce oceňovali vřelost přijetí a upřímný postoj všech hranických občanů k demokratickému Německu a bratrskou spolupráci socialistických států.

Podle údajů místní pobočky Státní spořitelny představovaly vklady obyvatelstva celkem 66.269.248 Kč a 86 haléřů. Přírůstek za rok 1967 byl 8.393.043 Kč a 06 haléřů. Realizováno bylo 96 poukazů na automobily v hodnotě 4.095.879 Kčs. Majitelů telefonu (tenkrát jenom pevných linek) v Hranicích bylo 907. Ti uskutečnili za rok meziměstských hovorů 350.198 a místních 571.689. Rozhlas po drátě poslouchalo 1.336 občanů a televizi 2.978 občanů. Tiketů Sportky bylo sázejícími podáno 269.567 kusů.

K 50. výročí Velké říjnové socialistické revoluce se v Hranicích konala dne 8. listopadu 1967 slavnostní schůze, na níž promluvil delegát ústředního výboru KSČ, generálplukovník Vladimír Janko, náměstek ministra národní obrany. V závěru svého projevu tlumočil městu Hranicím uznání za vřelý vztah jeho obyvatel k naší lidové armádě. Z pověření velení Československé lidové armády odevzdal pak jako dar městskému výboru KSČ plastiku sovětského vojáka s dítětem od akademického sochaře Zrubeckého.

Na této schůzi převzali čestná uznání dlouholetí členové KSČ a revolucionáři Josef Krejča, Alois Majdloch, Anežka Kubešová, Marie Bělocá, Antonín Melecký, Petr Mateřánka, Alois Hýbl, Aloisie Tomečková, Josef Nosek, Robert Rychlík a Štěpánka Anežková.

Na slavnostním večeru na závěr Měsíce československo-sovětského přátelství vystoupilo v kulturním programu v hranické sokolovně 101 účinkujících. Byli to členové souborů LUT při JKP v Hranicích. To už se ale, snad s příchodem zimy, začínaly dít nezvyklé a dříve naprosto nebývalé věci. V hledišti se tenkrát „tísnilo“ z pozvaných sto čtyřiceti funkcionářů, vedoucích hospodářských činitelů, čelných představitelů armády a dalších čestných hostů pouhých dvacet diváků.¹⁾

Hranice v roce 1968

Ve středu 10. ledna 1968 se v sále Jednotného klubu pracujících (JKP) Hranice uskutečnilo představení lidové komedie se zpěvy Ulice

1) Údaje v této a následující kapitole byly převzaty z článků v Kulturním kalendáři města Hranic z let 1967–1968 a z Kroniky města Hranic za rok 1967 a 1968 (SOkAP, fond Městský národní výbor Hranice, ič. 6 a 7).

zpívá v provedení předních sólistů operety Státního divadla v Ostravě – oblíbeného Josefa Kobra, Kosti Holubáře, Zdeňka Růžičky, Vlasty Tolarové, Heleny Riesové, Oty Viktorina a dalších pod taktovkou Vladimíra Brázdy.

V neděli 14. ledna od 18 h patřil sál JKP Hranice klubu mladých Kakтус s nonstop pořadem dvou kapel: Tanečního orchestru JKP a beatové kapely Silvestr club, která se představila návštěvníkům klubu vůbec poprvé. Manželé Körblerovi, kteří v Hranicích vyučovali tanci a společenskému chování, naučili návštěvníky tančit tenkrát moderní taneční novinku La Bostelle.

V lednu se promítaly v kině Svět filmy Živé zboží (NDR), Červená pustina (Itálie), Osm a půl (Itálie), Včera, dnes a zítra (Itálie) a Hoří, má panenko (ČSSR). V kině Oko zase měli diváci možnost podívat se na filmy Falešná ruka zákona (Anglie), Smlouva s ďáblem (ČSSR), Ďábel v těle (Francie), Útěk (ČSSR) a Mustangové (USA). Pro děti byly promítány filmy Pruhovaná plavba (SSSR) a Císařův pekař (ČSSR).

V roce 1968 tomu bylo právě dvacet let od doby, kdy Hranice ztratily své Beskydské divadlo. A tak v pátek 19. ledna 1968 byl v kanceláři JKP ustaven štáb nového divadla – Divadla písniček. Uměleckým šéfem, dramaturgem a prvním zpěvákem byl hranický pedagog Bronislav Ludmila, dramaturgii malých forem, rolí konferenciéra a režii prvního pořadu převzal Václav Škapa. Choreografie byla svěřena Bohumilu Relskému a výtvarníkem byl jmenován nadějný a nápaditý Petr Čepický. Kromě B. Ludmily měly v divadle zpívat tři zpěvačky – Zdena Pavelková, Dana Pálová a Marie Gerlová.

Od začátku roku 1968 probíhaly v celém státě intenzivní přípravy na volby poslanců do národních výborů. Volební obvody byly stanoveny už na začátku ledna. Pro volby poslanců do okresního národního výboru v Přerově bylo stanoveno sedmnáct obvodů. Pro samotné město Hranice byl stanoven volební obvod číslo patnáct s osmi poslanci a třemi náhradníky. V sedmnáctičlenné okresní volební komisi zastupovala město Hranice Františka Opravilová, pracovnice n. p. Sigma. Na své schůzi 25. ledna projednala a schválila rada MNV politicko-organizační zajištění voleb. Datum voleb bylo stanoveno na 19. května 1968.

Dne 1. února 1968 se konalo plenární zasedání MNV, které zvolilo městskou volební komisi Národní fronty pro řízení voleb do městského národního výboru. Předsedou komise se stal tajemník MNV Miroslav Kuba, místopředsedou předseda MV NF Jaroslav Julínek (ze zdravotních důvodů požádal 2. května 1968 o uvolnění z funkce) a tajemnicí vedoucí odboru pro vnitřní věci MNV JUDr. Hana Jankovská. Členy

•• Sovětské tanky na Třídě 1. máje, 1968

komise pak byli zvoleni Oldřich Lukeš, člen ZO KSČ n. p. Sigma Hranice, Zdeněk Vilím, člen ZO KSČ n. p. Sigma Hranice, Karel Závodský, člen CZV ROH n. p. Severomoravské cihelny Hranice, Josef Úlehla, člen MV ČSM, Miroslava Kavanová, členka MV Československého svazu žen, Věra Šrámková, členka ČSČK, Emil Zábranský, předseda MV KSČ, Cyril Kujal, předseda OV číslo 2 a člen UO KSČ, Josef Hyrák, člen Svazarmu, Jaroslav Římnáč, důstojník, Antonín Lang, člen ZO ROH MNV Hranice a Alžběta Marková, zástupkyně Československé strany lidové.

Na tomto plenárním zasedání MNV poslanci ještě zhodnotili úroveň obchodů, služeb a restaurací, stanovili počty poslanců a počet volebních obvodů pro volby a ustavili Technické služby města Hranic s platností od 1. února 1968. S účinností od 1. března 1968 bylo na náměstí Klementa Gottwalda (dnes Masarykově) zřízeno hlídané parkoviště. Pro vybírání poplatků platily ceny stanovené ceníkem prací a služeb místního hospodářství. Za motocykl a motocykl s přívěšným vozíkem se platilo čtyřicet haléřů, za osobní automobil, mikrobuse nebo malý dodávkový automobil do nosnosti 1,5 tuny se platila jedna koruna. Strážení vozidel probíhalo od osmé hodiny ráno do dvaadvacáté hodiny večerní.

Po dlouhotrvajících úpravách byla 2. dubna konečně otevřena nová restaurace v Hranicích. Patřila Lidovému spotřebnímu družstvu Jednota, byla umístěna na Gottwaldově náměstí a dostala název Na hradbách. Nad vchodem byla zazděna ozdobně provedená halapartna s kovovým praporem a názvem restaurace. A oblíbené jídlo? Tatarský biftek!

Hranická pálenice ve Zborovské ulici byla v roce 1968 ve velmi špatném stavu vinou majitele, kterým byl národní podnik Seliko v Přerově. Ten z pálenice těžil, ale jinak budovu ponechal svému osudu. Přitom provoz pálenice byl velmi rentabilní, roční odvod do státní pokladny činil asi tři milióny korun. A úroda švestek v roce 1968 slibovala hodně kvasu – počítalo se s asi pěti tisíci přihlášek k pálení. Těsně před příchodem okupačních armád, 19. srpna 1968, podala organizace Československého zahrádkářského a ovocnářského svazu spolu s uliční organizací KSČ a organizací Československé strany lidové odboru výstavby MNV v Hranicích žádost, aby pálenice byla upravena tak, aby se v ní dalo hygienicky, bezpečně a především zdravě pálit. Přes všechny politické vichřice byla pálenice v říjnu 1968 opravena a uvedena do provozu.

Polednová situace na Přerovsku

Dne 17. dubna 1968 se sešlo plénum OV KSČ v Přerově. Zabývalo se mimo jiné také otázkami rehabilitací. Byla vytvořena příslušná komise. Plénum konstatovalo, že vedle pozitivních rysů, které přinesl leden tohoto roku, se v okrese projeví i některé negativní tendence. V závodech i zemědělských družstvech se objevily stále sílící hlasy, že národní výbory a odborové organizace by měly být bez komunistů. Množily se požadavky na výměnu stranických funkcionářů. Nejvýrazněji se tyto požadavky projeví v Meoptě Přerově, v Sigmě v Hranicích a v HCV v Hranicích.

Bylo rovněž konstatováno, že v okrese Přerov se začala značně aktivizovat římskokatolická církev. Na základě výzvy čtyřiceti kněží z okresu byly mezi věřícími organizovány podpisové akce, do nichž se vehementně začali zapojovat důvěrníci a bývalí příslušníci Československé strany lidové. Podle zjištěných poznatků byly největšími iniciátory ovlivňování věřících faráři Schneider ze Všehovic, Dr. Kadlčík z Vlkoše, Goldmann z Pavlovic a Zatloukal z Dolního Újezda.

Objevovaly se ve značném počtu hlasy napadající politiku KSČ za to, že přivedla národní hospodářství na mizinu, že se nejedná o žádný obrodný proces ve společnosti, ale pouze o „rozdělení koryt“ a že komunisté používali proti vlastním lidem stejné metody, jaké používali fašis-

té. Zatím tyto hlasy nacházely v širší veřejnosti malou podporu. Proti takovým a podobným útokům, které jednostranně negují dosažené výsledky, musí rozhodně čelit stranické organizace a napadané soudruhy neponechávat osamocené.

Po lednovém plénu ÚV KSČ došlo i v okrese Přerov k aktivizaci Československé strany lidové a Československé strany socialistické. To se projevilo zejména v získávání nových členů těchto stran. Od počátku roku 1968 bylo na okrese přijato za členy ČSL 275 nových členů, zvláště z Hranicka. ČSS získala v okrese ve stejném období 18 nových členů.²⁾

Přímo v Hranicích

Celistvé vylíčení Pražského jara v Hranicích podal Ludvík Novotný v Kronice města Hranic za rok 1968³⁾, text byl však napsán až v roce 1971, takže odráží oficiální výklad událostí, stanovený tzv. Poučením z krizového vývoje ve straně a společnosti po XIII. sjezdu KSČ, přijatém v prosinci 1970 ÚV KSČ. Podle kroniky s příchodem jara 1968 už městský výbor strany nedokázal rozhodně a rázně čelit vznikajícím progresivním náladám a radikálním požadavkům některých skupin obyvatel. Výrazem těchto změn byl zejm. mítink s názvem Oč jde?, který 1. dubna 1968 večer uspořádal Jednotný klub pracujících s osvětovými složkami hranické vojenské posádky v hranické sokolovně, jejíž sál byl zaplněn asi devíti sty účastníky. Mítink zahájil ředitel JKP Václav Škapa. Snažil se dodat akci důležitosti tím, že uvedl, že jde o čtvrtý podobný mítink v republice po Praze, Brně a Bratislavě. Uvítal hosty za předsednickým stolem, zejména Dr. Jaroslava Krejčího CSC., Č. Gregora a ředitele Krajského osvětového střediska v Ostravě Jiřího Hona. Pozvaní hosté z Prahy se do Hranic nedostavili, protože v těch dnech právě zasedal ÚV KSČ. Přítomní návštěvníci v sále byli vyzváni, aby své dotazy podávali písemně.

Velká část těchto dotazů se týkala osoby T. G. Masaryka a jeho filozofie. Ostravští hosté v odpovědi mimo jiné odsuzovali odstraňování pomníků a soch T. G. M. To dalo podnět k dotazům o osudu hranického pomníku, který byl odstraněn v roce 1963⁴⁾.

Další dotazy se týkaly zasedání ÚV KSČ z prosince 1967 a především z ledna 1968, problémů národního hospodářství, zahraničního

2) SOkAP, KSČ – okresní výbor Přerov, Plénum OV KSČ 1967–1968 (17. 4. 1968), ič. 42, kart. 27.

3) Část textu týkající se okupace byla již otištěna v knize Václav Bednář – Bohumír Indra – Jiří Lapáček: Kronikář města Hranic. Hranice 2004, s. 124–129.

4) Viz v této knize kapitolu o roce 1948, kde jsou vylíčeny i další osudy pomníku.

obchodu a současných poměrů v armádě zejména v souvislosti s aférou „semínkového“ generála Šejny. Nechyběly ani dotazy na osobnost bývalého prezidenta Antonína Novotného, na vztah KSČ k ostatním stranám a mnohé další.

Na většinu těchto otázek odpovídali hosté z Ostravy v duchu tehdejších „progresivních“ názorů. Přitom se snažili, jak bylo v pozdějších měsících při nastupující normalizaci zdůrazňováno, získat si obdiv a popularitu. Na otázky hospodářského rázu odpovídal Ing. Rostislav Černý z Přerova. K problémům ČSM se vyjadřoval tajemník OV ČSM František Šmahlík z Přerova. Na dotazy týkající se armády odpovídal kapitán Jiří Smola. Dotazy místního rázu zodpovídali předseda MNV Josef Hlavačka a předseda MV KSČ Emil Záborský. Vedle dotazů se objevily i četné urážlivé útoky z publika, zlehčující práci funkcionářů města i strany. Celý večer tak dostal, hlavně zásluhou ostravských hostů, bojovný ráz a přispěl k posílení pravicových a oportunistických názorů v hranické oblasti.

Znovuodhalení pomníku TGM

Rada MNV na své schůzi hned 4. dubna rozhodla, aby pomník byl znovu vzhledem k padesátému výročí vzniku samostatného Československa postaven. Rada pověřila předsedu MNV Josefa Hlavačku, aby s tímto stanoviskem seznámil MV KSČ. Dne 8. dubna 1968 byla socha dovezena do Hranic a 22. dubna byla opět postavena na podstavec na Školním náměstí.

V rámci májových oslav se dne 9. května konalo slavnostní odhalení dovezené sochy. U pomníku stáli účastníci odboje z první a druhé světové války v historických uniformách, několik junáků a sokolů v krojích a čtyři ženy v národních krojích. Za pomníkem zaujala místo dechová hudba JKP a pěvecký sbor Jurik.

V devět hodin položila k pomníku věnec delegace Národní fronty za přítomnosti představitelů MNV. Slavnost zahájil předseda MNV uvítáním přítomných. Pak promluvil univerzitní profesor PhDr. Josef Ludvík Fischer z Olomouce. Hovořil o životě a činnosti prezidenta Masaryka, zejména o jeho bojích proti maloměšťačtví a proti pověrám a o jeho účasti v boji proti Rakousku-Uhersku za první světové války. Připomněl také Masarykovy přednášky v Hranicích roku 1905 pro učitele a jeho vřelý vztah k Valašsku.

Josef Nosek řečníkovi poděkoval za projev, všem přítomným pak za účast a vzpomněl oběti našeho odboje a oběti sovětských vojáků v boji za osvobození.

•• Znovuodhalení Masarykova pomníku na Školním náměstí, 9. května 1968

Pěvecký sbor Jurik potom zazpíval sbor Bedřicha Smetany Věno, lidovou píseň Teče voda, teče a Nešverův sbor Moravě. Na závěr zahrála dechová hudba československou státní hymnu. Přítomno bylo asi dva tisíce lidí.

Dopis prezidentu republiky

Na plenárním zasedání MNV dne 16. května 1968 projednávali poslanci závěry z posledního zasedání ÚV KSČ a akčního programu pro národní výbory, stav životního prostředí a koncepci rozvoje do roku 1980.

Důležitým bodem jednání byl dopis prezidentu republiky generálu Ludvíku Svobodovi. Dopis byl datován v Hranicích na Moravě 17. května 1968:

„Vážený soudruhu prezidente!

Dovolte, abychom Vám co nejsrdečněji blahopřáli u příležitosti Vašeho zvolení prezidentem Československé socialistické republiky a ujistili Vás, že stojíme a vždy budeme stát za Vámi.

Vaše zvolení do funkce prezidenta je zárukou zdravého rozvoje naší republiky a vzájemné jednoty i důvěry Čechů a Slováků. Je symbolem demokratického prezidentství a státní samostatnosti a svobody.

Jsmo hrdi na to, že jste jako ministr národní obrany navštívil město Hranice na Mor., které je proslulé svou tradicí vojenského školství.

Vážený soudruhu prezidente, všichni občané našeho města Vás upřímně zvou k nám do Hranic, kde vám opětně chceme vyjádřit svoji hlubokou sympatii, oddanost a přátelství, které má své silné kořeny již z let 1932–1934, kdy jste působil na hranické vojenské akademii.

Věříme, že naše „Zlatá kniha“ ponese vedle Vašeho podpisu ministra národní obrany i podpis svého prezidenta.

Přejeme Vám, vážený soudruhu prezidente, ve Vaší významné státní funkci plný zdar, pevné zdraví, osobní spokojenost a štěstí v celém Vašem dalším životě.

Za občany a poslance MNV tajemník MNV Miroslav Kuba.“

Z kanceláře prezidenta republiky přišla 1. června 1968 odpověď, že prezident „byl vaší pozorností potěšen a lituje, že návštěvu Hranic nebude moci v nejbližší době, pro kterou už má stanovený program, uskutečnit. Věří však, že se k tomu naskytne v budoucnosti příležitost.“⁵⁾

Počátek okupace

V úterý 20. srpna 1968 přinesly všechny celostátní deníky projev prezidenta republiky Ludvíka Svobody a prvního tajemníka ÚV KSČ Gustáva Husáka na celostátním aktivu stranických funkcionářů a příslušníků Lidových milicí, který se konal 19. srpna 1968 v Praze. Také v Hranicích si mohli čtenáři přečíst slova G. Husáka, který mimo jiné řekl: „Rozhodují v našem státě vlastní stranické a státní orgány nebo ne? (...) Jsou na našem území některé jednotky Sovětské armády. Jsou zde podle dohody. Dodržují striktně tuto dohodu. Nevměšují se do našich politických, ekonomických ani jiných věcí.“⁶⁾

V Československé televizi mohli diváci i v Hranicích v pohodlí a bezpečí svých domovů sledovat od 20 h film režiséra Jiřího Kršky Řeka čaruje. Před třináctátou hodinou velvyslanec SSSR S. V. Červoněnko navštívil na vlastní žádost prezidenta republiky Ludvíka Svobodu a oznámil mu, že vojska pěti států Varšavské smlouvy překročila státní hranice. V pražských vojenských posádkách byl vyhlášen poplach. Vojenské jednotky SSSR, PLR, BLR, NDR a MLR, odhadované zpočátku na 200 000 mužů a později na 500 000, zahájily okupaci Československa.

5) SOKAP, MNV Hranice, Plenární zasedání 1966–1968, ič. 291/23.

6) Mladá fronta, 20. srpna 1968 (č. 195).

Krajské město Ostrava, všechna okresní města a další větší města Severomoravského kraje byla většinou obsazena před pátou hodinou ranní 21. srpna 1968. Ostravsko obsadila sovětská tanková divize ze Lvova, tzv. „železná“, v čele s generálporučíkem G. P. Jaškinem. Tato divize překročila naše státní hranice u Českého Těšína, Bohumína a Šilheřovic kolem tříadvacáté hodiny dne 20. srpna a její tanky, obrněná vozidla a další vojenská technika směřovaly několika proudy na Ostravu. Na předem určená stanoviště je od hranic navádělo ve služebních autech několik příslušníků StB, kteří byli už několik dní předem informováni o této akci, podobně jako několik vedoucích stranických a státních funkcionářů z řad „zdravého jádra“ KSC.

Asi o půl druhé ráno bylo v rozhlase přečteno prohlášení Všemu lidu Československa, v němž byla vojenská akce armád VS označena za popření základních norem mezinárodního práva. Obyvatelé byli vyzváni, aby zachovali klid a nekladli postupujícím vojskům odpor. Během čtení provolání byl vysílač na středních vlnách vyřazen z provozu na příkaz ředitele Ústřední správy spojů Karla Hoffmanna. Na pokyn Josefa Smrkovského byla ale činnost vysílače opět obnovena. Postupně byly odpojovány (a někdy zase zapojovány) další vysílače. Z území NDR začala vysílat stanice Vltava, která v češtině a slovenštině, zpočátku poněkud toporné, šířila sovětskou propagandu.

V poledne se konala krátká generální stávka, k níž vyzvali obyvatelé představitelé tvůrčích a uměleckých svazů. Ve čtrnáct hodin byli A. Dubček, J. Smrkovský, J. Špaček a F. Kriegel převezeni sovětských obrněným transportérem z budovy ÚV KSC neznámo kam. V devatenáct hodin vysílal rozhlas prohlášení vlády ČSSR Všemu lidu Československa. O půl jedenácté byl vysílán druhý projev prezidenta republiky.

Středa 21. srpna 1968 v Hranicích

Počasí osudného 21. srpna je v kronice města Hranic charakterizováno stručně: bylo oblačno a slunečno, nejvyšší dosažená teplota v měsíci srpnu byla 26,3°C, nejnižší 3,7°C. Průměrná teplota v měsíci byla 16,6°C. Zato bylo deset dnů s bouřkami. Letních dnů bylo celkem pět, tropický den nebyl žádný.

Podle městské kroniky dorazila první zpráva o vstupu vojsk do Hranic ve středu 21. srpna 1968 v časných ranních hodinách⁷⁾. Zprávu obdržel přes poštu tehdejší předseda MNV Josef Hlavačka. Od rána pak

7) Následující popis událostí je převyprávěním textu městské kroniky (viz pozn. 1 a 3), doplněného údaji z tehdejšího denního tisku a dochovaných místních tiskovin (letáky, časopis Přehled).

projížděly městem sovětské jednotky. Po osmé hodině projela městem skupina sovětských tanků. Tyto tanky pak zaujaly postavení na náměstí, na Třídě 1. máje před branami závodu Sigma I. a u kasáren.

Hned ráno začal jednat MV KSČ, který přímo řídil některé akce namířené proti vstupu „spojeneckých vojsk“ (jak je označuje text kroniky). Ráno MV KSČ svolal na radnici zástupce Národní fronty. V 10 h 15 min. se do budovy radnice dostavili i zástupci velení sovětské armády a vyžádali si svolání všech představitelů města na jedenáct hodin.

V 11 h bylo zahájeno jednání s velitelem sovětské jednotky v Hranicích, podplukovníkem M. D. Podzorovem. Ten přečetl výzvu k dělníkům, rolníkům, úředníkům a vůbec ke všem občanům města. Současně přečetl rozkaz či vyhlášku číslo 1 ze dne 21. srpna 1968 o devíti bodech.⁸⁾ Ta měla zajistit normalizaci poměrů ve městě.

Předseda MNV Josef Hlavačka v odpovědi prohlásil, že všichni přítomní stojí pevně na zásadách socialismu a přátelství se Sovětským svazem. Tak, jak tomu bylo v prohlášeních po jednáních v Čierné nad Tisou a v Bratislavě. Jménem všech představitelů města Hranic vyjádřil nesouhlas se vstupem spojeneckých vojsk na naše území a ujistil sovětského velitele, že pořádek a klid ve městě je a bude zajištěn našimi vlastními silami. Stejně hovořili i další přítomní zástupci MV KSČ, Československého svazu žen, Národní fronty, OV KSČ a místních závodů.

V průběhu tohoto jednání na radnici se na hranickém náměstí shromáždil početný zástup občanů města. V poledne, přesně ve 12 h, začaly houkat sirény. Jednání s důstojníky sovětských vojsk na radnici skončilo až v odpoledních hodinách. Sovětský velitel při odchodu slíbil, že stanovisko představitelů města Hranic projedná se svým velením.

Ve veřejnosti vládlo veliké vzrušení. Šířily se nejruznější protichůdné a poplašné zprávy. Také v Hranicích se dostavila nákupní horečka.

8) SOKAP, KSČ – okresní výbor Přerov, Materiály k srpnovým událostem roku 1968 (KSČ), ič. 127, kart. 221 obsahuje nedatovaný a nepodepsaný strojopis, patrně příkaz některého z velitelů okupačních vojsk československým jednotkám v Hranicích, mj. se v něm píše: „Městem budou od 8 hodiny procházet hlídky sovětských vojsk a československé bezpečnosti. U vás ve městě pracuje ilegální vysílačka. Je nutné ji zakázat a všechny neoficiální rozhlasové stanice zabezpečit. Vyhlásit obyvatelstvu, kde se nachází sovětské velitelství. Na sovětské velitelství zavést telefon pro spojení s výborem KSČ a městským rozhlasem. V městském rozhlasu v průběhu dne bude mít službu důstojník s tlumočnickem. Je třeba předat rozmnožovací stroje československým orgánům, nebo je posbíráme sami. Velitelem vašeho východního okruhu byl vydán rozkaz, aby vaše jednotky své zbraně a zásoby střeliva složili do skladů, aby tam byla postavena sovětská ochrana. Tento rozkaz byl vydán sovětským velitelstvím našemu velitelství k informaci. V okruhu sovětského velitelství je nutno odvézt odpadky, bláto a je-li možné, zavést teplou vodu.“

•• Třída Československé armády, 1968

Ta se nejdříve projevila překotným nákupem základních potravin, později došlo i na nejrůznější průmyslové zboží.

Na radnici byla ještě 21. srpna zorganizována stálá služba. V ní se střídali členové rady města a pracovníci národního výboru.

Čtvrtek 22. srpna 1968

Krátce po jedenácté hodině sděloval rozhlas další špatnou zprávu: okupační vojenský velitel města Prahy a Středočeského kraje, gardový generálporučík I. Veličko vydal rozkaz, vyhlašující zákaz rozšiřovat plakáty, zákaz shromažďování a omezení vycházet v nočních hodinách. Všechny budovy sekretariátů obvodních výborů KSČ v Praze byly již obsazeny.

Přibližně ve stejnou dobu byl v jednom ze závodů ČKD v Praze-Vysočanech zahájen mimořádný XIV. sjezd KSČ. Až na jednoho delegáta schválilo prohlášení sjezdu všech 1069 delegátů.

Ráno se v Hranicích na mnoha místech objevila první hanlivá hesla a urážlivé nápisy proti sovětským představitelům a sovětské armádě. Téhož dne zasedal MV KSČ, rada MNV a výbory základních organizací

KSČ z hranických závodů. Dopoledne se také konalo mimořádné plenární zasedání MNV, na němž byla podána zpráva o celkové situaci ve městě a o jednání s představiteli sovětské armády. Zástupce národního podniku Sigma uvedl, že 21. srpna se v podniku pracovalo jenom omezeně. Od 22. srpna ale už byl obnoven pravidelný provoz továrny v plném rozsahu. Zástupce ČSD oznámil, že železnice mají nepřerušovaný telefonní styk, ale doprava je zatím značně nepravidelná. Rozvinula se podpisová akce pod rezoluce odesílané ze závodů, vojenské posádky a nejrůznějších organizací. Pod texty se záhy shromáždilo na pět tisíc podpisů poněkud dezorientovaných občanů.

Téhož dne navštívil pplk. Podzorov MNV znovu a odvolal svůj rozkaz – vyhlášku číslo 1 z minulého dne. Sovětské tanky se stáhly na okraj města a soustředily se na Struhlovsku u železniční trati, za kasárnami Jaslo, na Třídě Sovětské armády (dnešní Třída Československé armády) a u lázní Teplic nad Bečvou.

Za účelem rovnoměrného zásobování obyvatelstva potravinami a ke zvládnutí zvýšených nákupů na prodejnách byl po dohodě ONV s obchodními organizacemi zaveden s platností od 22. srpna 1968 prodej potravinářského zboží „do jedné ruky“ v celém okrese. Např. mouka či krupice max. 2 kg, cukr 1 kg, maso nebo uzeniny 1 kg, cigarety 2 balíčky. Zároveň byl již 21. srpna zcela zastaven veškerý prodej lihovin.

Pátek 23. srpna 1968

Československý rozhlas informoval o odletu prezidenta republiky a vrchního velitele branné moci Ludvíka Svobody z vlastního rozhodnutí do Moskvy. Po dvanácté hodině vysílal rozhlas výzvu k železničářům. Měli zastavit vlak číslo 5579, který stojí u České Třebové a veze rušičí a zaměřovací přístroje.

S okupanty již skoro nikdo nediskutoval. V některých zahraničních médiích se totiž objevily fotografie občanů diskutujících se sovětskými vojáky, které moskevská propaganda vydávala za projevy „bratrského přijetí“ vojsk vděčnými občany Československa.

Papež Pavel VI. odsoudil agresi pěti zemí proti Československu. Manželé Zátopkovi vyzvali celý sportovní svět, aby sportovcům SSSR byla zakázána účast na OH v Mexiku. Emil Zátopek byl rozhlasem varován, aby se nevracel domů. Zaměstnanci závodu Polygrafia v Lipníku nad Bečvou rozdávali všem, kteří projížděli městem, fotografie prezidenta Ludvíka Svobody.⁹⁾

9) Lidová demokracie, 24. srpna 1968 (č. 234).

•• Třída Československé armády, 1968

V pátek 23. srpna odpoledne se konal aktiv funkcionářů základních organizací KSČ z města Hranic i okolních obcí. Promluvili na něm delegáti, kteří se zúčastnili XIV. sjezdu KSČ v Praze. Z Hranic se sjezdu zúčastnili inženýr J. Hrubý, doktor Plšek a František Kirnig. Přítomným bylo rozdáno prohlášení sjezdu.

Ve 12 h proběhla hodinová stávka.¹⁰⁾ V ulicích města se mezitím objevila nová urážlivá hesla a nápisy, požadující naše vystoupení z Varšavské smlouvy a neutralitu našeho státu. V odpoledních hodinách

10) SOKAP, KSČ - okresní výbor Přerov, Plénium OV KSČ 1968–1971, ič. 41–42, kart. 26–27 obsahuje nedatované „Pokyny všem stranickým orgánům a organizacím našeho okresu“. OV KSČ v nich mj. žádá, aby nebyly nikomu dávány žádné informace o stavu členů a jménech funkcionářů a členské kartotéky a stranické materiály aby byly uschovány. Pro případ, že by byl okresní sekretariát strany zablokovan, měly se orgány a organizace KSČ obracet se svými požadavky na CZV KSČ podniků Meopta, Přerovské strojírny, TOS Lipník a Sigma Hranice. Stranické orgány a organizace byly žádány, aby pomáhaly zabránovat konfliktům a zajistily důstojný průběh zítřejší jednohodinové generální stávky od dvanácti do třinácti hodin. Tato stávka se netýkala provozů a služeb, které jsou nezbytné pro život.

byly i v Hranicích zatřeny skoro všechny ukazatele u cest. Některé byly otočeny nesprávným směrem nebo byly odstraněny úplně. Někde byly odstraněny i tabulky s označením názvů ulic, domovní čísla a dokonce i jmenovky na domovních zvonicích.

Od 23. srpna nehrála kina a nepořádaly se žádné kulturní akce.

Městský rozhlas v Hranicích informoval o průběhu jednání rady MNV a MV KSČ s vojenským velitelem okupačních jednotek v Hranicích a okolí, které proběhlo 23. srpna 1968 v 17 h. Z rozhodnutí MV KSČ byl jednáním pověřen výbor složený ze zástupců MV KSČ, MNV a MV NF. Předmětem jednání, o které požádal velitel okupačních jednotek, byla situace ve městě a ve státě.

Delegace prohlásila, že plně stojí za jednáním XIV. sjezdu a s. Dubčekem. Na dotaz, odkud čerpají tyto informace, bylo veliteli okupačních vojsk sděleno, že z našeho legálního tisku a rozhlasu. Dále zástupci města prohlásili, že se i nadále budou řídit jedině usnesením naší vlády v čele se s. Černíkem a rozhodnutím, které Národní shromáždění přijme pod předsednictvím s. Smrkovského. Znovu byl zástupci města vznesen naléhavý dotaz, z jakých důvodů překročila vojska pěti států naše hranice. Po odpovědi, že se tak stalo na žádost naší vlády, chtěli zástupci města vědět konkrétní jména představitelů této vlády. Na tento dotaz nemohli velitelé ani nikdo z jejich delegace odpovědět.

Při předávání rezoluce, kterou podepsali příslušníci hranické posádky a podniků z celého města, velitel sovětské posádky rezoluci prozatím nepřijal. Sděлил, že se musí nejdříve poradit se svým velitelem.

MV KSČ hned po skončení jednání celý jeho průběh na svém zasedání v 19 h hodnotil a konstatoval, že delegace, která byla jednáním s okupačním velitelem pověřena, se i tentokrát svého úkolu zhostila podle předem dohodnutého postupu. Na závěr této zprávy hlasatelka Věra Šromová znovu žádala posluchače o zachování klidu a rozvahy.¹¹⁾

Sobota 24. srpna 1968

Československý rozhlas informoval, že prezident republiky s doprovodem byl v Moskvě uvítán se všemi poctami. Podle agentury SSSR probíhala jednání v otevřeném, přátelském a bratrském ovzduší.

V Radě bezpečnosti OSN se hlasovalo o rezoluci odsuzující okupaci Československa. Sovětský delegát J. Malik označil jednání RB za imperialistickou provokaci a pak jménem své vlády použil právo veta a zabránil tak přijetí rezoluce.

11) Městské muzeum a galerie v Hranicích, Fond dokumentace, sign. 310/81/20.

V sobotu se v 16 h konalo mimořádné jednání rady MNV. Přítomni byli členové rady, poslanec ONV Vývoda, zástupci MV KSČ, NF a vedoucí odborů MNV. Předseda MV KSČ Emil Zábranský konstatoval, že zástupci města při jednáních se sovětskými důstojníky postupovali v souladu s usnesením MV KSČ a nekompromisně vystupovali proti okupaci. Nebyl zatím splněn požadavek okupačních jednotek na zabránění vylepování plakátů, zastírání dopravních značek a orientačních tabulí. Dnešní jednání se sovětskými důstojníky, které trvalo přes tři hodiny, bylo z velké části ideologickou diskuzí, v níž zástupci města měli jednoznačně navrch.

Téhož dne se uskutečnilo ještě další „nepředvídané jednání s pěti veliteli sovětských okupačních jednotek“. Během skoro dvouhodinového jednání došlo mezi jednajícími stranami k výměně názorů a stanovisek. Zástupci města sdělili, že ve městě je klid a k porušování pořádku nedochází. Při tom bylo zdůrazněno, že nesouhlas s přítomností okupačních jednotek budou občané projevovat i nadále, především formou nápisů a plakátů.

Znovu bylo vojenským zástupcům připomenuto, že přišli bez souhlasu naší vlády, našeho prezidenta a že jsou tedy považováni za okupanty. Zároveň jim byly sděleny příznivé zprávy o jednáních v Moskvě a o naději na brzký návrat naší delegace do Prahy. Tato sdělení na zástupce okupačních jednotek hluboce zapůsobila. To se projevilo zejména v závěru, kdy důstojníci bezradně odcházeli s vědomím, že my od svých požadavků neustoupíme. Celý průběh jednání byl zachycen na magnetofonovém pásku. S některými jeho částmi byli občané seznámeni prostřednictvím místního rozhlasu.¹²⁾

Další dny

Také v neděli 25. srpna zasedal MV KSČ, rada MNV a MV Národní fronty k výměně informací o situaci ve městě. Téhož dne se konala v 15 h druhá mimořádná schůze rady MNV. Přítomni byli členové rady. Byli seznámeni s tím, že v případě mimořádné situace se budou scházet na náhradních místech, a to v přípravně obřadní síni MNV, v Průmyslové škole stavebních hmot a v závodě Karnola. Až do odvolání se budou pravidelná jednání rady konat vždy v úterý, ve čtvrtek a v sobotu, vždy v 15 h.

Stejně datum nese i vyhlášení, podepsané Informační skupinou MV KSČ a MNV Hranice a opatřené časovým údajem 14:30 hodin:

12) Tamtéž.

•• Plakát „Hranice – mrtvé město!“ ve výloze pohřební služby

*„Vyhlášíme Hranice za mrtvé město!
Nevšímejte si okupačních vojáků, ignorujte je!
Netvořte hloučky kolem tanků a vozidel!
Neshlukujte se kolem okupačních vojáků!
Nic nevíte, nic neznáte!
Příkazy okupantů plňte pouze pod přímou hrozbou zbraní!“¹³⁾*

V pondělí 26. srpna a v úterý zněly ve městě od devíti hodin všechny sirény a zvony patnáct minut. Obyvatelé města očekávali s napětím zprávy o návratu naší státní delegace z jednání v Moskvě. Rada MNV se rozhodla zrušit družbu s městem Oederan v tehdejší NDR – „Rada MNV v Hranicích hluboce uražena ve své národní hrdosti přerušuje proto s městem Oederanem všechny přátelské vztahy, které jsme navázali v dobré víře, že vaše slova a ujišťování o přátelství jsou pravdivá a upřímná. Považujeme Vaše vojska za okupanty, odmítáme plnit jejich příkazy a požadavky a důrazně žádáme odchod okupačních vojsk z našeho území.“

13) Tamtéž.

Dne 27. srpna 1968 se konala třetí mimořádná schůze rady MNV v Hranicích. Předseda MNV podal zprávu o situaci ve městě. Zvláštního zásahu zatím nebylo třeba. Vojáci okupačních jednotek navštívili poštu v Hranicích s tím, že se odtud podle sovětských důstojníků šíří a distribuují kontrarevoluční tisk a provádí různé vysílání. Když byli předsedou MNV vyzváni k opuštění úřadu, slíbili, že prostory jenom zkontrolují a odejdou, což se také stalo. Velitelem posádky byl předseda dále požádán, aby zakročil u velitele sovětských jednotek, jejichž příslušníci zastavovali vojenská vozidla ČSLA a kontrolovali je. Jednáním byl pověřen plukovník Cykl. Velitel okupačních vojsk požádal o povolení k odběru pitné vody. V severní oblasti města bylo pak učiněno opatření k odběru pitné vody okupačními vojsky. Zásobovací situace ve městě byla zatím hodnocena jako dobrá.

Tajemník MNV Miroslav Kuba informoval o situaci, kdy mládežníci odstranili nápisy na Třídě Sovětské armády a požádali o přejmenování této ulice na Třidu mládežníků. Požadavek vzala rada na vědomí. Dále informoval radu o tom, že místní pobočka Svazu československo-sovětského přátelství rozpustila svou pobočku a částku dva tisíce korun, kterou měla na hotovosti, darovala na Fond republiky. Manželé Milasovi požádali o změnu národnosti ruské na českou. Bylo jim vyhověno vystavením potvrzení. Tajemník dále radu informoval o hranickém mladíkovi, kterého okupační vojska v neděli zadržela při roznášení tiskovin. Byl okupanty odvezen, ale po domluvě a pohrůžce byl přivezen zpátky.

V té chvíli se na jednání rady dostavili zástupci MV KSČ. Dr. Krejčí informoval o stanovisku MV k prezidentovu prohlášení k Moskevským dohodám. MV podle jeho slov od svého prvního stanoviska neustupuje a nesmíří se s dohodou, která byla na našich zástupcích vynucena.

Dne 27. srpna 1968 bylo také vydáno první číslo časopisu Přehled, který začalo vydávat informační středisko MNV. Dne 19. srpna 1968 se z rozhodnutí Rady MNV v Hranicích stala šéfredaktorkou časopisu JUDr. Hana Jankovská, vedoucí vnitřního odboru MNV. Redaktorem byl profesor Ludvík Novotný a členy redakce paní Šmerdová, Alexandra Holubová, paní Gregorová a pánové Ing. Hrubý, Miroslav Kuba, Milan Černý a Protivánek. Redakce zahájila svou činnost přímo na radnici a shromažďovala informace ze závodů, z jednání městských orgánů i od občanů města. Šest dochovaných čísel, z nichž poslední vyšlo 7. září 1968, je věrným odrazem doby, v níž se s okupanty bojovalo prohlášenými, hesly a vtipy¹⁴⁾.

14) Michal Jankovský: Srpen 1968 a Přehled 1968, Přehled, 31. 8. 1990 (č. 27), s. 6–7.

Ve čtvrtek 29. srpna se skupina sovětských tanků přesunula od Teplic nad Bečvou na Struhlovsko k železniční trati. Následujícího dne odjely všechny tanky do Háje u Stříteže nad Ludinou, kde byla sovětská vojenská jednotka umístěna.

V pátek 30. srpna bylo v Hranicích opět zahájeno promítání filmů v kině Svět a od 3. září se promítalo i v kině Oko.

Na zasedání rady MNV v sobotu 31. srpna byly v souladu s prohlášením Národního shromáždění a vlády republiky vydány pokyny k normalizaci života v Hranicích – byl uvolněn některý společenský a kulturní život, restauracím a kavárnám povolen provoz do 24 hodin; 2. září zahájeno vyučování na všech školách a studenti škol 2. cyklu vyzváni k pomoci při sklizni okopanin; obyvatelstvo ujištěno, že zásobování je pravidelné a bude se dále zlepšovat; veřejnost byla vyzvána, aby byla odstraněna všechna nevhodná hesla a nápisy a nahrazena hesly, podporujícími činnost národního shromáždění, vlády a NF. Dále byla veřejnost vyzvána k zachování klidu a pořádku ve městě.

2.–3. září 1968 zmizely urážlivé letáky z výkladních skříní a většina hanlivých hesel byla zabilena, v dalších dnech byly rovněž obnovovány silniční ukazatele a dopravní značky. Na žádost sovětských důstojníků uvolnil MěstNV dvě místnosti v přízemí radnice pro sovětské vojenské velitelství a vybavil je potřebným nábytkem. Další opatření k normalizaci života ve městě přijalo plenární zasedání MNV, které se konalo 3. září 1968. Zejména bylo uloženo náčelníkovi veřejné bezpečnosti, aby spolu s komisí ochrany veřejného pořádku MNV zajistil klid a pořádek zvýšením počtu pořádkových hlídek. Představitelé sovětské armády také nabízeli navázání kulturních a sportovních styků, uspořádání mítinků s mládeží a s pracujícími v závodech, byli ochotni rovněž k brigádnické pomoci.

Hesla a lidová tvořivost

Bezprostřední reakcí na okupaci byly zatřené silniční ukazatele a tabulky s názvy ulic, někdy více, někdy méně nápaditá hesla, uveďme jen některé úsměvnější: „Sovětské automaty vás obslouží rychle a bez čekání!“ / „Děti pozor! Herodes zemřel, ale Brežněv žije!“ / „Když už jsou tady, ať chcípnu hladu!“ / „Rusko to je vlast, která chce jen krást!“ / „Koldera a Biřaka pověsíme za ptáka!“ / „Poznali jste civilizaci, tak teď táhněte domů!“ / „Ivane, jdi domů, Nataša se ti courá s Koljou!“ / „Z tanků se dá střílet – ne vládnout!“ / „Ruské tanky, ruské zbraně, český národ sere na ně!“ / „Na dovolenou se nejedzí v tanku!“ / „S klidem a rozvahou za Dubčekem a Svobodou!“ / „Tak dlouho nám budete házet

•• Zborovská ulice, 1968

klacky pod nohy, až jeden zvedneme.“ / „Kain byl také bratr.“ / „Vida, vida, jaká krása, z naší země je dnes basa.“ / „Na obranu Státní banky nejsou třeba ruské tanky, vždyť to hovno, co tam máme, sami sobě uhlídáme.“ / „Moskva → 6861,5 km.“ / „Dubčekovi slivovici, Kolderovi šibenici.“

Pozadu nezůstávaly ani plakáty a nejrůznější články či hesla v tehdejší Přehledu. „Zaběhla se hyena slyšící na jméno Šalgovič. Jelikož je podezřelá ze vztekliny, utratit!“ / „Vyměním Varšavskou smlouvu za Dubčeka!“ / „Prodám levně Československo – zn. Biřak – 30 stříbrných.“ / „Pekař peče housky – ale okupantům ani rohlík!“ / „Serjožo, běž domů! Táňa ti chodí za Koljou!“

Objevily se také jídelní lístky s pestrou nabídkou nových jídel. Tak restaurace „U pěti okupantů“ nabízela aperitiv Kolaborantské slzy za 1,3 rublu nebo vodku Bečva za 0,3 ruble. Krvavý boršč byl k mání za 0,1 rublu, zato Biřak na rožni za 3,5 rublu. Brežněvův rozum byl za 0,0001 rublu a Ruské přátelství bylo dokonce zcela zdarma. Dietní jídla se nepřipravovala, protože dieta prý teď bude celostátní. K tanci a poslechu hrála balalajková skupina soudruha Kosygina a maďarská horda divokých cikánů v alternaci se světoznámou skupinou W. Ulbrichta. Jako zákusek hlavní šéfkuchař Antonín Novotný nabízel Český nářez. Ten byl nejdražší, rovných 20 rublů. Stripťyz se nekonal, jelikož Zoje ukradli podprsenku.

Vedle letáků, určených sovětským vojákům a psaných v ruštině, se objevovaly i letáky s parafrázemi veršů českých básníků. Například známé básně Jana Nerudy:

ČESKÝ LEV

*Jak lvové bijem o mříže,
jak lvové v kleci jati,
my bychom rádi svobodu
a jsme zde vojsky jati.*

*My bychom rádi volně žili
v paprscích slunce jásavých –
nad námi plují černé mraky
se znaky bratrů bývalých.*

*Již nejsme bratři se sověty
a také nikdy nebudem.*

*Vždyť to, co letos udělali,
odpustit nikdy nemůžem.*

*A proto lidé vzhůru hlavy!
Otroky nikdy nebudem
a český lev se brzy vzchopí.
Potom jim pravdu ukážem!*

Pisatelé nápisů byli velmi vynalézáví, často ironičtí a nebrali si zrovna servítky. Zkratka SSSR se tak mnohdy psala s použitím runových znaků hitlerovských zbraní SS. K letopočtu 1938 byl přikreslen hákový kříž a k letopočtu 1968 srp a kladivo. Matematicky vzdělaný pisatel pochopitelně nevynechal znaménko „rovná se“.

Především na Leonida Brežněva a pak na nejvyššího východoněmeckého představitele Waltera Ulbrichta měli pisatelé hesel zvlášť spadeno. Asi si dobře pamatovali, že nejvíce kritiky se na nás v jarních měsících roku 1968 sypalo právě z NDR. Na mnoha ve spěchu nakreslených plakátech byl právě W. Ulbricht malován ve společnosti A. Hitlera jako rovný s rovným.

U některých autorů vyvolala probíhající okupace reminiscenci na konec druhé světové války, a tak psali krátce a stručně lakonické varování: „Pozor na Rusy, kradou hodinky!“¹⁵⁾

Začíná normalizace

Už 30. srpna 1968 otiskly všechny deníky v republice projevy předsedy NS Josefa Smrkovského, předsedy vlády Oldřicha Černíka a rozkaz prezidenta Ludvíka Svobody. A také zprávu o tom, že mimořádný sjezd ÚV Komunistické strany Slovenska, který se konal ve dnech 26. až 29. srpna v Bratislavě, zvolil 107členný ústřední výbor. Po skončení sjezdu zvolilo plénium tajemníkem Dr. Gustáva Husáka.¹⁶⁾

Koncem září hranický MNV vypracoval plán styků se sovětskými vojáky, podle něhož mělo napřed dojít k setkání s radou MNV, pak s poslanci na plenárním zasedání MěstNV a v třetí etapě měli být zástupci Rudé armády pozváni na schůze občanských výborů. Od 19. října 1968 po čtyři dny pomáhalo 80 sovětských vojáků při sklizni cukrovky na polích státního statku u severního nádraží. 22. října 1968 na pozvání náměstka Josefa Čajky se konala beseda pracovníků lázní Teplic nad Bečvou se sovětskými důstojníky v Teplicích.

15) SOKAP, MNV Hranice, Přílohy ke kronice města Hranic, ič. 382–384, kart. 60–64.

16) Lidová demokracie, 30. srpna 1968 (č. 241).

V pátek 25. října 1968 oznámil velitel sovětské vojenské jednotky v Hranicích pplk. M. D. Podzorov, že se přijde rozloučit. Při loučení se shromážděnými funkcionáři a členy rady MěstNV prohlásil pplk. M. D. Podzorov, že přes počáteční nedorozumění musí hodnotit chování a jednání hranických funkcionářů kladně, že zachovali klid a rovnost a zvládli politicky situaci. Na jeho žádost rada MěstNV vystavila 24. října 1968 toto zhodnocení pobytu vojsk Varšavské smlouvy v Hranicích: „Po prvním setkání velitelství vojsk pplk. M. D. Podzorova s představiteli města se postupně vyjasňovaly vzájemné vztahy a vytvářely podmínky pro řešení oboustranných požadavků. V souvislosti s tím je nutno konstatovat, že po celou dobu pobytu vojsk ve městě nedošlo k nedorozumění, ba naopak při jednáních představitelů města se zástupci velení docházelo k vzájemnému porozumění a respektování. Zvláště je třeba vyzvednout jednání a postoj k situaci soudruha pplk. M. D. Podzorova, který svou velitelskou rozvážností a politickou vyspělostí přispěl k normalizaci života ve městě. Rovněž korektnost jednání důstojníků a vojáků s obyvateli města vedla k tomu, že nedošlo k rušivým jevům, a pomohla k obnovení klidu a pořádku v našem městě.“ 26. října 1968 opustili sovětské vojáky místnosti na radnici, 27. října 1968 ráno přijela skupina sovětských tanků z polesí Háj od Stříteže nad Ludinou na nádraží Hranice na Moravě, 28. října 1968 odpoledne odjela směrem na Ostravu. Další část této sovětské jednotky odjela 29. října 1968 odpoledne ze stanice Polom rovněž na Ostravu.

Účtování

Plastický obraz okupace a nástupu normalizace podal po letech přímý účastník událostí JUDr. Spytihněv Krejčí. Mimo jiné napsal: *Do toho přišla noc z 20. na 21. srpna 1968. Vojska pěti „bratrských stran“ obsazovala republiku. Noc, kterou nikdo z historie nevymaže. Rozhlas nepřetržitě informoval a burcoval. Informoval o stanovisku vlády, ÚV KSČ i prezidenta republiky. Pak o tom, že Dubček, Černík, Smrkovský a další byli zatčeni sovětskými orgány a odvezeni neznámo kam.*

Pod dojmem těchto zpráv jsme očekávali na hranické radnici velitele sovětských jednotek. Dopoledne už byli v Hranicích – hranické náměstí se naplnilo lidmi. Přijel sovětský velitel podplukovník Podzorov. Přijel provázen tanky. Děla mířila na radnici. Nikdo neopětoval jeho pozdrav, nikdo nepřijal podávanou ruku. Oznámil nám, že vojska obsadila republiku na „žádost čs. vlády“, aby potlačila kontrarevoluci, a vyzval nás, abychom šli potlačovat kontrarevoluci s nimi. Předseda MNV Josef Hlavačka v předem konzultovaném projevu odpověděl,

•• Program oslav
50. výročí Česko-
slovenska, říjen 1968

Program
k oslavám
50. výročí
ČESKOSLOVENSKA

Slavnostní schůze MěstV-NF, MěstV-KSČ a MěstNV v Hranicích se koná ve čtvrtěk dne 24. října 1968 v 17,00 hodin v síle " školovny " a tento program :

- 1/ Hymna
- 2/ Zehájení
- 3/ Slavnostní projev k 50. výročí vzniku republiky
- 4/ Předání pamětních plakát účastnickém odboje a zesloužilým občanů města.
- 5/ Schválení poselství podpory a důvěry prezidentu republiky, Národnímu shromáždění, vládě, ÚV-KSČ a NF.
- 6/ Ukončení
- 7/ Slavnostní a kulturní program, na kterém budou účinkovat : JURIK, Lidová škola umění, klub přátel hudby.

Lampionový průvod se bude konat dne 27. října 1968. Seřazení je na těchto místech v 17,00 hodin.
- na sídlišti HCV
- u Slávie
- na síd. kpt. Jareše

Pařadatelé lampionového průvodu jsou ZV-ROH Sigma, HCV, Posádka a občanské výbory č. 16 a 17.
Shromáždění lampionového průvodu bude v Parku kultury, kde JUNÁK zapálí táborák.

Kladenský všesměr se uskuteční dne 28. října v 9,00 hodin u těchto památek :
- u katedry
- u sochy TGM
- u mauzolea na vojenském hřbitově
- u pamětní desky Klementa Gottwalda

Hranice, dne 9.10.1968. Městský výbor Národní fronty v Hranicích.

že u nás žádná kontrarevoluce není a že vojenské obsazení republiky je akt agrese a hrubé porušení Charty OSN. Z náměstí zazněla státní hymna. Povstali jsme a zpívali s sebou – a plakali.

Vovduší obrovské vlny vlastenectví, fantastické jednoty proti „bratrské pomoci“, následovala celá řada dalších jednání se Sověty i bez nich. Bylo toho mnoho. Sovětům jsme v různých obměnách říkali: „Roku 1945 vaši otcové přišli jako osvoboditelé – vy jste přišli jako okupanti. Běžte domů.“ Totěž si mohli přečíst z nesčetných letáků, na plakátech, na zdech. Lidé byli s námi, věřili nám – a ustupovali do strany.

Následovaly týdny a měsíce. Dubčekovo vedení bylo přinuceno odstoupit. Ze svých skrýší vystoupili Biřák, Indra, Hoffman, Šalgovič a jim podobní. Už neměli strach před národem, za nimi stály cizí tanky.

Ze tmy vystoupila i místní mafie. Nejprve nesměle, ale jak se upevňovala moc sověty dosazeného vedení, tak vystupovala stále s větším sebevědomím. Anonymní dopisy a telefonáty to začalo: „Jste politické mrtvolky, odstupte ze svých funkcí, než vás vyženeme“ – tak a podobně nám psali a telefonovali.

To „zdravé jádro strany“, jak se sami pojmenovali, začínalo mít konkrétní podobu: Vývoda, Majdloch, Kopřiva, Sumara, Mateřánka, Dostál, Lang, dva Borůvkové, Popovec, Cahel, Čermák – nejsou to všichni, uvádím ty nejaktivnější. Tehdy jsme si uvědomili, že na všech našich schůzích a jednáních byl přítomen jako zástupce OV Dr. Kočí. Do jednání nezasahoval, snad jen v nepodstatných věcech. Pilně si však zapisoval každé naše slovo. Na svou chvíli čekal. „Zdravému jádru strany“, zakrátko pak normalizačnímu týmu, přičinlivě přislouhoval Josef Hlavačka (zřejmě proto, aby se rehabilitoval za to, co řekl 21. srpna na radnici). Přešel taky Hlavačkův náměstek Ing. Kohout.

Ing. Hrubý, tajemník MV KSC, Dr. Krejčí, náčelník hlavního nádraží v Hranicích, předseda MV NF a místopředseda MV KSC a Emil Zábranský, ředitel školy, předseda MV KSC – to byla trojice, proti které zahájila mafie nejzúřivější útok. Nejprve dosáhla na OV KSC odvolání z politických funkcí a zahájení disciplinárního řízení. Ing. Hrubý byl vyhozen ze zaměstnání, Dr. Krejčí byl přeřazen na zcela podřadné místo v Olomouci, podobný osud stihl i Zábranského. Po čase následovali další. Logickým závěrem bylo vyloučení ze strany. Jednotlivě jsme byli předvoláváni před komisí do Přerova. Tam jsem se dozvěděl, že jsem revizionista, pravicový oportunist, demagog, ultrapravičák a nepřítel socialismu. Bylo mi kladeno za vinu, že jsem veřejně vystupoval proti vstupu vojsk, v projevu v Sokolovně vyzvedl T. G. Masaryka a čs. letce v Anglii, pozval do Hranic Josefa Smrkovského a prof. Jiřího Hájka, ministra zahraničí, podpořil obnovení Junáka. Dr. Kočí s notesem v ruce vykřikoval, co jsem kdy a kde řekl a prohlásil. V zájmu objektivity je třeba uvést, že některým členům předsednictva OV byla tato fraška trapná, styděli se, bylo to na nich vidět. Mlčeli, nepřidali se k Ryškovi, Coufalovi, Kočímu, Novotnému. Nakonec ale hlasovali pro vyloučení podle ceremonálu.¹⁷⁾

Koncem roku 1970 proběhlo jednání POV KSC v Přerově. Vedoucí tajemník OV KSC RSDr. František Novosad předložil pro jednání předsednictva OV KSC dne 19. listopadu 1970 Zprávu o výsledku šetření komise k hodnocení politických postojů. Hodnocení zpracovali čle-

17) Spytihněv Krejčí: Hranická radnice před srpnem a po srpnu 1968, Přehled, 30. 3. 1990 (č. 11), s. 3.

nové komise ve složení: Petr Mateřánka, člen OKRK (předseda komise), Jaroslav Beneš, tajemník ONV Přerov, Ing. Josef Cykl, předseda MěKRRK a Ing. Jiří Sumara, kandidát KV KSČ a předseda MV KSČ.

„Hodnocení“ byli Josef Hlavačka, Ing. Jiří Kohout, Miroslav Kuba, JUDr. Spytihněv Krejčí, Emil Zábranský, Josef Zámorský, Ing. Josef Hrubý a mnozí další. Co jim bylo kladeno za vinu? V různém pořadí vlastně stále a pořád jedno a totéž. Jejich jednání postrádalo zásadovost, sebekritičnost a třídní hledisko. Nehájili marxistickou ani leninskou linii. Spolupracovali dokonce s časopisem Přehled, byli aktivně vystupujícími „progresivisty“, prosazovali teorii elit, podléhali nacionalismu, v srpnu zaujali výrazné protiinternacionální postoje. Dne 23. srpna dokonce městský rozhlas hlásil, že v Hranicích je sto padesát kolaborantů, s nimiž bude po zásluze naloženo. Zkreslovali moskevské protokoly o pobytu spřátelených vojsk u nás. Po 21. srpnu jednali protisocialisticky, protisovětsky a protistranicky. Někteří organizovali generální stávkou. Byli nositeli pravicově oportunistických názorů. Veřejně vystupovali proti vojskům Varšavské smlouvy. Tresty pak byly od důtky s výstrahou až po vyloučení z řad KSČ.¹⁸⁾

Tvrdé čistky ve straně a v celé společnosti byly zahájeny na základě dopisu ÚV KSČ z ledna 1970. Vyloučeno nebo vyškrtáno bylo na třicet tisíc komunistů. Většinou byl tento akt spojen i se ztrátou zaměstnání. O svá místa ovšem při těchto čistkách přišli i nekomunisté, kteří se v polednovém období výrazněji angažovali.

Jakousi definitivní tečkou za Pražským jarem byla v Hranicích likvidace Masarykova pomníku, který byl odstraněn v říjnu 1974 za asistence SNB, StB a Lidových milicí. Na svoje místo už se nevrátil, jelikož byl roztaven v Přerovských strojárnách.

18) SOKAP, KSČ – okresní výbor Přerov, Stranická šetření a tresty (1968–1973), ič. 105, kart. 216.

Fotografie poskytli

Oli V. Helcl – přebal, 2, 210, 214, 218, 220, 223, 226 a všechny fotografie v obrazové příloze

Městské muzeum a galerie v Hranicích – 10, 34, 46, 94, 114, 166, 178, 182, 185, 190, 197, 202, 207, 230

Stanislav Miloš – 49, 51, 60, 65, 72, 83, 105, 127, 134, 158

Jiří J. K. Nebeský – 15, 22, 28, 55

Státní okresní archiv Přebal – 42, 43, 198

Ivana Zaoralová – 151

Mírko Troup – 172

Václav Bednář
Milan Golda
Hana Svobodová

OSUDOVÉ OSMIČKY 20. STOLETÍ V HRANICÍCH

Redakce, úvodní slovo:
Jiří J. K. Nebeský

Vydalo
Město Hranice
Pernštejnské náměstí 1
CZ – 753 01 Hranice
www.mesto-hranice.cz

Sazba:
Jiří Nebeský – Tichý typ
www.tichy-typ.cz

Tisk:
PBtisk s.r.o.
www.pbtisk.cz

Vydání první
Hranice 2008
Náklad: 750 výtisků
Písmo: Georgia

